

AARBOG FOR BOGVENNER

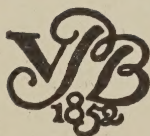
TRYKT I
650 NUMMEREREDE EKSEMPLARER,
AF HVILKE DETTE ER NR.
24.

AARBOG FOR BOGVENNER

UDGIVET AF

SVEND DAHL

FJERDE AARGANG

V. PIOS BOGHANDEL POVL BRANNER
NØRREGADE KØBENHAVN
MCMXX

Til denne Aargang af Aarbog for Bogvenner *var der valgt en italiensk Skrift, som i Karakter og Styrke vilde have passet særlig godt til Bogens Format og have givet et smukt Satsbillede. Paa Grund af Strejkeuroligheder i Italien er Typerne endnu ikke kommet hertil, og i Stedet for har man da benyttet en Skrift af amerikansk Præg,* Sorbonne *kaldet.*

Til den Aarsoversigt over de offentlige Bibliotekers Virksomhed, der danner Bogens sidste Afsnit, har denne Gang hver af de tre Statsbibliotekers Chefer ydet Bidrag. Man har ment, at Oversigten saaledes vilde faa et mere autentisk Præg og dermed forøget Interesse.

INDHOLDSFORTEGNELSE

BILLEDER UDENFOR TEKSTEN

DENNE AARGANG AF
AARBOG FOR BOGVENNER
ER TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI PAA PAPIR
FRA VAN GELDER ZONEN. BILLEDERNE ER UDFØRT I
F. HENDRIKSENS REPRODUKTIONS-ATELIER OG TRÆ-
SNITTENE SKAARET AF XYLOGRAF H. R. MÜLLER
KARTONNAGEN UDFØRT AF A. KYSTER,
PAPIRET DERTIL TEGNET AF
JOAKIM SKOVGAARD.

VORE FØRSTE BØGER

ARBOG for Bogvenner har bedt mig fortælle noget om hvordan jeg først kom i Forhold til Bøger, og hvilke; i en Publikation fra Viborgensersamfundet skrev jeg for nylig et Stykke om mine Erindringer fra Latinskolen og om hvordan jeg der kom i første Berøring med Literaturen; med Udgangspunkt herfra tilføjer jeg nogle personlige Erindringer om mine endnu tidligere Erfaringer med Hensyn til Bøger. Men først nogle almindelige Bemærkninger.

Bøger kan skattes af tre Grunde — og en vis Udvikling gør sig her gældende

fra det ene Trin til det andet —: man begynder med at tage til dem af ren Nysgerrighed, for de Tings Skyld man skaffer sig Indblik i gennem dem, Oplysning, eller blot Underholdning, „spændende“ Læsning; det er en meget udbredt elementær Tilskyndelse, hvor Bogen som Bog ikke kommer i Betragtning, det Standpunkt hvor man laaner Bøger — og aldrig leverer dem tilbage igen naturligvis, Bogen *er* jo ikke mere naar den er læst. Og dog har dette første Standpunkt noget sundt, ufølsomt og rigtigt, for det kommer nær til det der er den egentlige Mening med skrevne Ting.

Paa det andet Trin gaar Literaturen op for en, man nøjes ikke med at se igennem Glaret til den Udsigt det aabner, man faar Blik for Glaret selv, den Maade hvorpaa det er gjort, Kunsten, og hvem der har gjort det, Forfatteren, Sproget, Personligheden. Man kender de Læsere paa første Trin der kan gøre Rede for en morsom Bog de har læst men sjælden træffer at kunne huske Forfatternavnet. De er ikke i Literaturen, og Gud velsigne dem. Paa andet Trin er man den saa nær at det kun beror paa Omstændighederne hvorvidt man kan blive Forfatter selv eller ej, Gud bedre mange.

Det tredje Trin er et udpræget Kulturtrin: Lidenskab for Bøger for Bøgernes egen Skyld, smukke Bøger, sjældne Bøger, Originaludgaver, gode Bind; der er ingen Ting i Vejen for at begge de tidligere Udviklingstrin kan være

gaaet forud og have holdt sig friske ved Siden af, heldigvis; men det hænder jo ogsaa at dette Syn paa Bøger kun bunder i Samlermani eller endnu værre uvidende Snobberi.

Den første Bog jeg har ejet og den Stemning jeg havde af den maa nok henføres under tredje Kategori, siden den i hvert Fald ikke kan henføres til nogen af de andre: jeg kunde nemlig overhovedet ikke læse den. Det var en Udgave af Æventyret om „den bestøvlede Kat" som jeg fik i Julegave endnu inden jeg havde lært Bogstaver. Jeg husker dens Lugt endnu, sælsom, frisktrykt som den var, ja og dens Smag, de kriderede Blade hængte ved Tungen og smagte som nybyggede Huse. At det var min personlige Ejendom føltes som en stærk Egenskab ved den, for Resten studerede jeg Billederne og undrede mig haabløst over denne opretstaaende Kat med langskaftede Støvler paa Bagbenene i forskellige Situationer, gestikulerende foran en Karet, f. Eks., hvadbehager — faa gamle Mænd kan stille sig mere hovedrystende til hvad Verden kan hitte paa end jeg allerede havde Anledning til som fire-femaarig. Teksten havde Nøglen, det var mig klart, Side op og Side ned af tæt gnidrede Hemmeligheder, lige saa klare at se til og lige saa uigennemtrængelige for Forstanden som Kileskrift er for mig den Dag i Dag. Længe havde jeg den Bog og saa hen til den uvisse Fremtid hvor jeg skulde lære at tyde

den, lykkelige utopiske Tilstande de Voksne var i men som vel aldrig, aldrig faldt i en andens Lod. De kom. Komisk nok fik jeg aldrig opklaret, og har ikke faaet det opklaret endnu, hvordan det hang sammen med den uhyrlige Kat, Bogen blev opslidt inden jeg lærte at læse, og siden har et eller andet Forsyn stillet sig mellem Æventyret og mig; ved Lejlighed skal jeg dog virkelig have det fundet frem.

Endelig lærte jeg da saa at stave, og det var en Fornøjelse, jeg ser A B C'en og Moders Strikkepind for mig tydeligt endnu. Bogstaverne var mig vagt bekendt paa Forhaand, fysiognomisk, som en Slags smaa Folk, Væsner og Ting, det lille ſ der lignede en Spaserestok, a der saa sig bagud over Skulderen, Gnomer, smaa Thepotter, skrævende Mænd — nu fik jeg da endelig at vide hvem de var. En Overgang kneb det at kende dem igen naar man ikke blev hørt paa første Side hvor man havde mærket sig dem efter deres Plads, og efterhaanden at føje en Mening sammen af dem det kom nu ikke saadan lige paa en Gang.

I Virkeligheden er det jo ogsaa den sværeste og mest skæbnesvangre Skole Barnet gaar i ved den første saakaldt elementære Børneundervisning, det er Begreberne der paa en i og for sig mystisk Maade skal vendes fra Haandgribelighederne indad i en Anskuelsesverden, hvortil hele Mediet er et Omflyttesystem af saa og saa mange Tegn blot for

Øjet; man kan jo se det paa de Smaa, naar de lærer at stave, det er alvorligt, de skal blive Mennesker og er endnu det som maaske er meget bedre, men det maa til. I Stedet for een Sjæl skal de have to. For Resten er Systemet vel allerede ligesom medfødt, mange Børn lærer at læse som en genfunden tabt Erindring, en Arvekvalitet, Mennesket har aabenbart læst saa længe at Træningen har begyndt at præge Cellerne.

For mit Vedkommende betød det Billedlige vistnok mere end de rent abstrakte Tegn, Bogstaverne blev ved at bevare en vis fysiognomisk Betydning, en „Sjæl"; Billeder i det hele taget tør jeg nok sige har bidraget, og bidrager endnu, lige saa meget til min Undervisning som hvad man læser sig til. Egentlig er Billed og Skrift vidt forskellige Meddelelsesmidler, skønt Skriften nedstammer fra Billedet, de virker Haand i Haand, men Skriften er et successivt Hjernearbejde, Billedet slaar ind udenvidere, er Tingen selv, vel forstaaet, naar noget ogsaa her er lært; lavtstaaende Naturfolk kan ikke se hvad et Billede forestiller. Og dog er Billedet Naturen et Skridt nærmere end Skriften.

Saa langt jeg kan huske tilbage har Billeder præget min Fantasi, oprindeligt er det gennem Billeder jeg er kommen i Forhold til Bøger, til Virkeligheden, og derigennem igen til Bøger. Det har en stor Betydning for Grundlæggelsen

af Bevidsthedsindholdet, og dermed for hele Livsgangen, hvilke første Indtryk der møder Barnet, ikke mindst Bøger og Billeder, der giver Tingene en uforgængelig Betoning længe førend man støder paa dem i Virkeligheden. Jeg kan føre faste, en Gang for alle gældende Stemningsværdier tilbage til de bestemte Bøger og Billeder der dannede Førsteindtrykket, hvortil alle senere, selv om de er stærkere, alligevel kun forholder sig sekundært; den første Løve man har set i sin første ABC bliver dog ved at opæde alle de andre, i en vis Forstand — O Gud naar jeg tænker paa min første Løve, et gammelt rædsomt Træsnit, forestillende en skæv Tingest med Knurhaar som Kæppe, men glubsk, *det* var en Løve! Den havde kun tre Ben, for det ene var ulykkeligvis tegnet bag ved det andet, men selv trebenet var den en forfærdelig Springer, ingen Løve i Virkeligheden kunde komme den nær i skaanselsløs Vildhed.

Min Barndoms ABC har jeg aldrig genset siden, men „Læsebogen“ som vi fik da vi var noget større har jeg senere gravet op paa et Bibliotek. Kimene til hele min Verden stak i den, de smaa Prosastykker og Vers, men først og fremmest Billederne, Træsnit fra Halvfjerdserne, hvad de betød for mig kan jo ikke siges; Enhver der har genset Billeder fra Barndommen ved det. Børn ser med en Friskhed og et Følelsesvolumen man som Voksen næppe nok

udvendigt kan huske, og saa staar man da overfor saadan et gammelt ubetydeligt Træsnit — af et Skib i Havsnød, en Eskimo, Ræv med legende Unger — og kan ikke faa hverken ind eller ud af sit Hoved hvori Trylleriet bestod. Sandheden er at det er en Verden der er gaaet under, og den eneste Følelse man kan faa op i sig der i Styrke ligner den gamle er en Længsel efter den. Man har faaet en anden Verden siden, men den Træsnittene i vor Barndoms Læsebog er som smaa Gravstene over, den faar vi aldrig igen.

Foruden Læsebogen havde vi som Børn en Bog der blev af den største, afgørende Betydning for hele min indre Opbygning: Roms geografiske Billeder, en Samling Træsnit fra alle fem Verdensdele, af det mest brogede Indhold, vistnok Clicheer fra mange forskellige Publikationer og genudgivet uden Tekst. Den blev Aarsag til at jeg siden har rejst; jeg er ikke færdig med den endnu. Men hør ogsaa i Fleng nogle af Billedunderskrifterne: Et afrikansk Slavetog, Christoffer Columbus opdager Amerika, Henry Stanley og hans Rejsefæller, et Udvandretog overfaldes af Indianere, Kængurujagt i Australien, en Opiumsrøger i Kina, en Frugtsælger i Singapore, Flodheste ved den blaa Nil, Ridt paa en Zebuokse, Zebrajagt i Afrika, et Fuglebjerg i Norge, Baadfart gennem Strømhvirvler i Lapland, Snestorm paa Alpen, Floddamper paa Mississippi, Opdagelsesrejsendes

Flodfart i Sydamerika, Præriebrand i Nordamerika, Bisonjagt, Indfødtes Leg i Havbrændingen (jeg var virkelig siden ved Diamond Head og saa det), Skibbrudne Søfolk, Eddystone Fyrtaarn i Storm, Niagara, Grænsejægeren paa Marterpælen, Jernvejskørsel ved Sejl, en Kæmpekran (saa den siden i New York), Kamp mod en graa Bjørn, Kejsergravene ved Nanking, Cooks Drab, Postvogn over St. Bernhard en Sommerdag, Gemsejæger, Tømmerflaade paa Donau, Taybroens Nedstyrtning, Jordskælvet ved Lissabon Aar 1755, Glidebane paa Neva, Kaptajn Boyton i Atlanterhavet, en ulykkelig Ballonfart, Kæmpevandliljen Victoria Regia, Boaslange i Urskoven o. s. v. o. s. v. Indrøm at det er vældige Titler — og hvad saa Billederne? Ikke at tale om Virkeligheden! En hel Del har jeg siden haft Lejlighed til at sammenligne. Det staar ikke ganske klart for mig hvad der stod sig, Virkeligheden eller Billederne. Nu Kæmpekranen som jeg tilfældigvis stødte paa en Gang, jeg tror ovre i Hoboken, og øjeblikkeligt genkendte, jeg vil sige om den at det var en ret lille Kran. Den fra min Barndoms Bog ragede en Fjerdingmil op i Skyerne. Jeg husker endnu da det første Hefte af de geografiske Billeder kom til Gennemsyn — bl. a. med et voldsomt gribende Billede af en Flodovergang, afrikansk Ægtepar paa Rejse, og det bør ledsage denne Tekst, for at man kan se det — Spørgs-

maalet var da, om vi skulde abonnere og det mentes nej, men mine Talegaver maa have gjort sig gældende, jeg vilde og maatte have den, og vi fik den. Hvilken Betydning Billeder har for Børn lægger jeg alle Forældre paa

Flodovergang (Afrikansk Ægtepar paa Rejse). Efter Roms Geografiske Billeder 1882.

Sinde. I Virkeligheden burde der nedsættes en international Kongres for at bestemme hvilke Billeder Børn skal se.

Billeder gror i Fantasien, har et ekspansivt Liv, ligesom de jo ogsaa har i Historien, en udviklet Eftertid formaar at lægge mere i dem end selve den Tid der har frembragt dem. Hvor Tingene selv var udenfor Rækkevidde har jeg

næret mig med Billeder, har benyttet dem som Kilder, ofte de eneste, til Fortiden. En Bog af mig, „Kongens Fald“, der dog som historisk Roman kunde tænkes at forudsætte et vidtløftigt Studium, skrev jeg uden andre Hjælpemidler end Allens Danmarkshistorie og Knackfuss' Udgave af Dürer og Holbein, samt et Maleri af Ribera, en dejlig Jødepige, jeg havde set i Madrid.

I mine yngre Aar da jeg altid flakkede omkring, fra 20 til 30, var Ballasten ikke stor, Bøger der var kommen i min Besiddelse blev gerne liggende efter mig naar jeg flyttede et nyt Sted hen; i mange Aar ejede jeg af Lekture som ikke forlod mig kun Shakespeares The Tempest, som man kunde have i Lommen. Næste Grundsten i mit Bibliotek var Folkeviserne, derpaa Holberg — men da var jeg bosat og begyndte at samle paa Hylde. Nu trænger Bøgerne mig ud af Huset.

En elsket Bog i Drengeaarene var ogsaa Tissandiers videnskabelige Adspredelser, ikke at tale om Adam Poulsens Naturkræfterne, hvortil kom Cooks Rejser og forskellige zoologiske Bøger fra min Faders Bibliotek; Dyr var og blev jo Dyrlægens Glæde, som det altid har været min. Hvilken Glæde var som den at leve med i de første fysiske Forsøg — store Drenges Leg — de magdeburgske Halvkugler — Newkomens første Dampmaskine og den misundte Dreng

Potter — Ravet der tiltrak et Straa naar det blev gnedet — hvor duftede Saltsyren og Svovlbrinten henrivende — hvor man fik brændte Fingre ved sine Loddekunster og blev arret af Tollekniven! Ja, hvad viste Bogen ikke Vej til dengang? Der var et Blad der hed „Nordstjernen" i de Aar; efter at have studeret det med Fedtemad i Haand viste Læsefrugten sig siden i Form af mit første Par Ski! Lettere Næring faldt af fra Landsbyens Laanebibliotek, Carit Etlar, Georg Starbäck o. a. — hele Samlingen beroede ovenpaa et Skab nede i Skolen, hvor jeg selv maatte op og rode Skattene frem, saa nogle af mine første Læseglæder er associeret med Svimmelhed, stødte Knæ og en Masse Støv paa Fingrene. Alt andet hvad der kom indenfor Rækkevidde af Underholdningsromaner blev naturligvis slugt, man svævede mellem Liv og Død med Baronesser, svulmede for d'Artagnan og indlevede sig med en ravgal Udtale af alle Heltenes Navne, til den Grad at den rigtige slet ikke smager nu bagefter. Alt, uden Undtagelse alt gik i den umættelige Drengemave — senere gav jeg det altsammen fra mig igen i varieret Form som Gyseromaner i en billig Tidende da jeg kom ind til København og skulde studere Medicin og maatte underholde mig selv med min Pen fra mit 20de Aar; hvad let kommer det let gaar, siger man jo.

Dybere Spor satte den eksakte Læsning sig jeg som

Dreng heller ikke gik af Vejen for, som en Nedbør der ikke løb af paa Overfladen men trængte ned i Lagene og kom til Syne som Kilder langt borte derfra; af Anlæg var jeg bestemt for Naturvidenskaberne, Biologien. Naar jeg senere er kommen til at offentliggøre Ting der kan karakteriseres som en Krydsning mellem moderne Kundskabstilegnelse og fri Fantasi, Myte, stammer det fra en anden samtidig Retning af Indbildningskraften, mod Fortiden, vel en egen, gammel Formevne hvormed det Nye gribes og afrundes, den laa i Blodet, Afstamningen, men fik tidligt sin Determination gennem heldige Indtryk, og her er det igen Billeder jeg skylder mest. Jeg kan med Bestemthed sige at hvad jeg har af nordisk Instinkt blev vakt og sat i Bevægelse af Frølichs Tegninger, som jeg stødte paa i „Ude og Hjemme"; mere end ved Læsning, skønt jeg ogsaa kendte Sakso, har Frølich sat mig i Forbindelse med den nordiske Oldtidsverden. Fabricius' Danmarkshistorie med de geniale Billeder fra Sagntiden traf jeg over noget senere, i 16—17 Aars Alderen, de gjorde et uudsletteligt Indtryk. Den Dag i Dag staar det for mig at disse Tegninger af Frølich foruden deres høje kunstneriske Charme har Sandsynlighed for at komme Realiteten meget nær, vore Forfædre kan næsten ikke have set anderledes ud end netop som Frølich, sagtens med et indre mærkeligt Slægtsblik, har set dem. Hvis man

opfatter Frølich, og paa en anden Maade ogsaa Lundbye, som direkte Fortsættere, inden for Kunsten, af det nordiske Gennembrud i Literaturen i forrige Aarhundredes Begyndelse kan jeg saaledes med Grund betragte min Forbindelse med denne Skole som sluttet. Uden Tradition er det naturvidenskabelige Moment heller ikke, det bunder nærved i Darwin men gaar længere ude tilbage til Oplysningen og Naturfilosofien, som udløste den nordiske Skoles Kræfter, uden endnu samtidigt stofligt at gennemtrænge den.

Ogsaa andetsteds modtog jeg dybe og bestaaende Indtryk af Frølich, gennem hans Illustrationer til H. C. Andersen — og samtidigt naturligvis af Æventyrene. I Modsætning til mange sætter jeg Frølichs Tegninger over Vilhelm Pedersens, skønt ogsaa de er uforlignelige, men Frølichs er mere organisk sammenvoksede med Teksten og i sig selv hævede over enhver Sammenligning, rent Geni. Her kan det ogsaa passe at bemærke at jeg til Forskel fra Flertallet har sat H. C. Andersens „Historier“ højere end „Æventyrene“. Den vistnok rigtige H. C. Andersen, med de snakkende Ting, hans besjælede Flipper og Stoppenaale, fangede ikke min Opmærksomhed nær saa meget som de plastiske Historier der slutter sig til Folkesagnet; af alle H. C. Andersens Æventyr sætter jeg „Dyndkongens Datter“ højest. Jeg tror ogsaa det er den Side hos ham der har fængslet f. Eks. Englænderne; her rører han ved Stammens Urfølelse.

Siden vi snakker om Bøger saa er disse tre sidste Bind af H. C. Andersens Æventyr med Frølichs Illustrationer det dyrebareste danske Bogværk jeg kender, et Ensemble som jeg ikke ved Mage til i nogen fremmed Literatur. Næst derefter sætter jeg Gustav Storms Snorre med Træsnit af moderne norske Kunstnere, det er da en *Bog*!

Et ordnende syntetisk Instinkt stræber mod at samle saa vidt muligt hele den aabenbarede Verden i *et* Bind, *Biblia* er et saadant Forsøg, men det er jo umuligt, det bliver den anden Vej, at sprede sig, Nuancen, mange Bøger, helst dem alle, Hylder, Reoler, Huse fulde, et Bjerg af Bøger, som man ikke en Gang kan tænke paa at bestige, man maa nøjes med en Tunnel derigennem. Her aflæsser man selv sin Snes Bind.

Trods alt har jeg altid elsket Bøger, jeg mener trods det Fortrin man dog bevidst maa give den aabne Verden, Tilværelsen selv, og den Foragt det er tilladt at nære for det rene blinde Bogpusleri. Jeg skraber ikke sammen, holder snarere igen, men de kommer og bliver ved at komme. Uden at være Bibliofil sætter jeg Pris paa gode smukke Bøger, et Værk jeg elsker for Indholdets Skyld vil jeg ogsaa gerne have i en god Udgave og et passeligt Bind. Men Affektionsværdien kan være af forskelligt Udspring; hjemme paa et Loft fandt jeg min gamle Udgave af Heines Digte, nussede Reclamhefter smækket ublidt sammen i *et* tykt

Bind, som er skaaret paa Ryggen af at jeg har slebet Barberkniv paa det, en Tanke der vilde have moret Heine, indvendig makuleret af heftige Udraabstegn ligesom Lynnedslag udenfor de makabreste Strofer; det staar nu Side om Side med et dejligt Eksemplar af Øhlenschlägers Nordens Guder fra 1819. NB: Førsteudgaver er ikke det ene saliggørende, Begæret efter dem synes mig at gaa meget for vidt; man kan søge dem for Tekstens Skyld, hvis de har Varianter og det er en Forfatter man studerer, og man er i sin gode Ret til at foretrække dem naar Tryk og Udstyr er smukt, som de gamle Bøger gerne er i Modsætning til de nye. Men at foretrække daarlige Udgaver fordi de er de første — og hvor mange gives der ikke, alt hvad der kom i Firserne og Halvfemserne — er misforstaaet Samlermani.

Mens dette skrives er Ørstedsfesterne i Luften, og Troels-Lund bliver 80 Aar. Gaar man saa ikke til Reolen og tager et Bind ud, denne sjælelige Kontakt som i et Nu slutter Forbindelsen med en anden aandelig kompliceret og højt individualiseret Maskine, fjern eller nær, levende eller død? De har ejet Livet, nu ejer vi dem. Er Bogen ikke en vidunderlig Ting? „Aanden i Naturen“ — en lille fin og varsom Mand taler fra dens Blade, det netteste Menneske, man synes man hører en lidt belagt, fortænkt Stemme, en artig gammel Nisse, fra Rudkøbing — og dog, lagde den lille

Mand ikke Traade overkors som forandrede Fysiognomiet paa Jorden? Mere end Guld værd er en Bog fra hans Haand! Kan man ikke nok selv, skønt Bjerget forskrækker, vedligeholde sin Lyst til at fængsle i Figurer det der er saa uroligt, forgængeligt og dybt rodfæstet i Tiden?

JOHANNES V. JENSEN

EN MIDDELALDERLIG BIBLIOFIL

ÆRLIGHED til Bøger, Glæden over at samle dem, Følelsen af Rigdom ved at have dem om sig og ved at fordybe sig i dem har dybe Rødder i den menneskelige Natur og giver sig Udslag allevegne og til alle Tider. Den gennembryder alle Skranker, bortrydder alle Hindringer; den er ikke begrænset til den lille Kreds med de store Midler, for hvis gode eller daarlige Smag alle Verdens Bogtrykkerpresser arbejder, og som har ubegrænsede Jagtrevierer at afsøge. Bibliofilien florerede ogsaa inden Bogtrykkerkunstens Opfindelse, da Bøgerne var sjældne og Forfatternes Kreds indskrænket, da Kulturlivet var mindre sammensat; ogsaa da tændte Bøgerne den hellige Ild i Hjerterne, og Vidnesbyrdene derom giver ogsaa Genklang i den moderne Bogvens Sind.

Vi har ikke blot saadanne Vidnesbyrd i Form af værdifulde og skønne Haandskrifter med Notitser af deres Skrivere og Ejere, men Middelalderen har overleveret et Skrift om Bibliofili, *Richard de Bury's Philobiblon*, der fortjener at kendes.

Dette Værk har man i henved 40 Haandskrifter fra det 14de og 15de Aarhundrede, spredte i mange europæiske Biblioteker. Af Interesse for os Danske er det, at et af de Haandskrifter, som Philobiblons Udgiver *Ernest C. Thomas* ikke kunde finde, et Haandskrift, der havde tilhørt den be-

rømte *Joh. Alb. Fabricius* i Hamburg, nu findes i vort Universitetsbibliotek sammen med andre Haandskrifter af hans Samling (se Fig. S. 35).

Allerede 1473 blev Richard de Bury's Skrift trykt i Köln og 10 Aar efter optrykt i Speyer. En tredie Udgave kom i Paris 1500. I Løbet af de følgende 300 Aar fremkom der enkelte Optryk, tildels i Samlingsværker; men først i 1888 kom en fuldt tilfredsstillende Udgave i London ved *Ernest C. Thomas*, ledsaget af en engelsk Oversættelse. Den fornemme Grolier-Klub i New York udsendte 1889—90 en kostbar og pragtfuld Udgave i tre Bind, bestemt for sine kræsne Medlemmer.

Richard de Bury blev født i Suffolk i England 1287; han var af fornem Slægt og fik den bedste Opdragelse og Undervisning, som Tiden kunde yde. Han tiltrak sig allerede som ung Hoffets Opmærksomhed og blev Opdrager for Prins Edward af Wales, den senere Kong Edward III. Derefter steg han højere og højere paa Rangstigen og fik betroet betydelige og ansvarsfulde Statsembeder. I 1327 besteg hans tidligere Elev Prins Edward Tronen, og Richard de Bury, der havde maattet døje adskillig Modgang i de nærmest foregaaende Aar, nød nu godt af Kongens Gunst; han opnaaede høje Embeder og blev 1330 og senere 1335 sendt som Gesandt til Pavehoffet, der dengang var i Avignon.

Her traf han en ligesindet Bogelsker i Petrarcha, der korresponderede med ham. Paven fandt Behag i ham og lovede ham det næste ledige Bispedømme i England.

Allerede 1333 blev Bispestolen i Durham ledig; men Domkapitlet valgte en anden; Kongen lagde imidlertid, ogsaa for at efterkomme Pavens Ønske, et saadant Pres paa den nyvalgte Biskop og paa Domkapitlet, at Vejen blev banet for Richard de Bury. Skønt Biskop af Durham opgav han dog ikke Kongens Tjeneste, han var endog en Tid Lordkansler; han blev iøvrigt særlig anvendt i diplomatiske Ærinder, besøgte saaledes Flandern, Tyskland og tre Gange Paris.

I hans sidste Aar svækkedes hans Helbred, og han trak sig tilbage fra det offentlige Liv. Han skrev i sit sidste Leveaar sin Philobiblon, der afsluttedes paa hans 58aarige Fødselsdag, d. 24. Jan. 1345. Allerede d. 14. April samme Aar døde han og blev begravet Ugedagen derefter foran den hellige Maria Magdalenes Alter i Durham Kathedralen.

Richard de Bury havde samlet Bøger hele sit Liv igennem, og det var hans Tanke at skænke sin Samling til Universitetet i Oxford. Men det er tvivlsomt, om hans Hensigt blev virkeliggjort. I hvert Fald véd man, at hans Kreditorer solgte en Del af hans Bøger for at dække hans Gæld, og man kender nu kun ét Haandskrift, der vides at have været i hans Besiddelse. Der fortælles, at han ejede flere Bøger end

alle de andre engelske Biskopper tilsammen, og i hver af sine Residentser havde han et Bibliotek. Han samlede begavede og lærde Mænd ved sit Bord, og han satte alle sine Venner i Bevægelse for at forøge den litterære Skat, som han var saa stolt over. Han var ikke selv nogen stor Lærd eller nogen original Begavelse, men han var alsidig interesseret. Som saa mange af de berømte Bogsamlere til alle Tider var han mere en receptiv end en produktiv Natur, og intet andet Skrift end Philobiblon er kendt fra hans Haand. Dette Skrift er efter dets egne Ord et Forsvar for Forfatterens Lidenskab for Bøger, men ogsaa et Forsøg paa at tænde i andres Hjerter den Ild, der brændte saa stærkt hos ham selv, og som bredte Lys og Varme over hele hans Tilværelse.

I enkelte Haandskrifter angives *Robert Holkot* at være Forfatteren til Philobiblon. Han var en af Biskoppens Kapellaner og en fremragende Forfatter. Bogens fremtrædende autobiografiske Karakter taler dog imod Holkots Forfatterskab og dens Stil ikke mindre. Det er muligt, at Holkot har været Biskoppens Amanuensis ved Bogens Udarbejdelse, medens den dødelige Sygdom, der bortrev ham, allerede havde svækket ham.

Det lille Skrift, hvis latinske Tekst kun fylder ca. 80 smaa Sider, er skrevet i Tidens opstyltede og søgte Stil; det

BISKOP RICHARD DE BURYS SEGL.
Efter Ernest C. Thomas' Udgave af
Philobiblon.

er overfyldt med Citater fra den hellige Skrift og fra de klassiske Forfattere og vidner om Forfatterens store Belæsthed. Det er fuldt af personlige Træk, der viser baade Forfatterens Forfængelighed og Naivetet, men først og sidst vidner hver Side om hans Kærlighed til Bøger og hans høje Vurdering af Lærdom og Dannelse. I det følgende skal der gives enkelte Analyser af Tankegangen i dette ret enestaaende Skrift samt nogle Prøver paa, hvad Forfatteren har paa Hjerte.

I en pompøs, retorisk Fortale fremhæver han Studiernes Betydning for Kirken og dens Mænd og Nødvendigheden af at skaffe de unge Midler til at erhverve sig Kundskaber. „Derfor har det været mit Formaal at hjælpe saadanne, der kan blive til Nytte for Kirken, ikke blot med deres Underhold, men ogsaa med saadanne Bøger, der kan tjene deres Studier. Mod dette Formaal, der er velbehageligt for Guds Ansigt, har jeg længe uafladeligt henvendt min Opmærksomhed. Denne ubegrænsede Kærlighed har revet mig med sig med saadan Magt, at jeg har forsaget alle Tanker om andre jordiske Ting og hengivet mig til Bestræbelsen for at erhverve Bøger .... Dette lille Skrift vil rense den Kærlighed, jeg har til Bøger, for Beskyldningen for Overdrivelse og forklare Meningen med min overvældende Forkærlighed. Fordi det væsentligt handler om Kærlighed til Bøger, har

jeg valgt efter de gamle Romeres Sædvane at benævne det med et græsk Ord, Philobiblon".

Det første Kapitel paaviser, hvorledes Visdommens Skatte væsentlig indeholdes i Bøger. „I dem rummes og tilbedes Gud, i dem aabenbares de himmelske, jordiske og underjordiske Tings Natur . . . I Bøger finder jeg de døde, som om de lever". Menneskers Storværker forgaar, men de lever i Bøgerne. „Bogen gør sin Forfatter den Tjeneste til Løn for hans Møje, at saa længe den lever, forbliver Forfatteren udødelig; som Ptolemæus siger i Fortalen til sin Almagest: Den er ikke død, som har givet Liv til Kundskab".

Eftersom Rigdom er ringere end Sandhed og Lyst er mindre værd end Visdom, saa er Bøger den ypperste Besiddelse. De er de bedste Lærere og maa æres som saadanne. Hvilken Mand, der følger Naturens Røst, føler ikke Trang til at eje Bøger. „Enhver, der gør Fordring paa at jage efter Sandhed og Livets sande Lykke, efter Visdom og Kundskab, ja efter Troen selv, maa nødvendigvis blive en Bogelsker".

Dernæst gaar Forfatteren over til at hævde, at ingen Pris er for høj, naar det gælder om at erhverve Bøger. Han nævner Eksempler fra Oldtiden paa høje Bogpriser og anfører til Advarsel Fortællingen om Tarquinius Superbus' Køb af de Sibyllinske Bøger, som en gammel Kone falbød i ni Bøger. Da Kongen fandt Prisen for høj, kastede hun de

tre i Ilden og forlangte samme Pris for Resten. Det samme gentog sig paany, og Kongen maatte betale lige saa meget for de tre sidste Bøger, som han kunde have faaet alle ni for. Om Bøger gælder, hvad Gregor siger om Himmeriges Rige: De er værd alt, hvad Du ejer og har.

Men med Rette maa der klages over Gejstlighedens Ligegyldighed og Utaknemlighed overfor Bøgerne. Det 4de Kapitel er en saadan Klage, der lægges Bøgerne i Munden: „I skylder os alt, hvad I véd, og hvad I er; vi gav eder Grammatikens Bryst at die, indtil I overvandt eders medfødte Barbariskhed og lærte at tale med vore Tunger om Guds mægtige Gerninger. Vi iførte eder Filosofiens, Retorikens og Dialektikens Klædebon, som vi har i Overflod, medens I var nøgne som en ubeskreven Tavle ..... Takket være os tager I eder ud i Lægfolkets Øjne som Kirkens store Lys". Men mange bøjer af fra den gode Vej, fordi de glemmer Bøgerne, Visdommens Kar. Men ogsaa Synderne er Bøgerne rede til at hjælpe. „Vi løber den fortabte Søn imøde og udfrier den bortflygtede Slave af Dødens Favn". Klerkene er utaknemlige, de tillader, at Bøgerne samler Spindelvæv og efterstræbes af Husholderskerne som var de det unyttigste Bohave i Huset.

Og Bøgerne klager over, at de røves fra deres rette Ejere, at deres Bind rives af, at de forgaar i Smuds og Fugtighed. Orme gnaver dem, de ligger som Job paa Møddingen. De

falder i Hænderne paa Jøder og Saracener, Hæretikere og vantro og ender hos Skræddere og Skomagere og Fyrværkere takket være Klerkenes Synd og Overdaadighed.

Deres Racerenhed forringes Dag for Dag, idet nye Forfatternavne falskelig underskydes, Teksterne fordærves ved Skødesløshed, og falske Oversættelser fordærver den rette Mening.

Men den flittige Munk, der mellem sine Bønner skriver Bøger, bør prises. Han tjener de ufødte Slægter mere end de, der planter Træer eller bygger Fæstninger. Dog, Tidens Daarlighed har ogsaa grebet Munkene. De svinger hellere Bægeret end de fører Pennen. De forglemmer den Bestemmelse i Augustins Regel: Hver Dag skal der til en bestemt Time udleveres Bøger, og den, som begærer dem efter den bestemte Tid, skal ingen have. De slaar sig paa Bue og Pil, giver Almisserne til Hundene og ikke til de fattige, bliver Slaver af Dobbel og Drik.

Og Tiggermunkene, der begyndte med at studere den hellige Skrift og holde Kundskaben højt i Ære, er ogsaa bleven frafaldne og Trælle af Bugen, af Klæder og af fine Huse. De nøjes med smaa Traktater af ringe Værdi, hvoraf de uddrager sære Vranglærer og apokryfe Meningsløsheder for at kildre Tilhørernes Øren.

I det 7de Kapitel følger Bøgernes Klage over Krigene,

der er skæbnesvangre for Bøgerne. Han nævner Eksempler fra Oldtidens Krige, først og fremmest det alexandrinske Biblioteks Ødelæggelse. Kong Xerxes prises, fordi han reddede Bøger i Athen og bragte dem til Persia, hvorfra Kong Seleucus bragte dem tilbage til Athen. „I Sandhed uendelige er de Tab, som er tilføjet Bøgernes Slægt ved Krig og indre Strid. Og da det er ganske umuligt at opregne og overskue, hvad der er uendeligt, saa vil vi slutte vor Klage og gentage den Bøn, hvormed vi begyndte, idet vi ydmygt paakalder Olympens Hersker og Alverdens høje Styrer, at han vil bevare Fred og hindre Krig og give os rolige Dage under hans Beskyttelse“.

I det interessante 8de Kapitel fortæller Forfatteren om de forskellige Veje, ad hvilke han har kunnet skaffe sig Bøger. I sin Opvækst kom han meget sammen med lærde Mænd og Bogvenner; hans Stilling ved det kongelige Hof lukkede mange Døre op for ham til baade private og offentlige Bogskatte. Hans boglige Interesse blev efterhaanden kendt, og mange Bøger tilflød ham som Gengæld for Tjenester, han kunde yde i Kraft af sine høje Embeder. Overalt i Klostrene søgte man gamle Bøger frem, der længe havde ligget upaaagtede og tilstøvede. „Disse i lang Tid livløse Bøger, i sin Tid skønne, men nu i en ussel og afskrækkende Tilstand, tildækkede med Museekskrementer og gennemborede af

Explicit philobiblon dm̄
Ricardi de Aunegervile cogno-
minati de Bury/quondam epi
Dunolm̄/Completus aut
tractatus iste in manerio
nostro de Aukelande·xxiiij·
die Januarij·Anno dni m̄·
Trecentesimo·xliiij·etatis
nostre quinquagesimo octavo
precise complete/Pontifica-
tus vero nostri anno·Unde-
cimo/finiente ad laudem dei
feliciter

Kolophonen i Haandskriftet af Philobiblon i Fabricius' Samling paa Universitetsbiblioteket.

Orme, før iførte Purpur og fint Linned, men nu liggende i Sæk og Aske, viede til Glemsel, tjente nu som Bolig for Møl. Blandt disse satte jeg mig, idet jeg greb Lejligheden, med større Fryd end en Læge blandt sine Lægemidler og Salver, og der fandt jeg ny Tilskyndelse til min Idræt. Og disse Lærdommens hellige Kar kom saaledes i mit Værge og Eje, nogle som Gave, andre ved Køb, og atter andre til Laans for en Tid".

„Intet Under da, at da man saa, at jeg var tilfreds med Gaver af denne Art, saa kom Folk af sig selv og tilfredsstillede min Trang og tilbød mig disse Ting, som de hellere vilde undvære, end de Ting, som de kunde opnaa hos mig. Og med Glæde stræbte jeg at befordre deres Fordel, dog saaledes at Retfærdigheden ikke derved led nogen Skade. I Sandhed, hvis jeg havde elsket gyldne og sølverne Bægere, ædle Heste eller store Pengesummer, saa kunde jeg i de Dage have samlet mig et rigt Skatkammer. Men jeg begærede Bøger og ikke Dalere[1]), jeg elskede Haandskrifter mere end Gylden og foretrak ringe Smaaskrifter for smykkede Paradeheste".

Han fremhæver, hvorledes han paa sine besværlige og ofte farefulde Rejser i fremmede Lande tilfredsstillede sin Kærlighed til Bøger. Særlig priser han Paris med dets herlige Bogsamliger, dets lærde Kollegier, hvor han „med Glæde løste Snorene paa Pengepungen og købte uvurderlige Bøger med Sand og Muld".

[1]) Paa Latin et Ordspil: libros non libras.

Men særlig udnyttede han sine Forbindelser med Tiggermunkene, som han ved mange Lejligheder støttede og hjalp. De spejdede overalt efter Bøger til ham; han besøgte deres Bogsamlinger, og „jeg fandt der i deres Poser og Kurve ikke blot Krummerne, der falder fra Herrernes Bord til Bedste for Hundene, men de usyrede Skuebrød og Englenes Føde, der rummer al Sødme, ja Josephs Lader fulde af Korn, Ægyptens Fedme og de kostelige Gaver, som Dronning Saba bragte til Salomon“.

Han sikrede sig Forbindelse med Boghandlere, ikke blot i Fædrelandet, men ogsaa i Frankrig, Tyskland og Italien. „De hindredes ikke ved Afstanden eller ved Havets Rasen eller ved Mangel paa Midler til at dække deres Udgifter i at sende eller bringe mig de Bøger, som jeg begærede. Thi de vidste godt, at deres Forventning til min Redelighed ikke vilde blive til Skamme, men at de vilde faa deres Udlæg godtgjort med Renter“.

Han forsømte heller ikke Skolemestrene og kunde hos dem finde kostelige Sager, der fortjente at renses og befries fra Tidens Rust og gengives deres smukke Udseende. „Jeg sparede ikke paa de nødvendige Midler, men som et Billede paa den kommende Opstandelse vakte jeg dem til Live og gengav dem Sundhed og Liv“.

Han havde altid paa sine Gaarde boende Skrivere og Ko-

pister, Bogbindere, Korrektører og Illuminatorer. „Alle af begge Køn og af enhver Rang og Stilling, som havde nogen Forbindelse med Bøgernes Verden, kunde saare let ved at banke paa aabne mit Hjertes Dør og finde et Hvilested i min Gunst og Tillid".

„Idet jeg saaledes altid benyttede alle de nævnte Personer som en Slags Magneter for at drage Bøgerne, opnaaede jeg en stadig Tilgang af Videnskabens Kar og erhvervede en mangfoldig Skare af de herligste Bind".

I det følgende Kapitel viser Forfatteren os sin Smag. Han priser de gamle Forfattere og tvivler ikke om, at de var rigere udrustede fra Naturens Haand med Sjælsevner end de senere Tiders Mænd. Han anfører fra Klassikerne en Række Eksempler paa Personer, der ofrede deres Liv og hele Kraft paa Studier og Lærdom, og han dadler sin Samtid for Mangel paa Iver og Interesse i denne Henseende. Han klager over de daarlige Skoler og den utilfredsstillende Uddannelse og revser Tidsaanden, der endog har lammet det berømte Oxford Universitet. Han sætter altsaa de klassiske Forfattere højest, Aristoteles er for ham Kongen i Videnskabens Rige, men dog har han ikke forsømt de moderne Skribenter.

Han fremhæver, at der er en Udvikling i Menneskeaandens Historie, at den ene aandelige Stormand bygger paa

den anden. De latinske klassiske Forfattere hviler paa den græske Kultur, og ogsaa Kirken har draget Nytte af svundne Tiders Visdom. Ogsaa de, der har begaaet Fejl og er vegen bort fra den rette Lære, kan gavne Fremskridtet, idet de fremkalder Undersøgelser, der fremmer Sandhedens Opklaring. Han priser Kundskaben til det græske Sprog og henviser til det arabiske Sprogs Betydning for den astronomiske Videnskab og fremhæver, at han har sørget for at skaffe Hjælpemidler til Studiet af baade Græsk og Hebraisk.

Den juridiske Literatur har ikke interesseret ham, den handler om praktiske og jordiske Ting og er nyttig for denne Verdens Børn. Retsvidenskaben virker mere til at opvække end til at bilægge Strid. Han kan ikke regne den med blandt Videnskaberne, men kalder den Geologia, jordisk Kundskab.

Grammatiken derimod tillagde han stor Betydning. „Medens jeg stadig glædede mig ved Læsning af Bøger, som det var min Sædvane at læse eller lade oplæse for mig hver Dag, lagde jeg Mærke til, i hvilken Grad Ukendskab til et enkelt Ord hindrer Forstaaelsen, idet ingen Sætning kan opfattes rigtigt, hvis nogen enkelt Del af den forbliver uforstaaelig. Derfor lod jeg med stor Omhu fremmede Ords Betydning optegne og studerede med utrættet Iver Ortografi, Prosodi, Etymologi og Syntaks i de gamle Gramma-

tikere ... Derfor gjorde jeg mig Flid for at erstatte de ufuldkomne Haandskrifter af Grammatikerne med forbedrede og korrekte for at bane Vej for den studerende Ungdom til en uhindret Forstaaelse af enhver Videnskab".

Som det fremgaar af det foregaaende, er det Oplysning, vor Bogsamler tørster efter, han vil være paa Højde med Tidens Videnskab, og Lærdom er for ham det samme som Dannelse. I et særligt Kapitel i sit lille Skrift forsvarer han, at han „ikke helt har forsømt Digternes Fabler". Han hævder, at man ogsaa kan faa sin Viden udvidet ved at læse Digterne, og disse har Betydning for Udviklingen af Sprogfølelsen. Der er Tider, da man er træt af Granskning og trænger til Rekreation. Læsning af Digternes Værker kan for nogle Mennesker være en Forberedelse til alvorligere Studier. Desuden vrimler den lærde Litteratur af Citater af Digterne, og baade Cassiodor og Beda kan anføres til Forsvar for Læsningen af de hedenske Digtere. „Den Mand, der har Udbytte af Digtekunsten, saaledes som den store Virgil siger, at han havde af Ennius, har ikke spildt sin Umage".

Efter at Forfatteren har fremhævet, hvem der i særlig Grad bør elske Bøger, og i det 15de Kapitel med mange, lange Citater af Plato, Hieronymus og andre har dvælet ved, hvad man kan opnaa ved at elske Bøger, hvilke Kunskabsskatte de oplader for os, og hvilken Betydning de har for Ka-

rakteren, ofrer han et lille Kapitel paa det fortjenstfulde i at afskrive Bøger. Blandt andre søgte Argumenter anfører han ogsaa, at vor Frelser udøvede en Skrivers Funktioner, da han bøjede sig ned og skrev i Sandet. „Derfor maa enhver ædelbaaren og forstandig Mand vide, at Fingrene er givet Mennesket for at skrive med og ikke til at føre Krig med". Han henviser til, at berømte Fyrster, Cæsar, Augustus og Claudius, optraadte som Forfattere.

Medens Biskop Richard hidtil har prist Bøgerne for deres Indholds Skyld og dvælet ved Studiernes og Lærdommens Betydning, skildrer han nu i et interessant Kapitel, hvorledes man skal behandle dem paa den rette Maade.

„Vi tjener ikke blot Gud ved at fremstille nye Bøger, men vi udøver ogsaa en Fromhedspligt, naar vi behandler Bøger med Omhu, naar vi giver dem tilbage til deres rette Ejere og sørger for deres omhyggelige Opbevaring, saa at de nyder en god Behandling, medens vi har dem i Hænde, og kan hvile trygt paa deres rette Sted. Visselig, næst efter de hellige Prydelser og Kar, der omslutter Herrens Legeme, fortjener de hellige Bøger at blive behandlet paa den rette Maade af Kleresiet, thi der gøres dem stor Uret, naar de røres med urene Hænder".

„Først med Hensyn til at aabne og lukke en Bog maa der anvendes Omhu, saa at Spænderne ikke løses for hurtigt, og

saa at Bogen ikke, naar den er læst, lægges til Side uden at være rigtig lukket. En Bog skal behandles bedre end en Støvle".

„Man kan se en ung Mand sidde over sine Studier, og naar Vinterfrosten bider, løber hans Næse, uden at han tænker paa at tørre den med sit Lommetørklæde, og Bogen bliver fugtig af den ækle Vædske. Han skulde ikke have en Bog foran sig, men en Skomagers Skødeskind! Hans Negle er fyldt med stinkende Smuds saa sort som Kul, hvormed han mærker de Steder, der tiltaler ham. Han fordeler en Mængde Straa i Bogen, saa at Enderne rager frem, for at hvert Halmstraa kan bøde paa hans mangelfulde Hukommelse. Da Bogen ikke har nogen Mave til at fordøje dem med, og da ingen tager dem ud, saa udvider disse Straa Bogen, saa at den ikke kan lukkes rigtigt, og efterhaanden glemmes de. Han skammer sig ikke over at spise Frugt og Ost over en aaben Bog eller skødesløst at føre en Kop til sin Mund .... Han folder Armene over Bogen og læner sig over den for at faa sig en lille Lur, saa at der kommer Folder paa Bladene, som han saa vil hjælpe paa ved til Skade for Bogen at bøje Bladene tilbage. Naar Regnen er ophørt, og Blomsterne kommer til Syne, saa fylder han Bogen med Violer, Roser og Firkløver. Han bruger sin fugtige, svedende Haand til at blade i Bøgerne med, han tager paa det hvide Pergament med støvede og snavsede Handsker, og

han følger Linie efter Linie paa Siden med en Finger iført slidt Skind. Naar saa en Myg stikker ham, smides Bogen til Side og kan ligge en Maaned og samle Støv, saa den til sidst ikke kan lukkes".

„Men særlig maa Adgangen til Bøger forbydes disse uvorne unge, der, saa snart de har lært at skrive et Bogstav, benytter enhver Lejlighed til at optræde som uheldige Fortolkere og overalt, hvor de finder en ledig Margin, maler deres hæslige Penneprøver og daarlige Indfald".

„Der er ogsaa en Slags Tyve, der skammeligt ødelægger Bøgerne; de skærer Marginerne bort af Bøgerne for at bruge dem til Breve, eller de bortfjerner de tomme Beskyttelsesblade foran og bag i Bogen til eget Brug eller Misbrug, en Helligbrøde, der skulde forhindres ved Trudsel om evig Fordømmelse".

„Enhver Læser bør, naar han fra Maaltidet vender tilbage til sit Studium, vaske sig, for at ingen fedtede Fingre skal løse Spænderne eller vende Bladene. Lad ikke et grædende Barn søge Trøst i Initialernes Farver og Billeder, for at det ikke med sine vaade Fingre skal tilsmudse Pergamentet, thi et Barn rører ved alt, hvad det ser. Desuden fortjener de, der ikke kan se, om en Bog ligger rigtigt eller paa Hovedet, ikke at have noget med Bøger at gøre. Klerken maa passe paa, at den smudsige Køkkenpige, ophedet fra sine Køk-

kenkar og uvasket, ikke rører ved Bøgernes liljehvide Blade; kun den, der er uden Lyde, maa have med de dyrebare Bind at gøre. Rene Hænder sømmer sig for Bøger saa vel som for de studerende, men desværre udmærker Kleresiet sig jo ved Udslet og Bylder".

„Naar der opdages Rifter og Mangler ved en Bog, bør de hurtigst mulig afhjælpes, intet vokser hurtigere end en Rift. Forsømmes den, maa den med Tiden repareres med Renter".

„Moses, den sagtmodige Mand, lærer os, at vi skal indrette Bogkister, hvori Bøgerne kan beskærmes mod enhver Skade. Han siger: „Og Du skal lægge i Arken det Vidnesbyrd, som jeg vil give Dig". Oh, hvilken passende Plads for disse Tavler af uforgængeligt Lithimtræ beklædte med Guld indvendig og udvendig! Men ogsaa Frelseren selv har ved sit Eksempel advaret os mod at omgaas Bøger med Ligegyldighed, som vi læser hos den hellige Lukas. Thi da han havde læst Skriftens Profeti om sig selv i Bogen, som var overrakt ham, saa gav han den ikke tilbage, førend han havde lukket den med sine egne hellige Hænder. Heraf kan vi lære, at med Hensyn til Omhu for Bøger maa intet regnes for Bagateller".

I de sidste Kapitler kommer Biskop Richard ind paa sin Yndlingsplan, at hans store Bogsamling skal komme Videnskaben til Gode. Han véd, at hans Kærlighed til Bøger er bleven misforstaaet af mange, og at man har beskyldt ham

for Forfængelighed og for umaadeholden Nysgerrighed, „skønt jeg ikke har ladet mig forstyrre mere af saadan Bagtalelse end af lige saa mange Hundes Bjæffen". Han fortæller, at han i lang Tid har ønsket at grundlægge et Kollegium i Oxford og sikre dette de nødvendige Indkomster til et vist Antal studerendes Underhold samt at overdrage alle sine Bøger til dette Kollegium til Brug for hele Universitetet. Derfor giver han en Række Regler for Benyttelsen af Bøgerne, der omhyggeligt skal overholdes. Dette Reglement, der i meget minder om det, som gjaldt ved Pariser Universitetet, skal ikke nærmere refereres her; dets Hovedinteresse ligger i en anden Sammenhæng. Han slutter med en veltalende Opfordring til de studerende om at ihukomme ham i deres Bønner.

Den gamle Bogelskers Skrift kommer som en Røst til os fra en fjern og fremmed Tid. Men Tonen er ægte, den er i nøje Samklang med alle Tiders Bogvenners Tanker om Bøgernes Værdi og Glæderne ved boglig Syssel. Hans naive Tankegang og hans kunstlede Perioder kan endnu i vore Dage røre den sande Bogvens Hjerte.

H. O. LANGE

NYFUNDNE, UUDFORSKEDE H. C. ANDERSEN-MANUSKRIPTER

PAA en Rejse, jeg tildels i nøje Samarbejde med Overbibliotekar Dr. phil. SOFUS LARSEN foretog til England og Frankrig for hos mig bekendte mindre Antikvarer systematisk at eftersøge gamle Manuskripter, sjældne Bøger og kunstfærdige Bogbind, havde jeg en Række heldige Resultater.

Blandt andet hjembragtes et i Bogbindets Historie enestaaende smukt Kvartbind af *Le Gascon*, samt et af *Derome* udført meget fint Bind i 12mo — som blandt andre havde tilhørt *Charles Nodier* (begge Bind findes nu i Skibsreder Normann H. Hansens Bibliotek). Et italiensk Haandskrift — en neapolitansk Klosterhistorie — i et rigt dekoreret Bind prydet med en Biskops Vaaben og Super-exlibris (Universitetsbiblioteket), et smukt dansk Manuskript, Sjællands Biskop *Oluf Baggers* Bønskrift til Christian V, om de Reformertes Ophold i København (Universitetsbiblioteket). Det uhyre sjældne arkæologiske Værk *Album Caranda*, som vist aldrig før er fundet komplet (Det kongelige Bibliotek), et udmærket middelalderligt, liturgisk Pergamentmanuskript med den tidligste Form for Noder, de saakaldte Neumer, et Pragtstykke i sin Art (Musikhistorisk Museum). En hel Samling tildels meget tidlige middelalderlige Pergamentmanuskripter

med og uden Miniaturer, hvoraf en Del forblev her i Landet (Universitetsbiblioteket, Det kongelige Bibliotek etc.); en Række Dedikationseksemplarer fra *Martin Luther*, *Voltaire*, *Rousseau* o. a., og hvad her særlig skal omtales, en Samling originale Manuskripter fra H. C. ANDERSENS Haand.

Det var ved Paris, at dette Fund blev gjort, og det foranledigede videre Undersøgelser, hvorved det lykkedes mig at konstatere Tilstedeværelsen af en hel Række hidtil uudforskede Manuskripter af H. C. Andersen, dels Eventyr og Digte, dels Breve.

Jeg skal paa de følgende Sider forsøge at give en Oversigt over disse for H. C. Andersen-Forskningen saa vigtige Papirer; — det videnskabelige Studium af Manuskripternes utallige Rettelser og ældre Passager overlader jeg til Literaturhistorikeren. For Parisermanuskripternes Vedkommende har vor udmærkede H. C. Andersen-Kender Dr. phil. HANS BRIX allerede offentliggjort en Række Artikler.

Fundet i Frankrig bestod af Original- og Trykmanuskripterne til *Den lille Havfrue*, *Kejserens nye Klæder*, *Paradisets Have*, *Den flyvende Koffert*, *Storkens Hævn* (*Storkene*), *Billedbog uden Billeder*[1]) (Indledning 1—13., 17—18. og 20. Aften).

Denne udmærkede Samling Manuskripter har H. C. An-

[1]) No. 1765 i *Den Collinske Manuskriptsamling* paa *Det kongelige Bibliotek* er det tidligste Udkast til Indledning og Første Aften (et paa begge Sider beskrevet Kvartblad).

dersen sandsynligvis foræret sin Ven, den berømte Marinemaler ANTON MELBYE (f. 1818, d. 1875).

Jeg fandt hele Samlingen hos en lille Antikvar i Saint-Germain-en-Laye ved Paris. Manuskripterne var i en sørgelig Forfatning. Bladene fra „Billedbog uden Billeder" var sammenblandede med Bladene til Eventyrene, og hele Bunken var sammenhæftet med en mægtig stor, gammel, rusten Knappenaal. Efter at have ordnet og renset Bladene maa jeg — i Betragtning af det daarlige Manuskriptpapir, H. C. Andersen har benyttet — sige, at Samlingen er overmaade velbevaret, hvad der imidlertid mere var Skæbnens end Antikvarens Skyld, thi den Tilstand, jeg fandt dem i, viser tydeligt, at man ikke anede, hvilken uhyre literær Skat det drejede sig om.

Det lader sig gøre at følge Parisermanuskripternes Gang gennem Tiderne. Anton Melbye døde i Hamburg 1875, og Manuskripterne blev i hans franskfødte Hustrus Eje. Fru Melbye ægtede senere den franske Major HOCQUET og døde netop i Saint-Germain-en-Laye i 1913. Hendes nærmeste Arvinger var Nevøerne PICHON, og det er formodentlig disse, der har afhændet de for dem ulæselige og værdiløse Papirer til den Antikvar, hos hvem jeg fandt dem. I August 1920 overgik Manuskripterne til Odense Kommune til Anbringelse i Museet i H. C. Andersens Barndomshjem.

Manuskripterne „Den lille Havfrue" og „Kejserens nye

HENRIETTE WULFF
ADAM MÜLLER PINX. 1837
(ORIGINALEN TILHØRER BANKFULDMÆGTIG RAGNAR KOCH)

Klæder" danner tilsammen 3die Hefte af „Eventyr fortalte for Børn", som udkom 1837. „Paradisets Have", „Den flyvende Koffert" og „Storkene" danner 2det Hefte af 2den Samling, som udkom 1838. H. C. Andersen har altsaa foræret dem væk heftevis. Slutningen af Manuskriptet til „Billedbog uden Billeder" ligesom dets 14., 15., 16. og 19. Aften er formodentlig gaaet tabt i Aarenes Løb, — det er trods ihærdige Eftersøgninger ikke lykkedes mig at finde de sidste Blade. Maaske er 16. Aften udtaget af H. C. Andersen selv. Vægtige Grunde taler herfor (cfr. Brix i Nationaltidende 20-7-1920).

En anden meget værdifuld, hidtil ganske ukendt Samling H. C. Andersen-Manuskripter, som nu paa min Foranledning findes i fotografisk Gengivelse paa Det kongelige Bibliotek, ejes af Overretssagfører HARALD KOCH og Bankfuldmægtig RAGNAR KOCH i Forening. Den bestaar af følgende Eventyr[1]): Det gamle Hus, Vanddraaben, Den lykkelige Familie[2]), Historien om en Moder og Flipperne.

Denne Samling er for H. C. Andersen-Venner af en meget

[1]) Samme Samling indeholder endvidere følgende Digte: Digt til Henriette Wulff 1822 med et Fastelavnsris. — „Tanker ved en ituslagen Jydepotte" (Tilegnet Frøken Jette Wulff 23. Septbr. 1827). — Den 24. September 1827 til Jette Wulff. — „Den femte Maj" — efter Beranger. — Digt til Peter Fred. Wulffs Børn ved hans Død d. 8. Febr. 1842. — „Kirken". — „Gid jeg var riig".

[2]) I den Collinske Manuskriptsamling (No. 644) findes et Manuskript (4 Sider in 4to) til „Den lykkelige Familie", det er det første Udkast. Det her angivne er Trykmanuskript, men alligevel med væsentlige Ændringer.

fornem Proveniens; den bestaar nemlig af Gaver fra H. C. Andersen til hans elskelige og ejegode Veninde, Forbilledet til „Tommelise“, den lille værkbrudne HENRIETTE WULFF (f. 1804, d. 1858), Admiral Wulffs ældste Datter.

Henriette Wulff var H. C. Andersens mest trofaste og forstaaende Veninde. I „Mit Livs Eventyr“ siger han om hende: „Wulffs ældste Datter, en genial og livfuld Pige, der indtil de sidste Dage, under alle Tiders Omskiftelser, blev mig en trofast og søsterlig Veninde, var den eneste dengang der forstod mig, hun opmuntrede hos mig den Humor, som kom tilsyne i de nye Digte; hun fik hele min Fortrolighed, beskyttede mig kækt mod de mange smaa Angreb, jeg i hendes Kredse var udsat for, især ved min Personlighed — hun var mig en god Søster“. I Dagbogen skriver han 2. Februar 1834: „I Hjemmet venter mig intet godt, derfra kommer ingen Glæde, der har man spottet, haanet, bedraget mig. Hun — Han — de Alle! Fru Læssøe, Jette, Christian (Jette Wulffs Broder) undtagen og maaske Faderen (Collin)“.

Efter Henriette Wulffs tragiske Død — hun brændte eller druknede ved Atlanterhavsdamperen „Austria“s Undergang 13. September 1858 — en Begivenhed, der gjorde det stærkeste Indtryk paa H. C. Andersen og atter og atter omtales i „Mit Livs Eventyr“ — gik Manuskripterne i Arv til hendes Søstersøn Viceadmiral *Hans Henrik Koch* (f. 1836,

d. 1903) og ejes nu, som før nævnt, af dennes Børn, Overretssagfører Harald Koch og Bankfuldmægtig Ragnar Koch.

De fem Eventyr i denne Samling danner tilsammen „Nye Eventyr“ 2det Bind, 2den Samling, som udkom 1848. Kun mangler Manuskriptet til „Den lille Pige med Svovlstikkerne“, hvad der næppe er en Tilfældighed, da dette Eventyr blev skrevet allerede 1845 paa Bestilling af Hr. *Flinch* til hans Almanak. H. C. Andersen, der paa dette Tidspunkt opholdt sig nogle Dage paa Slottet „Graasten“ paa Vej til Udlandet, har oversendt Hr. Flinch Manuskriptet og har ikke faaet det tilbage, da der sandsynligvis ikke har været Tale om, at han selv skulde læse Korrektur. Det i Almanakken trykte Eventyr har saa tre Aar senere tjent som Trykmanuskript.

Bankier JOHAN LEVIN ejer Manuskriptet til Eventyret „Klokken“, skrevet 1842 til Gersons og Kaalunds Maanedsskrift. Dette overordentlig smukke Manuskript tilhørte sammen med „Gurre“ (Hvor Nilen vander Ægypterens Jord) i Renskrift og Digtet „Odense“ (Du kære gamle Fødeby) med fire Vers i Renskrift og de øvrige Vers i gennemrettede Udkast, Revisor C. BAYERS udmærkede Autografsamling[1]), som i 1916 erhvervedes af Hr. Johan Levin. Revisor Bayer

[1]) Samlingen indeholder endvidere Brev til Kunstdrejer Schwartz, Sværtegaden i Kjøbenhavn, dateret Kjøbenhavn 10. December 1844. Brev til Herr Rosenvinge, Roeskilde, dateret Murcia den 25. Septbr. 1862. En Stemning (Digt) skrevet i Setubal 1866, og nogle smaa Lejlighedsvers.

fik Manuskriptet til „Klokken" foræret af Notarius publicus NIC. CHR. LEVIN ABRAHAMS (f. 1798, d. 1870), som rimeligvis har faaet det af H. C. Andersen. „Gurre" og „Odense" er Gaver fra H. C. Andersen til Revisor Bayer personlig.

Hr. Johan Levin ejer endvidere en meget smuk Billed-Udklipsbog (97 Sider in 4to) forsynet med over Hundrede Vers skrevet med H. C. Andersens egen Haand. Denne Bog maa stamme fra 1869. Dagbogen siger 11. Februar 1869: „Sad oppe til næsten Klokken to Nat og skrev Vers i Mathilde Ørsteds Billedbog til hendes Brodersøn".

Facs. 1 viser Titelbladet til Billedbogen til VIGGO ØRSTED. Texten lyder:

Denne Bog tilhører *Viggo Ørsted.*

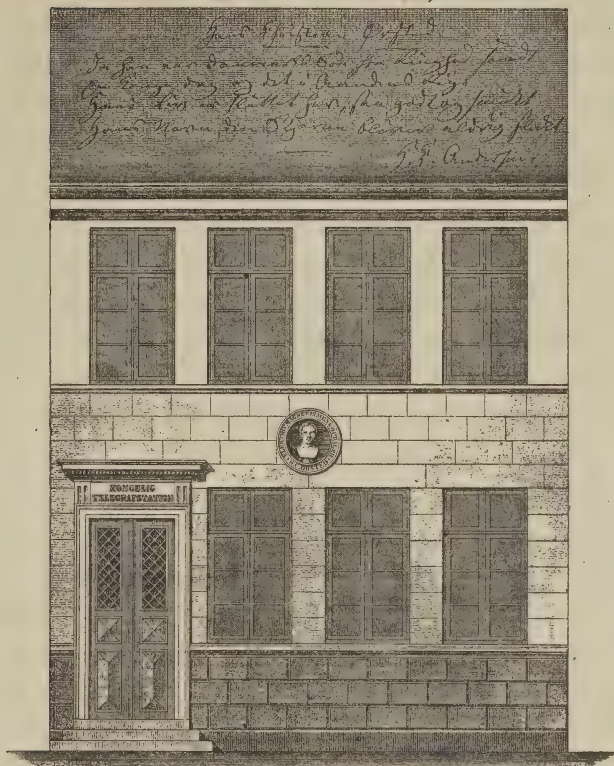
Hans Christian Ørsted.

Ja han var Danmarks Søn fra Ringhed sendt
En Konge dog og det i Aandens Rige,
Hans Liv er sluttet her, saa godt og smukt,
Hans Navn, den Stjerne bliver aldrig slukt.

H. C. Andersen.

Det er det deiligste Adelsbrev at stamme ned fra een af Menneskehedens Velgjørere.

Denne Bog tilhører Viggo Ørsted.

Facs. 1. Titelblad til H. C. Andersens Billedbog til Viggo Ørsted.
Originalen tilhører Vexelerer Johan Levin.

Bogen bærer følgende Dedikation: „Til Viggo Ørsted fra Faster Mathilde og H. C. Andersen“. Læge Viggo Ørsted, H. C. Ørsteds Sønnesøn, ejede Bogen til 1911. Han henvendte sig paa dette Tidspunkt i en kendt københavnsk Boglade for at sælge sin Bog; han fik saa det mærkelige Raad at forsøge at sælge den i England, da man der sikkert kunde opnaa en højere Pris. Samtidig opgav man ham Navnet paa det verdenskendte Antikvarfirma Maggs Brothers i London. I England betænkte man sig selvfølgelig ikke paa at erhverve en literær Kostbarhed, der var knyttet til to saa store Navne som H. C. Andersen og H. C. Ørsted, og det er kun ved et Tilfælde, at det i 1916 lykkedes Johan Levin at hjemkøbe og sikre den for Danmark. Da den kom tilbage hertil, var den forøget med et Bind med engelsk Oversættelse af alle Versene.

Manuskriptet til „Sommergjækken“[1]), som udkom i „Nye Eventyr og Historier 1866“, ejes af LEVIN & MUNKSGAARD. Det smukke Manuskript indeholder adskillige interessante Rettelser. Det har i sin Tid tilhørt Forfatteren GUSTAV WIED, — hvorfra han igen har erhvervet det, har ikke kunnet oplyses.

Det er mig endvidere bekendt, at en svensk Samler for

[1]) Den Collinske Manuskriptsamling No. 552: Sommergjæk. 10 Sider in 8vo er Udkastet til „Sommergjækken“.

10—15 Aar siden i København erhvervede 21 Eventyrmanuskripter. Det drejer sig her sikkert kun om Manuskripter til de senere og mindre betydelige Eventyr. I det hele har det vist sig, at Svenskerne forud for Danskerne (Collin undtagen) har haft Interesse for H. C. Andersens Manuskripter. Det er ikke umuligt, at man i Sverige vil kunne gøre overraskende og værdifulde Fund.

De i Paris fundne Manuskripter betegnes af Dr. phil. Hans Brix i hans Artikel i „Nationaltidende“ (7. Juli 20) som værende „i Tilstand og Indhold mere betydende end de, der findes i den Collinske Samling, bortset fra et enkelt Stykke“. At Pariserfundet nu har kunnet suppleres med saa værdifulde Manuskripter som de øvrige her omtalte, vil være af største Værdi for H. C. Andersen-Forskningen. Det vil være muligt at følge hans Arbejdsmetode i langt højere Grad end før og netop i den Periode, der for hans Eventyrdigtning er Kulminationstiden.

Af de her gengivne Facsimiler ses det, hvor grundigt H. C. Andersen har arbejdet. Hans Rettelser tør vistnok overalt betegnes som Forbedringer. Facs. 2 — Slutningen af „Den lille Havfrue“ — viser, hvor Eventyrets Udgang har vundet i Fasthed ved den foretagne Strygning. Teksten lyder (de slettede Linier er her sat i skarp Parentes):

Facs. 2. Slutningen af „Den lille Havfrue". Originalen tilhører H. C. Andersens Hus i Odense.

(Facs. 2. Slutningen af den lille Havfrue.)

„Om trehundrede Aar svæve vi saaledes ind i Guds Rige! [, som straaler langt herligere end Solen, som kun er en

Facs. 3. Den oprindelige Slutning paa „Kejserens nye Klæder".
Originalen tilhører H. C. Andersens Hus i Odense.

Gnist] sagde de," [dog o] Ogsaa tidligere kunne vi komme der hvidskede een." Usynligt svæve vi [gjennem] ind i Menneskenes Huse, hvor der er Børn og for hver Dag vi [finde tre gode Bø] finde eet godt Barn, som gjør sine For-

ældre Glæde og fortjener deres Kjærlighed forkorter Gud vor Prøvetid; Barnet veed ikke naar vi flyve gjennem [s]Stuen, og maa vi da af Glæde smile over det, da tages [forkortes] et Aar fra de trehundrede, men see vi et uartigt og ondt Barn da maa vi græde Sorgens Graad, og hver Taare lægger en Dag til [i] vor Prøve Tid!"

[Selv vil jeg stræbe efter at vinde en udødelig Sjæl, sagde den lille Havfrue, da skal jeg i hiin Verden samles med [Prindsen og alle] ham, som jeg gav min hele Kjærlighed. Til Rige og Fattiges Huus vil jeg flyve, svæve usynlig gjennem Stuen hvor Børnene sidde, de gode jeg møder ville forkorte min Prøvetid! —]

. . . . . den 28. Jan. 37.

Facs. 3 viser den første Slutning paa „Kejserens nye Klæder". — Som man vil se, er netop den Pointe — den uskyldiges Røst — der for os først synes at sætte Prikken over i'et, føjet til bag efter (Facs. 4). Den nuværende Slutning fandtes paa et lille Stykke Papir, der var vedlagt Manuskripterne. Den oprindelige Text lyder (Facs. 3):

„Saa gik Keiseren i Procession under [d]en deilig Thronhimmel og alle Mennesker paa Gaden og i Vinduerne sagde: „Gud, hvor Keiserens nye Klæder[d] ere mageløse! hvilket deiligt Slæb, (han har!) og Kjolen, hvor den sidder [smukt!] velsignet!" — Ingen vilde lade sig mærke med at han intet

saae, for saa havde han jo ikke duet i sit Embede, eller været meget dum. Ingen af Keiserens Klæder havde [s] gjort saadan Lykke

„Den Dragt maa jeg rigtig have paa hver Gang jeg gaaer i Procession e[r]ller træder op i Folkeforsamling!" sagde Keiseren(;) og hele Byen talte om hans prægtige nye Klæder.

H. C. Andersen

Facs. 4. Den endelige Slutning paa „Kejserens nye Klæder".
Originalen tilhører H. C. Andersens Hus i Odense.

Facs. 4. Den senere tilføjede Slutning paa „Kejserens nye Klæder" lyder:

„Men han har jo ikke noget paa!" sagde et lille Barn.[!]

„Herre Gud hør den [u]Uskyldiges Røst!" sagde Faderen og den ene hvidskede til den anden hvad [der var sagt,] Barnet sagde, [synes jeg ikke det samme]. Men har jo ikke noget paa!

raabte tilsidst (det) hele Folk, det krøb i Keiseren, men han tænkte (som saa) nu maa jeg holde Processionen ud, [O]og Kammerherre[n]rne holdt paa Slæbet, som (der) ikke var. —

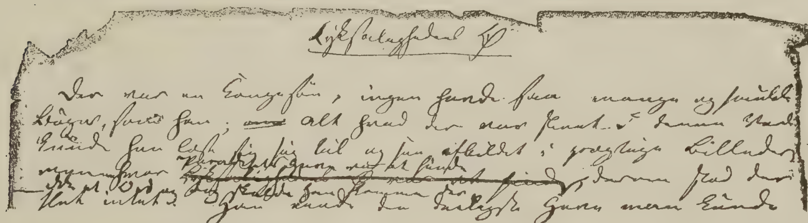
I Slutningen af „Historien om en Moder" (Facs. 5) er

Facs. 5. Slutningen af „Historien om en Moder". Originalen tilhører Overretssagfører Harald Koch og Bankfuldmægtig Ragnar Koch.

Ændringen ikke mindre gennemgribende. Det fremgaar tydeligt af Manuskriptet, at H. C. Andersen oprindelig har tænkt sig, at Barnet ikke skulde dø. Siden har han indset, at denne optimistiske Slutning udvisker Indtrykket af Eventyret og bryder den mørke og tragiske Stemning.

Atter her ser man, hvorledes H. C. Andersen opgiver en Version, der forfladiger Eventyrets Idé, til Fordel for en Ændring, der netop understreger og forstærker Ideen.

Her som i „Eventyret om Kejserens nye Klæder" er det netop den ændrede Slutning, der har givet Eventyret *den endelige* Form, hvorpaa dets enestaaende Magt over Sindene beror.

Facs. 6. Den oprindeligc Begyndelse til „Paradisets Have" med Titelen „Lyksalighedens Ø".
Originalen tilhører H. C. Andersens Hus i Odense.

Facs. 5. Slutningen af Historien om en Moder. Teksten lyder:

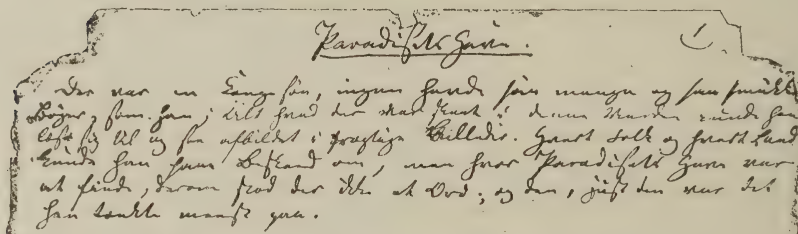
Da vred Moderen sine Hænder, faldt paa sine Knæ og bad til vor Herre: „Hør mig ikke, hvor jeg beder imod din Villie, som er den bedste! hør mig ikke! hør mig ikke!"

Og hun bøiede sit Hoved ned i sit Skjød. — [Da rørte hendes Mund ved Barnets Mund, det laae der i en sød, sund Søvn; og Solen skinnede paa Kinderne, saae at de saa røde ud, og da Moderen saae rundt om, sad hun i sin lille Stue; Lærken i Buret sang, som om den følte at For-

aaret vilde komme; og Døden var ikke (i) Stuen. Moderen foldede sine Hænder, tænkte paa Dødens Huus, paa Barnets Fremtid og sagde igjen: „Guds Villie skee!"]

Og Døden gik med hendes Barn ind i de[n]t [evig blomstrende Have.] ubekjendte Land.

Til Eventyret „Paradisets Have" har H. C. Andersen som

Facs. 7. Den ændrede Begyndelse til „Paradisets Have".
Originalen tilhører H. C. Andersens Hus i Odense.

bekendt hentet Ideen fra Atterboms „Lycksalighetens Ö". Den første Udarbejdelse (Facs. 6) bærer da ogsaa Titelen „Lyksalighedens Ø". Senere har han overklæbet første Halvdel af Manuskriptets første Blad og forandret Titelen til Paradisets Have (Facs. 7). Texten lyder:

Facs. 6. Oprindelig Begyndelse til „Paradisets Have".

Lyksalighedens Ø.

Der var en Kongesøn, ingen havde saa mange og smukke Bø-

ger, som han; [om] alt hvad der var skeet i denne Verden kunde han læse sig sig til og see afbildet i prægtige Billeder, men hvor [Lyksalighedens Ø var at finde] Paradisets Have var at finde, derom stod der [slet intet] ikke et Ord og dog skulde han komme der. Han eiede den deiligste Have man kunde"

Facs. 7. Den ændrede Begyndelse til „Paradisets Have":

Paradisets Have.

Der var en Kongesøn, ingen havde saa mange og saa smukke Bøger, som han; Alt hvad der var skeet i denne Verden kunde han læse sig til og see afbildet i prægtige [V]Billeder. Hvert Folk og hvert Land kunde han faae Beskeed om, men hvor Paradisets Have var at finde, derom stod der ikke et Ord; og den, just den var det han tænkte meest paa.

Jeg har kun kunnet give enkelte Prøver paa særlig interessante og indgribende Ændringer i de nyfundne Manuskripter. Navnlig Parisermanuskripterne er rige paa Rettelser, hele Sider er overstregede, hele Sider overklæbede med nye beskrevne Blade. Vi har her en god Lejlighed til at lære H. C. Andersens Arbejdsmaade at kende og studere Samspillet mellem den bevidste Intention og det af Øjeblikket fødte geniale Syn, der med Sikkerhed lader Digteren gribe det eneste rette.

EJNAR MUNKSGAARD

GAMLE TYSKE BIBLIOTEKER

EN REJSE-RHAPSODI

AN finder undertiden paa Bøger fra det 18. Aarhundrede Exlibris, forestillende en Bibliotekssal. Det sort- og hvid-tavlede Gulv strækker sig med smuk perspektivisk Virkning ned mod Baggrundens Døre, overalt omgivet af høje Reoler, der foroven er prydede med Buster. I Forgrunden staar en pansret Pallas Athene ved tvende Glober af disse store haandgjorte, der hviler paa Gulvet i en firbenet Konstruktion og drejer sig inden for en bred Messingramme med allehaande Tegn og Tal paa. Hun støtter sig til den ene af dem, Himmelgloben; udover den anden, Jorden, holder hun beskyttende sit Skjold.

Det er ikke i de fornemme og rige Folks Bøger, dette Exlibris staar. Ejeren har ikke haft Raad til at lade indbinde i dybt farvet Corduan og Maroquin; det udvendige er kun tarvelig marmoreret Faare- eller Kalveskind, men indeni, paa Bladene, findes et nyt Exlibris, Aandens Ejendomsmærke, haandskrevne Marginalnoter med dyrebar Viden om, hvad Aristoteles, Plato og Cicero har sagt om denne Ting. Bogens Ejer var en Lærd.

Faar man tilfældigvis under Arbejdet paa en stor moderne Læsesal, hvor Travlheden altid genlyder fra Hvælvingerne, en saadan Bog mellem sine Hænder, bliver Øjet, og Tanken

Landesbibliothek, Dresden
hjørne mod parken. (fotografi)

med, let hængende ved dette Exlibris, og et fantastisk Ønske vaagner. At Eventyret kunde blive Virkelighed, den let svungne Rokokkoramme om Billedet vokse og aabne sig, og man selv træde ind over det tavlede Gulv, dvæle alene her i dette Rum, der er indviet til den kølige Gudindes Fred.

Men Eventyret bliver ikke Sandhed, og Virkeligheden trøster kun lidet; for vi har ikke mere i Danmark noget, der minder derom. Selv da det gamle kgl. Biblioteks nu nedrevne Sal eksisterede, kunde den ikke give nogen Illusion; den nødvendige Opstilling af nye Reoler havde skjult dens egentlige Skønheds Karakter. Og den sidste Rest af Museet — i dette Ords oprindelige Betydning — forsvandt fra Universitetsbiblioteket, dengang det blev nødvendigt at bryde den frie Udsigt fra Jærngitteret op gennem det underlig dunkle gotiske Rum mod Gavlens violblaa Rose.

Til saadanne Drømmerier over et Exlibris har man bedst Tid, naar den moderne Biblioteksteknik svigter, og man maa vente for længe paa sine Bøger. Hulrummet af Stilhed, hvortil Fantasien søger hen, er hugget ud i den Undergrund af Larm, som Tekniken og Mekaniken mumler frem i et moderne Stor-Bibliotek. Her suser Rørposten, Bogvogne ruller ud og ind med deres Indhold stablet op som

Mursten uden Sjæl. Med anstrengte energiske Ansigter styrter ukendte Folk forbi hinanden, op og ned ad Trapperne i Læsesalsrotundens Haandbibliotek, hvis hæsligt indbundne Bind bærer Mærke af mange smudsige Fingre og har den ubestemmelige Lugt, som frembringes af Støv, der æltes ind i Spyt og Menneskefedt. Over Sværmen rager Salens Opsynshavende frem paa sit høje Katheder i ligegyldig Majestæt og beskuer denne Hob, for hvem han mindre er en velvillig Vejleder end en mistænksom Politimand. Han ligner det lille Hoved paa en uhyre stor Slange, der hele Tiden gylper Makulatur op. Det er ham, der maa spytte den fra sig, og han gør det til højre og venstre, idet to Tjenere holder hans udmattede Kæber i Bevægelse, paa samme Maade som Præsteskabet holdt Ærkebiskop Sunesens Arme i Vejret, da han bad for Sejren og ikke kunde mere. Han forlanger ingen Taknemmelighed; han befrier kun sig selv for noget, som ellers vilde samle sig til en generende Bunke over ham; og han er heller ikke Genstand for Taknemmelighed. Han er jo kun af ydre Skabning et Menneske, i Virkeligheden en Attrap; inde i Bibliotekets Indre fortsættes han som et System af Rør, der atter paakaldes ved et System af farvede elektriske Pærer. Om man trykker paa ham eller trykker paa en Knap, synes ligegyldigt. Og ingen Himmel vilde af den Grund straffe en for Foragt for det menneskelige Køn,

LANDESBIBLIOTHEK, GOTHA
SET FRA BUEGANGENE TVÆRS OVER SLOTSGAARDEN
(FOTOGRAFI)

thi Himlen kan ikke se ned gennem Rotundens matte Glastag og langt mindre gennem de massive Vægge uden Vinduer.

Hvad er yndigere og hvad er naturligere end at læse i Nærheden af grønne Træer? I Berlinerbibliotekets frygtelige Rotunde er man udelukket derfra, men saaledes er det ikke overalt. Forlader man Storstæderne og gaar til de smaa Byer, nærmer man sig efterhaanden igen Naturen, saaledes som den viser sig i skøn Beherskelse, hvor Menneskene har taget sig af den. Og undertiden, naar man kommer til de mindre og mindre benyttede Biblioteker, genfinder man til sin Fryd brudstykkevis eller helt hin Stemning, som hvilede over det gamle Exlibris. Den, som er ufølsom for Stemningen, kan kende saadanne Biblioteker paa, at Chefen gerne demonstrerer Nødvendigheden af at faa Huset revet ned.

Allerede i Breslau er der noget deraf. I denne gribende By, der halvt er Gotik, halvt Barok, findes Universitetsbiblioteket paa en Ø i Floden, hvor Jesuiterne engang om Domkirken samlede alle de Bygninger, der skulde huse og uddanne Gejstligheden. Her ligger Fyrstebiskoppens Palæ og man ser Kardinaler skride over Gaden, gelejdet af en sort og sølvgaloneret, kaardebevæbnet Tjener. Om Søndagen sitrer Gaderne sagte af Orgelbruset fra mange Kirker, og ind i Biblioteksmagasinerne lyder Messen som en fjern Mumlen. Thi

Biblioteket er anbragt i et gammelt Augustinerkloster, hvis røde Munkesten er skjult af Barokpudset; Magasinerne er dannet ved at rive Vægge ned. Men Abbedernes gamle Loge, der er bygget ud i Kirken, ligger der endnu; fra dens Vinduer ser man ned over Epithaphier og Helgener og over de andægtige, som kommer ind og beder en hastig Bøn.

Men der er for travlt i Breslauer-Biblioteket; Græsset gror grønt i Klostergaarden, Oderen bruser, Klokkerne ringer, men ikke engang de kvindelige Assistenter faar Tid til under Ekspeditionen at se sig i det skønne gamle Spejl med det mørknende Glas, der inddelt i smaa Kvadrater, hver indrammet i tynde Guldlister, og allesammen forenede i en Jubel-Barokramme, dækker et stort Stykke Væg inde i Magasinerne, der fordum dannede et pragtfuldt Rum.

Gaar man fra Slotsbroen i Dresden og drejer til venstre gennem de engang fornemme Gader, hvis graa Barok-Huse bliver endnu ædlere i deres Forfald, kommer man til det japanske Palæ, som nu indeholder det tidligere kgl. Bibliotek. Her var godt at dvæle paa Sommerdage i den store kølige Forhal, hvor det fyrstelige Tjenerskab engang fordrev Ventetiden med at spadsere frem og tilbage — man ser endnu Sporene af deres Fjed i Marmorgulvet; men endnu bedre var der i Læsesalen, der vender ud til Parken. Gennem de aabne Vin-

duer strømmede Duften af Græs og Blomster ind, Fuglene sang og satte lyse Toner ind i den nære Flods kogende Susen; Gartneren gik og plejede sin Have, og over Bogens Blade gled grønne Skygger af de store Træer, hvis Grene gyngede i Brisen.

Men ogsaa dette Bibliotek er for stort og for meget benyttet til helt at have bevaret Charmen fra de Tider, da den, der samlede og bevarede Skattene, ogsaa havde Tid og Lyst til at kende dem, elske dem og omgaas dem.

Vi maa hen til et Sted, hvor Mekaniken er intet, og hvor de tekniske Problemer endnu ikke behøver at løses, hvor der intet Jag er og ingen ængstelig Konkurrence for at komme først, men hvor endog Chefen selv kan nyde Glæden ved at se Samlingens kostelige Stykker blive baaret frem for den Benytter, der er dem værdig, — saadan som en Vinbjergsejer, naar han faar Besøg af en ligesindet, nyder Glæden ved at hente de ædle Aargange op af Kælderen, Flasker, graa af Støv og Spindelvæv. Og der gives virkelig endnu saadanne Steder.

Der ligger midt i Thüringen, i Tysklands grønne Hjerte, en fordums hertugelig Residens. Til Slottet hører alt, hvad der efter Solkongens Mønster burde høre. Ensomt er det bygget paa Toppen af et lavt Bjerg, omgivet af vidtstrakte Parkanlæg, Orangerier, Kanaler og Marstalle.

Naar man vandrer fra Byen, hvor Vogne, omend sparsomt,

forstyrrer Øret ved deres Rumlen, stiger op ad stejle Gader og Torve, hvor blonde, kødfulde Børn vrimler som Paddehatte op af Stenbroen og forstyrrer Tankens Cirkler, idet deres blotte Eksistens vidner om det irrationelle i Tilværelsen, og endelig naaer ind først under hængende Træer, siden til den franske Haves arkitektonisk klippede Hække, da har man gaaet den Vej, som svundne Tiders storhertugelige Guldmagere og Astrologer gik, naar de søgte Hans Naade; og som symbolsk udlagt i ikke mindre Grad var den, de vandrede, naar de søgte Hemmeligheden, de Vises Sten, Gud eller hvad man vil.

Tværs over den brede, øde Slotsgaard ser man fra Hovedindgangen, hvor Vagten ikke længere paraderer, et mægtigt Taarn, der danner Afslutningen paa de uendelige Sidefløje. Det er graat, afskallet og vejrbidt som hele Bygningen. Derovre er det Muserne bor, dér skal man bænkes under deres svale Vinger. Deri huses med andre Ord Biblioteket, hvor en elskelig gammel Gehejmeraad, et Vidunder af Lærdom, straks tryller den besøgende ind i det fredelige Eventyrland, som Spitzweg har malet, og som for ufølsomme Øjne intet eventyrligt gemmer.

Paa Forhøjningen ved det dybe Vindu i en af de smaa Sale, som er fælles for Publikum og Personale, placeres man med Udsigt over de fjerne, grønne Bjerge, og éngang indført kan man blive der en hel Eftermiddag ganske alene, kun i

LANDESBIBLIOTHEK, WEIMAR
EXTERIEUR
(FOTOGRAFERET AF HOFFOTOGRAF LOUIS HELD)

Selskab med de gamle Herrer i røde Kjoler, hvide Parykker og forsigtige Øjne, som fra de høje Reoler vaager over den fremmede, — en sjælden Fugl.

Paa det gamle Exlibris var det Athene, der støttet til Himlen holdt Skjoldet over Jorden. Hvorledes passer det sig da, at hun her med sine Disciples Arbejder er sat ud i et Hjørnetaarn, mens Mars og hans Attributer pranger over Hovedindgangen? Ja, hvor laa Olympen med dens Guder? Laa den i Athen paa Akropolis? Nej, dér drev Menneskenes Børn deres Spil. De dybe Kræfter, som de maatte opsøge, naar det kneb, holdt sig gerne ude i Ødet, i det afsides. Deres Tid kommer, naar den skal komme.

Paa Væggen hænger blandt de andre Billedet af en sort Mand, hvis Øjne ikke er forsigtige. Var det en italiensk Alkymist, som saa Hans Naade gyse for Hemmelighederne; var det en spansk Læge, under hvis Hænder Serenissimus fik lært, at der er andre Pile end Mars', som kan dræbe?

Hvis Væggene vilde tale, kunde det aabenbares. Ogsaa den sorte Herre har engang ofte lukket sig inde her i Rummet og i Ensomhed overlagt Planer, der næppe støttede sig alene paa den Smule hertugelige Jord. Blev Planerne væltede, kom der en Mand med en Slæde i Vejen? Saadan noget kan snart hænde. Da jeg om Aftenen blev laaset ud af en

Bagdør til Parken, saa jeg, at Ruderne i nederste Etage var gennemhullet af Kugler — Revolutionens Spor.

Til endnu et Bibliotek vil jeg føre Læseren, og det til et, som han af sig selv ikke vilde opsøge, med mindre han er besat af Lidenskab for at se den fuldstændige Samling af tyske Katekismer, som efter Chefens Sigende er det særlige Grundlag for Samlingens Verdensry. At Jean Paul, vore Oldemødres Yndlingsdigter, under et Besøg gjorde sig til Tyv og stjal et af de ældste Titelblade, er et af Bibliotekets stolte Minder.

Naar man i Weimar ved Pintsetid vil flygte for de Skarer, der iført jærnbeslagne Sko, Fjederhat og Pelerine, strømmer til for at synke hen i Andagt for det, de ikke forstaar, er der intet bedre Sted end Biblioteket.

I denne mindekvalte By, hvor hvert andet Hus er et Museum, i hvilket Stuerne stadig holdes vedlige af Haandværkere, hvis Specialitet det er at faa alt til at se gammelt ud, er Biblioteket det eneste, der faar Lov at bevare det usigelige Præg af Fortid, som en Bygning og et Rum har, der ikke benyttes, men langsomt gror til i en Torneroseslummer.

Ad en smal Gyde ned mod Ilmen kommer man til en aaben Plads. Overalt er der grønt, og i Udkanten af et Anlæg stiger en slank Bygning op af den blide Duft og

Landesbibliothek, Weimar. Bibliotekssalen
(fotograferet af hoffotograf Louis Held)

Dunst, som Solen trækker frem af Floddalen. Det hed engang „das grüne Schloss“, men i Rokokkotiden byggedes det om og indrettedes til Bibliotek.

Hvem kender ikke saadanne Huse, byggede i en Tid, da der var bedre Plads end nu, disse brede, lidt jordslaaede Korridorer, disse Trapper med lave Trin og udhuggede Rækværker, der maver sig op, og disse visne Farver, som gør Øjet saa godt. Saadan er Indgangen. Men har man først passeret det gustne Kontor, træder man gennem en hvælvet Portal ind i Salen. Den er ikke stor og ret mørk; Piller og Underbygninger, som bærer Gallerierne, spærrer for Lyset, der med mærkelige skraa Virkninger falder ind fra begge Sider og dvæler i den hvide Lak, der er bleven gul, og i Kapitælers og Listers blege Guld.

Mellem de ydre Gange og det indre Rum hæver sig tre ovale Gallerier over hinanden, det ene snævrere end det andet, og fra Plafonden øverst smiler tungsindige Muser. I Mellemrum, paa Piller og Vægge, hænger Malerier af Aandens henfarne Store, og over Reolerne ses Buster af dem, der engang talte de stille Ord, som de indviede forstod var Sandhed for evig.

Ak, Kunstneren, som dannede dem af det Ler, hvormed hans egen Haand nu forlængst har blandet sig, anede ikke, hvorledes Tiden vilde forstærke Indtrykket af hans Værk.

Thi se — Marmorets Hvidhed glimter med samme Styrke gennem Aarhundredernes Støv som Modellernes Ry gennem Tidernes Taage.

Ad bredt, symmetrisk mod hinanden svungne Trapper, hvis umalede, dybt slidte Trin knager med samme Protest mod altfor ilende Skridt, som da Goethe fór op og ned ad dem, dengang han vilde reformere ogsaa denne Institution, kommer man til Medaillesamlingen og Samlingen af Kuriositeter, Kunstkammeret, der indeholder Skibe udskaarne i Elfenben, et eller andet udstoppet „Meerwunder“ og Gustav Adolphs gennemskudte Læderkøllert.

Overalt leger Ryggenes gamle Guld, Maroquin i rødt og grønt og blaat, Pergament og Kalvens og Faarets beskedne brune Farver for Øjet.

Videre gaar man over Gulvets alenbrede Planker ind i det runde Taarn, bygget for Atlanterne og de store Kobberværker. Op stiger man midt gennem Gulvet ad en Vindeltrappe, som Krigsfanger i gamle Dage udskar af én vældig Kæmpestamme. Den rokker lidt i sin Ophængning, som Træet, af hvilken den blev til, engang rokkede paa sin Rod i Suset ude paa Thüringens øde Høje; rundt om den i de fire Etager holder Jord- og Himmelglober deres tavse Vagt.

Der findes sikkert endnu rundt om paa fjerne Slotte andre Biblioteker, der som dette gemmer svundne Tiders Duft.

Men de vil snart forsvinde. Ligesom de smaa Underjordiske før i Tiden vandrede bort fra en Egn, naar de hørte Kirkemalmets Klang, er de gamle Bøger og de smukke Bøger, Malerierne, Busterne og Globerne, der tilsammen dannede Milieuet, begyndt at vandre. Ogsaa de har hørt en Metalklang, som de ikke kan modstaa; blot flygter de ikke for den, men følger den, følger den sammen med Landsbykirkernes forgyldte og malede Engle og de adelige Slottes vaabenprydede Sølvservice.

En skøn Dag tages de ud af Reolerne, hjemløse Edderkopper løber over Fingrene paa dem, der pakker dem ind, og den gamle, ærværdige Mug, der sidder paa deres Bagside, skuer forskrækket Dagens Lys.

Saa er Bøgernes Samliv forbi, fra nu af er de ikke længer Led i Aandens Universum, men Genstand for en Kalkulation af anden Art. I bedste Fald gaar det dem som hin Prinsesse, om hvem Boccaccio fortæller, at Sarascenerne røvede hende. Deres Høvedsmand elskede hende vel, men solgte hende dog — og saaledes gik hun gennem syv Mænds Hænder.

Af de store Antikvarboghandlere i München er én saa fin, at han bebor et Palæ ved Slottet og kaldes Hofantikvaren. Men det er dog Bøgerne, der betaler hans Palæ.

En anden bor i et fornemt Borgerhus fra Biedermeiertiden, og hans Kontor er en af disse rummelige, lave Stuer

med brede Døre og blanke Mahognimøbler, hvor man ret kan genopleve den borgerlige Empires Soliditet.

Men i Hjørnet er indmuret et vældigt Jærnskab, hvoraf de dyrebareste Stykker tages frem. De hører ikke til i Stuen; opholder sig der kun som paa et Hotel. Han er vel paa sit særlige Omraade — spanske Incunabler — Videnskabsmand og kæler for Tingene, men det er omtrent som Ejeren kæler for den Væddeløbshingst, der skal indbringe ham Grand prix. Og Bøgernes Skønhed, som ellers vilde være fuldkommen, faar Bitterhedens mørke Skygge kastet over sig, hver Gang han nævner Prisen.

Et enkelt dejligt Tryk, som engang i Uskyld har prydet det Alterbord, hvor det hører hjemme, holder han i en Pris af en Million Mark. Han viser mig det med et Smil og véd, at jeg ikke er Køber. Det gør ikke noget. Han har sine Kunder; Krigen har holdt dem borte i seks Aar, men deres Luxusyachter ligger nu paany i Frankrigs Havne; deres Biler er paa Vej, og deres Lommer fulde af Dollars. Den amerikanske Milliardær bliver Prinsessebogens ottende Elsker.

En tredje Antikvar besøgte jeg i en stor Ejendom i en Sidegade. Det var den ægte gamle Bogjøde, saadan som jeg troede, han kun eksisterede i Fantasien. Hans Dør var laaset med dobbelt Jærnslaa, Laas og Kæde og blev først lukket op, efter at han med Omhu havde undersøgt, om jeg var

farlig. For han bor alene i det vidtstrakte Hus, der er fuldt af dunkle Gange, snævre af Bogstabler fra Gulv til Loft.

I hans Kontor, der var graat, ensfarvet graat, som Tingene bliver, naar de aldrig vadskes, afstøves eller paa anden Maade renses, stod hans Seng mellem en enorm Pult og Kakkelovnen, hvor Madspanden gemte et beskedent Maaltid. Han sov og spiste som en Nutidens Magliabecchi mellem sine Bøger.

Selv var han lillebitte, graa som Stuen i sit Pergamentansigt, skinnende blank paa den lange stribede Diplomatfrakke og paa sit enorme Kranium, hvis sælsomme Form ikke skjultes af noget Haar. Med sine svage Hænder, hvor Neglene sad som paa en Mumie, store, krumme og døde, holdt han Lygten ind i det mørke Skab, hvorfra han hentede en illumineret Liturgi. Med Iver fandt han de hellige Billeder frem, og hans kuglerunde Øjne rullede over den semitiske Racenæse, da han med følt Begejstring priste denne Guds Moder, denne Kristus. Og dog — han, hvis Liv Bøgerne er i den Grad, at han sikkert vilde glæde sig, om man efter hans Død flaaede ham og indbandt det Nye Testamente i hans Hud, — hvis det blot var et sjældent Eksemplar, — ogsaa han følger Klangen fra hinsides Oceanet. Telefonen ringer, og uden at tænke paa, at han ved dette Instrument ser ud som Kong David i Livkjole og høj Hat,

tripper han hen og træffer paa Fransk en Aftale med en af Dollarsmændene. —

De skønne Bibliotekers Tid er forbi. Og den Tid er maaske ogsaa forbi, da Symbolet fra det gamle Exlibris: Athene, der støttet til Himlen beskytter Jorden, dækker en Virkelighed. Det var dette Symbol, der gav de gamle Universalbiblioteker deres indre Skønhed. De var Aandens Rustkamre, hvor man kunde klæde sin Tanke i Panser og Plade, Hjælm og Spore, saa den var usaarlig og kunde overvinde alt. Nu sprænger Naturens Mangfoldighed Aandens Enhed. Men dengang var det Aanden, som bestemte, hvor meget af Naturens Mangfoldighed der kunde anerkendes uden Skade for Enheden, som da hin Højlærde betænkte sig paa, om Markmusen kunde kaldes skadelig, indtil han fandt det bekræftet hos Aristoteles.

CARL ROOS

LUDVIG XV's ELSKERINDER SOM BOGSAMLERE

AN man nævne Mme DE POMPADOURS Navn, uden at Fantasien fremtryller hele Ludvig XV's muntre og glimrende Hof? Med hende som det straalende Midtpunkt i de store Maskefester og Baller i Versailles Slottets Sale, som den charmante Værtinde ved de mere intime Fester i de „smaa Kabinetter", som den livlige og aandfulde Deltager i „Filosoffernes" Samtaler, eller som den ombejlede Genstand for Hofkavallerers og Ministres Hyldest og Smiger. Uvilkaarlig tænker man paa hende som Skaberen af det pragtfulde Bellevue, som Grundlæggeren af Porcelænsfabrikationen i Sèvres, som den skønne Model for Tidens galante Malere og Billedhuggere — La Tour, Nattier, Boucher, Vanloo, Lemoyne, Pigalle — eller som den talentfulde Iscenesætter og Skuespillerinde paa Hofteatret i Choisy.

Alle disse Billeder har sikkert præget sig i Erindringen hos enhver, der har hørt eller læst om Ludvig XV's berømte Elskerinde. Kun de færreste véd derimod, at man hertil endnu kunde føje Billedet af den skønne Dame som Bibliofil, som Ejer af et godt, paa enkelte Omraader endogsaa udmærket Bibliotek. Mme de Pompadour var Bogsamler, og hendes Navn er ikke blandt de ringeste i Bibliofiliens Annaler.

Man samlede Bøger i det 18. Aarhundredes Frankrig som ingensinde før eller siden. Det var en ren Modesag indenfor Aristokratiet at eje et Privatbibliotek, en Mode, der bredte sig fra Kongehuset og nedefter. Hvert Slot, hvert Gods og hvert Palæ rummede sin Bogsamling — man har skønsmæssig beregnet, at der ved Revolutionens Udbrud fandtes henved 13 Millioner Bind i Privateje. Selv om meget af denne vældige Bogskat er forsvundet sporløst under Revolutionstidens Omvæltninger eller spredt for alle Vinde, finder man dog endnu i saa at sige ethvert offentligt Bibliotek i Frankrig, og mest i Nationalbiblioteket, i Form af smukt dekorerede Maroquinbind med adelige og fyrstelige Ejermærker utallige Vidnesbyrd om denne den franske Bibliofilis Storhedstid, den Tid, da La Vallière samlede sit imponerende Bibliotek, og da Navne som du Seuil, Padeloup og Derôme le jeune kastede Glans over fransk Bogbinderkunst.

Naar Mme de Pompadour var Bogsamler, var det da sikkert tildels, fordi hun paa dette som paa mange andre Omraader var et Barn af sin Tid, fulgte den i Hoffet og dets Omgivelser herskende Mode. Ogsaa Dronningen, Marie Lesczinska, hendes tre Døtre, Adélaïde, Victoire og Sophie, og Kronprinsessen, Marie Josèphe, havde hver deres Bibliotek, og de fleste af Hoffets andre Damer har sikkert ogsaa

Mme de Pompadour
FOTOGRAFI EFTER LA TOURS MALERI

haft et større eller mindre „cabinet“ til Underholdning i ledige Timer.

For Mme de Pompadour har dog ogsaa et andet Moment maaske spillet ind. Hun, der lige fra sin tidligste Ungdom saa at sige havde uddannet sig til at blive Kongens Elskerinde, tog mere eller mindre bevidst tidligere Tiders berømte Friller — en Maintenon eller Montespan — som Forbilleder. Da hun for første Gang skulde deltage i en Hoffest og mødes med Ludvig XV, lod hun sin Dragt kopiere nøjagtigt efter et Billede af Mme de Montespan. Det er da ikke helt utænkeligt, at hun som Bogsamler har villet efterligne Renæssancetidens berømte „femme bibliophile“, Diana af Poitiers, der ikke mindst gennem sine Bøger med det ejendommelige Superexlibris har knyttet sit Navn uadskilleligt til Henrik II's.

Men hvor meget der end kan have været af Modeslaveri og Efterlignelsestrang i Mme de Pompadours Virksomhed som Bogsamler — sikkert er det dog, at hendes Bibliotek ikke blot har været en Prydelse til yderligere Udsmykning af hendes ødselt udstyrede Lejlighed, et Middel til at tilfredsstille hendes Forfængelighed og give hende Relief overfor hendes Omgivelser.

Fra Barndommen var hun vant til at læse og interesseret i Litteratur, og denne Interesse fulgte hende Livet igennem.

Hendes Onkel, Lenormand de Tourneheim, der havde en væsentlig Andel i hendes Opdragelse, og som havde ledet hendes første Skridt i Selskabslivet, færdedes meget i litterære Kredse og var personlig knyttet til Mænd som Voltaire, Maupertius, Cahusac, de Bernis o. m. a. Efter sin Ophøjelse, da Mme de Pompadour — som Tidens Form for Selskabelighed krævede det — holdt sin „salon“, hvor Kunstnere og Skønaander kappedes om den mægtige Dames Gunst, blev just disse Mænd hendes hyppige Gæster — mest vel den letsindige Abbed de Bernis, der sammen med Duclos og Marmontel var hendes Yndlingsforfatter. Et medfødt brændende Had til Jesuiterne knyttede hende tidlig til „Filosoffernes“ Kreds; med al den Indflydelse, hun raadede over, beskyttede hun dem mod Censur og anden Forfølgelse, ja opnaaede endogsaa, at hendes kongelige Elsker, der selv under sine værste Udskejelser skævede frygtsomt til Kirken, indvilgede i at omgaas dem og deltage i deres Samtaler. Og da den store Encyklopædis Fremtid var truet af Censuren, var det hende, der greb ind og fjærnede de mørke Skyer, saa at Udgivelsen kunde fortsættes. Ved Siden af sin Begejstring for al Slags Kunst — Billedkunst saavel som Kunsthaandværk, Musik og Skuespilkunst — har hun, derom er der Vidnesbyrd nok, næret en ægte Interesse for Litteraturen, og i hendes Bibliotek finder man dens umis-

kendelige Spor. Det var ikke Smiger alene, naar hendes Ven Voltaire hyldede hende i disse Linier:

> Ainsi donc vous réunissez
> Tous les arts, tous les goûts, tous les talents de plaire,
> Pompadour vous embellissez
> La Cour, le Parnasse et Cythère.

Og det er ikke tilfældigt, naar La Tour paa sit berømte Portræt af hende som dekorative Attributer har anbragt en Række Bøger, deriblandt et Bind af Encyklopædien. I det kongelige Trykkeri lod hun trykke en Udgave af den ældre Crébillons Værker (udgivet 1750 i to Kvartbind), og hun graverede selv en Række cul de lampe'r til den — som bekendt nærede hun en ulykkelig Kærlighed til Kobberstikkunsten. For at sætte sig ind i Bogtrykningens Teknik lod hun i 1760 en Udgave af Corneilles „Rodogune" trykke i sit eget Værelse i Versailles, og til sit eget Eksemplar af Bogen graverede hun et Stik efter en Tegning af Boucher.

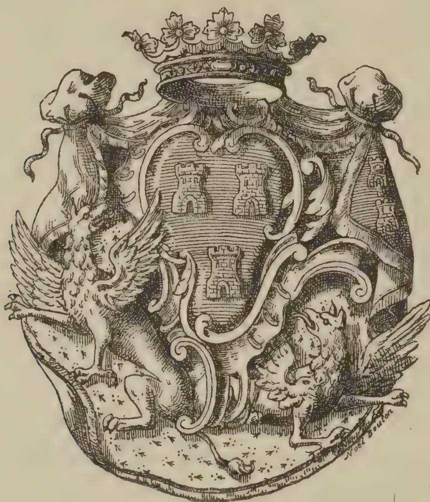
Hvordan den ydre Ramme om Mme de Pompadours Bibliotek har været, derom véd man intet. Der eksisterer ingen Beskrivelser eller Billeder af hendes „cabinet", og kun ved Fantasiens Hjælp kan man udmale sig et Interieur, hvor Lyset spiller i Maroquinbindenes forgyldte Rygge bag de fint udskaarne Rokokoskabes Glasdøre. Bibliotekets Indhold derimod kender man, om ikke fuldstændigt, saa dog

i det væsentlige. Ved sin Død testamenterede hun sine Ejendele, deriblandt ogsaa Bøgerne, til sin Broder, der, takket være hendes utrættelige Omsorg for at skaffe sine Slægtninge velaflagte „Ben“, var bleven kgl. Bygningsinspektør og ophøjet til Markis af Marigny. Den gode Markis synes ikke at have delt sin Søsters litteraære Interesser, thi allerede Aaret efter hendes Død, 1765, lod han det meste af hendes Bogsamling stille til Auktion; enkelte af Bøgerne kom saaledes til Klostrene Sainte Geneviève, Saint Germain des Prés og Auxerrois, men det store Flertal solgtes til private Samlere. Til Auktionen, som strakte sig over et halvt Aar, havde Boghandleren Hérissant ladet trykke et Katalog med Titlen „Catalogue des livres de la bibliothèque de feue Madame la Marquise de Pompadour, Dame du Palais de la Reine“, og det er fra dette trykte Katalog og fra et andet, haandskrevet, Katalog, der findes i Privateje, at vor væsentligste Viden om Biblioteket stammer. Begge Kataloger er affattet efter et Seddelkatalog, udarbejdet af Markisens Bibliotekar, Abbed Philippe Bridard de la Garde, der bl. a. er kendt som Forfatter til flere Skuespil. Det haandskrevne Katalog omfatter enkelte Værker, som ikke er nævnt i det trykte Auktionskatalog; maaske har det tilhørt Mme de Pompadour selv, men mere sandsynligt er det, at det først er udarbejdet efter hendes Død paa Foranledning af hendes Broder.

Auktionskataloget er nu en stor Sjældenhed; kun faa Eksemplarer kendes, men i et Par af disse er der noteret Priser, og det er saaledes muligt at konstatere, at den samlede Indtægt ved Auktionen har været ca. 42000 livres (1 livre à 20 sols svarer omtrent til 1 frc.); da Markisen i Følge en Notits i hendes egen Regnskabsbog har anvendt 12500 livres paa sine Bøger, maa Resultatet siges at være godt, selv om de samme Bøger, hvis de blev solgt nu, vilde indbringe mange Gange større Summer.

For sin Tid er Kataloget godt affattet; det indeholder adskillige Oplysninger om Bøgernes Tilstand og Indbinding og har baade et Forfatterregister og en Index over de anonyme Værker. Paa sine godt 400 Sider rummer det 3525 Bøger, 235 Musikalier og 36 Kobberstikværker, ialt ca. 8000 Bind. Det er lykkedes de franske „femmes bibliophiles"' omhyggelige Historiker E. Quentin-Bauchart at efterspore godt og vel 100 af disse Bøger, de fleste hos private franske og engelske Samlere; næsten alle er de indbundne i Maroquin, rødt eller grønt, og bærer Markisens bekendte Vaaben med de tre Taarne, trykt i Guld paa Siden. Mærkeligt er det at se, hvor forholdsvis faa af disse Bogbind det er, der hæver sig op over det almindelige, det middelmaadige; enkelte bærer Derômes eller Padeloups Signatur, men de fleste skyldes en langt ringere Kunstner, Biziaux. Ikke med Urette

bebrejder Quentin-Bauchart Mme de Pompadour, at hun, hvis Øje ellers var opladt for al Slags Kunst, aabenbart ingen Sans har haft for det kunstnerisk udførte Bogbind og ikke har

MME DE POMPADOURS VAABEN

forstaaet sine Forpligtelser over for denne Gren af Kunsthaandværket. Et af de faa virkelig fine Bind i Samlingen er det, som er afbildet paa vedføjede Tavle; det hører til Derôme le jeunes bedste Arbejder og er udført i Maroquin med forskellige Farver sammenstillede som Mosaik. Iøvrigt har

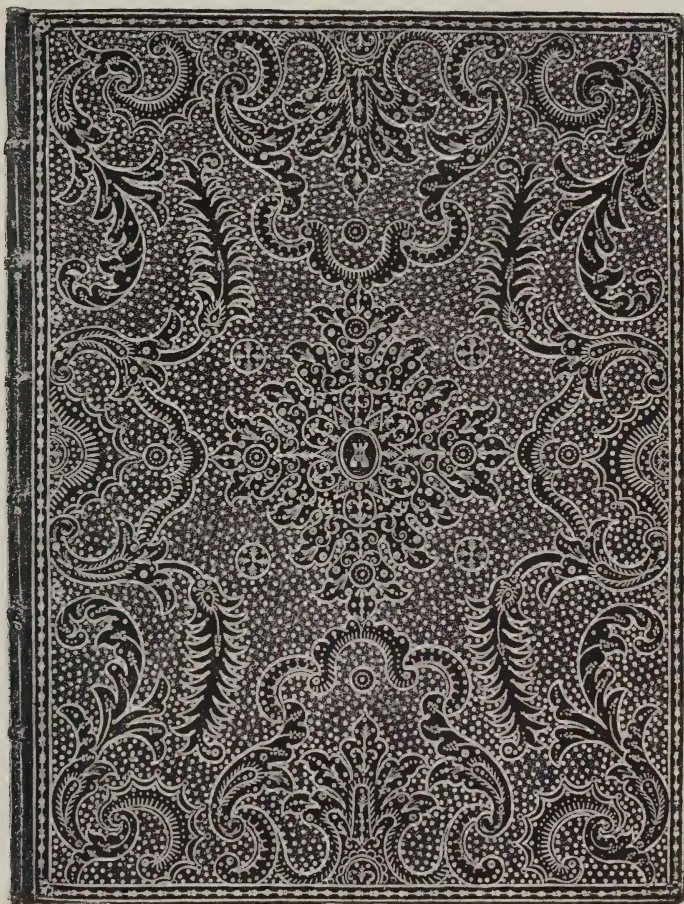
næppe alle Bøgerne været indbundne, en Del sikkert kun kartonerede, uden noget Ejermærke, og skjuler saaledes deres fornemme Herkomst for Efterverdenen.

I syv store Grupper med mange Underafdelinger inddeler Kataloget Mme de Pompadours Bibliotek, og karakteristisk for Ejerindens Smag er det, at det er Grupperne „Histoire“ og „Belles lettres“, der dominerer Samlingen. Frankrigs Historie alene omfatter 449 Numre, og endnu mere fylder Skønlitteraturen. Oldtidsforfatterne er kun repræsenteret i Oversættelser, og det samme gælder den tyske Skønlitteratur, som kun omfatter 4 Numre; ogsaa Holberg er repræsenteret med en fransk Oversættelse. Italienske Værker er der derimod adskillige af, men den store Masse udgøres af fransk Skønlitteratur, Digte, Romaner og navnlig Skuespil. Teatret var en af Mme de Pompadours Passioner og tillige et af de Midler, hvormed hun søgte at adsprede sin blaserte Elsker, naar Kedsomheden sænkede sin Taage om ham. Den dramatiske Litteratur er derfor ogsaa bleven Kælebarnet i hendes Bibliotek — her samlede hun efterhaanden saa godt som alt, hvad der indtil da var trykt af Skuespil, Opera- og Balletekster. En stor Del af dem havde hun erhvervet efter den bekendte Forfatter af Værket „Recherches sur le théâtre en France“, Beauchamps; ved Auktionen i 1765 købtes mange af dem af Grev Pont de

Veyle og blev saaledes Grundstammen i et af Frankrigs største „bibliothèques dramatiques"; efter at have været paa flere forskellige Hænder havnede de nemlig til sidst hos M. de Soleinne, der i første Halvdel af det 19. Aarhundrede samlede sig et vidtberømt dramatisk Bibliotek.

Paafaldende er de smaa Priser, som dengang betaltes for denne Art Litteratur. Ved Auktionen indbragte f. Eks. en Samling paa 24 af de tidligste Molière-Tryk kun 6 livres 19 sols, altsaa ça. 7 frcs.; en lignende Samling sjældne Racine-Tryk gik for 6 livres 2 sols; 40 tildels meget sjældne Voltaire-Tryk betaltes med 42 livres, og hele Bundter af smaa Skuespiltekster fra det 17. Aarhundrede, som vilde foranledige en vild Kappestrid mellem vore Dages Bibliofiler, solgtes for nogle faa frcs.

Bogpriser er som bekendt underkastede lunefulde Svingninger og Modestrømninger — hvad det ene Slægtled kaster Vrag paa, vurderes ofte højt af det næste eller omvendt. Palæotyper og Tryk fra det 16. Aarhundrede, som i vore Dage er paa Mode blandt Samlerne, var dengang kun lidet paaagtede. Mme de Pompadour ejede saaledes Maurice Scèves „Délie", en sjælden lille Bog trykt i Lyon 1544 med smukke Træsnit; den solgtes ved Auktionen for 2 livres 4 sols — i 1878 var den oppe i 2359 frcs. En overmaade sjælden Bog som Breidenbachs „Les saintes pérégrinations de Ihérusa-

Corneille: Rodogune
(Versailles 1760), indbunden af Derôme le jeune
(efter E. Quentin-Bauchart)

La Fontaine: Contes et Nouvelles
(Paris 1762), vistnok indbunden af en af Padeloups elever
(efter „Le Livre“ tome 6)

lem" (Lyon 1488) gik for 9 livres 9 sols. Et lignende Forhold gør sig gældende med middelalderlige Manuskripter; et af de faa illuminerede Haandskrifter i Samlingen, en smuk Udgave af „Roman de la Rose", indbunden i grønt Maroquin, naaede kun en Pris af 84 livres.

Endnu mere paafaldende er dog Prisen for den tidligere omtalte Udgave af Corneilles „Rodogune", der var trykt i Mme de Pompadours eget Værelse og indbunden af Derôme i det ovenfor nævnte Mosaikbind; kun 30 livres blev der betalt for dette Pragtstykke, og saa fulgte endda 19 andre Corneille-Tryk med i Købet. Men Tiderne skifter — i 1880'erne betalte Hertugen af Sauvage den samme Bog med 18000 frcs.

Heller ikke de nu saa stærkt efterspurgte Eksemplarer med egenhændige Noter af Forfatteren var dengang endnu kommen paa Mode. Et Eksemplar af Voltaires „Le siècle de Louis XIV" (1751) med egenhændige Rettelser kunde kun naa den beskedne Pris af 7 livres 10 sols. Hvad vilde ikke en saadan Lækkerbidsken nu blive vurderet til?

De Numre i Samlingen, som gennemgaaende naaede de højeste Bud, var dels store Serier af Tidsskrifter, dels illustrerede Pragtværker af historisk og naturvidenskabeligt Indhold — altsaa en Litteratur, som i vor Tid ikke saa ofte bliver Genstand for de store Samleres Efterstræbelser. Der fandtes i Mme de Pompadours Bibliotek flere udmærkede

Tidsskriftrækker, f. Eks. „Journal des savants“ i 278 Bind og „Mémoires de l'Académie des sciences“, komplet lige fra Begyndelsen i 1666 til 1740; den sidstnævnte opnaaede det højeste Bud, Auktionen overhovedet kunde opvise, nemlig 900 livres. Naturligvis er Priserne ogsaa nutildags store for en saadan Serie, men forholdsvis har Prisstigningen her alligevel været langt mindre end ved Palæotyper og Førsteudgaver.

Ret uforklarlige er nogle Priser paa store kunsthistoriske Værker. Hvorfor blev der kun betalt 15 livres 19 sols for et Pragtværk som Androuet du Cerceaus „Les plus excellens bastiments de France“, endda i et Eksemplar paa „stort Papir“? Eller 12 livres 9 sols for du Perrons „Discours sur la peinture et l'architecture“, dediceret til Markisen og indbunden i et særlig smukt Maroquinbind? Det er den Slags Gaader, som de fleste store Auktioners Priser rummer, Følger af tilfældige Forhold, som unddrager sig enhver Forklaring.

Enkelte Bøger lod Mme de Pompadours Broder ikke komme til Auktion, deriblandt en Række galante Skrifter af den yngre Crébillon, af Chevrier o. a. Sandsynligvis har han villet beholde dem for sin egen Mund. Heller ikke den berømte Udgave af La Fontaines „Contes et nouvelles“ 1762, indbundet i et pragtfuldt Bind, der rimeligvis skyldes en af Padeloups Elever, kom paa Auktionsbordet i 1765, men er først senere

bleven solgt. Den var i sin Tid en af Perlerne i Charles Nodiers Samling, solgtes efter ham for 355 frcs., men købtes senere for 15000 frcs. af en kendt Samler Beraldi.

Hvor meget eller hvor lidt Mme de Pompadour har benyttet sit Bibliotek, derom véd man intet. At de Rester, man nu kender af Samlingen, gennemgaaende er særdeles velbevarede, behøver ikke at betyde, at de kun har staaet til Pynt i hendes Bogskabe. Det turde dog maaske være at lade Fantasien løbe vel meget af med sig, naar Jules de Goncourt i sin bekendte Bog om hende skildrer hendes Bibliotek som „et Arsenal og en Skole“ for hende, hvor hun i folkeretslærdes og Historikeres Skrifter hentede de Vaaben, hun skulde bruge i det politiske Liv, og ved Læsning i Filosoffernes Værker „styrkede den Stoïcisme, hun viste i sin sidste Time“.

Fire Aar forløb efter Markisen af Pompadours Død, før Ludvig XV paany knyttede en Elskerinde til sig i et varigt og officielt Forhold. Mange unge Døtre af Folket maatte i disse fire Aar ligesom i Mme de Pompadours sidste Levetid tilfredsstille hans umættelige Trang til erotisk Nydelse, men alle blev de holdt skjult i det lille Hus i „Hjorteparken“, der var den idylliske Ramme om hans natlige Excesser. Hvorfor gik det anderledes med den smaa JEANNE BÉCU? Ligesom de andre var hun et Gadens Barn, udgaaet af de laveste Befolk-

ningslag og uden nogen Art af Dannelse, som kunde kvalificere hende til at optræde ved Hoffet og løfte Arven efter den store Pompadour. Det er et aabent Spørgsmaal, hvorfor Ludvig XV drog just hende frem af Skjulet.

Hun var uægte Barn af en Syerske, kom som ganske ung til Paris, hvor hun fik Plads hos en Modehandlerinde og, endnu halvt Barn, delte Skæbne med saa mange andre smaa Ekspeditricer — hun faldt i Kløerne paa en forgældet og berygtet Levemand, Jean du Barry. Han var en god Bekendt af Ludvig XV's Kammertjener Lebel, hvis Hverv det var at sørge for, at Huset i „Hjorteparken" stadig rummede ny Tiltrækning for hans høje Herre. Engang, da Lebel just var ude paa Togt i denne Anledning, traf han du Barry, som straks vejrede en Chance for at tjene Penge og henledte Opmærksomheden paa den lille Mademoiselle „l'Ange" — saaledes lød Jeannes „nom de guerre". Planen gik hurtig i Orden; kun maatte du Barry skaffe hende en passende Titel, for at hun kunde præsenteres ved Hoffet, og han fik da sin Broder til at indgaa et rent Proforma-Ægteskab med hende. Som Grevinde DU BARRY holdt hun nu sit Indtog i Versailles, blændende smuk med sine store mørkeblaa Øjne og sit pragtfulde gyldenblonde Haar. Hun skildres som en godmodig, men overfladisk Karakter, og hun ejede hverken Mme de Pompadours overlegne Begavelse eller hendes Verdensklog-

skab. Kun i Ærgerrighed og Forfængelighed var hun hendes Lige, i Ødselhed og Pragtsyge hendes Overmand.

Og snart gik al hendes Stræben ud paa saa meget som muligt at efterligne sin store Forgængerske. Som Pompadour havde haft sit „Bellevue", skulde hun have sit — derfor maatte Kongen forære hende Slottet Louveciennes, hvor han i de herligste Naturomgivelser lod opføre en firkantet Pavillon, udstyret med al den overdaadige Luksus, som det 18. Aarhundredes Kunst og Haandværk kunde præstere. Og som Pompadour havde haft sit Bibliotek, skulde ogsaa Mme du Barry have sit — hun, paa hvem Spottevisens Ord: „Elle a lu son Arétin" næppe passer, fordi hun dengang endnu næppe har kunnet læse. Men en Bogsamling skulde hun ikke desmindre have, og hun fik den paa en Maade, som ogsaa vore Dage kan opvise Eksempler paa.

En parisisk Boghandler, hvis Specialitet det var at levere Bogsamlinger fiks og færdige, fik Ordre til hurtigst muligt at sende for 5000 livres indbundne Bøger til Versailles — 5000 livres var omtrent den Sum, Grevinden plejede at anvende paa et enkelt af sine Toiletter. Bindene skulde være mærket med hendes Vaaben og med hendes bekendte letsindige Devise: Boutez en avant!

Ludvig XV skal have været meget ivrig for ved enhver Lejlighed at fremhæve sin nye Elskerindes litterære Inter-

esser, ja han gik saa vidt at erklære, at hendes Bibliotek var langt bedre sammensat end Mme de Pompadours, og at Grevinden fortjente Titlen „la comtesse bibliothécaire de

MME DU BARRYS VAABEN

Versailles". Var han virkelig saa forblindet eller *vilde* han blot ikke se, i hvilken Grad Mme du Barrys Bibliofili var en Parodi paa Pompadours?

Sikkert er det ialfald, at de 1068 Bind, som Boghandleren,

væsentlig ved antikvarisk Køb, havde skaffet til Veje, repræsenterer den mest forvirrede Blanding af godt og ondt: moralske og filosofiske Skrifter Side om Side med den letteste erotiske Skønlitteratur, Molières, Rousseaus og Voltaires Værker ved Siden af den yngre Crébillons galante Romaner „Le sopha“, „La nuit et le moment“ eller Dorats „Les baisers“ o. s. fr. Det undrer ikke i dette Bibliotek at træffe de Bussy Rabutins „Histoire amoureuse des Gaules“ eller „Les amours de Henri IV“; derimod vilde man just ikke vente at finde en Bog som Fénélons „Direction pour la conscience d'un roi“ eller Rousseaus „Émile“. Men Boghandleren har aabenbart købt Bøgerne i Alenvis uden smaaligt Hensyn til Sammensætningen. Pudsigt nok er ogsaa et Eksemplar af Kataloget over Pompadours Bøger kommen med — havde Grevinden læst det, vilde hun maaske trods sin totale Mangel paa litterært Begreb dog have faaet et pinligt Indtryk af, at hun som Bogsamler ikke helt havde naaet sit Forbillede.

I Nationalbiblioteket i Paris findes tre tykke Bind med Regninger til Mme du Barry; deriblandt er ogsaa Boghandlerens Regning, hvis to Hovedposter lyder som følger:

Køb af 1068 Bd. i alle Størrelser .... 3,008 livres
Indbinding af 1068 Bd. i rødt Maroquin med Guldsnit
og Vaaben .... 2,812 livres 13 sols.

Med Samlingen sendte han et haandskrevet Katalog i to

Eksemplarer; de opbevares nu i Bibliothèque de l'Arsenal i Paris. Kataloget er udgivet af Paul Lacroix 1874; det er paa 23 Blade og dekoreret med haandtegnede Vignetter; ved hver Bog er anført, hvad den har kostet, og hvor meget der er givet for Bindet. Foran har Boghandleren bl. a. skrevet følgende maliciøse Bemærkninger: „Prisen paa alle de Bøger, der er købt hos Boghandleren, er en Fjerdedel under den ordinære Pris. De andre vilde have været til samme Pris, hvis det ikke havde været nødvendigt at købe dem paa Auktioner og betale Bindet med, skønt det blev kasseret" (alle Bøger, der var købt i indbunden Stand, var nemlig bleven ombundet). Disse faa Linier kaster med al ønskelig Skarphed Lys over Samlingens kuriøse Oprindelse.

I Kataloget er nævnt en Snes Bøger uden Prisangivelse; det er dem, som Mme du Barry havde med sig, da hun flyttede ind i Versailles — sagtens mest Gaver fra Forfattere, hun har kendt.

Naturligvis har det ikke kunnet undgaas, at man i Hoffets Kredse fik at vide, hvorledes den skønne Grevinde saa pludselig var bleven Ejer af et Bibliotek; der er sikkert bleven baade skumlet og smilet en hel Del i Krogene. Og man har heller ikke taget hende alvorlig, naar hun efter de bedste Mønstre holdt litterær Salon, samlede Skønaander og Kunstnere om sig og lod sig hylde af Digtere, som ingenlunde mang-

lede Sans for jordisk Mammon, hvor himmelske end de Strofer kunde være, hvori de gav deres Beundring for hende Luft.

Efter at Mme du Barry havde anskaffet sig sit Bibliotek, har hun næppe forøget det synderligt; kun enkelte Bøger trykt efter 1771 vides at have været i hendes Eje, saaledes den franske Homer-Oversættelse fra 1786 og Frederik II's Værker fra 1788. Og — meget betegnende — ogsaa det Værk, som blev udgivet af Métra 1789—90 under Titlen „Corréspondance secrète", og hvori der fortælles allehaande pikante Historier om Ludvig XV's Elskerinder, mest udførligt om Mme du Barry selv!

Med Ludvig XV's Død fik hendes Glansperiode en brat Ende; Resten af sit Liv levede hun mere tilbagetrukken i Louveciennes, hvortil hendes Bogsamling var bleven flyttet fra Versailles, og hvor hun desuden skal have haft en lille udsøgt Samling af Erotica, der krævede en mere diskret Opbevaring end den øvrige Samling. Med Revolutionen slog hendes Skæbnetime: 8. December 1793 blev hun henrettet, og sammen med hendes øvrige Ejendele blev ogsaa hendes Bøger beslaglagt og exproprieret af Kommunalbestyrelsen i Versailles. Mange af dem er forsvundet, men endnu findes 142 Bind i det offentlige Bibliotek i Versailles. Ogsaa til private Samlere har enkelte Bind med hendes Vaaben og Devise fundet Vej, væsentlig ved at de fra Versailles-Biblio-

teket er bleven solgt som Doubletter. Gennemgaaende er Indbindingen middelmaadig, præget af dens altfor hastige Udførelse; kun enkelte Bind skyldes Derôme og Dubuisson — det er Dedikationseksemplarer, som aabenbart er bleven skænket hende i indbunden Stand.

Det hænder saare sjældent nu, at et Bind med Pompadours Vaaben eller med du Barrys Devise kommer paa Markedet, men sker det, kan man være sikker paa, at Prisen gaar højt op. Ikke just, fordi de to kongelige Elskerinders Biblioteker som Helhed er af særlig Værdi hverken ved deres Bogbestand eller ved deres Indbinding; ikke engang om Mme de Pompadours Samling gælder det, naar lige undtages den dramatiske Afdeling. Men hvilken Bogsamler vilde kunne sige sig fri for en vis Ærgerrighed efter at eje et Bind, der maaske engang har hvilet i Pompadours eller du Barrys skønne Haand?

SVEND DAHL

FORTSATTE BETRAGTNINGER OVER DANSK BOGHAANDVÆRK

MED EN OVERSIGT OVER DE SIDSTE AARS FREMBRINGELSER

DEN Tid, der er gaaet, siden Aarbog for Bogvenner sidst bragte en Oversigt over nyere danske Bøger, har vor hjemlige Bogproduktion foreløbig kulmineret, hvad Mængden angaar. I Krigsaarene og den nærmest følgende Tid viste der sig en mægtig Stigning i Interessen for Litteratur og i Følge dermed en tiltagende Sans for Bøgernes Udstyr. Den store Pengerigelighed i alle Lag af Befolkningen bevirkede, at en Mængde Mennesker, som tidligere kun sparsomt havde kunnet dyrke disse Interesser, nu saa sig i Stand til at købe Bøger. Fra Forlagenes Side blev Trangen naturligvis imødekommet i rigeligt Maal. En Syndflod af Bøger af alle Arter og i alskens Udstyr væltede ud over Landet, og de moderne Former for Bogsalg, der allerede ved Begyndelsen af denne Periode var indført, forøgede Købelysten yderligere.

Denne glædelige Udvikling mødtes desværre af en strid Strøm i modgaaende Retning. Den almindelige Prisstigning paa Arbejde og Materialer gjorde sig særlig stærkt gældende paa Bogfremstillingens Omraade. Med rivende Hast steg Omkostningerne, indtil de i Foraaret naaede et saadant Højdepunkt, at Forlæggerne følte Nødvendigheden af at

begrænse Produktionen til det absolut uundværlige og det mest betydelige.

En blomstrende, men kortvarig Periode er afsluttet, og den Stilhed, der har afløst den, føles sikkert truende og uheldssvanger af Digtere og Forfattere, som ser sig afskaarne fra foreløbig at faa deres Arbejder frem, men for dem, hvis Interesser væsentlig er knyttet til Bøgernes Udstyr og for Bogvennerne er Stilheden derimod velgørende som den Ro, der falder over En, naar en vild og overdaadig Fest er forbi. Man faar Fred til at ræsonnere og tænke lidt dybere over Ting og Begivenheder, som man i Festens Tummel ikke rigtig fik fat paa. Mange af de Tanker, der dukker op i saadanne Hvilestunder, faar ganske vist en noget over-nøgtern Tendens og vil maaske blive betegnet som bibliofile „Tømmermænd", men de har ogsaa deres Berettigelse.

Det kan jo ikke skjules, at vi kun var daarligt forberedte paa en Fest af det Omfang, som denne efterhaanden fik. Vi magtede ikke at føre den igennem med Glans og Honnør. Galt var det, at vi manglede baade det ene og det andet af Ting, som Krigen hindrede os i at faa, men heller ikke Personalet strakte til. Altfor mange kluntede Lejetjenere maatte tages i Brug for at besørge Serveringen.

Papir, Skrift, Skind, Heftetraad og en Mængde andre

Ting, som spiller en væsentlig Rolle ved Bogfremstillingen, var enten slet ikke til at faa, eller meget vanskelige at skaffe og ofte kun i tarvelige Kvaliteter eller usle Surrogater. Med Menneskemateriale og Maskiner kom det ogsaa snart til at knibe. De Virksomheder, som specielt beskæftiger sig med Bogarbejde, kunde ikke tilnærmelsesvis overkomme denne mægtige Produktion, og for at faa den besørget maatte man ofte søge ud til Trykkerier og Bogbinderier, der ikke var indrettede paa saadant Arbejde, og som med deres bedste Vilje ikke evnede at frembringe nogenlunde ordentligt Boghaandværk.

Tempoet steg til et sanseløst Jag, og Forlæggernes Kontorer kom efterhaanden til at minde om en Redaktion, der hurtigst muligt skal have et Sensationsnummer ud. Naar man véd, hvad der kræves af Tid og Ro for at tilrettelægge en ordentlig Bog, bliver det indlysende, at Størstedelen af de Bøger, der blev til under disse Forhold, maatte blive mere eller mindre mislykkede.

I tidligere Artikler har jeg omtalt Bogtrykkernes og Forlæggernes Del i Ansvaret for vore Bøgers Udseende. Det er muligt, at jeg er begyndt ved den forkerte Ende, at det havde været naturligst først at behandle Arbejdernes Indflydelse paa Produktionens Kvalitet, da det jo er dem, der udfører selve Arbejdet, og af hvis Dygtighed og Interesse det i første

Instans afhænger, om der skal komme noget godt ud af det. Naar jeg først nu naar dertil, saa kommer det vel af, at dette Spørgsmaal netop i de sidste Aar er kommet helt frem i Forgrunden og, sammen med de ovenfor skildrede Forhold, har spillet en mægtig Rolle i vor Bogproduktion.

Medens man tidligere med fuld Ret kunde lægge Ansvaret paa Forlæggerne og paa Værkstedernes Ejere og Ledere, fordi disse dengang havde det i deres Magt at faa Arbejdet udført, som de ønskede det, saa er Forholdene efterhaanden blevet saaledes, at Arbejdernes mangeartede Bestemmelser om Arbejdsordning, Arbejdstid og Priser har medført en beklagelig Forandring af Tilstandene.

Det er saare vanskeligt at berøre dette Emne uden at komme ind paa socialpolitiske Udviklinger, som ikke hører hjemme paa dette Sted. For den, der holder af Arbejdet og dets Udøvere, og som ser med Forstaaelse paa mange af de Ideer, som Socialdemokratiet bygger paa, er det særlig trist at maatte erkende, at dette Parti fra dets Fødsel har arbejdet paa at berøve Haandværkeren og Arbejderen den eneste virkelige Lykke, der findes her i Verden, Glæden ved at arbejde. Sammen med Kravet om gode økonomiske Kaar kunde Arbejdsglæden godt have været opelsket, ja den vilde vel endda have styrket Kravet og gjort det mere berettiget. Derfor har alt finere Haandværk en af sine vær-

ste Fjender i Fagforeningsbevægelsen og dens haarde Jern-Teorier, der strammer sig mere og mere snærende om alt Arbejde. Jeg sender her Partifælle *William Morris* en stille Tanke, som det næppe er nødvendigt at gøre nærmere Rede for.

Følgerne af disse Forhold er en fortsat Forringelse af Arbejdet og en evindelig Slaaen-af paa Fordringerne. Særlig indenfor Bogbinderfaget er Forholdene urolige og Arbejdskvaliteten synkende, en Kendsgerning, der er saa meget sørgeligere, som Erindringen om det høje Standpunkt, dette Fag indtil for faa Aar siden indtog, endnu er frisk hos de fleste. Med rivende Hast er det gaaet ned ad Bakke samtidig med, at Priserne er steget i en saadan Grad, at kun de mest velhavende har Raad til at lade deres Bøger indbinde.

Utvivlsomt blev Bogbinderarbejde indtil for nogle Aar siden (den Gang, der lavedes godt Arbejde) altfor daarligt betalt. Nu, da Lønningerne er naaet op til virkelig anselige Højder, — nu er Arbejdskvaliteten nede paa et Lavmaal, der ikke godt kan sænkes yderligere.

Naturligvis har Maskinernes stedse tiltagende Herredømme i Værkstederne ikke bidraget til at forhøje Arbejdsglæden lige saa lidt som Arbejdets Kvalitet. Haandværkeren bliver efterhaanden en sølle Tjener eller Oppasser for Ma-

skinen. Der er ingen nævneværdig Anvendelse for hans Intelligens eller hans Hænders Dygtighed, han har kun at proppe i Maskinen og iagttage de ganske bestemte Fordringer, den stiller, og som er ens den ene Dag som den anden. Men ikke nok med at Arbejderen saaledes bliver Maskinens Underordnede, — han vænner sig efterhaanden til at efterligne den, naar han skal udføre Haandarbejde.

Disse Forhold gør sig for Tiden gældende hele Verden over, og dog er der Lande, hvis Bogproduktion stadig bevarer et smukt og fornemt Præg. Det er særlig England og Amerika, og søger man Aarsagen dertil, bliver man hurtigt klar over, at det er disse Landes geografiske Isolerthed i Forbindelse med den gennem deres specielle Skrifthøjde skabte typografiske Isolerthed, der beskytter dem mod al Slags fremmed Indflydelse. Alle de andre Lande har i Hundreder af Aar været mere eller mindre afhængige af Tysklands omfangsrige Skriftstøberindustri og er derigennem blevet paavirket af de evindelig skiftende Stilarter, Moder og Eksperimenter, som Tyskerne har dyrket. Særlig i den sidste Menneskealder har der været en stundesløs Uro over dem, en evig Dinglen fra det fede til det magre, fra Fraktur til Antikva og til noget grimt Biksemad, lavet af begge Stilarter. De omliggende Lande — ikke mindst Skandinavien — har faaet deres rigelige Andel af al denne bedrøvelige

Frugtbarhed, som giver sig tilkende i et haabløst Virvar af godt og ondt imellem hinanden.

England og Amerika har derimod meget tidligt fundet et fast Leje og en rolig og enkel Form for deres Bogfremstilling. I Modsætning til Tyskerne, der ifølge deres Naturel med Forkærlighed efterligner den tunge og snørklede middelalderlige Stil, som er karakteristisk for Bogtrykkerkunstens første Barndom hjemme i Fødelandet, har Englænderne og Amerikanerne med Rette valgt som Forbillede den Periode, da Gutenbergs Lærlinge forædlede og forfinede deres Kunst under Renæssancens straalende Foraarssol i Italien. Klogelig har de indset, at her naaede Bogtrykkerkunsten et Maal af Skønhed og Finhed, som aldrig er blevet overgaaet, og med urokkelig Fasthed har de op gennem Tiderne dyrket og bevaret dette Forbillede som det faste Punkt i alt deres Bogarbejde, og selv de billigste engelske Bøger bærer Vidne om solid Kultur og ren Smag.

Skal vore Bøger under de nuværende vanskelige Arbejdsvilkaar undgaa at synke yderligere med Hensyn til deres Udstyrelse, er der da næppe andet Middel end at stræbe efter at lægge Arbejdet ind i et saadant fast Leje og give Afkald paa de evige Eksperimenter og den stadige Trang til nye Skrifttyper. Det gælder om at se klart paa Forholdene og bringe det bedst mulige ud af dem, som de nu engang er.

Endvidere gælder det om at erkende sin Tids Teknik og tage Konsekvenserne deraf, selv om de gaar imod ens egne Ønsker. Vi har her hjemme endnu ikke overvundet Tilbøjeligheden til at sammenblande gammel Tids Materialer med ny Tids Teknik. Autotypien har bevirket en total Forandring i Fremstillingen af illustrerede Bøger, og hvor ondt det end gør, maa vi bøje os for den og tage Følgerne uden at gøre Forsøg paa at knibe ud. Autotypien kræver glat og jævnt Papir for helt at komme til sin Ret; at trykke den paa haandgjort Papir er, for at bruge et juridisk Udtryk, „Omgængelse mod Naturen“. Ligesaa uheldigt og meningsløst er det forøvrigt at anvende glittet Papir til Bøger, der kun indeholder Tekst og Billeder i Streg, som staar smukkere paa mat, ru Papir. Begge Dele finder endnu alftor ofte Sted og giver som Regel daarlige Resultater.

Inden jeg afslutter disse almindelige Betragtninger, er der endnu en Ting, som maa siges, skønt den ligesom en Del af det foranstaaende har været berørt i tidligere Artikler, men stadig trænger til at gentages og uddybes.

Enhver, der giver sig af med Bogfremstilling, Bogtrykkeren, Bogarrangøren og Kunstneren, der illustrerer eller dekorerer Bogen, maa én Gang for alle gøre sig klart og ikke noget Øjeblik glemme, at han staar i et tjenende Forhold til Litteraturen. En korrekt Tjener maa vise Respekt, Takt

og Beskedenhed; han maa ikke bralre op eller paa anden Maade gøre sig bemærket paa sin Herres Bekostning. Jeg mener, at enhver, der har med Bogfremstilling at gøre, først og fremmest bør have saa stor Respekt for Litteratur, at hans Stræben uvilkaarligt gaar ud paa at fremføre Forfatterens Tekst saa klart og anskueligt det er muligt, og i en Form og Stil, der slutter sig nøje til Værkets Indhold. Han maa være i Besiddelse af saa megen Takt og Beskedenhed, at han overalt holder sine Indfald og Ideer tilbage og kun tillader dem at træde frem, hvor han føler sig vis paa, at de vil tjene til at understøtte den Virkning, som Forfatteren har villet have frem. Udstyrets Rigdom maa staa i et nøje afpasset Forhold til Indholdets Karakter, og Bogen maa saa vidt muligt søges fremstillet til en Pris, der passer for de Mennesker, som er dens naturlige Købere.

Da jeg ikke tilhører den Sekt af Bogvenner, som kun beskæftiger sig med Sjældenheder og Snurrepiberier, gælder de Betragtninger, jeg her har anstillet, danske Bøger i al Almindelighed, fra de tarveligste til de kostbareste, og det er nærmest den store almindelige Produktion, som kommer ud i de brede Lag, mine Bekymringer kredser om. Naar man har faaet lettet sit Hjerte for dem, er der heldigvis ikke saa lidt at glæde sig over, og særlig fornøjeligt er det at konstatere en stærk Udvikling af Smag og Sans for

godt Bogarbejde hos en stor Del af vore Forlæggere og deres Medhjælpere. Det har varet forbavsende længe, inden dette Omslag kom, men lykkeligt er det, at det er sket paa et Tidspunkt, hvor det netop er højst fornødent for at afbøde den stærke Nedgang i Arbejdsinteressen indenfor Boghaandværksfagene. Kun maa man ønske, at Lysten til at forskønne vore Bøger udvides til at omfatte selv de billigste Publikationer. Det koster jo nemlig ikke en Øre mere at trykke en Bog med en smuk og fornem Skrift end med en grim og simpel. Som et smukt Eksempel paa saadanne Bøger skal jeg nævne den Serie, som AAGE MARCUS udsender under Titlen *Verdensreligionernes Hovedværker*. Ved det ene og simple Middel: at anvende en smuk og klar Antikvaskrift, korrekt gennemført i alle Grader og sat op med Naturlighed og Ro, er der her naaet et Resultat, som staar Maal med de bedste udenlandske Bøger. Det er *J. Jørgensen & Co.s Trykkeri*, der har Æren for Udførelsen.

Hvor er dog Forholdene bagvendte i denne forunderlige Verden! Medens Danmarks bedste og skønneste Digterværker kun eksisterer i grimme eller jævnt tarvelige Udgaver, og medens vor Tids Forfattere har de største Vanskeligheder med at faa deres Arbejder frem, og mange af dem er fuldstændig afskaarne derfra, saa fortsætter *Det danske*

Sprog- og Litteraturselskab støttet af den rige Carlsbergfond Udgivelsen af en hel Række gamle og for Størstedelen døde Skrifter i statelige Udgaver paa svært og godt Papir.

Misforholdet bliver først rigtig iøjnefaldende i en Tid som den, vi nu oplever, og aabenbarer sig særlig grelt i det digre Førstebind af *Skuespiltekster fra Komediehuset i Lille Grønnegade*. Denne voluminøse og solidt udstyrede Bog, der skal efterfølges af *fire* lignende, indeholdende gamle Prologer og oversatte Komedier uden egentlig litterær Værdi, udkommer paa et Tidspunkt, da der ikke findes en Udgave af Holbergs Komedier i Handelen, og da en paatænkt ny Udgave af dem maatte opgives af økonomiske Hensyn.

Omtrent samtidig begyndte Selskabet Udgivelsen af ST. ST. BLICHERS samlede Skrifter. Her, hvor det drejer sig om en af Landets store Forfattere, hvis Digtning aldrig vil blegne eller glemmes, her synker Udstyret ikke saa lidt under det, der ofres paa de gamle Snurrepiberier, der kun har Betydning for en snæver Kreds af Sprogforskere. Værket trykkes hos *Thiele* og er meget net og stilrigtigt anlagt, men den lille, spinkle Frakturskrift mangler nu en Gang alle Betingelser for at skabe den monumentale Virkning, som Blicher har fortjent, naar hans samlede Produktion udgives som „nationalt Standardværk“. Til Værket har Bogbinderfirmaet *Petersen & Petersen* med fin kunstnerisk Stilsans-

skabt en Papirkartonage, som er noget af det bedste af den Art, der er gjort herhjemme.

Selskabets øvrige Publikationer har været indgaaende behandlet i tidligere Artikler og skal derfor ikke nærmere omtales her. De skrider frem i et yderst adstadigt Tempo, og efterhaanden som Tiden gaar, fæstner der sig i større og større Kredse den Anskuelse, at disse filologiske Undersøgelser bogteknisk set fra Begyndelsen af er anlagt paa en Maade, der ikke svarer til den Mission, de har. Udover den lille Skare, der dyrker nordisk Filologi, er der ikke ret mange, der læser disse Bøger med Lyst og Interesse. Nogle Bogvenner køber dem maaske for Udstyrets Skyld, indtil det gaar op for dem, at de heller ikke i denne Henseende er andet end Stene i Stedet for Brød. Pæne Stene ganske vist, — men Simili.

Der er bogkyndige Folk, som for Alvor mener, at det vilde være tilstrækkeligt at tage nogle maskinskrevne Kopier af disse filologiske Undersøgelser og lægge dem hen til Benyttelse i Bibliotekerne. Det vilde vel nok være at gøre Adgangen til dem lovlig besværlig, men der er ikke Tvivl om, at det rette vilde være at trykke dem i ganske almindeligt Udstyr uden alle bibliofile Dikkedarer, som dog ikke tilfredsstiller, fordi disse Optryk jo langt fra er tro Kopier af de gamle Originaler, men mer eller mindre frie typografiske Kompositioner i

gammel Stil. Der kunde derved spares smukke Summer, som kunde anvendes langt bedre paa virkelig levende Litteratur.

De sidste Aar har bragt os nogle faa, men til Gengæld betydelige bibliografiske Arbejder. Det omfangsrigeste af dem er LAURITZ NIELSENS *Dansk Bibliografi* 1482—1550 (Gyldendal). Det er en Bog, som enhver dansk Bogven burde eje. Foruden en fortrinlig Tekst indeholder den en Mængde morsomme og interessante Facsimile-Gengivelser af de ældste danske Bogtrykkeres Materiel, — Typer, Initialer, Trykkermærker, Friser og Vignetter. Værket er trykt hos *Græbe* med den Omhu og Properhed, som altid præger de Arbejder, der udgaar fra dette Trykkeri, men ogsaa beheftet med visse Mangler i det typografiske Udstyr, som man ofte lægger Mærke til, og som bliver særlig iøjnefaldende ved en Bog, der som denne beskæftiger sig med Typografi. Lad gaa, at den anvendte Brødskrift er lovlig lille til det ret store Format, men den virker for tam og mager til Teksten, der Side op og Side ned fortæller om smukt og kraftigt gammelt Bogtryk. Den modarbejder ubarmhjertigt de Indtryk, som Teksten søger at frembringe. Værst er dog den fede Udhævningsskrift, som slet ikke er i Familie med Brødskriften. Den ene har f. Eks. *M* med skraa Streger, den anden med lige: M. Det gaar ikke an i et Værk som dette.

Forening for Boghaandværk udsendte R. PAULLIS Bibliografi over *Lorentz Benedicht*, den udmærkede Bogtrykker og Xylograf, der levede i København i sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede. Det er den smukkeste og interessanteste Bog, Foreningen har givet sine Medlemmer, en Bog uden Lyde. Sætningen er udført i *Fagskolen for Boghaandværk*, og Trykningen har *Nielsen & Lydiche* besørget. Til Indledningen er den rolige og værdige franske Antikva benyttet, og Skriftens Størrelse passer godt til Formatet. I Bibliografien er samme Skrift benyttet sammen med gammel Fraktur, og det er en Fornøjelse at se, hvor godt de staar sammen i Størrelse og Styrke. Det store Illustrationsmateriel er udført med en beundringsværdig Omhu og kærlig Nænsomhed, der vidner om Xylograf *Hendriksens* Beundring for den forlængst hedengangne Kollega. Hvad der i høj Grad har bidraget til det smukke Resultat, er det danske haandgjorte Papir, som Bogen er trykt paa. Det er mildt og varmt i Tonen, blødt og føjeligt at trykke paa.

Fra „*Christianspressen*“ er udgaaet de to Forfatter-Bibliografier over *Aarestrup* og *Carl Bagger*, som GEORG NYGAARD har samlet. De er trykt med „Nordisk Antikva“ paa haandgjort Papir, der føles temmelig haardt og stift til det lille Format. I samme Trykkeri og med samme Skrift har „*Det akademiske Antikvariat*“ ladet JEPPE AAKJÆRS Selvbiblio-

grafi „Mit Regnebræt“ trykke. Den er i Modsætning til de to andre sat tospaltet og forsynet med Portrætter og Billeder i Autotypi paa gult krideret Papir, som ikke holder Tone med Tekstens Papir, og som har noget vammelt, konditoragtigt ved sig.

Skønt det ikke under almindelige Forhold anses for passende, at Gæster kritiserer deres Vært og hans Hus, maa jeg dog i dette Tilfælde gøre en Undtagelse ved efter Redaktørens Opfordring at sige et Par Ord om *Aarbog for Bogvenner*, der nu er naaet til sin fjerde Aargang. Den Tanke, at anvende forskellig Skrift til hvert Bind synes paa Forhaand særdeles tiltalende, men de foreliggende Aargange viser, at den i Virkeligheden ikke med Held kan realiseres, naar Bøgernes Format vedblivende skal være det samme, hvad det naturligvis absolut bør være.

Det er jo nemlig saaledes, at Skriftens Karakter og Styrke maa staa i Forhold til Kolumnens Størrelse og Form, og naar denne er saa lav og bred som Aarbogens, skal der kraftige og temmelig brede Skrifter til for at faa et smukt og velproportioneret Satsbillede ud af det. Første Aargang, der er trykt med „Nordisk Antikva“, er hidtil den smukkeste, men ogsaa Bogen fra ifjor staar godt med den hollandske Antikva og er paa Grund af Satsens Skydning bedre læselig end den første. Begge disse Skrifter passer i Karakter og

Kraft til Kolumnens Forhold og Maal. Man ser det bedst ved at lægge Bøgerne op ved Siden af hinanden, og ved en saadan Prøve falder unægtelig anden Aargang igennem som Følge af den her anvendte Skrifts Mangel paa Styrke og Ejendommelighed. Nærværende Aargangs Antikvatype, der ikke fornægter sin amerikanske Afstamning, har visse Egenskaber, der gør den særlig brugbar til høje og smalle Formater. Forholdet mellem de store og de smaa Bogstavers Højde er just ikke ideelt, og dette i Forbindelse med forskellige smaa Yankee-Lapserier stiller den paa en Plads lidt udenfor de fine Bogskrifter.

De Kopier af fremmede Initialer og Vignetter, der har været anvendte i to af Aargangene, kan være meget nette, men er dette nok for en Aarbog for Bogvenner? Vil man endelig benytte Kopier, burde de gøres efter fremragende gammel Bogkunst, skønt det naturligste rigtignok vilde være at anvende original dansk Udsmykning, udført særlig til dette Brug.

Om Trykning af Autotypier paa haandgjort Papir har jeg udtalt mig saa ofte, at jeg ikke behøver at gentage det her, men kan nøjes med at beklage at ogsaa Aarbogen har dyrket denne Teknik.

Endelig skal i denne Forbindelse nævnes SVEND DAHLS *Forsøg til en Ordbog for Bogsamlere* (Pio), som indeholder en Mængde nyttige Forklaringer og Oplysninger, der gennem-

gaaende er klart og rigtigt affattede. Naar det i Artiklen „Skrifthøjde" siges, at „der skelnes mellem fransk og tysk Skrifthøjde" er dette ikke udtømmende, idet Storbritannien og Amerika jo har en særlig „engelsk Højde", som er noget lavere end de andre, og som indirekte er Aarsag til det Særpræg, der er over engelsk-amerikansk Typografi og udførligt omtalt i Indledningen til denne Artikel.

„En Rose kan man pynte med en Karklud" siger et gammelt Ord, og det er vel det, Forlæggerne har staaende for Bevidstheden, naar de udstyrer vor Skønlitteratur saa karrigt og daarligt, som de i Regelen gør. Selv vore bedste Forfattere trykkes med smaa og indknebne Skrifter paa daarligt og grimt Papir, syet sammen med moderne Fantasiheftning. „De bliver læst alligevel", trøster man sig, og ved den første, hastige Gennemlæsning overser man da ogsaa Bogens grimme og fattige Ydre, fordi Indtrykket af Digterværket dominerer alt andet. Det er først ved senere rolige Gensyn og Gennemlæsninger, at man lægger Mærke til det fattige Klædebon og bliver trist ved det.

Den illustrerede Litteratur har langt bedre Kaar. Den maa der nødvendigvis spenderes noget paa, fordi den moderne Reproduktionsteknik stiller store Fordringer, naar den skal komme til sin Ret. Særlig maa Papiret være rent og godt,

og deraf følger atter større Krav til Skriftens Renhed og Friskhed. Slidte og defekte Typer aabenbarer nemlig uundgaaeligt deres Skavanker, naar de trykkes paa den glatte Flade.

Det er en overvældende Mængde af illustrerede Bøger, der i disse fede Aar har kunnet udgives og formodentlig sælges. Enkelte af dem er meget smukke og ejendommelige, mange i hvert Fald paa Højde med de bedste udenlandske, og gaar man dem igennem, ser man snart, at deres større og mindre Værdi i bogteknisk Henseende ganske naturligt staar i et nøje Forhold til de Vilkaar, hvorunder de er blevet til.

Bedst er de, der er skabt under en enkelt Personligheds Ledelse uden Indblanding af mere eller mindre uvedkommende og uden altfor forretningsmæssige Hensyn. Der kan dog ogsaa naas rigtig gode Resultater selv under mindre ideelle Forhold, naar blot Bøgerne anlægges i Ro og kultiveres omhyggeligt under Fremstillingen.

At man ogsaa kan gaa for vidt i Bestræbelserne for at skabe Stil og derved komme ud i Overdrivelser og Skaberi, det viser den Bog om *Liselund*, som „Foreningen af 3. December 1892" har udgivet, og som er tilrettelagt og ordnet af AAGE RAFN.

Naar Arkitekter og Dekorationskunstnere giver sig i Lag med Typografi, har de en Tilbøjelighed til at glemme, at Bogstaver ikke er døde Materialer og Figurer, som man frit kan anbringe paa Fladen efter eget Forgodtbefindende.

Foruden deres ydre Form har de deres langt overvejende indre Betydning som *Læsetegn i Forbindelse med hinanden*, og som Følge deraf er der ret bestemte Grænser for, hvor tæt de kan klemmes sammen, og hvor langt de kan fjernes fra hinanden, uden at det, der er Hovedsagen, *Læseligheden*, svækkes eller helt umuliggøres. William Morris, der foruden mange andre Ting ogsaa var Arkitekt, yndede at presse Teksten i sine Bøger sammen i sorte, tætsluttende Rammer, saa den tabte Vejret og kun blev en kompakt Masse af Skrifttegn, hvorom Kunstneren slyngede sine pragtfulde Dekorationer, saa det hele dannede et kraftigt og tæt Hele af stor dekorativ Virkning, men hvori det væsentlige blev det underordnede.

Arkitekt Rafn gaar til den modsatte Yderlighed, idet han udvander eller helt opløser Teksten i Striber og Smaapunkter, der giver en dekorativ, men rigtignok højst skabagtig Virkning. Dr. Bobés og Magister Chr. Axel Jensens udmærkede Afhandlinger, der for at „lave Stil“ er skudt saa stærkt, at den aabne Plads mellem Linjerne er dobbelt saa stor som Skriftlinjernes Højde, — de falder under Læsningen i Stumper og Stykker for En og efterlader en irriterende Fornemmelse i Øjet, som naar man længe har stirret paa en halvaaben Persienne for et solbeskinnet Vindu. Værre er dog det Afsnit, der hedder „Enkeltheder“. Det er sat med Nonpareille, skudt i lignende Forhold som Hoved-

afsnittene, og det er saa at sige ulæseligt paa Grund af Skriftens Lidenhed. Man kan her ikke lade være at tænke paa det meningsløse i, at dette Kvantum Tekst uden at fylde mere kunde have været trykt paa samme Plads med læselig Skrift, hvis Hovedformaalet ikke havde været Stilmageri. I Registrene er der eksserceret med Bogstaverne, som var det preussiske Rekrutter, der stillede til Parade. Lange og korte Navne er bragt til at fylde lige meget ved at Bogstaverne i de korte har maattet „tage Afstand“ fra hinanden i en saadan Grad, at de ikke kan raabe hinanden op. Men Kolonnerne staar stive og snorlige i dum militaristisk Konsekvens.

Der kunde endnu siges mangt og meget om dette typografiske Puslespil, men det faar være nok at fremhæve, at det er berettiget at stille lignende Fordringer til den trykte Bog, som til den menneskelige Tale. Hvis en Foredragsholder eller Prædikant afleverede sin Visdom med saadanne Minutpauser, som denne Tekst er lavet til med, saa vilde det snart tynde ud i Tilhørerkredsen, og hvis han fra en sagte Mumlen pludselig og umotiveret hævede Røsten til et Brøl, som det ret ofte sker i Liselundbogen, vilde der sikkert opstaa Formodning om, at Manden var mindre vel forvaret. For det er jo dog noget ganske tilsvarende, der ytrer sig, naar man f. Eks. læser: „otte aar efter bygningens *OPFØRELSES-*

AAR 1792 kaldte Bonstetten den „ein prächtiger Pavillon“ .. Udhævningsmidlet er *for* stærkt!

Den Stemning, der er opnaaet i Bogen ved denne Ordning af Satsen, er lys og kølig som i et nykalket Rum, hvis Vinduer staar aabne. Der er ligesom Gennemtræk i den. Og Billederne glider godt ind i Ensemblet ved den svage, graalige Tone, de er holdt nede i for at faa dem til at staa paa det haandgjorte Papir. Men ogsaa dette er jo et Offer, der er bragt for det stilfulde Udstyr paa Tydelighedens Bekostning. Disse Autotypier har mistet en Del af den Kraft og Skarphed, der er ønskelig i en Bog, der skal benyttes til Studiebrug, men herpaa er der raadet Bod ved den Række Opmaalinger og Tegninger i ren Kontur, der supplerer det fotografiske Billedstof. Reproduktionerne er fortrinlige, og Trykningen, der er udført hos *Nielsen & Lydiche*, er eksemplarisk.

Hvor virker JENS THIIS' Bog *Fransk Aand og Kunst* dog velsignet fast og mandig i Modsætning til Liselundbogens udspekulerte Manerer. Ganske naturligt og enkelt har Forfatteren lagt den tilrette og bygget den op uden Fiksfakserier af nogen Art. Gyldendalske Boghandel har ladet den trykke med en fransk Skrift, der har faaet Navn efter den berømte Kobberstikker Cochin. Der er Humør og Bredde i denne Skrift og samtidig en Gracie, der bevirker, at Siderne staar rolige og klare, fristende til Læsning. Kursiven er

maaske nok lidt ekscentrisk og for meget „skreven“, til at den rigtig kan glide ind i den rolige, brede Antikva, men man finder sig gerne i den, fordi den ikke dominerer stærkt. Ogsaa denne Bog er trykt paa haandgjort Papir og illustreret med Autotypier, og det maa erkendes, at det her er lykkedes forbavsende godt i Betragtning af de tekniske Vanskeligheder.

Det akademiske Antikvariat har udsendt et Par meget smukke og konsekvent udstyrede Bøger, der begge er ypperligt trykt hos *J. Jørgensen & Co.* GEORG NYGAARDS Bog om Ewald-Portrætter er sat med en kraftig hollandsk Antikva og trykt paa Van Gelder-Papir. De mange interessante Portrætter er udført i Lystryk hos *Pacht & Crones Eftflg.*, og man erkender her paany, at denne Reproduktionsmaade er den mest fuldkomne, naar man vil anvende haandgjort Papir. Selv de omhyggeligt trykte Autotypier i Thiis' Bog og i „Liselund“ falder igennem ved Siden af disse Gengivelser, der til de mindste Enkeltheder giver, hvad de skal. Senere kom *Gamle københavnske Skilte og Bomærker*, en Samling smukke og korrekte Pennetegninger af AAGE JØRGENSEN. De staar fortræffeligt paa det haandgjorte Papir i hyggeligt og fornøjeligt Samvær med den gamle Fraktur, der er anvendt til Teksten.

Xylograf HENDRIKSENS monumentale Værk om *Kr. Zahrt-*

mann indtager en meget fornem Plads mellem danske Bøger, og den vil til sene Tider blive staaende som et skønt Mindesmærke ikke alene om den store Maler, den handler om, men om Vennen, der skabte denne Bog til Erindring om ham. Paa det smukke danske haandgjorte Papir staar Teksten, sat med fransk Antikva, roligt og fornemt, og de udmærkede Reproduktioner lader Billederne komme til deres fulde Ret, nogle i Lystryk paa Bogens Papir, de fleste i Autotypi paa Illustrationspapir. I en demoraliseret og splittet Tid, som den vi lever i, er det en Trøst at tage denne dejlige Bog i sin Haand, baade for dens Indholds Skyld og for dens skønne Ydres.

Hvor smuk og værdig Zahrtmann-Bogen er, det ser man først rigtig klart, naar man tager SOPHUS MICHAËLIS' og ALFRÈD BRAMSENS Bog om *Vilhelm Hammershøi* for sig. Emnet er jo et ganske lignende, og det er derfor berettiget at veje dem mod hinanden. At skabe en god Bog om denne tavse, stille Kunstner er ikke hver Mands Sag. Det kræver en Finfølelse og en Forstaaelse, som ikke kan være skarp nok. Teksten er det ikke min Sag at bedømme, men saa meget maa dog siges, at Dele af den kan have animeret til at give Bogen det Udstyr, den har faaet, og som vækker Misstemning hos alle virkelige Venner af Hammershøis Personlighed og Kunst.

Der burde have været en Stemning af stille, graa Toner

mod mildt og dæmpet hvidt i denne Bog, og hvor let havde det ikke været at faa den frem med Bogteknikens simpleste Midler: det hvide Papir og Autotypiernes graa Toner. I Stedet er der benyttet et stærkt crèmegult Papir, hvorpaa Billederne, der er trykt paa hvidt krideret Papir, er klæbet ind. Dette virker uheldigt i Tekstsiderne og heller ikke godt i den albumagtige sidste Del af Værket. Det er ingen Nytte til at gaa yderligere i Detaljer, Bogen er i Disharmoni med sit Emne.

I Serien *Folkets Førere* har Gyldendalske Boghandel indføjet to nydelige Smaabøger af KARL MADSEN, *P. C. Skovgaard og hans Sønner* og *J. Th. Lundbyes Dagbogsoptegnelser*. Disse ganske billige Hefter fremtræder i virkelig godt og smukt Udstyr med udmærkede Illustrationer og med Initialer af Joakim Skovgaard.

Den glædeligste Begivenhed indenfor dansk Bogfremstillings Omraade i de sidste Aar er Starten af AAGE MARCUS' Forlag. Jeg har allerede i Indledningen omtalt en Serie smukke Bøger, han har paabegyndt, men foruden disse er der fra hans Forlag udgaaet nogle større illustrerede Værker, som aftvinger En den største Respekt for denne vor yngste Forlægger. Endelig har det store Arbejde, der er gjort i den sidste Menneskealder for at kultivere vort Boghaandværk i Praksis, baaret sine første helt modne og skønne

Frugter. Jeg siger udtrykkelig *i Praksis*, fordi man ikke kan medregne de spredte, mere privat udgivne Bøger, der fra Tid til anden er fremkomne, og som mere eller mindre har opfyldt de ideale Fordringer.

Det bemærkelsesværdige er det, at det her er *et Forlag*, der møder frem med en Række Bøger, der er gennemførte med den fineste Smag, den største Omhu, og uden noget Sted at skæmmes af geschäftsmæssige Kniberier. Disse Bøger kan tjene som Mønstre for andre Forlæggere, ikke saa meget paa Grund af Materialerne eller Skrifterne, — dem har alle Adgang til — men paa Grund af det Arbejde, der er gjort ved Bøgernes Planlæggelse og deres Udførelse. Man mærker, at de er skabte af en Bogelsker, en Mand med en sund og sikker Smag, lige langt fra det banale som fra det opstyltede Stilmageri. Og hvad de først og fremmest bærer Vidne om, er den *Ro*, de har haft under deres Opvækst. Ro er den første og store Betingelse for at skabe ordentligt Boghaandværk, og saa længe Forlæggerne ikke indser det, vil Resultaterne blive mangelfulde.

Nu er det jo saaledes her i Verden, at den, der vil det gode, ofte lønnes med Ligegyldighed og Utak, men i dette Tilfælde er det glædeligt at kunne konstatere en Afvigelse fra det almindelige, som maaske ogsaa kan virke ansporende paa andre Forlæggere. Disse udmærkede Bøger er blevet

solgt stærkt, og den første af dem, *Johan Thomas Lundbyes danske Landskabstegninger*, har endda kunnet udsendes i 2. Udgave. Det er en fin og nydelig Bog, trykt med fransk Antikva paa Illustrationspapir og forsynet med en Mængde ypperlige Reproduktioner. Derefter kom VILHELM WANSCHERS store, alvorlige Bog om Rafael. Den er monumental og rolig i Opstilling og Ordning, og Wanschers kraftige og enkle Pennetegninger virker ypperligt sammen med Satsen. Af tekniske Hensyn har det været nødvendigt at anvende Autotypi til nogle af Billederne, men da Bogens langt overvejende Del er Skrift og Stregtegninger, er det velbegrundet at benytte ru Papir til Bogen, selv om Autotypierne var kommet bedre frem paa glat Papir.

Den næste i Rækken, *Ti Tegninger af Eckersberg* med Tekst af KARL MADSEN, viser, til hvilken Højde Reproduktionskunst kan drives under gode Forhold. *Pacht & Crones Efterfølgere (von Huth og Riis)*, der har gengivet Tegningerne, er her kommet Originalerne saa nær, at man tror at have selve Eckersbergs Tegninger for sig. Det kan simpelthen ikke gøres bedre. I samme Anstalt er Billederne til SIGVART WERNERS store Bog om Dyrehaven trykt, og Resultatet er ogsaa her paa Højde med det bedste, der præsteres i denne Teknik, de store Lande indbefattet. Om Werner gælder forresten noget lignende som om Marcus. Ogsaa han

er Idealist og skyer intet Offer for at gøre Arbejdet saa godt som muligt. Han giver sig Tid og lader det modnes i Ro, og ogsaa han høster Glæde og Paaskønnelse for sit Værk. Den omfangsrige Tekst er trykt hos *J. Jørgensen & Co.* med den kraftige hollandske „Plantijn".

Til JOHANNES V. JENSENS Bog om Maleren Johannes Larsen har Aage Marcus valgt det magre Snit af den hollandske Antikva „Plantijn", og den staar skarpt og rent paa det gode engelske Illustrationspapir, der er anvendt til Bogen af Hensyn til de mange Gengivelser efter Kunstnerens Malerier. *J. Jørgensen & Co.* har besørget Trykningen saa smukt og omhyggeligt, som det overhovedet er muligt, og den eneste Anke, der kan rettes mod Bogens tekniske Udførelse er Billedtitlernes Anbringelse ude i Marginen. De bryder Roen og Ligevægten i Siderne, og burde have staaet paa deres naturlige Plads under Billederne.

Forfatteren, Forlæggeren, Reproduktionsanstalten og Bogtrykkeren har her præsteret det bedst mulige, og dog lægger man Bogen fra sig med et Savn, en Følelse af at det, som er Kernen i Bogens Emne, har man ikke kunnet give synligt Udtryk for i dens Ydre. Opgaven er i Virkeligheden uløselig, fordi Johannes Larsens Kunst saa overvejende beror paa Farverne, at de sorte Autotypier næsten ikke kan betegnes som Gengivelser. Til Gengæld er Johannes V. Jensens

Tekst som et Haglvejr af rammende, nyslaaede Ord, der kaster et Skær af friske Farver over de graa Illustrationer.

Den franske Antikva er den Skrift, der hyppigst anvendes til denne Art Bøger. Den er ikke morsom eller ejendommelig, men den virker rolig og værdig, og gør aldrig Skade, naar den blot er i god Kondition og anvendes med Forstand. Jeg skal nævne en Række Bøger, hvori den er trykt paa Illustrationspapir sammen med Autotypier. Hos Gyldendal er udkommet *Kunstmuseets Aarsskrift*, Fr. Poulsen: *De etruriske Gravmæler*, Kr. Nyrop: *Frankrig* og Thomasen: *Russernes Malerkunst*. Det er Bøger, som er typiske for vor Tid og dens Teknik, som den er, naar den gennemføres konsekvent og udføres i gode Trykkerier. Ogsaa Bogen om *Frederiksberg Slot* og *H. C. Andersen og det collinske Hus* (Aschehoug) har samme gode Egenskaber.

Emil Hannovers store *Keramisk Haandbog* (Koppel) hører ogsaa til denne Klasse, hvad Udstyret angaar, men indtager en Særstilling paa Grund af den Maade, hvorpaa Illustrationerne er anbragt i Teksten. Atter her mærker man Betydningen af en smagssikker Personligheds Plan for Arbejdet og en gennemført Omhu under Trykningen. Ved blot at lade Bogens Blade løbe gennem sin Haand opdager man et bestemt System for Billedernes Størrelse og deres Anbringelse paa Siderne. Der er der-

ved kommet en Ro over Bogen, som man sjældent finder i illustrerede Værker.

Holberg-Litteraturen er blevet forøget med et Par gode illustrerede Bøger. TH. A. MÜLLERS *Holbergportrætter* kom hos Gyldendal, trykt med Plantin hos *Thiele*, fuld af interessante Billeder i Autotypi, og Pio udsendte KARL MADSENS Bog om Illustrationerne til Peder Paars. Den er smukt trykt paa svært Illustrationspapir hos *Bianco Luno*, der synes at arbejde sig op i de senere Aar.

En af den nyere Tids værste Fremtoninger, det kriderede Papir, er nu glædeligt paa Retur. Af de mange Bøger, der iaar skal omtales i denne Oversigtsartikel, er der kun en eneste, der er trykt paa dette ubehagelige parvenuagtige Stof. Det er OSCAR MATTHIESENS *Italiens Al-fresco-Kunst* (Gyldendal), og den er i Besiddelse af alle de Skavanker, der er karakteristiske for Bøger, trykte paa dette Papir. Den er saa tung som 3—4 andre Bøger tilsammen, og det er en Lidelse at læse i den paa Grund af Papirets blankt-skinnende hvide Overflade, der, hvordan man vender og drejer den, fanger forstyrrende Glanslys. Naturligvis kommer Illustrationerne meget skarpt frem paa saadant Papir, men staar de i Grunden ikke fuldt tilfredsstillende paa det ukriderede Illustrationspapir, der er benyttet til den ovenfor nævnte Række Bøger, og langt behageligere. Til Værket hører en

Mappe med Billeder i ret stort Format efter Michel Angelos Fresker i det sixtinske Kapel. De er fortrinligt trykt paa mat Papir og virker som en behagelig Modsætning til selve Bogen.

Sønderjyllands Genforening med Danmark har fremkaldt en Masse Litteratur i højst forskelligt Udstyr. Pio og Gyldendal udsendte hver sit store illustrerede Værk om den genvundne Landsdel, og af disse er Pios (redigeret af SVEND DAHL og AXEL LINVALD) unægtelig det smukkeste og festligste, ligesom det ogsaa er det bedst trykte. Der er til Bogen tegnet smukke Indledningsblade af Brødrene *Skovgaard*, Friser af *H. V. Westergaard* og smukke Landskabstegninger af *Sven Schou*. Trykningen er fint og propert udført hos *J. Jørgensen & Co.* Gyldendals Værk (redigeret af ANKER KIRKEBY og E. SCHACK) er ikke saa festligt og omhyggeligt anlagt, og heller ikke Udførelsen er helt tilfredsstillende. Det er, ligesom der er taget med en lidt haard Haand paa det, og som om der har været Hastværk med det. De Illustrationer, der er fotograferet til Bogen fra Flyvemaskine, bidrager maaske en Del til den ufestlige Virkning, Bogen gør. De kan muligvis interessere Strateger og Flyvere, maaske ogsaa Geografer, men jævne, jordbundne Mennesker faar ikke noget Indtryk af den By eller Egn, de skal forestille. De kunde lige saa godt være taget over helt andre Steder paa Jorden. Tage og Træer ser jo temmelig ens ud i Fugleperspektiv, og Jordens

Inddeling i firkantede Markfelter er den samme overalt, hvor Mennesker lever. Som oplysende Billeder har de altsaa kun ringe Værdi, og fra et bogligt Synspunkt virker de hæsligt udekorative. Stemningvækkende er de mindst af alt.

Det viser sig i denne Bog, hvor nødvendigt det er, at Autotypier indrammes af sorte Linjer. Her er de undladt, og Følgen er, at de Sider, hvorpaa der er Billeder, staar svage og usikre i Randene. Særlig uheldigt virker det paa de mange Steder, hvor Landskaber med ganske lys Luft staar øverst paa Siderne uden nogen fast og skarp Afslutning.

Det Schønbergske Forlag udsendte et Bind *Udvalgte sønderjydske Folkesagn* med Tegninger af Brødrene *Skovgaard*, en smuk og statelig Bog, trykt med den brede „Plantin", der staar godt til de kraftige Tegninger.

Af andre Prosabøger, der rager op over det almindelige, maa nævnes BERING LIISBERGS *Domina Helena* (Nyt nord. Forl.), som er trykt hos *Chr. Christensen*. Det er en lille undersætsig Bog, der med sin store Sats og det tykke, urene Papir virker stærk og grov, som det nok kan sømme sig en Bog, der handler om et Emne fra gamle Tider. *Sigurd Olriks* Friser, Vignetter og Initialer passer godt i Ensemblet med deres stærke, sorte Streg.

Chr. Christensen har paa eget Forlag udsendt en Udgave

af SØREN KIERKEGAARDS *Forførerens Dagbog*. At benytte den gamle Fraktur hertil, er næppe helt rigtigt. Den er lovlig tung og fed til Kierkegaard og altfor gammelartet. Det bedste i Bogen er *Knud Hendriksens* Kobberstik efter Niels Chr. Kierkegaards Portræt af Forfatteren og den ligeledes kobberstukne Blomstervignet paa Titelbladet.

Pios Forlag har sin egen Stil og Façon. Den er lidt udenfor det almindelige, bliver sjældent tung eller banal, men bæres altid af en kløgtig og let Tilrettelæggelse, et kvikt og graciøst Arrangement. Et af de fineste Stykker Bogarbejde, der er udgaaet fra dette Forlag, er CHODERLOS DE LACLOS: *De farlige Bekendtskaber*, hvis Udstyrelse KAI FRIIS-MØLLER og AXEL NYGAARD har Æren for. Det er ført igennem med stor Stilsans og Intelligens, klart og enkelt i sit Anlæg. *Thiele* har trykt Bogen med den smukke Skrift, der hedder „Renæssance“, som man altid mindes med Glæde fra „Fremtidens“ Klassikerudgaver. Overskrifter, Initialer og Vignetter staar fint og stilfuldt i en teglrød Farve, der ogsaa klæder Gengivelserne af de gamle franske Kobbere.

Bogen om Irland fremtræder i samme Udstyr som det tidligere udkomne Værk om Belgien, og *Vignetbøgerne* fortsætter ogsaa i den én Gang fastslaaede Habit med *Axel Nygaards* vittige Smaategninger og de kuriøse Friis-Møllerske Kolofoner paa sidste Blad, „Her ender,“ o. s. v.

Skuespil og Digte har altid hørt til de vanskeligste typografiske Opgaver. Tekstens Uregelmæssighed gør det saa at sige umuligt for Sætteren at faa smukke og rolige Satsbilleder ud af den. Imidlertid kan der dog ved et fornuftigt Valg af Skrift og ved en velberegnet Plan for Arbejdet gøres en Del for at bøde paa Tekstens Kapricer. Men forsømmes det, gaar det galt.

M. P. Madsens Boghandel har øjensynligt villet skabe noget virkelig smukt ud af ARISTOFANES' Komødie *Acharneerne*, som Professor *Gertz* har oversat, og hvortil *Sigurd Wandel* har tegnet Illustrationer og Dekoration, men Skriftvalget forstyrrer unægtelig Indtrykket af den ellers veludstyrede og smukt trykte Bog. At anvende Schwabacher til en Oversættelse af en antik græsk Komedie, det betegner en Stilforvirring saa stor, at man staar ganske uforstaaende overfor den. Det virker som Parodi, som Holbergs „Ulysses", og det har jo dog ikke været Meningen.

Saadanne Indvendinger kan der ikke gøres mod den Udgave af HOLBERGS *Julestue*, som Høst & Søn udsendte. Den er trykt hos *Thiele* med den gamle Fraktur, der er meget nær op ad Skrifterne fra Holbergs Originaludgaver. Mærkeligt er det dog, at Thiele til denne Skrift anvender Tal, der ikke har noget med den at gøre. Forholdet mellem Satsflade og Papirstørrelse er i denne Bog saa urimeligt, at de pæne smaa Kolumner staar og ser ganske ulykkelige ud paa

den tre Gange saa store Flade af dejlig hvidt van Gelder-Papir. Der kunde have kommet en nydelig Miniaturudgave ud af den ved at spare en Del af det gode Papir.

Nyt nordisk Forlag udsendte EDVARD BRANDES' Oversættelse af det gamle indiske Skuespil *Lervognen*. Satsen er her arrangeret saaledes, at Navnet staar tilvenstre i Replikens øverste Linje, hvilket giver større Ro paa Siden, end naar Navnet staar midt paa og skaber tomme og uregelmæssige Pletter. Det vilde have været en smuk og rolig Bog, hvis man havde sparet det besynderlige futuristiske Forsatspapir af *Erwin Magnus*. Det minder om Juletræspynt af forskelligfarvet Glanspapir. Den mystiske rødspættelignende Pipfugl paa Bindet vilde man næppe heller have savnet, hvis den var udeladt.

Af IBSENS *Brand* og *Peer Gynt* har Gyldendal udsendt nye Udgaver, der betegner et betydeligt Fremskridt fra de tidligere, og Høst & Søn har ladet *Niels P. Thomsen* i Holstebro trykke to Skuespil af MAETERLINCK, *Borgmesteren i Stilmonde* og *Maria Magdalene*. De er jævne i deres Udstyrelse, men udmærker sig ved smuk og rolig Sats.

Blandt vort Fædrelands Illustratorer, er der ingen, der spænder over saa stort et Felt som SALTO. Da han for nogle Aar siden illustrerede OVIDS *Elskovskunsten*, var der næppe

nogen, der anede, at det næste Gang skulde blive Psalmisten BRORSON, der inspirerede ham til en Række nye Illustrationer. Det kan jo nemlig ikke bestrides, at disse to Digtere staar hinanden lidt fjernt baade i Tid og i Livssyn, og det vakte da ogsaa nogen Forbavselse, da der bebudedes en Udgave af Brorsons Salmer illustrerede af Salto.

Med en vis Spænding afventede man Bogens Fremkomst, og da den saa laa der, gik det, som det saa ofte gaar, Spændingen afløstes af en let Skuffelse. Man havde været forberedt paa et Spring, og saa kom det ikke. Det var det samme om igen med lidt Tilsætning af religiøse Symboler.

Man bør imidlertid ikke her anlægge saadanne smaatskaarne Betragtninger, men ydmygt erkende, at den store Kunst kun har faa Nuancer. Set fra de høje Sfærer, hvorfra den skuer ned paa os Mennesker, tager den gamle Romer og den jyske Præst sig vel temmelig ens ud, — et Par smaa digtende Menneskekryb, en Skaldepande og en Pudderparyk.

Det er ganske naturligt, at en Kunst som denne kræver sin særlige Reproduktionsteknik for at dens Charme ikke skal gaa tabt. At trykke disse Illustrationer med Zinkætsninger i Bogens Tekst, som man kan gøre det f. Eks. med Skovgaards eller Tegners Billeder, — det taaler Saltos Tegninger ikke, — de maa nødvendigvis trykkes litografisk ind i Bogtrykket. I Ovid var de trykt paa Silkepapir og klistret

ind, i Brorson staar de paa selve Bogens Papir. Det er *Cato*, der har besørget denne Del af Arbejdet, og takket være de senere Aars store Fremskridt paa Litografiens Omraade er det lykkedes fuldt ud. Teksten er trykt med „Sæculum" hos *Thiele*. Hvem Forlæggeren er, vides ikke.

Man staar vaklende overfor Spørgsmaalet, hvilken af disse to Bøger, der er mindst uheldig. Jeg tør ikke afgøre det, men jeg er kommet til den Erkendelse, at jeg foretrækker Brorson uden Illustrationer, saaledes som man f. Eks. kan læse ham i det Hefte *Julesalmer*, som Høst & Søn har ladet fremstille som Privattryk. Det er en temmelig tro Kopi af et lille beskedent Hefte, der nu kun eksisterer i ét Eksemplar, og Udgivelsen er omhyggeligt besørget af Underbibliotekar LAURITZ NIELSEN. Her er den rette brorsonske Stemning, og hele Udstyret accompagnerer de milde, troskyldige Salmer saa fint og intimt, som kunde det være et gammelt hvidlakeret Orgel. Brorson skal der tages varligt paa!

Høsts Forlag har, siden det for nogle Aar siden skiftede Ejer, ogsaa udsendt andre smukke og omhyggeligt udstyrede Bøger, og den betydeligste af dem er OEHLENSCHLÄGERS *Helge* med Illustrationer af *Sigurd Olrik*. I typografisk Henseende er Opgaven uhyre vanskelig paa Grund af Verslinjernes højst forskellige Længde. For at undgaa Brydninger bestemmes Kolumnens Bredde efter den længste Verslinje,

og følgelig kommer Digtene med korte Linjer til at staa som smalle Søjler med altfor meget hvidt Papir paa Siderne. Der er intet at gøre ved det, det maa falde ud som det kan, og Illustratoren maa følge med og hjælpe til med at bringe Ro og Balance i Tingene. Sigurd Olrik har smidigt bøjet sig for de skiftende Krav, og Resultatet er blevet ret harmonisk. Fra Bøger med lignende Emner er han næsten for fortrolig med denne Stil, som den er udviklet af Fröhlich og Brødrene Skovgaard, men man kan dog ikke andet end glæde sig over mange af disse kraftigt og sikkert gjorte Tegninger, der altid staar godt til Satsen.

Et andet af OEHLENSCHLÄGERS Digte, det evigunge *Sanct Hansaften-Spil* er i en ny Skikkelse udkommet hos Gyldendal. Det er Kvartudgaven med *Hans Nik. Hansens* Illustrationer, der er omformet til et mere haandterligt og sluttet Oktavbind. Den tidligere Udgave var en markeret Repræsentant for dansk Bogudstyrelse fra Firserne. Masser af tomt, hvidt Papir, spredt, løs og urolig i Arrangementet og fine Stregrammer til at holde sammen paa den selvskabte Løshed. Det er en Fornøjelse at se, hvorledes Hans Nik. Hansen i den nye Udgave har fjernet alle de Uregelmæssigheder og Flotheder, der skæmmede den ældre Udgave, og som han vistnok ikke var ene om Ansvaret for.

Alle Tegninger, hvori Teksten var puttet ind, eller som

den paa ganske meningsløs Maade skar hele Hjørner bort af, er udfyldte og ændrede saaledes, at baade de og Teksten har vundet derved. Enkelte Tegninger er erstattede med helt nye, og flere er gengivne i Autotypi, hvor Træsnittene ikke var fuldt tilfredsstillende. — Der er blevet en *Bog* ud af det.

En anselig Stabel af Digtsamlinger har hobet sig op i disse Aar, og mange af dem er baade smukt og ejendommeligt udstyrede. Aschehougs Forlag har valgt en massiv og kraftig Form til RØRDAMS Digtsamling *Købstad-Idyller* og til samme Forfatters Oversættelser af *Digte fra Verdenskrigen*. Den er ikke ilde til disse Bøger.

Foruden nye Udgaver af MICHAËLIS' *Palmerne* og *Blaaregn* har Gyldendal udgivet MARINUS BØRUPS *Nakjælen* og AHLMANNS *Foraar i Danmark*. De er alle mindre i Format og lettere i Arrangementet. Til den sidstnævnte har Frøken *Ebba Holm* tegnet nogle nydelige Smaavignetter med Bladmotiver i helt sort. De virker ualmindelig godt sammen med det typografiske.

De yngste blandt Poeterne tog Lybecker sig af med vanlig Omhu. Disse Digtsamlinger af BØNNELYCKE og TOM KRISTENSEN er saa velopdragne og soignerede i deres Ydre som unge Mennesker fra et fint, gammelt Hjem, og først ved lidt nærmere Bekendtskab mærker man den stærke Uro og Rebelskhed, der gærer bag den stilfærdige, afslebne Overflade.

JEPPE AAKJÆR har forøget Rækken af de morsomme smaa Verssamlinger, han ved Juletid glæder sine Venner med. Den sidste hedder *Glimmersand* og er som de tidligere trykt hos *Niels P. Thomsen* i Holstebro. Udstyret varieres lidt hvert Aar, og i den sidste er Kolumnetitlerne trykt i rødt og som Marginaler med aakjærske kalligrafiske Kruseduller under.

SEEDORFS Digtsamling *Fra Danmark til Dvina* (Pio) er ikke nogen smuk eller vindende typografisk Præstation. Den er ægte bianco-lunosk i gammel Forstand, men Forlaget har ønsket den saaledes. At denne radmagre, bornerte Antikva skulde dukke op her i en spillevende moderne Digtsamling, det vilde jeg have forsvoret. Sidst jeg saa den, var i Skoleprogrammerne, da jeg var en lille Dreng, og jeg husker, hvor dræbende kedsommelig den virkede paa mig allerede den Gang. Saa er *Mod fremmede Stjerner* langt bedre. Frakturen klæder ligefrem Seedorfs Vers, og Papiret er ogsaa varmere og blødere her.

Der oversættes stadig en forbavsende Mængde fremmed Poesi herhjemme, og i de sidste Aar er det særlig gammel persisk Digtning, der har floreret. Det er naturligvis overordentlig fristende at tage de antike stærkt dekorerede Haandskrifter til Mønstre for Udstyret i saadanne Oversættelser, og ved første Øjekast kunde det ogsaa synes let gennemførligt. Men man er tilbøjelig til at glemme, at en

meget væsentlig Faktor i den ejendommelige Virkning, der er i de gamle Haandskrifter, nemlig de dekorative persiske Skrifttegn, i en Oversættelse maa erstattes med vore regelmæssige og nøgterne Bogstaver, og dermed er Stilen brudt. I Professor ARTHUR CHRISTENSENS Fordanskning af *Omar Khaijams* Epigram-Digte er en gammel persisk Bønnebogs Udstyr efterlignet saa nøje som muligt i Papirets og Dekorationens Farver, Kolumnens Stilling paa Siden og i det smukke Bind, der paa Originalen er udført i vidunderlig fint Lakarbejde. For saa vidt er alt godt, men det kan ikke undgaas, at der kommer en Brist i Illusionen, naar Øjet fra disse Herligheder søger Digtene, der er trykt med en pæn lille Antikvaskrift, en god hjemlig Bekendt. I engelske Udgaver har man forsøgt at lade Teksten tegne med en Skrift, der skulde virke som persisk, men Resultatet er blot blevet noget ulæseligt Krimskrams. Det maa da langt foretrækkes som her at anvende almindelig Skrift, der dog har den Fordel at kunne læses. Det er Gyldendalske Boghandel, der har udgivet denne Bog, og der er lagt et betydeligt Arbejde i den, men en endnu større Pragt har samme Forlag ofret paa en anden Oversættelse af samme gamle Perser, som Digteren THØGER LARSEN har besørget efter *Edward Fitzgeralds* berømte Bearbejdelse af „Rubáiát“. Her er det *Poul Sæbye*, der har tegnet Skriften og det overdaadige

dekorative Udstyr, der fylder hver Side og indrammer de farvetrykte Illustrationer af Englænderen Willy Pogany.

Med al Anerkendelse af den Dygtighed, hvormed dette Arbejde er gjort, kan man ikke komme bort fra, at disse svære Mængder af stærke Farver og Guld virker saa massive, saa overvældende, at Digtene og Illustrationerne drukner som en svag Hvisken i den larmende Farvemusik.

Det er ikke Stilen, det er galt med, — det persiske er godt nok efterlignet i Former og Farver, men det er altsammen blevet for grovt og fedt, som skulde det betragtes paa en mange Gange større Afstand end den, der almindeligvis er mellem Øjet og Bogen. Kunstneren har negligeret en af Stilens største Ejendommeligheder, den haarfine Linjeføring, der bevirker, at det Spind af Ornamentik, der omgiver Teksten i persiske Manuskripter, trods mange og rene Farver ikke forstyrrer nær saa meget som her. Der kunde nok have været bødet noget paa dette ved at holde Tekstens Farve nogenlunde i Valør med Dekorationens, — den stilfærdige graa Tone, den er trykt med, maa uhjælpelig bukke under i Kampen, og det gaar ikke de sarte Trefarveillustrationer bedre.

Til EUGEN FRANCKS Oversættelse af Hafis (Gyldendal) har *Sæbye* tegnet Omslaget, Titelbladet og Størstedelen af Vignetterne, og her, hvor der kun er anvendt en enkelt

Farve og det dekorative er underordnet Teksten, har han opnaaet nydelige Virkninger. Bogen er trykt hos *Poul Hertz* med en stor og klar Antikvaskrift.

Høsts Forlag har ogsaa en Hafisoversættelse, et lille stilfærdigt Hefte uden Forsøg paa Stilefterligning, men smukt og propert trykt hos *Simon Bernsteen*. Oversætteren, CARL KJERSMEIER, har foruden denne Bog ogsaa fordansket en Række asiatiske og afrikanske Digte, der under Titlen *Hjerternes Blomstring* er gaaet ind i Serien „De brogede Bøger“. *Anton Hansen* har tegnet nogle ejendommelige Vignetter til den, og Bogen vilde som de øvrige i Serien have været pæn, hvis der ikke til Afdelingstitlerne havde været benyttet en ækel, pyntet Proletarskrift, som ikke bør taales i Bøger, og passende kunde gaa i Brokkassen.

AAGE MATTHISON-HANSEN dyrker trofast den kinesiske Lyrik. *Lien-Hua* hedder hans sidste Samling, der i dyrebart Udstyr er udkommet paa Nyt nordisk Forlag. Bogen er prydet med Gengivelser efter gammel kinesisk Kunst, nogle af dem eftertegnede af Oversætteren. De originale er bedst. Der er kommet en lille Uoverensstemmelse i Bogens Teknik derved, at selve Indmaden er arrangeret efter evropæisk Façon med enkelte Blade, medens det flunkende Silkebind er udført à la kinesisk med smaa Benpinde til Lukke.

Af Heine-Oversættelser har de sidste Aar bragt os ikke

mindre end fem forskellige. Det begyndte med WEITEMEYERS for et Par Aar siden, og derefter er de kommet med korte Mellemrum. P. C. V. HANSENS er trykt med Antikva, OLAF HANSENS, EUGEN FRANCKS og FOLMER BONNÉNS med Fraktur. Disse Digte tager sig bedst ud i smaa Formater med Petitsats. Gaar man op til en Skriftgrad som den, der er anvendt til Bonnéns, er det ligesom Klæderne bliver for tunge og klodsede til de lette Smaaskabninger, der skal bære dem.

WALT WHITMANS Digte ved *Johannes V. Jensen* og *Otto Gelsted*, som *Chr. Christensen* trykkede for Nyt nordisk Forlag, virker kraftigt og godt med sine rødbrune Overskrifter og Vignetter af *Axel Hou*, men Forfatterens Portræt i Autotypi er ikke paa Højde med det øvrige.

Tager man JOHANNES DAMS Oversættelse af Dantes lyriske Digtning i Haanden, maa man atter erkende *Friis-Møllers* udmærkede Evner som Bogarrangør. Der er en fast og naturlig Holdning over denne Bog, som med sin Blanding af Prosa og Digte ikke har været helt let at holde Styr paa. *Sæbyes* Rammer og Vignetter er lidt fede og sorte til den italienske Renæssancestil, og Skriften paa Titlen mangler den Fornemhed, som Emnet kræver. Baade denne Bog og EDGAR POES Digte ved *Otto Rung* er udmærket smukt trykt hos *Martius Truelsen*. Der er anvendt svært haandgjort Papir til begge, og Pios Forlag har sørget for en omhyggelig og kunstnerisk

Udstyrelse. *Gudmund Hentzes* Vignetter slutter sig nær i Stil og Stemning til Digtene, — ikke mindst den sære, vredne Blomst paa Omslaget karakteriserer fint og sikkert Poes Kunst.

En Oversigt som den, der her afsluttes, kan let give det Indtryk, at Tilstandene igrunden er forholdsvis gode, og at det kun er Bagateller, der er tilbage at ændre, før det ideelle er naaet. Hvis det er Tilfældet, er Grunden naturligvis den, at det væsentligst er det fremragende Boghaandværk, der her er taget op til Behandling. Det bør derfor gentages, at den jævne, almindelige Produktion, hvis Udstyrelse har saa overordentlig stor Betydning, stadig er meget forsømt, og man skulde synes, at Tidspunktet til at pleje og kultivere den maatte være kommet nu, da den stærke Formindskelse af Produktionen giver Tid til en grundigere Tilrettelæggelse og en omhyggeligere Udførelse.

KR. KONGSTAD

DANSK VIGNETKUNST I DET 18. AARHUNDREDE

ET 18. Aarhundredes Bogudsmykning med Illustrationer er hertillands et lidet behandlet Emne. I Kunstbladet 1888 har *Karl Madsen* givet værdifulde Betragtninger over fransk Illustrationskunst i det 18. Aarhundrede og paa Grundlag af Oplysninger fra Bibliotekar *C. Elberling* meddelt, hvad Det kgl. Bibliotek ejer af de bedste Illustrationsværker. *Eiler Nystrøm* har i Bogvennen 1918 skrevet om Bogkunstens Fremme hos os i anden Halvdel af det 18. Aarhundrede med interessante Gengivelser af en Række Titelblade fra den Tids Bøger og givet Oplysninger om Bogens typografiske Udstyr og om de Mænd, der havde Lod og Del i dettes Forbedring.

Ved Bogtrykkerkunstens Opfindelse søgte Illustrationen ligesom Bogtrykket at efterligne de gamle Haandskrifter, saaledes som *H. Bouchot* gør opmærksom paa i sin Les livres à vignettes (Paris 1891), og ved mekanisk og billig Forfærdigelse at skaffe sig Indpas paa Markedet ved at efterligne de kostbare og haandgjorte Fremstillinger. Illustrationen glider sent ud af den gamle Stil, den havde erhvervet, og først fra J. CALLOT og hans Efterfølgere i Slutningen af det 17. Aarhundrede kan man datere Vignetten, hvis

egentlige Blomstringstid falder i det følgende Aarhundrede. Det er kun faa og tilfældige Illustrationer, man finder i vor Litteratur før 1700, og den største Del tilhører det 18. Aarhundrede. Overfor et saa lidet behandlet Emne som vor Vignetkunst vil det imidlertid være rigtigt at begrænse sig og saa vidt muligt sondre imellem Vignetten, der alene har dekorative Formaal eller i allegorisk Form hentyder til Bogens Indhold, og Vignetten, der fremtræder som Illustration, med sit Indhold er en Fremstilling af Bogens Tekst. Om end det ikke lykkes helt at gennemføre dette, og om man end derved afser fra et betydeligt Stof — som mange af de store Illustrationsværker med stor kunstnerisk Værdi fra Slutningen af Aarhundredet, saaledes *Holbergs* Peder Paars, Niels Klim og mange andre —, saa opnaar man til Gengæld et kraftigere Indtryk af Stilen i vor Bogkunst og Udviklingen i denne gennem Aarhundredets forskellige Tidsafsnit. Samtidig kan der blive Anledning til at medtage et lille Omraade for Vignetkunsten, som ganske vist ligger udenfor Bogens Verden, men som dog har den samme kunstneriske Interesse, nemlig Reklamekort, Teaterbilletter og lignende. Selv om man hos os kun i beskedent Omfang har gjort Brug af Kunstneren til slige Formaal og ikke som i *L. Maillard*: Les menus et programmes illustrés (Paris 1898) kan opvise en imponerende Række af de skønneste Vignetter

til dette Brug, er der saa meget mere Anledning til at medtage dem i denne Forbindelse.

En god Prøve paa det 17. Aarhundredes Bogudsmykning giver *S. Paulli:* Quadripartitum botanicum (Strassbourg 1667); den iøvrigt særlig smukt udstyrede Bog har et Titelblad af A. HAELWEG, der viser hele en nordisk Baroks lidt massive og fra det 18. Aarhundredes Stil fjærne Udformning. I *V. Bering:* Florus danicus (Odense 1698) ser man Initialer med Bladornamenter, der spillede saa stor en Rolle i nordiske Træudskæringer; den kunstneriske Værdi kan man se bort fra; men Tiden er mager paa Kunst i sine Bøger, og Vignetterne i *Bornemann:* Frederik IV og Dronning Louises Salvingsakt (1700) er ganske vist heller ikke mærkelige, men alligevel værd at notere. Man mærker dog en vaagnende Interesse for sligt. Saa tidlig som 1703—04 faar Skoleungdommen deres latinske og græske Grammatik prydet med en allegorisk Titelvignet, forestillende Minerva i et antikt Landskab. Tidens største og fornemste Illustrationsværk er dog *Rostgaards* Udgave af Kongeloven (1709). Denne første Udgave af den hidtil hemmeligholdte Lov krævede særlig Pragt, og den blev udstyret med kobberstukken Tekst i dekorative Rammer. Tegningerne til disse blev udført af CL. À MOINICHEN, Pladerne blev stukne af A. REINHARDT og Teksten graveret af Nordmanden MICH. RØG.

Indholdet af Rammerne Pag. 1—5 skal hentyde til Danmarks Handel og Landbrug, Norge og Island. Det er et lidt forsigtigt og dog pompøst Forsøg paa Bogkunst i Tidens ikke alt for moderne Stil herhjemme, som dog noget skæmmes af den nordisk-germanske Glæde ved det sindrige, der fandt Udtryk i det gyselige Billede i Loven af Kong Frederik III udført med Skrivelærersnirkler. Betegnende for Smagen er det ogsaa, at Moinichen samme Aar, Kongeloven udkom, fik Betaling for „ein monströsischen Schilderey". Tiden havde jo ogsaa en Svaghed for saadan Kunst som Malerier med bølget Overflade, malet saaledes at man saa forskellige Billeder fra hver Side — for blot at nævne et Eksempel blandt mange Snurrigheder. Man havde endnu en primitiv Kunstopfattelse, og Betragtningen af Kunstnerne og det Arbejde, man kunde byde dem, var lige saa primitiv. I *H. G. Masius:* Traur Rede bey des Hrn. Chr. Güldenleu Leichbegängnis (1709), der er pragtfuldt udstyret med Gengivelser af Ligfærden, har vistnok H. THIEL udført Vignetterne, der er særdeles velmente, men heller ikke mere.

I en lang Række af Aar ser man yderst lidt af Bogillustration; hvad man finder i Bøgerne imellem c. 1710—40, er omtrent udelukkende Træsnit, oftest grovt og plumpt gjort, og hvad man ser af Ætsninger, er ganske uden kunstnerisk Værdi. Tiden taler selv om den ringe Bogavl, og det synes,

som om Forholdene først henimod Midten af Aarhundredet har været gunstige for Bogkunst hos os. Man maatte vel sagtens begynde paa bar Bund og ty til udenlandske Kunstnere. En af de tidligst smykkede Bøger fra denne Periode er *E. Pontoppidan:* Kirchen Historie (1741) med en Titelvignet af den tyske Kunstner C. FRITZSCH, og det er rimeligvis den hollandske Kobberstikker J. FOLKEMA, der har gjort den morsomme, barokke Vignet — man kunde næsten kalde den Variation af Thorvaldsens Natten — i samme Bogs anden Del 1747, som dog Aaret i Forvejen er anvendt af *T. de Hofman* i hans Portraits historiques des hommes illustres de Danemarc (1746). Fra Midten af Fyrrerne begynder Udsmykning af Bøgerne at blive mere almindelig, i Begyndelsen mest ved fremmede Kunstnere, overvejende tyske og enkelte franske, senere — alt som Udviklingen skrider frem — ved danske Kunstnere.

En Bekræftelse paa, hvor ugunstig en Jordbund Kunsten dengang havde, er det, at denne Blomstringstid for Bogkunsten omkring Midten af Aarhundredet kan henføres til nogle ganske faa Mænd, der har Æren for al den Skønhed og Kultur, der blev tilført Landet. En saadan Mand paa Højden med sin Tids Kultur og Dannelse, udviklet paa Rejser og forenet med stor Flid, og som han selv siger Glæde over Kunst og Historie — eller som han kalder sig i sin Stambog:

artium liberalium cultor — en saadan Mand var *Tycho de Hofman* (1714—54). De store økonomiske Ofre han bragte for at give vort hjemlige Marked Beviser paa, hvilken Skønhed Bogen kan yde, og som han i en Dedikation antyder, ikke har givet ham Erstatning for de økonomiske Ofre, han har bragt, er i vidt Maal kommet vor Bogkunst til Gode. Mere end nogen anden har han bidraget til herhjemme at uddanne en Række Kunstnere, hvis Arbejde i nogen Grad kunde hævde sig i Sammenligning med, hvad der blev ydet ude i Verden. Tycho de Hofman var Søn af en velhavende, nyadlet Godsejer og studerede først Theologi, dernæst Jura, foretog fleraarige Udenlandsrejser og blev Assessor i Højesteret. Hans historiske Interesser førte ham over i Geheimearkivet som Sekretær; i Jena blev han Dr. juris utriusque. Hans store Virksomhed blev afbrudt, da han i en ret ung Alder døde af Blodstyrtning, som han tidligere havde lidt af. I 1741 udsender han sin første Bog: Leben einiger wohlverdienten Dänen, der allerede er udstyret med adskillige Kobberstik, af hvilke de fleste synes at være et Sammenpluk mangestedsfra, hvorfor Bogen gør et ujævnt Indtryk, lige som den heller ikke er smukt trykt. Man mærker, hvordan han maa begynde fra Bunden og først lidt efter lidt finder de brugelige Folk. Hans næste Bog er den pragtfulde Portraits historiques des hommes illustres de Danemarc

I—VI (1746), som han udsendte kort efter sin Hjemkomst fra en fireaarig Udenlandsrejse til England, Frankrig og Italien. Pragten i dette store, smukke Værk er rig, men lidt tung, og de mange forskellige Kunstnere, som har udført Billederne, giver Bogen et lidt ujævnt Præg. Kunstnerne derimod er gode nok; der er Malere som TOCQUÉ og PARROCEL, Kobberstikkere som COCHIN, MARSTALLER, FOLKEMA og SYSANG; navnlig de to sidste falder ikke rigtig ind i det øvrige Selskab, trods deres Dygtighed; men Bogen er nydelig trykt, mærkeligt nok uden Angivelse af Bogtrykker. Dens forskellige Dele er dediceret til nogle af de mest kunstelskende Mænd herhjemme, saaledes til Grev J. L. Holstein Ledreborg, den store Kunstmæcen G. de Lichtenberg i Horsens og Fr. Berregaard, i hvis Selskab han foretog sin Udenlandsrejse. Hans næste Værk: Om Tiende og Præster (1750) har mere Helhed end de foregaaende, der er mere Begrænsning i Billedvalget, og han har fundet hjemlige Kunstnere, hvis Arbejder staar godt sammen. M. TUSCHER, O. H. DE LODE, G. DE LODE — bedre Kunstnere fandtes ikke i Landet dengang, og de Hofman har tidlig haft Blik for deres Evner, skønt ingen af dem, med Undtagelse af Tuscher, havde udført større grafiske Arbejder forhen. Vi ser nu, at de Hofmans Maal var at skaffe sig nogle faa Vignetter af den allerbedste Kvalitet og saa siden

hen lade dem gaa igen i alle sine Bøger. Hans Fundationer paa Legater stiftede af Peder Lasson (1753), trykt hos Berlings Arvinger ved L. H. Lillie, er lige saa smukt trykt og udstyret som hans tidligere Bøger og viser, hvor højt Bogtrykket stod herhjemme. Foruden enkelte af de tidligere brugte Vignetter har han nu faaet Øje paa en dygtig Kunstner som P. CRAMER. En god Vignet til Indledningen bærer de Hofmans egen Signatur og lader formode, at hans Kunstinteresse har fristet ham til selv at forsøge sig som Tegner. Bogen giver desuden et meget smukt Udtryk for Forfatterens store Slægtsfølelse. Et andet Udslag af denne er det store kobberstukne Blad med Lassons og Hofmans Stamtavler, ligeledes betegnet som inventeret af Tycho de Hofman.

Ved Hofmans Død stod vor Bogkunst i den højeste Udvikling i Aarhundredet, og en anden af vore Bogvenner, den noget yngre *C. P. Rothe* (1724—84), forsøgte, omend i mindre Omfang, at følge i de Hofmans Spor. Han har i sin smukke Bog om Peder Tordenskjold (1747) i rigt Maal benyttet baade G. og O. H. DE LODE til Vignetter og Kort. Adskillige af hans Bøger er udstyret med smukke Vignetter, og navnlig gjorde han Brug af den udmærkede Kunstner, Tiden havde i P. CRAMER. Men hans maaske noget pedantiske og lidet kunstinteresserede lærde Samtid lod ham høre ilde for hans Forfattervirksomhed og paaskønnede ikke hans

Bøgers Udstyr. Man beklager sig desuden over, at han i Bogen om Norcross bruger nybagte danske Ord, saaledes lancerer det nye Ord Benklæder i Stedet for det gode gamle Bukser.

Med Slutningen af Fyrrerne og første Halvdel af Halvtredserne kommer en Indvandring af fremmede, tildels tyske Kobberstikkere. Der kommer MARCUS TUSCHER, I. M. PREISLER og M. KEYL. Tuscher, som er den betydeligste, kom hertil for at stikke Illustrationerne til *F. L. Norden*: Voyage d'Égypte et de Nubie (1755); han var en meget alsidig Mand, der tillige som Maler og Arkitekt har ydet bemærkelsesværdige Ting. Uddannet i en fortræffelig fransk-italiensk Stil gennem Ophold i de paagældende Lande og i Besiddelse af en usædvanlig teknisk Dygtighed evner han at give sine grafiske Arbejder en sjældent sikker og velafbalanceret Form. Foruden Stikkene til Nordens Rejse udførte han de to meget elegante Vignetter til *T. de Hofmans* ovenfor nævnte Bog Om Tiende (1750), som gentages i Fundationer paa Legater stiftede af P. Lasson (1753). I Briefe über den Staat von Dänemark (1758) findes en meget smuk Titelvignet af Tuscher, senere gentaget i *Essendrop:* Physisk økonomisk Beskrivelse over Lier Præstegield (1761); den har rimeligvis tidligere været brugt i et nu ukendt Værk, og den er smukt stukket af T. LAAN, der i et Brev fra Tiden betegnes som „den forløbne Mr. Laan“. Omtrent samtidig

med Tuscher kom ogsaa den dygtige Kobberstikker I. M. Preisler fra Nürnberg, som dog ikke i nævneværdig Grad har givet sig af med Vignetkunst. Medens Tuscher og Preisler blev her i Landet, kom en anden af deres Landsmænd M. Keyl, ligeledes fra Nürnberg, kun paa et Besøg i nogle faa Aar. Han kom for at stikke Pladerne til *Thurahs* Vitruvius og Hafnia hodierna; men — som almindeligt var dengang — har han givet sig af med alt Slags Arbejde indenfor Faget, al den Smaakunst, Tiden brugte i Reklame- og Forretningskort, Visitkort og lignende. I dette som i andre Forhold viser det sig, at de mindst paaagtede og almindeligste Ting hurtigst forgaar, derfor hører alt, hvad vi har tilbage af sligt, til det sjældneste. Tilfældet vil, at der netop fra Keyls Haand er bevaret et Reklamekort, om man kan kalde det saa, for Kabinetssnedker *M. Ortmann* (død 1757), som har haft en stor og fin Forretning i Gothersgade lige over for Adelgade. Det meget smukke, store Blad fortæller selv, at det brugtes som en Reklame, der fulgte med Aviserne. Fra samme Forretning, der sikkert har Interesse for vor Kunstindustris Historie, er bevaret en meget smuk Etiket for de Varer, som udgik fra Forretningen. Den er tidligere gengivet i Tidsskrift for Kunstindustri 1891, Pag. 111, hvor den — karakteristisk for Stilusikkerheden hos vor Tid — dateres til c. 1770; naar *M. Ortmann* sammesteds

betegnes som en jævn dansk Snedker, saa var det ønskeligt for vor grafiske Kunst, at vi havde flere af hans Type. Saa helt jævn er han dog ikke, at dømme efter Auktionskataloget efter hans Død, der foruden Møbler indeholder en rig Samling af Malerier, Skulptur og Bøger.

Den udmærkede Billedhugger J. SALY bliver selvfølgelig ikke grafisk Kunstner, fordi han i 1746 i Italien har udgivet en Samling Vaser, hvortil han har udført et smukt Titelblad, men det har dog Interesse at notere, at han til *Reverdil:* Lettres sur Danemarc (Genève 1757) har tegnet en Titelvignet, stukket af I. M. PREISLER og gentaget i *Mallet:* Histoire de Danemarc (1758). En fortræffelig og lidet kendt Kunstner er G. I. MARSTALLER; man véd kun om ham, at han virkede i Paris omkring 1740. Da man vist intet kender til hans Arbejder, er der maaske Grund til at omtale dem, der findes her. Er han fransk, engelsk eller tysk eller er han maaske fra Marstal? Det véd vi ikke. Hans Skole er nærmest fransk, og det er sandsynligt, at Hofman er kommet i Forbindelse med ham under sit Pariserophold og har faaet de nydelige Vignetter af ham, der smykker Portraits historiques des hommes illustres de Danemarc (1746). Hofman har med Rette været saa tilfreds med dem, at han gentager dem i senere Bøger. En Række pragtfulde, glimrende tegnede skæve Rokoko-Vaabenskjolde, forresten ret engelske i Stilen, vilde være en

Rædsel for moderne dansk Heraldiks Dogmer. Og hans fortræffelige Vignet med Genier, der sysler med en Kanon, synes efter Stilen at pege frem mod en langt senere Tid; derfor har maaske en lille dansk Kobberstikker i Slutningen af Aarhundredet været fristet til at tilegne sig den og udgive en fattig Efterligning som sin.

Medens de tidligere nævnte Kunstneres Forbindelse med dansk Kunst nærmest bestod i, at de slog sig ned i Landet og paavirkedes af vore Forhold og Milieuet, hvori de levede, er to af vore betydeligste Vignetkunstnere utvivlsomt danske. Det er G. DE LODE og O. H. DE LODE, der ifølge Weilbach er Fader og Søn. G. de Lode har foruden som Kobberstikker arbejdet som Maler, og vi kender et Portræt, malet af ham fra 1729. Han synes at have virket en Del Aar i Viborg, hvor han maaske er født. Men først fra Slutningen af Fyrrerne optræder han som ret produktiv Kobberstikker, saavel for T. de Hofman som for C. P. Rothe. En af vore smukkeste og mest danske Vignetter med folkelige Motiver i T. de Hofmans Om Tiende (1750) er stukken af ham. Vi har ligeledes et Lykønskningsblad fra hans Haand med allegorisk Fremstilling i Anledning af Kaptain i Infanteriet *H. Høyers* Bryllup med Fru *Johanna Holmsted* 1752 og med en snurrig Dedikation kaldet „Glæde efter Sorg og Et behageligt Soel Skin Efter en høybedrøved Taage oprunden over“ Brudeparret,

„da de begge Nu igien foreenede Deres Hierter til en Hellig Ægte-Samling . . . . og ved en Christelig Copulation fuldbyrder Deres forhen Sluttede Ægteforeening i mange høy fornemme Venners Overværelse paa Christianshaun".

O. H. de Lode kalder sig i sine første Arbejder *von Lode*, senere retter han det til *de Lode*. Han har udfoldet en imponerende Virksomhed. Man skulde tro, at denne Mand, der døde i en ung Alder, havde slidt sig ihjel. Man hører stadig om hans Pengeforlegenhed, tiltrods for at han fik betydelige Summer for sit Arbejde, saaledes 1800 Rd. — og deraf 600 i Forskud for at redde sig fra sine Kreditorer — for at stikke de oldenborgske Kongers Portrætter. Det sidste, vi erfarer om ham, er et Brev fra Maj 1757, samme Aar han døde, hvori berettes, at han er syg og skal paa Landet for at drikke Mælk for sit Bryst. Han skal bo i Bagsværd hos Violon *Foltmar* og have to Værelser, Kosten og Mælk for 2 Rd. om Ugen. Han har øjensynlig slidt sig en Svindsot til. Nogle nydelige Tegninger af O. H. de Lode findes i en usædvanlig smuk Stambog med Tegninger og Vers af de fleste af Tidens Kunstnere og Digtere, som en elskværdig Kunstnerinde JOHANNE FOSIE, —, der synes at have holdt Salon i København, — har efterladt sig.

Man kender intet til hans Uddannelse; maaske er han en begavet Autodidakt, der aldrig har været udenlands. Der

er en mærkelig Udvikling i hans Arbejder, som kunde tyde derpaa. Det ældste Arbejde af ham, en Radering til *Seehus:* Burmesters Bryllup (1744), er simpelt hen saa skrækkeligt, at man tvivler paa Signaturens Ægthed; Vignetter til *Holbergs* Mindre poetiske Skrifter (1746) er heller ikke rare, hvorimod Vignetten i Danske Magasin 1745 er god, om end lidt tung i Sammenligning med hans senere Arbejder. Allerede i *Thurah:* Hafnia hodierna (1748) er han langt videre i sin Udvikling; det samme gælder Vignetten i Biskop *Londemann Rosencrones* Biblioteks Katalog (1749). I Biskop *Hersleb:* Frederik V og Dronning Louises Salvingsakt (1749), en pragtfuld og pompøs Bog og vidunderlig udstyret med Billeder, finder vi ypperlige Vignetter og Initialer af O. H. de Lode, og navnlig er det danske Vaaben en af de skønneste og rigeste Fremstillinger af dette, vi har. Lodes Illustrationsarbejde for denne Bog blev betalt af Particulærkassen. Han fik 190 Rd. for de fire Repræsentationsplader, fire Vignetter og fem Initialbogstaver, som Bogen indeholdt. I Grev *I. L. Holstein Ledreborg:* Sørgetale over Dronning Louise (1752) forøger Lodes Stik denne iøvrigt smukke Bogs Værdi, og ikke mindst er Initialerne elegante; de er uden Signatur, men er antagelig ogsaa gjort af ham. Efter at Foregangsmændene har vist Vejen, ser man, at ogsaa den officielle Verden interesserer sig for Bogudsmykning, og O. H. de Lode pryder

med Titelblad, Vignetter og det danske Vaaben i en mere beskeden Udgave end Salvingsaktens et Værk som Frederik V's Krigsartikels Brev for Søetaten, hvor man ikke skulde vente den Slags Luksus, saavel Udgaven fra 1752 som 1756, endda med forskellige Titelblade og tildels ogsaa Vignetter. For *T. de Hofmans* Om Tiende (1750) har Lode stukket en lille, saare graciøs Vignet og ligeledes i samme Forfatters Fundationer paa Legater stiftede af P. Lasson (1753) en rig Slutvignet. I *C. Bertram:* Brittanicum gentium tres scriptores (1757) har han stukket en Titelvignet, som maaske tillige har været anvendt som Forfatterens Bogmærke, jfr. Forening for Boghaandværks Aarsskrift 1891. En Side af Lodes Virksomhed, som har Tilknytning til dette Emne, er de ret talrige Bogmærker, han har udført, og som er omtalt i Aarbog for Bogvenner 1918. Af Adressekort kender vi et for: „*Ludvig Wittrog* og Interessenter, allernaadigst priviligeret Lærreds Fabrique“ med Københavns Havn indfattet i en Rokokoramme.

Kunstnerne fandt dengang kun en begrænset Forstaaelse hos Videnskabens Dyrkere, hvis Kunstinteresser var forbundet med praktiske Formaal, og som betragtede dem med en vis massiv, lidt plump Godmodighed. Karakteristisk er et Brev fra *T. Klevenfeldt* til *P. F. Suhm* i 1753, hvori han siger: „Jeg har ladet forskrive fra Nürnberg en ung

Kaaberstikker (Bauerenfeind), som tegner uforlignelig, saavel med Kride som med Pen og med Farve en Miniature. Min Mr. Andreas [Miniaturmaleren A. Thornborg] gjorde mig det for buntet; thi var jeg forbunden at præcavere mig i Tide; er nu saa meget mere fornøjet, som denne ogsaa stikker i Kaaber. Fama mei (cum modestia dictum sit!) har endnu bragt en anden Kaaberstikker, ved Navn *Haas* fra Hamborg, hvis Kone og Børn ligeledes ere til Tjeneste, og har jeg saa her (foruden Mr. Andreas, som venter paa Ordre) 3 Kaaberstikkere paa Halsen, nemlig Mr. Lode, Mr. Haas, og Mr. Bauerenfeind. Quantum nomen der Letzte, som er min eigentliche Leib- und Mundeigener; men han koster mig allene over 200 Rdlr. om Aaret; de andre trække og noget; ja Mr. Andreas, endskjønt han løber i Vejret, saa vil han dog ikke leve af Luften". Fine Fornemmelser fandt nok vanskelig Plads, det gjaldt om at være facil og til Tjeneste ved alle Slags Arbejder. Ofte ser man de bedste Kunstnere, som O. H. de Lode, misbrugt til ganske haandværksmæssigt Arbejde i videnskabelige Værker, hvor Illustrationernes Nytte er en Gaade for alle andre end Forfatteren. En saadan medgørlig og til alt muligt brugbar Mand var den i Brevet nævnte J. HAAS, der fra Nürnberg over Hamburg kom til København 1753 og med Kone og Børn stod til Tjeneste for Klevenfeldt. Han udfører alt muligt Ar-

bejde, der kan falde i en Kobberstikkers Lod at udføre, og han averterer i Adresseavisen, at Visitsedler af nyeste Façon faas hos ham. Med den nyeste Façon er det nok saa som saa, og i Mangel af Ynde og Lethed fylder han sine Vignetter med de gammeldags tanketunge germanske Dybsindigheder, der begyndte at blive moderne igen imellem Kunstnerne under stigende litterær Paavirkning. Til *Ulfeldts* Udtog af danske Historie ved C. P. Rothe (1752) har han gjort en Vignet, der er mere klodset end yndefuld ved sit mislykkede Forsøg paa Værdighed. Til *F. L. Norden:* Voyage d'Égypte et de Nubie (1755) udførte han nogle Vignetter, rimeligvis efter andres Tegning; ogsaa i Danmarks og Norges økonomiske Magasin (1758) skyldes den ved sin gammeldags Troskyldighed morsomme Titelvignet Haas. Den viser, hvor det er svært, næsten naturstridigt for ham at komme ind i en dekorativ Stil. I *P. Kofod Ancher:* Dansk Lov-Historie (1769) har han en Titelvignet, hvor et Træ, hvis Stamme bærer Paaskriften Christian V's Lov, med sine blottede Rødder ved Paaskrifter antyder, at Loven har sin Oprindelse fra Kong Svends, Kong Valdemars og Christian III's og IV's Love. Det er ikke skønt, men det viser, hvor meget Tiden fjærnede sig fra kunstnerisk Forstaaelse.

En meget betydelig grafisk Kunstner, som helt staar paa hjemlig Grund, er Maleren P. CRAMER. Man véd, at han

aldrig har været uden for Danmark. Han var Autodidakt og roses af Samtiden for sin vittige Pensel; der siges tillige om ham de gode Ord, „at han anvendte megen Flid paa sit Arbejde, men hans yderste Flid bestod i at skjule den". Hans Arbejder er ofte prægede af en vis Impressionisme, og det er betegnende for ham, at han engang malede to Fiskerkællinger med Fingrene alene, uden Pensel. Til *Ulfeldts* Udtog af danske Historie ved C. P. Rothe (1752) har han tegnet flere fortræffelige Vignetter, dels stukne af ham selv og dels af G. og O. H. de Lode.

Ligeledes til *C. P. Rothes* Brave danske Mænds og Kvinders Eftermæle (1753) har han udført Vignetter, der gentages i *G. B. Corback:* Joh. Meretziens Begravelse (1754) og opgraveret og forringet i *Bredal:* Gram og Signe (1756). Til *T. de Hofmans* Fundationer paa Legater stiftede af P. Lasson (1753) har Cramer bl. a. tegnet et lille Initial med den snurrigste Paaskrift. Til *C. P. Rothes* Udgave af Christian V's Danske Lov (1753) og *Bredals* Ovids Metamorfoser (1758) har han udført Titelblade, og for Nordens Reise (1755), for *C. P. Rothes* Udgaver af Kongeloven (1756) og Christian V's Norske Lov (1757) Vignetter. En af Cramers smukkeste og saare graciøst formede Vignetter findes i Bie Kuben (1761). Man kender desuden Teaterbilletter fra hans Haand og det store Blad, *Tycho de Hofman* lod udføre, med Slægten Lassons og Hof-

mans Stamtavler, rigt dekoreret med Billeder af Højesteret, Portrætter og Slægtens Ejendomme som Herregaardene Kaas, Ravnstrup og Skierrildgaard. Det store, smukke Blad, der er inventeret af T. de Hofman, er tegnet af P. Cramer og stukket af G. og O. H. de Lode, med andre Ord et Samarbejde af Tidens bedste grafiske Kunstnere.

En duelig Kunstnerinde var ALEXIA v. LODE (1737—66), Datter af G. de Lode. En Del af Stikkene i Fabler for det smukke Kiøn (1760), der er oversat af Billedhuggeren *S. C. Stanley*, bærer hendes Navn. Ved nærmere Undersøgelse viser det sig imidlertid, at denne Bog er en Oversættelse af *Ed. Moore:* Fables for the female sex (London 1744), af hvilken Det kgl. Bibliotek ejer en 4de Udgave (London 1755). I denne er Illustrationerne, som er identiske med den danske Udgaves, tegnede af F. HAYMAN og stukne af S. F. RAVENET med flere. Haymans Tegninger var bekendt for deres Lighed med Gravelots og kunde derfor friste til Forveksling. Den unge, kun 23aarige Dame har iøvrigt ganske dygtigt graveret de nye og omvendte Plader til den danske Udgave efter de originale Stik. Man havde jo ikke Bernerkonventionen dengang. Imidlertid er ikke alle Stikkene i den danske Udgave signeret af Alexia v. Lode, om end hun herhjemme tillægges dem alle, skønt netop de, som er uden Signatur og ligeledes Kopier af den engelske Udgave, tyde-

ligvis skyldes en langt dygtigere Haand og netop fristede til at henføres til Gravelot. Forøvrigt ejer Kunstakademiets Bibliotek en anonym engelsk Udgave af Ed. Moore: Fables for the female sex (London 1771), mærkelig nok ligeledes betegnet som 4de Udgave; den har de samme Stik som Originaludgaven, men med paany opgraveret Plade til Titelvignetten og andet Kunstnernavn. Man forstaar, at det har været en beundret Bog, hvortil det har lønnet sig at udføre det ikke lille Arbejde at gravere nye Plader til den.

Med A. v. Lode slutter Rækken af de Kunstnere, som ved Alder eller Arbejdets Stil tilhører Aarhundredets Midte. Der kan endnu nævnes nogle Kunstnere, som ganske vist ved deres øvrige Virksomhed staar Kobberstikket fjærnt, men som fra Ungdomsaarene, fra den store Tid har faaet Interesse derfor og senere lejlighedsvis har udført et og andet grafisk Arbejde. Der er saaledes Billedhuggeren J. WIEDEWELT, der har illustreret Udgaven af *Holbergs* Peder Paars fra 1772 og hans Kollega Billedhuggeren C. F. STANLEY, der har tegnet Vignet til Communionbog til almindelig Opbyggelse (1779), og endelig den kendte Læge og Arkitekt, Professor J. BANG, som ogsaa har syslet med Malerkunst og har gjort Titelvignetten til *N. E. Balle:* Theses theologicæ (1776). Men med Tredserne er den store Tid i Vignetkunsten forbi hos os. Den Rigdom, Strømningerne i Europa

og de kunstelskende Bogvenner førte ind i vort Land, ebbede ud. Det var ikke lykkedes at fæstne den, og man havde ikke evnet at bevare og udvikle den og bygge videre paa det Grundlag, der var skabt med saa store Anstrengelser og Ofre. Enkelte Kobberstikkere fra den Tid som H. QUIST, der saa smukt havde stukket Cramers Vignet til Bie Kuben 1761, gør sig ikke gældende, saa lidt som J. G. FRIEDRICH eller J. C. G. FRITZSCH. Vignetkunsten tørrer ind, Interessen og Initiativet hører op; og man ser en lille beskeden Vignet hist og her i en Roman eller Lærebog, trykt paa daarligt Papir. Den skønne Vignetkunst i Frankrig fra Halvfjerdserne, som *Karl Madsen* omtaler i Kunstbladet 1888, faar med Undtagelse af F. L. Bradt ingen Betydning for vor Kunst. Den gamle dekorative Stil er forbi, og man afventer lidt initiativløst en ny Stils Komme fra Udlandet. Der er atter en Pavse i vor Vignetkunst fra c. 1760—75. En Vignet af den gamle J. M. PREISLER i Forsøg i de skjønne og nyttige Videnskaber (1764) giver selvfølgelig ikke andet end, hvad der kunde være gjort omkring 1750.

Den første af den nye Tids Mænd er Maleren N. ABILDGAARD, der tegnede Vignet til *Bolle Luxdorphs* (1775) anonymt udgivne Carmina. Den er gengivet i *Eiler Nystrøms* Afhandling i Bogvennen 1918; ifølge denne er Bolle Luxdorph, der er et Par Aar yngre end T. de Hofman og af Alder fuldt

ud tilhører den gamle Tid, netop en af Foregangsmændene i denne Periode, — betegnende for Tiden — navnlig ivrig for at forbedre Bogtrykket. Men endnu har Abildgaard ikke faaet udviklet sin kunstneriske Personlighed, og dekorativt giver denne Vignet i Virkeligheden ikke andet, end hvad Kunstnerne omkring 1745 vilde have givet — han har tydeligvis studeret dem meget nøje — tilsat med den elskværdige filosofiske Betragtning, som Sentensen giver Anledning til. Senere i *A. Hennings:* Philosophische Versuche (1779) faar Abildgaards Tro paa at kunne hæve sin Kunst ved filosofisk Dybde frie Tøjler. Denne Kunstner, der var en af vore aandfuldeste Tegnere, tit og ofte en udmærket Maler, Arkitekt og Kunstindustrimand, med en Begavelse og en Dannelse, der var paa Højde med det bedste i Verden, lod sig i de for Kunsten saa trange Forhold herhjemme friste til at spænde sin Genius ind i snørklede Fremstillinger, man skulde tro var opfunden snarere af en Filosof eller Filolog end af en Kunstner. Og dog kunde han give en nydelig Vignet som i Samleren (1787) af et Emne, der morer ham. Han var selv en stor Fugleven, eksperimenterede med Duer og Kanarifugle og kunde ikke forstaa, hvorfor Ungerne ikke kunde blive gule med sorte Rumper ligesom Forældrene. Nogle smukke Vignetter af Abildgaard findes i *Lahde og Nyerup:* Samlinger af fortjente Mænds Portraiter (1798), saaledes

Vignetterne til *M. Saxtorphs* og *P. F. Suhms* Biografier. Endvidere har han tegnet en Titelvignet forestillende Brage til *Rahbeks* Udgaver af danske Digtere. Abildgaards senere grafiske Virksomhed, navnlig af satirisk Art falder uden for Rammen af det, som her er Genstand for Omtale.

En Vignetkunstner med betydelige Evner maa F. L. BRADT have været. Han synes i Udlandet at have været under meget god Paavirkning af fransk Kunst, og hans Vignetter til den saare smukke Bog *C. Bonnet:* Œuvres d'histoire naturelle I—VIII (Neufchâtel 1779) er ualmindelig graciøse og elegante og fuldt ud dette skønne Værk værdige. Hans senere Arbejder herhjemme staar langt fra paa Højde med dette. Opgaverne var da ogsaa fattige og laa fjærnt fra hans Evner. Hans Titelvignet i Samlinger til Handelsmagasin for Island 1788 er trykt paa saa slet Papir, at den ikke kommer til sin Ret, og Vignetterne i *J. H. Colsmann:* Jubelpredigt (1789) er bedre, om end kun en svag Afglans af de tidligere. Det skal være gaaet tilbage for den talentfulde Kunstner, han skal have været sindsforvirret og endog været paa Ladegaarden. Tidens store Kobberstikker I. F. CLEMENS' Arbejder falder for Størstedelen uden for Rammen af det, her skal nævnes. De enkelte Smaaarbejder af denne Art, han har udført, er navnlig til Tegninger af Abildgaard, som tidligere er omtalt. Maleren JENS JUEL har tegnet nogle Vignetter til *P. A.*

Heibergs Skuespil (1795), som er gengivet i Bogvennen 1918. Maleren ERIK PAUELSEN har udfoldet en betydelig grafisk Virksomhed, om end ikke af dekorativ Art, som i det hele er svagt fremherskende i Tidens Grafik; man kan dog maaske nævne de smukke Titelvignetter til Oversættelsen af *S. Richardson:* Sir C. Grandisons Historie (1780), hvoraf Pauelsen selv har raderet et Par og langt de bedste. Ligeledes har han udført Illustrationerne til *J. H. Wessels* Samtlige Skrivter (1787) med et lidt mislykket Forsøg paa en dekorativ Titelvignet, — sligt var ikke Pauelsens Sag. En Søn af den gamle J. Haas er MENO HAAS, der har udført en lidt gammeldags Titelvignet til Acta litteraria Universitatis Hafniensis (1778) og en net, men lidt ubetydelig Vignet i Tidens Stil for *A. Hennings'* smukke lille Bog Essay sur les arts en Danemarc (1778).

I den Nedgangstid for Bogsmykning, det var i Slutningen af Aarhundredet herhjemme, maatte Rækken af Kobberstikkere, som vi trods alt havde, saadanne som KLEVE, J. P. HAAS, FAHRENHOLTZ, GROSCH og SCHULE, ernære sig kummerlig med alskens tilfældigt Arbejde. Man ser dem avertere og tilbyde Udførelse af Veksler, Aktiebreve, Broderimønstre, Damepynt og meget andet, der ligger Bogkunst fjærnt. Den dekorative Kunst er tilintetgjort, og det bedste af den Tids Bogkunst er rent malerisk behandlet. Men selv det finder man sparsomt. I Ny og Næ en lille Vignet af et af de

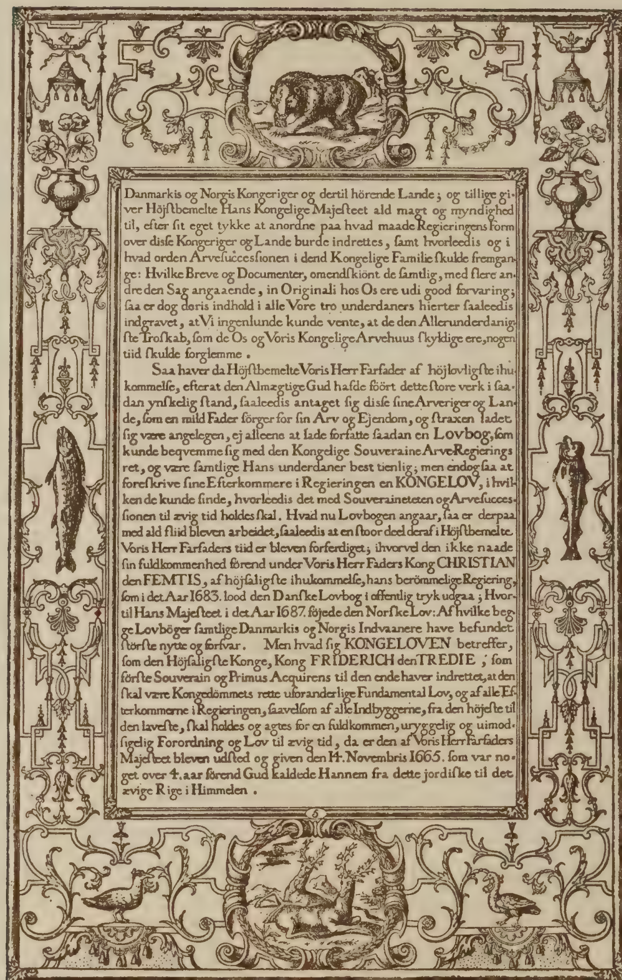
ovennævnte Navne i Bøger, hvis Tryk og Papir kappes med Vignetten i Slethed. Henriette eller Husarrovet hedder en af dem, Carl v. Carlsberg eller den menneskelige Elendighed en anden. Empiretiden herhjemme var mærkelig uvillig overfor grafisk Kunst; selv i det mest revolutionære Frankrig havde Regeringen dog Brug for PRUD'HONS Vignetter. Hos os brugte *Oehlenschläger* jo Skrivelærerforskrifter til Titel paa sine Bøger, hvad man dog maa være nøjsom i kunstneriske Krav for at være tilfreds med. En af de mest karakteristiske Empirevignetter skyldes A. HECKEL, vistnok en af de talrige indvandrede Tyskere fra den Tid. Den findes i *Th. Holmskjold:* Beata juris otia fungi Danici (1790). En af vore egne og mest produktive Kobberstikkere er G. L. LAHDE, fortjent ved sine Udgaver af personalhistorisk Art, men medens han er den habile Kobberstikker, hvor det gælder at gengive andres Arbejder, er han ikke videre selvstændig, naar han skal staa paa egne Ben, hvorom Vignetten til *C. G. Rafn:* Danmarks og Holstens Flora (1796) er et Vidnesbyrd. Thorvaldsens Ungdomsven A. FLINT har stukket en Del af Vennens grafiske Arbejder fra hans Ungdomsaar i København; de er omtalt i Gads danske Magasin 1913. THORVALDSENS Tegning til Titelvignetten i *P. F. Suhms* Samlede Skrifter XI (1793) viser, hvor meget han har studeret Maleren Erik Pauelsen, og hvor meget han har interesseret sig for Fremstillingen

af nordisk Helteliv, hvilket forøvrigt ogsaa andre Momenter antyder. Men fra dekorativ Kunst ligger dette jo fjærnt, og vil man finde den, maa man søge langt fra Alfarvej, til Omraader, som endnu ikke er tilstrækkelig undersøgt, og til hel- eller halvglemte Kunstnere som WINCKLER, J. O. WEYSE og J. SONNE, af hvilke enkelte Arbejder er omtalte i Aarbog for Bogvenner 1918, og hvis Virksomhed tildels falder efter 1800.

Den Række overvejende dekorative Arbejder af forskellige Kunstnere, som er omtalt i det foregaaende, er selvfølgelig hverken udtømmende for Arbejdernes eller for Kunstnernes Vedkommende. Hensigten er kun at give et Indtryk af nogle af de bedste og interessanteste Vignetarbejder fra Tiden og derigennem en Forestilling om nogle enkelte Kunstnerpersonligheder. Undersøgelsen af vor Bogkunst er begrænset ved, at vore Bibliotekers Formaal er af praktisk Art, der ligger Kunsten fjærnt, og at som Følge heraf Adgangen til Værdier af denne Art ikke er let undtagen for dem, der har den daglige frie Adgang til Bogmagasinerne. For andre er det derfor kun muligt at naa til det Indblik i vor Illustrationskunst, som enhver Læsesalsbesøgende kan erhverve sig. Det kan af den Grund hænde, at en eller anden Bog, som fortjente Omtale, er undgaaet Opmærksomheden.

Ser man paa Helheden af vor Bogkunst, maa det indrømmes, at har vi end ikke Kunstnere, der kan sammen-

lignes med de store franske Navne fra Aarhundredet, som i Læ af Kunstforstand og Kapital øvede deres Talent, saa har vi dog adskillige Dygtigheder, og vi har ogsaa haft enkelte kulturelskende, kunstforstandige Mænd, som efter Evne eller maaske over Evne satte deres Kræfter ind paa Sagen. At de ikke har vundet Paaskønnelse hos en taknemmelig eller forstaaende Eftertid, er ikke deres Fejl. Og heller ikke, at man ikke forstod at udnytte det Arbejde, der var gjort. Det var med Rette, at man dengang opfattede Kunsten som en Zirplante, der maatte værnes. Vi bød den ikke saa gunstige Forhold at virke under, og i et for Kunsten adskillig barskere Klima end i Frankrig er det ikke til at undres over, at mange af vore Talenter i det haarde Vejrlig er blevet afsvedne eller forkrøblede. Det er ikke saa meget Mangel paa Evne som Mangel paa Jordbund, paa Virksomhed, der udgør Forskellen. Og kom der endelig ved Privatmænds og dygtige Kunstneres forenede Kræfter noget godt frem, var det Mangel paa systematisk Dyrkelse, der lod det gaa til Grunde og lod de nye Stilarter med frisk udenlandsk Paavirkning paa ny begynde fra Grunden af herhjemme, i Stedet for at bygge paa og udvikle den Indsats, som var gjort. Vor kunstneriske Ager er som en Hedejord, der trænger til stærk og stadig Bearbejdelse for ikke at springe i Lyng og tabe den nationale Tradition. *VICTOR P. CHRISTENSEN*

Danmarkis og Norgis Kongeriger og dertil hörende Lande; og tillige giver Höjſtbemelte Hans Kongelige Majeſteet ald magt og myndighed til, efter ſit eget tykke at anordne paa hvad maade Regieringens Form over disſe Kongeriger og Lande burde indrettes, ſamt hvorleedis og i hvad orden Arveſuccesſionen i dend Kongelige Familie ſkulde fremgange: Hvilke Breve og Documenter, omendſkiönt de ſamtlig, med flere andre den Sag angaaende, in Originali hos Os ere udi good forvaring; ſaa er dog deris indhold i alle Vore tro underdaners hierter ſaaleedis indgravet, at Vi ingenlunde kunde vente, at de den Allerunderdanigſte Troſkab, ſom de Os og Voris Kongelige Arvehuus ſkyldige ere, nogen tiid ſkulde forglemme.

Saa haver da Höjſtbemelte Voris Herr Farfader af höjlovligſte ihukommelſe, efterat den Almægtige Gud hafde föört dette ſtore verk i ſaadan ynſkelig ſtand, ſaaleedis antaget ſig disſe ſine Arveriger og Lande, ſom en mild Fader ſörger for ſin Arv og Ejendom, og ſtraxen ladet ſig være angelegen, ej alleene at lade forfatte ſaadan en Lovbog, ſom kunde beqvemme ſig med den Kongelige Souveraine Arve-Regierings ret, og være ſamtlige Hans underdaner best tienlig; men endog ſaa at foreſkrive ſine Efterkommere i Regieringen en KONGELOV, i hvilken de kunde finde, hvorleedis det med Souveraineteten og Arveſuccesſionen til ævig tid holdes ſkal. Hvad nu Lovbogen angaar, ſaa er derpaa med ald fliid bleven arbeidet, ſaaleedis at en ſtoor deel deraf i Höjſtbemelte Voris Herr Farfaders tiid er bleven forferdiget; ihvorvel den ikke naade ſin fuldkommenhed förend under Voris Herr Faders Kong CHRISTIAN den FEMTIS, af höjſaligſte ihukommelſe, hans berömmelige Regiering, ſom i det Aar 1683. lood den Danſke Lovbog i offentlig tryk udgaa; Hvortil Hans Majeſteet i det Aar 1687. föjede den Norſke Lov: Af hvilke begge Lovböger ſamtlige Danmarkis og Norgis Indvaanere have befundet ſtörſte nytte og forſvar. Men hvad ſig KONGELOVEN betreffer, ſom den Höjſaligſte Konge, Kong FRIDERICH den TREDIE; ſom förſte Souverain og Primus Acquirens til den ende haver indrettet, at den ſkal være Kongedömmets rette uforanderlige Fundamental Lov, og af alle Efterkommerne i Regieringen, ſaavelſom af alle Indbyggerne, fra den höjeſte til den laveſte, ſkal holdes og agtes for en fuldkommen, uryggelig og uimodſigelig Forordning og Lov til ævig tid, da er den af Voris Herr Farfaders Majeſteet bleven udſted og given den 14. Novembris 1665. ſom var noget over 4. aar förend Gud kaldede Hannem fra dette jordiſke til det ævige Rige i Himmelen.

6

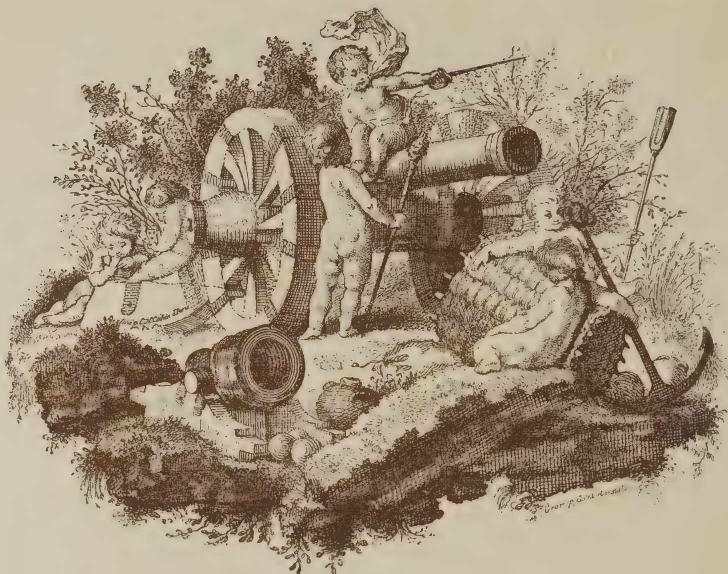
Kongeloven 1709.

E. Pontoppidan: Kirchen Historie I. 1741.

Reverdil: Lettres sur Danemarc. Genève 1757.

T. de Hofman: Portraits des hommes illustres de Danemarc. 1746.

E. Pontoppidan: Kirchen Historie II. 1747.

T. de Hofman: Om Tiende. 1750.

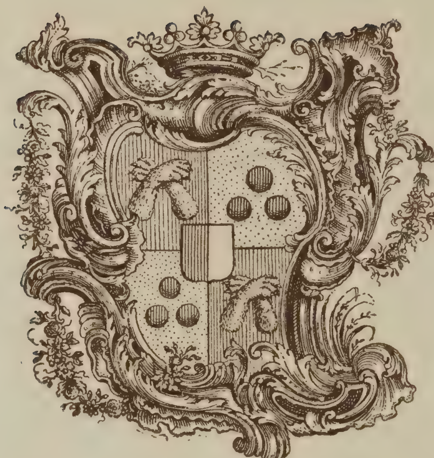
Briefe über den Staat von Dänemark. 1758.

Thurah: Hafnia hodierna. 1748.

T. de Hofman: Om Tiende. 1750.

T. de Hofman: Portraits des hommes illustres de Danemarc. 1746.

Danmarks og Norges økonomiske Magasin II. 1758.

C. Hersleb: Frederik V's Salvingsakt. 1749.

C. Hersleb: Frederik V's Salvingsakt. 1749.

J. L. Holstein Ledreborg: Sørgetale over Dronning Louise. 1752.

Reklameplakat for Snedker M. Ortmann.

Etiket fra Snedker M. Ortmann.

Bie Kuben 1761.

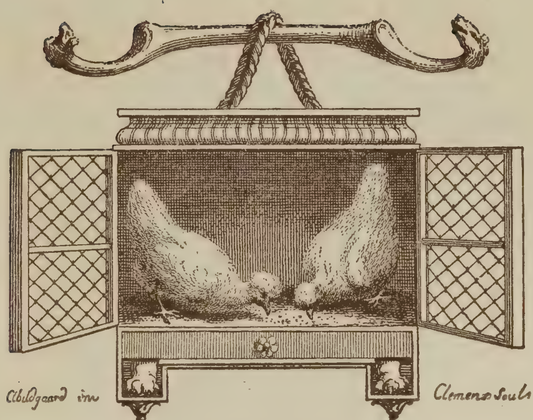
C. P. Rothe: Udtog af danske Historie. 1752.

Theaterbillet.

A. Hennings: Philosophische Versuche II. 1779.

Samleren. 1787.

Lahde og Nyerups Samlinger. 1798.
P. F. Suhms Biografi.

Ch. Bonnet: Oeuvres d'histoire naturelle I—VIII.
Neufchâtel 1779.

Ch. Bonnet: Oeuvres d'histoire naturelle I—VIII.
Neufchâtel 1779.

S. Richardson: Sir C. Grandisons Historie. Kbhvn. 1780.

P. F. Suhms Samlede Skrifter XI. 1793.

DANSKE BOGAUKTIONER I AARET 1919. EN OVERSIGT

I Aaret 1919 er der i København afholdt følgende Bogauktioner:

I. 14. Januar: 19 forskellige Bogsamlinger, tilhørende bl. a. Distriktslæge S. H. JENSEN, Geheimekonferensraad, Dr. jur. C. GOOS o. A., Dele af Pastor emerit. THEOD. MØLLERS Bogsamling m. fl., omfattende 13007 Numre, indbragte Kr. 18274,08.

II. 12. Februar: En Bogsamling, 236 Numre, indbragte Kr. 1423,69.

III. 28. April: 19 forskellige Bogsamlinger, tilhørende bl. a. afd. Forfatter Cand. phil. WALT ROSENBERG m. fl., omfattende 8587 Numre, indbragte Kr. 14915,08.

IV. 29. April: Forskellige Bogsamlinger. 1260 Numre, indbragte Kr. 1494,60.

V. 6. Maj: Afd. Fru D. JUTTING f. GOTTLIEB's Bogsamling, indeholdt 804 Numre, indbragte Kr. 33359,17.

VI. 8. Maj: 8 forskellige Bogsamlinger, tilhørende bl. a. afd. Geheimekonferensraad, Dr. jur. J. H. DEUNTZER o. A., omfattende 2447 Numre, indbragte Kr. 6147,73.

VII. 12. Maj: Afd. Sognepræst JØRGEN FJORDS Bogsamling. 2246 Numre, indbragte Kr. 2369,59.

VIII. 20. Maj: En Bogsamling, 462 Numre, indbragte Kr. 1940,46.

IX. 17. September: Afd. Højesteretssagfører V. F. Asmussens Bogsamling. 303 Numre, indbragte Kr. 1266,47.

X. 28. Oktober: En Del af afd. Cand. phil. Volmer Berlings Bogsamling. 7126 Numre, indbragte Kr. 37325,87.

XI. 20. November: Afd. Vinhandler C. A. Høgsholms Bogsamling. 2. Afdeling. 3686 Numre, indbragte Kr. 15004,52.

XII. 5. December: Forskellige Bogsamlinger. 562 Numre, indbragte Kr. 2411,55.

XIII. 11. December: 25 forskellige Bogsamlinger, omfattende 5399 Numre, indbragte Kr. 13901,40.

Af disse 13 Auktioner blev I—III, V—XI og XIII afholdt af Auktionsholder *Chr. Hee's Efterf. (J. Winsløw)*. IV og XII afholdtes af „*Sagførernes Auktioner*". Der blev tilsammen bortsolgt 46125 Numre, som indbragte Kr. 149834,21.

Til Sammenligning kan tjene:

I	Aaret	1916	afholdtes	21	Auktioner,	der	tilsammen	indbragte	Kr.	86,400,00.
-	—	1917	—	15	—	-	—	—	-	74,466,37.
-	—	1918	—	14	—	-	—	—	-	135,674,40.
-	—	1919	—	13	—	-	—	—	-	149,834,21.

Fru Juttings Bogsamling (V) bestod særlig af fransk Litteratur, som oftest i kostbare og smukke Indbindinger, og den indeholdt mange meget værdifulde og sjældne Værker, men der betaltes gennemgaaende urimelig høje Priser for

Bøgerne, højere end de vilde kunne erhverves for hos Udlandets Antikvarer.

Cand. Volmer Berlings Samling (X) var af et noget broget Indhold, men der fandtes en stor Mængde værdifulde Bøger deriblandt; næsten alle Bøgerne var indbundne, og den afdøde Samler havde ofret betydelige Summer herpaa, men han havde ofte begaaet den Fejl paa gamle Bøger at fjerne de originale Bind og sætte moderne kostbare Hellæderbind i Stedet. Priserne var gennemgaaende gode.

I anden Afdeling af afd. Vinhandler C. A. Høgsholms Bogsamling (XI) fandtes der ligesom i den første Afdeling, som bortsolgtes i 1918, mange gode Bøger, der gennemgaaende betaltes med høje Priser.

I Oversigten over 1918's Bogauktioner omtaltes, at et Eksemplar af *L. Thurah*, Den danske Vitruvius, indbundet i moderne Pergamentbind, var betalt med Kr. 2150,00; ved Cand. V. Berlings Auktion solgtes i 1919 et godt Eksemplar af dette Værk, indbundet i samtidige Hellæderbind, for 1000 Kr., hvad der maa anses for en mere fornuftig Pris end den, der betaltes Aaret i Forvejen.

De høje Priser, som betaltes paa næsten alle Bogauktionerne i 1919, viser, at Bog-Interessen er i fortsat Stigen, ikke alene for den danske Litteraturs Vedkommende, men ogsaa for sjældne og kostbare Bøger af den udenlandske Litteratur.

I den følgende Oversigt over Priser[1]) henviser Romertallene til den Pag. 186 givne Liste over Auktionerne, i Priserne er Auktions-Salæret ikke medregnet. *HERMAN LYNGE*

JEPPE AAKJÆR, Missionen og dens Høvding. Kbh. 1897. XIII, ib. 10,25.
— Derude fra Kjærene. Kbh. 1899. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 13,50.
— Bondens Søn. Kbh. 1899. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 11,00.
— Vadmelsfolk. Kbh. 1900. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 12,00.
— Fjandboer. Kbh. 1901. III 12,00; XIII, ib. 18,00, ubesk. m. Omslag 26,00.
— Frederik Tapbjergs Plovgilde. Kbh. 1911. XIII; ib. ubesk. m. Omslag 10,00.
— Fra Bondens Trældomstid. Skive 1913. Særtryk. III 10,00.
N. MICHELSØN AALBORG, Medicin eller Læge-Boog. 2. Udg. Kbh. 1640. — Ny Huusholdnings Calender. Kbh. 1662. XI, Hellæderbd. 25,00.
— Medicin eller Læge-Boog. Kbh. 1664. X, mod. Hellæderbd. 40,00.
— Kort Hus- oc Skibspostille. Kbh. 1645, 4:o, m. Træsnit. XI, Hellæderbd. m. Spænder 17,00.
Aarbog for Bogvenner. Udg. af *Svend Dahl*. Aarg. 2. Kbh. 1918. Nr. 442 af 685 num. Ekspl. XIII 38,00.
Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, udg. af d. kgl. nord. Oldskrift-Selskab 1866—84. Kbh. I, ib. 22,00.
— 1889—1917 (nogle Hft. mgl.) I 21,00.
Sønderjyske Aarbøger 1890—95, 97, 99, 1901, 1905—06 og 1907. Aabenraa. XI 11,50,
E. AARESTRUP, Digte. Kbh. 1838. I, ib. 32,00; III, i orig. Kartonnage 68,00; XIII, ib. 31,00; ib. ubesk. m. Omslag 30,00.
— Samlede Digte. Kbh. 1877. II, ib. 13,50.
Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kongelige Bibliothek 1864—1909. Bd. 1—5. Kbh. 1870—1909. I, 1—4 ib. 19,00.
— Bd. 1—2. 1870—75. X, ib. 10,00.
Aarsberetninger fra d. kgl. Geheimearchiv indeh. Bidrag til dansk Historie af utrykte Kilder. Bd. 1—6. Kbh. 1852—82. X, ib. 35,00.
Aarsskrift udg. af Forening for Boghaandværk. Kbh. 1890—91. I. ib. 15,50.
Kunstmuseets Aarsskrift II—IV. Kbh. 1915—17. VI 40,00.
S. ABILDGAARD, Beskrivelse over Stevns Klint, Kbh. 1759. 4:o m. Kobb. XI, ib. 13,00.
Testamentum Dni. ABSALONIS Archiepiscopi Lundensis, ed. *O. Sperling*. Hafniæ 1696. — *J. Wieland*, Tabula Cisterciensium Sorana. Havniæ 1712. — *P. Terpager*, Chronicon ecclessiæ Ripensis. Havniæ 1708. X, ib. 20,00.
Danmarks Adels-Aarbog, udg. af *Hjort-Lorenzen* og *A. Thiset*. Aarg. 1—34. Kbh. 1884—1917. I, ib. 215,00.
Fuldstændig Adress- og Stats-Fortegnelse over Danmark, Norge og Provinserne for Aaret 1791 tilligemed Kiøbenhavns Veiviser. XIII, ib. 13,00.

[1]) Paa Grund af min langvarige Sygdom er denne i Aar udarbejdet af Aarbogens Redaktør, da det ellers ikke vilde have været mig muligt at faa den færdig i rette Tid. Af Pladshensyn er den i Aar noget mindre omfattende end tidligere.

„Adskilligt om Geistligheden". Et Bind med 17 Smaaskrifter fra Aarene 1770—1784 om Gejstligheden, dens Indtægter m. m. XI 11,00.

Dan. AGRICOLA, Passio domini nostri Jesu Christi secundum seriem quatuor Evangelistorum. Praemittitur D Agricolae Directorium in passionis Dominicae articulos. Basileae (per Adam Petr. de Langendorff) 1518. X 12,50.

H. C. AGRIPPA ab Nettesheym, De incertitudine et vanitate scientiarum. Coloniæ 1575. X, mod. Hellæderbd. 25,00.

L. AHLBERG, Minnen från Skånska Frimurare-Logerne. Christiansstad 1861. X 20,00.

— Minnestaflor från Skånska Provincial-Logen. Christiansstad 1866 X 20,00.

WILH. ALARDUS, Sielens aandelige Apoteeck, fordansket af *Joach. Moltken*. Kbh. 1645. XI, Hellæderbd. 10,00.

C. F. ALLEN, Haandbog i Fædrelandets Historie. 2. Udg. Kbh. 1842. og Samme, De tre nordiske Rigers Historie. Bd. 1—5. Kbh. 1864—72, VII, ib. 14,50.

— De tre nordiske Rigers Historie 1497—1536. Bd. 1—5. Kbh. 1864—72, I, ib. 20,00; X, ib. 30,00; XI, ib. 21,00.

Kongeriget Sverrigs Regenter fra Margaretha til Oscar d. Første. Biographierne af ALMQVIST, Portraitterne af *A. M. Petersen*. Kbh. 1854. X 50,00.

Das Buch Amor. Proximi 1746 [samt Afskrift af forskellige alkymistiske og andre Skrifter af Theophrastus Paracelsus o. a.] Manuskript, 4:o. X, ib. 52,00.

Odes D'ANACREON. Paris 1864. V, ib. i Maroquin, Guldsnit 20,00.

H. C. ANDERSEN, Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager. Kbh. 1829. VI, ib. 20,00.

— Vignetter til danske Digtere. Kbh. 1832. XIII, ib. 10,50.

H. C. ANDERSEN, Aarets 12 Maaneder. Kbh. 1833. XIII, ib. 14,00.

— O. T. Bd. 1—2. Kbh. 1836. III, m. skreven Dedikation til Henrik Hertz, kart. 30,00.

— Tre Digtninger. Kbh. 1838. XIII, ib. 13,00.

— Kongen drømmer. Kbh. 1844. XIII, ib. 11,00.

— Lykkens Blomst. Kbh. 1845. XIII, ib. 10,00.

— Nye Eventyr. 1—3 Saml. Kbh. 1845. XIII 12,00; ib. 65,00.

— Den Frivillige. Første Tryk. III 20,00.

— Billedbog uden Billeder. 2. forøg. Udg. Kbh. 1845. XIII, ib. 22,25.

— Samme Bog. 4. Udg. Kbh. 1856. VI, m. skreven Dedikation fra Forf. til Fru Jerichau, ib. 40,00.

— Eventyr med 125 Ill. af *V. Pedersen*. Kbh. 1850. XI, ib. (2 Blade mgl.) 12,00.

— Historier, ill. af *V. Pedersen*. Kbh. 1855. XIII, ib. 12,00.

— Nye Eventyr og Historier. Anden Række, 1.,3. og 4. Samling. Kbh. 1861—66. I 10,00.

— Ravnen. Kbh. 1865. III, med skreven Dedikation fra Forf., ib. 11,50; VI 28,00.

— Eventyr og Historier, med *Pedersens* og *Frølichs* Tegninger. 1—5. Kbh. 1870—77. VII, ib. 29,00.

— Samlede Skrifter. 2. Udg. Bd. 1—15. Kbh. 1876. III, ib. 36,00; IV 15,00; VI, ib. 36,00.

Anleitung zu denen curiösen Wissenschaften. Frankf. u. Lpz. 1737, m. Kupf. X, ib. 17,00.

Antiquariske Annaler. Bd. 1, m. Kobb. Kbh. 1812. — Antiquarisk Tidsskrift, udg. af d. kgl. nord. Oldskrift-Selskab. 1843—63. Kbh. 1845—64. XI, ib. 12,50.

Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie 1836—1863. I, ib. 28,00. — 1840—43, 1848, 51, 53—56, 58—60. X, ib. 17,00.

Oeconomiske Annaler udg. af *C. Olufsen*. Bd.

1—12. Kbh. 1797—1810. X, ib. 20,00.

Anntwurt auf den sendbrieff ainer vermainten gaistlichen kloster frawen, der von Mariestain aussgangen, kloster leben und gelübdt, betreffende. 1524. 4:o. X, ib. 23,00.

Summae S. ANTONINI Pars II (Clarissimi ac doctissimi viri fratris Anthonini de ordine predicatorum archiepiscopi Florentini secunde pars summe feliciter incipit). Venetiis (per Franciscum de Hailbrun et Nicolaum de Frankfordia socios) 1474. Fol., med malede Initialer. X, ib. 435,00.

H. v. APHELEN, Grand dictionnaire royal. Danois et François. 1—3. Kbh. 1759—75. XI, Hellæderbd. 15,00.

Q. APOLLINARIS, Kurtzes Handtbüchlein unnd Experiment viler Artzneyen durch d. gantzen Cörper d. Menschens. Strassb. 1583. X, ib. 25,00.

Apotecker Taxt paa alt hvis i Kiøbenhaffn hos de fire privilegerede Apotheckere til Kiøbs findis. Hafniæ 1672. X, ib. 26,00.

APPIAN, Historie om Roms Borgerkrig, oversat ved *P. H. Guldberg*. Aarh. 1806. III, ib. 10,00.

Quodlibeta, varie questiones de quolibet disputate ac edite a THOMA AQUINATE. Coloniæ (in domo Quentell) 1509. 4:o. X, ib. 13,00.

NIELS ARCTANDER (Normand), Liig-Prædiken over Fru Sophie Bille. Kbh. 1609, (Titelbl. mgl.) samt *A. Breddal Vælde*, Liigprædicken ofver Fru Anna Rønnows til Huidkilde. Kbh. 1610. XI, Pergamentbd. 15,00.

B. L. DE ARGENSOLA, Conqvista de las islas Malucas. Madrid 1609. Fol. X, Pergamentbd. 25,00.

Arier og Sange. I—II. Kbh. 1773—77. XIII, ib. 12,00.

Nyt juridisk Arkiv, udg. af *A. S. Ørsted*. Bd. 1—30 m. Register. Kbh. 1812—23, I, ib. 18,00.

Historisk Arkiv, et Maanedsskrift udg. af *F. C. Granzow*. 1877 og 1879—88. Kbh. I 13,00.

Arkiv for Genealogi og Heraldik. Saml. til dansk Personal- og Familie-Historie. Hft. 1—16. Aarh. 1908—15. I 10,00.

O. ARLAUD, Bevingede Ord. Ny Udg. Kbh. 1906. XI 14,00.

JOH. ARNDT, Fire Bøger om den sande Christendom overs. af *Sam Jensen*. Kbh. 1716. XI, Hellæderbd. 10,50.

Herr v. ARVIEUX mærkværdige Beretninger om hans Rejser, udg. paa Fransk af *Labat*, overs. af *N. Jonge*. 1—6. Kbh. 1759—64. X, Hellæderbd. 10,00.

A. C. ARØBOE, Hexaëmeron rhytmico-danicum. Hafniæ 1661. XIII, Pergamentbd. 36,00.

P. C. ASBJØRNSEN, Norske Huldreeventyr og Folkesagn. 1.—2. Saml. Chria. 1845—66. III 18,00.

— Samme Bog. 3. Udg. Kria. 1870. VI, ib. 10,00.

Athene. Et Maanedsskrift, udg. af *C. Molbech*. Bd. 1—9. Kbh. 1813—17. X, ib. 16,00.

1848. Ugeblad for Politik og Litteratur, redig. af *H. E. Schack*. Kbh. 1849—50. Fol. X, ib. 11,00.

P. ATTERBOM, Lycksalighetens ø. Bd. 1—2. Ups. 1824—27. III, ib. 15,00.

AUGUSTINUS, Om Christi Beskuelse m. m. udg. af *Grunnet*. Kbh. 1862. Samt: *Joh. Avenarius*, Christelige oc udkaarne Bøner for alle stater, fordanskede af *H. Christensøn* Roschildense. Kbh. 1643. XI, Fløjlsbd. 15,00.

J. AVENTINUS, Chronica d. alten Hauss Beyern Keiser, Könige etc. Stamme u. Geschichte. Franckf. 1566. Fol. X, presset Pergamentbd. 26,00.

C. AXELSEN, Oratio theol.-histor. de religionis per M. Lutherum reformatæ origine et

progressu in Germania et ejusd. in regnis Daniæ et Norvegiæ plantatione. Hafniæ 1621. X, Pergamentbd. 12,00.

Samme Bog paa Danske udsat. Kbh. 1622, X, Pergamentbd. 10,00; XI, ib. 32,00.

N. BACHE, Nordens Historie. Bd. 1—5. Kbh. 1886—87. III 14,00; VIII, ib. 20,00; XII 10,50; XIII 33,00.

FR. BACON, De dignitate et augmentis scientiarum. Lugd. Bat. 1645. X, Pergamentbd. 11,00.

— Opera omnia. Francof. 1665. Fol. X, mod. Hellæderbd. 21,00.

CARL BAGGER, Smaadigte. Kbh. 1834. VI, ib. 30,00.

— Min Broders Levnet. 2. Opl. Kbh. 1847. VI 14,00.

AUG. BAGGESEN, Jens Baggesens Biographie. Bd. 1—4. Kbh. 1843—56. X, ib. 21,00.

JENS BAGGESEN, Labyrinten. Bd. 1—2. Kbh. 1792—93. IV, ib. 34,00.

— Heideblumen. Amst. 1808. M. Portr. VI, ib. 20,00.

— Per Vrøvler. Kbh. 1816. XIII, ib. 16,00.

— Rosenblade m. et Par Torne. Kbh. 1819. VI, st. heft. 10,00.

— Danske Værker. 2. Udg. v. *Aug. Baggesen*. 1845—47. III, ib. 10,50; XIII, ib. 16,50.

PH. BALDÆUS, Beschreibung d. berühmten Ost-Indischen Küsten Malabar u. Coromandel, als auch d. Zeylon. Amst. 1672. Fol. m. Kobb. X, mod. Hellæderbd. 25,00.

HERMAN BANG, Realisme og Realister. Kbh. 1879. — Kritiske Studier. Kbh. 1880. XIII, ib. 14,00.

— Hverdagskampe og Du og Jeg. Kbh. 1879. XIII, Helskindsbd. 15,00.

— Tunge Melodier. Kbh. 1880, XIII, m. Forf.s Dedikation, ib. 29,00.

— Graavejr. Kbh. 1881. XIII, ib. i helt Skind, ubesk. m. Omslag 15,25.

— Excentriske Noveller. Kbh. 1885. XIII, ib. i helt Skind, ubesk. m. Omslag 15,50.

HERMAN BANG, Stille Eksistenser. Kbh. 1886. XIII, ib. 19,00.

— Stuk. Kbh. 1887. III 10,50; XIII, ib. 10,00.

— Ludvigsbakke. Kbh. 1896. III, ib. 10,00.

— Det hvide Hus. Kbh. 1898. XIII 16,00.

— Phædra. 2. Udg. Kbh. 1904. XIII, ib. 16,00.

— Liv og Død. Kbh. 1899. — Rundt i Norge. Kbh. 1892. III, ib. 17,00.

— Værker i Mindeudgave. Bd. 1—6. Kbh. 1912. II, ib. 62,00.

K. BARNER og A. HEISE, Familien Rosenkrantz's Historie. Kbh. 1874—82. X, ib. 40,00.

Voyage du jeune Anacharsis en Grèce par J. J. BARTHÉLEMY. I—VII. 4. éd. Paris (1799) m. Atlas. V, ib. i helt Skind, Guldsnit 120,00.

THOM. BARTHOLIN, Oratio in obitum Johannis Mulenii. Hafniæ 1669. 4:o. X 11,00.

P. BAYLE, Dictionnaire historique et critique. 2. éd. Tome 1—3. Rotterdam 1702. Fol. XI, Hellæderbd. 21,00.

— Historisches und critisches Wörterbuch, übers. v. *J. C. Gottsched*. Bd. 1—4. Lpz. 1741—44. Fol. X, Hellæderbd. 26,00.

BEDA, Historiæ ecclesiasticæ gentis Anglorum libri V. cui accessere Leges Anglo-Saxonicæ. Cantabrigiæ 1644. Fol. X, mod. Hellæderbd. 19,00.

CH. A. BEEN, Danmarks Malerkunst. Kbh. 1902—03. XII. 22,00.

H. BEHRMANN, Historisk topografisk Beskrivelse af Roeskilde. Kbh. 1852. XI, Pragtbd. 12,00.

B. BEKKER, Die bezauberte Welt. Amsterdam 1693. 4:o. X, Hellæderbd. 20,00.

Belgien. Udg. af *K. Friis-Møller*. Kbh. 1916. XIII, Bibliofiludg. Nr. 372, ib. ubesk. m. Omslag 12,00.

Le petit Atlas maritime. Recueil de cartes et plans d. quatre parties du monde en

cinq volumes, par BELLIN. Tome 1—5. 1764. 4:o. X, Hellæderbd. 51,00.

Oeuvres de BÉRANGER, Chansons. I—II. Paris 1859. — Dernières chansons. 1866. — Musique. 1866. — Ma biographie. 1860. — Album. V, ib. i helt Maroquin m. Guldsnit 170,00.

Kort og sandfærdig Beretning om den viitudraabte Besettelse udi Tistæd. Kbh. 1699. X, ib. 150,00.

J. F. BERGSØE, Beskrivelse over Garverens og Tougerens Haandværk. Kbh. 1810. III 32,00.

V. BERGSØE, Rom under Pius den Niende. Kbh. 1877. III, ib. 10,00.

— Fra Mark og Skov. Bd. 1—2. Kbh. 1881. I, ib. 14,00.

— Erindringer. Bd. 1—6. Kbh. 1898—1907. I 18,00.

V. BERING, Florus Danicus. Otthiniæ 1698. Fol. (Forf.s Portr. mgl.). X, Hellæderbd. 20,00.

CARL BERNHARD, Samlede Værker. Bd. 1—14. Kbh. 1869—71. XIII, ib. 29,00.

ARENT BERNTSEN, Danmarckis og Norgis fructbar Herlighed. Kbh. 1656. I, Hellæderbd. 54,00; X, ib. 58,00; XI, Hellæderbd. 42,00 og 70,00.

C. BERTRAM, Vorstellung d. sämmtl. königl. Dänischen Armee. Kopenh. 1761, m. Portr. og 76 Tvl. X, Hellæderbd. m. Forgyldning og Guldsnit 410,00.

Historisk Beskrivelse over Ildsvaaden i Kjøbenhavn fra 5.—7. Junii 1795. Kbh. 1795. XI, ib. 12,00.

HANS BETHGES, Den kinesiske Fløjte. (300 num. Ekspl.). Kbh. 1908. III, ib. 27,00.

E. BEYNON, Barmhiertige Samaritan eller Broderlig-Kierligheds Raad for allehaande legemlige Siugdomme. Kbh. 1696. X, Hellæderbd. 55,00.

Bibelen: Biblia Latina cum postillis *Nic. de Lyra*. III—IV. Venetiis 1481. Fol. X, ufærdig Indbind. 39,00.

Bibelen: Die Deutsche Bibel. Nürenberg (Anthonius Koberger) 1483. Fol. m. kolor. Træsnit og Initialer. X, Hellæderbd. 700,00.

— Biblia Latina c. postillis *Nicolai de Lyra*. 1—4. Nüremberg (Anthonius Koberger) 1485. Fol. X, mod. Hellæderbd. m. Messingbeslag 84,00.

— Biblia cum summariorum apparatu pleno quadruplicique repertorio insignita. Lugduni (Jacobus Sacorius) 1515. [Panzer VII. 265.] X, Hellæderbd. 13,00.

— Biblia integra Veteris et Novi Testamenti. Coloniae (ex aedibus Quentelianis) 1529. Fol. (Den nederste Halvdel af Titelbl. mgl.) [Panzer VI. 524.] X, Hellæderbd. 10,00.

— Bibel, Alt und new Testament, nach dem Text in der hailigen Kirchen gebraucht, durch Doctor Johan Ecken verdolmetscht. Ingolstat (Alexander u. Sam. Weissenhorn gebrüder) 1550. Fol. X, Pergamentbd. 25,00.

— Biblia paa Danske. (Christian III's Bibel). Kbh. (Ludovich Dietz) 1550. Fol. X, (Eks. er ukompl. og meget restaureret) Hellæderbd. m. Spænder 50,00.

— Catholische Bibell, trewlich verteutscht u. m. Annotaten erleuchtet durch D. *Johan. Dietenberger*. Cöln 1584. Fol. m. Træsnit. X, presset Pergamentbd. m. Beslag 65,00.

— (Frederik d. II's Bibel.) Kbh. (Matz Vingaardt) 1589. Fol., m. Kongens Portr. X, Hellæderbd. 180,00.

— Biblia paa Danske, effter K. Christian d. IV's christelige Befalning. Kbh. (Niels Michelsön) 1607. X, Hellæderbd. 17,00.

— Samme Bog. Kbh. (Melchior Martzan) 1633. Fol., m. Ill. og Kongens Portræt. X, Hellæderbd. m. Beslag og Spænder

140,00; XI, Hellæderbd. m. Forgyldn. og Guldsnit 210,00.

Bibelen: Samme Bog. 1—4. Kbh. 1647. X, sidste Blad af Registret mgl., ib. 17,00; XI, Hellæderbd. m. Guldsnit 16,00; Hellæderbd. m. Spænder 15,00.

— Biblia d. i. Die gantze H. Schrifft Altes und Newes Testaments Teutsch. D. *Martin Luthers*. Nürnberg 1652. Fol. X, mod. Hellæderbd. 50,00.

— Biblia til Trycken befordret af *Chr. Cassuben* og *Chr. Giertsøn*. Kbh. 1670. XI, Hellæderbd. 11,00.

— Biblia, das ist die ganze heilige Schrift. Nürnberg 1686. Fol. III, Læderbd. m. Spænder 20,00.

— Sacra Biblia d. i. Die ganze Heilige Schrifft nach d. letzen Römischen Sixtiner Edition übers. durch *Casparum Ulenbergium*. Bamberg 1701. Fol. X, Hellæderbd. 30,00.

— Biblia verteutscht von *Martin Luther*. Nürnberg 1720. Fol. X, Hellæderbd. m. Spænder 42,00.

— Biblia. 11. Oplag. Kbh. (Waysenhusets Bogtrykkeri) 1771. X, Hellæderbd. m. Forgyldning og Guldsnit 15,00.

— La Sainte Bible. I—II. ill. af *Doré*. Tours 1866. V, ib. i helt Chagrin, Guldsnit 125,00.

— Bibelen i Billeder. 230 Tegninger af *Doré*. Kbh. 1878. Fol. XI, ib. 20,00.

Bibliotheca Danica. Den danske Literatur 1482—1830. Udg. af *Chr. Bruun*. Bd. 1—4. Kbh. 1872—1902. I 50,00.

— Samme Bog m. Suppl. 1914. I 63,00.

— Samme Bog. Hft. 1—6 og 8—9. Kbh. 1872—96. I 23,00.

— Samme Bog. Hft. 5—7, 9—10 og Supplement. Kbh. 1884—1914. I 15,50.

— Samme Bog. Bd. 1—3. Kbh. 1877—96. X 48,00; XIII, i 9 Hft. 39,00.

Bibliotheca Marquardi Gudii. Kilon. 1706. X, ib. 20,50.

Dänische Bibliothek oder Sammlung von alten u. neuen gelehrten Sachen aus Dännemarck. Stück 1—8. Cph. u. Lpz. 1738—46. XI, Pergamentbd. 13,00.

— Samme Bog. Stück 1—9. 1738—47. X, ib. 46,00.

DOROTHEA BIEHL, Lærerige Fortællinger. 1—2. Kbh. 1780—81. IV, ib. 10,00.

ST. BILLE, Beretning om Corvetten Galathea's Reise omkring Jorden 1845—47. Bd. 1—3. Kbh. 1849—51. XI, st. heft. 10,00 og 14,00.

Nordiske Billeder, Prospecter fra Danmark, Norge og Sverig i Træsnit m. Text. 1—8. Kbh. 1866—72. Tv.—Fol. X, ib. 50,00.

Fuldstændigt Billed-Galleri over alle Nationer, ved *Reiersen* og *Monrath*. 1—2, m. kolor. Afbildn. Kbh. 1834—36. XI, ib. 13,50.

Nordisk Billedmagazin. 1862—72 og 1874—75, ialt 12 Aarg. IV, ib. 20,00.

L. H. BING, Physisk og oekonomisk Beskrivelse over Øen Lesøe. Kbh. 1802. I, ib. 20,00.

Uddrag af Biskop JENS BIRCHERODS historisk-biographiske Dagbøger 1658—1708 v. *C. Molbech*. Kbh. 1846. I, Papbd. 10,00.

Joseph, par M. BITAUBÉ. 4. éd. Paris 1786. V, ib. i helt Skind 160,00.

Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder, med Text af (I. P. TRA)P. 1—3. Kbh. 1867—69. VI, ib. 18,00.

H. I. BIRCH, Billedgallerie for Fruentimmer. 1—2. Kbh. 1793—95. XI, ib. 10,00.

S. BIRGITTAE Revelationes, overgesedt door d. Pater Jacob de Loghenhage, Confess. Gener. da S. Birgitten clooster, binnen Dendermonde. [Manuskript fra 17. Aarh. m. malede Initialer]. X, ib. i Pergament m. indsatte Kobberstik 77,00

VILH. BIRKEDAL, Personlige Oplevelser i et langt Liv. 1—3. Kbh. 1890—91. X, ib. 12,00.

M. BISACCIONI, Memorie historiche dalla mossa d'armi di Gustavo Adolfo re di Svetia in Germania l'anno 1630. Venetia 1642. X, ib. 26,00.

BJ. BJØRNSON, Synnøve Solbakken. Kria. 1857. XIII, ib. 40,00.

— Samme Bog. Kria. 1858. III 10,00.

— Arne. Bergen 1858. XIII, ib. 12,00.

— Halte-Hulda. Bergen 1858. — Synnøve Solbakken. Kbh. 1866. — Smaastykker. Kbh. 1868. — Fiskerjenten. Kbh. 1868. III, ib. 11,00.

— Smaastykker. Bergen 1860. XIII, ib. 10,50.

— Fiskerjenten. Kbh. 1868. III 10,50.

— Samlede Værker Bd. 1—11. Folkeudg. Kbh. 1900—02. XIII, ib. 50,00.

J. BLEAU, Nouveau Théatre d'Italie ou Description exacte de ses villes, palais, églises etc. Tome 1, 3—4. la Haye 1724. Fol., m. Kobb. X, Hellæderbd. 68,00.

P. BLICHER, Lig-Prædiken over Mag. Dideric Blicher. Kbh. 1721 XI 10,00.

ST. ST. BLICHER, Digte. I. Aarhus 1814. III 85,00.

— Sneklokken, Nytaarsgave for 1826. Viborg. VI, orig. Papbd. 70,00.

— og J. M. ELMENHOF, Nordlyset. Bd. 1—4. Randers 1827. XIII, ib. 92,00.

— Samlede Noveller. Bd. 1—5. Kbh. 1833—36. III (Titelbladet mgl. i Bd. 2) 50,00.

— Samme Bog. Bd. 1. 1833. III, ib. 40,00.

— Svithiod. Randers 1837. XIII, ib., ubesk. 15,00.

— Trækfuglene. Randers 1838. XIII, ib. 60,00.

— Samme Bog. u. A. III, ib. 16,00.

— Samme Bog. Med Træsnit af *Johs. Larsen*. Helsingør 1914. III 30,00.

— Min Vinterbestilling. Kbh. 1845. III, i det orig. Omslag 26,00.

ST. ST. BLICHER, Kornmodn. Randers 1839. III, Papbd. 12,00.

— Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø. Kbh. 1839. III 16,00; XIII, ib., ubesk. 20,00.

— Min Tidsalder. Kbh. 1843. XIII, ib., ubesk. m. Omslag 14,00.

— Nyeste Noveller og Digte. Kbh. 1840. — Ny Noveller. Kbh. 1843. XII, ib. 24,00.

— Fem Noveller og to jydske Sange. Kbh. 1844. XIII, ib. 25,00.

— Min Vinterbestilling i 1844 og 45. Kbh. XIII, ib. 31,00.

— Avisfrieriet. Kbh. 1849. III 36,00.

— Noveller. Bd. 1—8. Kbh. 1856—62. VIII, ib. 21,00.

— Gamle og nye Noveller. 3. Udg. Bd. 1—8. Kbh. 1861—62. VI, ib. 16,00.

LOUIS BOBÉ, Slægten Ahlefeldts Historie. Bd. 1—5. Kbh. 1895—1903. III, ib. 50,00.

L. BOESEN, Helsingøers Beskrivelse. Aalborg 1757. XI, ib. 20,00.

Dansk Bogfortegnelse ved *F. Fabricius*. 1841—58. Kbh. IV 13,00.

— ved *J. Vahl*. 1869—80 IV, ib. 19,00.

— ved *H. Ehrencron-Müller*. 1881—1908. III, ib. 60,00.

Bogvennen, et Tidsskrift. 1893—1916. Kbh. I 41,00.

Oeuvres de BOILEAU-DESRÉAUX. Tome 1—2. Paris 1789. V, ib. i helt Skind 51,00.

— Tome 1—4. Paris 1870—73. V, Ekspl. Nr. 47 af 150, ib. i Maroquin, Guldsnit 45,00.

Bonde-Practica eller Veyr-Bog. 1772. — En skiøn Planete-Bog. Kbh. 1764. XI, ib. 23,00.

ANDR. BORDING, Poetiske Skrifter. Kbh. 1735. XIII, Læderbd. 15,00.

Brage og Idun, udg. af *Fr. Barfod*. Hft. 1—6. Kbh. 1839—42. I, ib. og uib. 12,50.

TYCHO BRAHE, Opera omnia. Kbh. 1913—19. III, Bd. 1—3 i Hellæderbd. og Bd. 4 hft. 100,00.

E. BRANDES, Det unge Blod. Kbh. 1899. III 18,00; XIII, ib. ubesk. m. Omslag 15,00.

GEORG BRANDES, Hovedstrømninger Bd. 1—7. Kbh. 1873—83. — Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur. Den romantiske Skole i Frankrig. Kbh. 1892. III, ib. 19,00.

— Samlede Skrifter. Bd. 1—18. Kbh. 1899—1910. II, ib. 166,00; XIII, ib. ubesk. m. Omslag 200,00.

C. J. BRANDT og L. HELVEG, Den danske Psalmedigtning. Bd. 1—2. Kbh. 1846—47. VI, ib. 17,50; XIII, ib. 10,00 og 10,25.

J. BRASEN, Discurs om Stædernes Forandring med Tiderne i Anledning af den uden Ribe-Byes Nørre-Port forandrede kgl. Ladegaard. Kbh. 1729. XI, ib. 40,00.

GEORG. BRAUN, Theatrum urbium. 1—6. Colon. 1572—1618. Fol. m. kolor. Kobbere. X, Hellæderbd. 680,00.

C. BREDAHL, Dramatiske Scener. Bd. 1—6. Kbh. 1819—33. III 16,00.

RESTIF DE LA BRETONNE, La paysanne pervertie. Brux. 1883. III 25,00.

Brief, Schrifften u. Reis-Beschreibungen welche von denen Missionariis d. Gesellschaft Jesu aus Beyden Indien 1642—1730 in Europa angelangt seynd. Bd. 1—3. Augsb. u. Grätz 1728—32. Fol. X, ib. 46,00.

C. ERASM. BROCHMAND, Sabbathi Sanctificatio d. e. Gudelig Betenckning oc kort Forklaring offver alle Evangelier oc Epistler. 1—2. Kbh. 1655. Fol. X, Hellæderbd. 10,50; XI, Hellæderbd. 13,00.

H. E. BROCKMAND, Lig-Prædiken over Fru Jytte Gyldenstiern. Kbh. 1651. Og: *Mart. Matthiæ*, Lig-Prædiken over Jørgen Urne til Asløf. Kbh. 1649. 4:o. XI, Pergamentbd. 70,00.

ED. BROWN, Durch Niederland, Teutschland, Hungarn, etc. gethane ganz sonderbare Reisen. Nürnberg 1711. XI, Hellæderbd. 25,00.

JOH. NORDAHL BRUN, Einer Tambeskielver. Kbh. 1772. XIII, Læderbd. 10,50.

BRUNET, Manuel du libraire. Tome 1—6. Paris 1860—65. V, ib. m. Maroquinryg 120,00.

C. G. BRUNIUS, Resa genom Halland, Bohuslän, Dalsland, Wermland och Westergötland 1838. Lund 1839. XI, ib. 10,00.

— Histor. och arkitekton. Beskrifning öfver Lunds Domkyrka. Lund 1836. XI, ib. 11,00.

CARL BRUUN, Kjøbenhavn, en ill. Skildring af dens Historie, Mindesmærker og Institutioner. Bd. 1—3. Kbh. 1887—1901. XI, ib. 35,00.

CHR. BRUUN, Om L. Holbergs trende Epistler til en højfornem Herre. Kbh. 1895. X, ib. m. Guldsnit 12,50.

H. BRUUN, Gamle danske Minder eller Skildringer, Fortællinger og Sagn om Danmarks Byer, Kirker, Klostre m. m. Bd. 1—3. Kbh. 1869. XI, ib. 14,50.

J. J. BRUUN, Danmarks Købstæder i 24 Kobb. m. histor. topogr. Beskrivelser. Kbh. 1885. Tv.-Fol. VI 61,00.

ANDR. MICHELSEN BUCH, Verdslige Love oc Skicke. Kbh. 1605. XI, ib. 15,00.

Chefs d'oeuvres littéraires de BUFFON. Tome 1—2. Paris 1864. V, Ekspl. Nr. 35, ib. i Maroquin m. Guldsnit 33,00.

E. L. BULWER (Lord *Lytton*), Novels. Vol. 1—26. Lond. 1877—78. V, ib. i Shirt. 31,00; X, ib. 50,00.

G. F. DE BURE, Bibliographie instructive ou traîté de la connaissance des livres rares et singuliers. Tome 1—7. Paris 1763—68. X, ib. 12,00.

J. G. BURMAN BECKER, Efterretninger om de gamle Borge. Bd. 1—3. Kbh. 1830—32. X, ib. 30,00.

H. BÜNTING, Itinerarium Scripturæ d. i. Ein Reisebuch über d. gantze heilige Schrifft. Wittenberg 1588. Fol. X, ib. 10,00.

— Samme Bog. Helmstadt 1585. Fol. X, ib. 10,50.

The poetical works of Lord BYRON. Vol. 1—8. Lond. 1839. — Letters and Journals of Lord Byron. Vol. 1—3. with notices of his life by *Th. Moore.* 1833. — *Findens* Illustrations of the works of Lord Byron with descriptions by *Brockedon.* Vol. 1—2. 1833. V, ib. i helt Kalveskind, Guldsnit 610,00.

— Dramatiske Digte og Fortællinger. Bd. 1—2. Kbh. 1873. IX, ib. 12,00.

ERIK BØGH, Dit og Dat. Kbh. 1862—85. III, ib. 13,00.

— Halvandet Hundred Viser. Tekst og Musik. Kbh. 1881, XII 19,00.

JAC. BØHME, Alle theosophische Schriften. Amst. 1682. V, ib. i helt Skind 32,00; X, ib. 10,50.

Muhammedansk Bønnebog fra Midten eller Slutn. af det 17. Aarh. paa Kufisk. [Manuskript.] X, presset Skindbd. 11,00.

AMBR. CALEPINI Dictionarium. Lugduni 1580. Fol. X, mod. Hellæderbd. 10,00.

O. CAMSTRUP, Trifolium metricum eller Saml. af adsk. poetiske Sager. Kbh. 1739. XIII, Læderbd. 53,00.

Chronica JOHANNIS CARIONIS, forbedret aff *Phil. Melanthone,* udsat paa Danske aff *Chr. Laur. Linved.* Kbh. 1595. XI, ib. 40,00.

Catalogus Bibliothecæ Harleianæ. Vol. 1—5. Lond. 1743—45. X, Hellæderbd. 50,00.

Cérémonies et Coutumes religieuses, représentés par des figures dessinées de la main de *Bernard Picard.* I—IX. Amst. 1723—28, ib. i 8 Bd. i helt Skind, Guldsnit. — Samt: Superstitions anciennes et modernes. I—II. Amst. 1733—36. V, ib. i helt Skind, Guldsnit 510,00.

CERVANTES, Don Quixote, overs. af *Ch. D. Biehl.* Bd. 1—4. Kbh. 1776—77. III, ib. 62,00; IV, ib. 57,00.

— El Ingenioso Hidalgo don Quixote de la Mancha. Tom. 1—4. Madrid 1780. V, ib. i helt Skind 280,00.

— Don Quichotte a la Mancha. I—II, ill. af *Doré.* Paris 1863. V, ib. i helt Chagrin, Guldsnit 135,00.

— Don Quixote. M. Ill. af *Marstrand.* Kbh. 1865—69. III, ib. 51,00.

A. CHAMISSO, Gedichte. 2. Aufl. Lpz. 1834. (Tilskrift fra Forfatteren til H. C. Andersen). I, ib. 80,00.

Voyage en Sibérie par l'abbé CHAPPE D'AUTEROCHE. Tome 1—3. Paris 1768. V, ib. i helt Maroquin, Guldsnit 165,00.

Charis, Nytaarsgave, udg. af *K. L. Rahbek.* Kbh. 1797 og 1799—1807. VI, ib. 35,00.

MART. CHEMNITZ, Examen Concilii Tridentini. Francof. 1585. Fol. X, mod. Hellæderbd. X 12,00.

Poésies de ANDRÉ CHÉNIER. Tome 1—2 m. Potr. Paris 1862. V, ib. i helt Maroquin, Guldsnit 60,00.

P. CHIEWITZ, Saaledes forholder det sig. — Japhet søger sig en Kone. — Fra Gaden. Kbh. 1845—53. XIII, ib. 10,00.

C. CHRISTENSEN, Hørsholms Historie. Kbh. 1879. IV, ib. 12,50.

Kr. Zahrtmann, Fortegnelse over hans Malerier. Udg. af H. CHR. CHRISTENSEN. Kbh. 1917. XIII; Nr. 119 af 150 Ekspl. 21 00.

Kong CHRISTIAN D. FJERDES egenhændige Breve, udg. af *C. Molbech.* I: 1596—1631. Kbh. 1848. X, ib. 10,00.

Kong Christian d. Fjerdes egenhændige Breve, udg. af *Bricka* og *Fridericia.* Bd. 1—7. Kbh. 1878—91. X, ib. 40,00; XI 10,00.

G. CIEGLER, Verdsens Speyl, hvorudi handles om Verdens Leffnet, Væsen oc Ubestandighed, offvers. af *L. Christensøn.* Kbh. 1648.

X, Hellæderbd. 15,00; XI, Pergamentbd. 12,00.

P. Clausen, Norges og omliggende Øers Beskrivelse. Kbh. 1727. I, ib., Titelbladet mgl. 13,00.

Sophus Claussen, Naturbørn. Kbh. 1887. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 13,00.

— Unge Bander. Kbh. 1894. XIII, ib. m. Omslag 13,00; ib. ubesk. m. Omslag 15,00.

— Kitty. Kbh. 1895. III 10,00; ib. 12,00; XIII, ib. 12,00.

— Pilefløjter. Kbh. 1899. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 10,25.

Clementis XI Pont. Max. Epistolæ et brevia selectiora (1700—1721). Tom. 1—2 (4 vol.). Romæ 1724. Fol. — Bullarium. Romæ 1723. Fol. — Orationes consistoriales. Romæ 1722. Fol. X, mod. Hellæderbd. 60,00.

Closter nunnen an ir schwester im Eeliche stand zugeschickt. 1524. 4:o. [Panzer I, Pag. 281. Nr. 2320]. X, ib. 20,00.

Michael Coclius, Wie man Christum ynn der schrifft sol suchen und erkennen. Wittemberg (Nickel Schierlentz) 1530. 4:o. X, ib. 10,00.

Jon. Colding, Daniae descriptio nova. Francof. 1594. I, Pergamentbd. 26,00.

— Kircke-Historie. Kbh. 1614. X, Hellæderbd. 10,50; XI, ib. 10,00.

E. Collin, Anonymer og Pseudonymer i d. danske, norske og islandske Litteratur. Kbh. 1869. X, ib. 15,00; XIII 11,00.

— Fremragende danske Frimurere. Bd. 1—2. Kbh. 1872—75. X, ib. 30,00.

Den rætte Augsburgiske Confession, met sin Apologia eller Forsuar udsætte paa Danske aff *Oluff Jacobsøn*. Kbh. 1638. X, ib. 10,00.

Oeuvres de P. Corneille. Tome 1—10. Paris 1758. V, ib. i helt Skind (glittet Maroquin) m. guldtrykt fransk Vaaben paa Siden, Guldsnit 190,00.

P. Corneille, Théâtre, avec les commentaires de *Voltaire*. Tome 1—10. Paris 1795—96. V, ib. i helt Maroquin, Guldsnit 200,00.

— Oeuvres. Tome 1—12, Album. Paris 1862. V, ib. i Maroquin, Guldsnit 255,00.

C. Cornelius a Lapide, Commentarii in sacram scripturam. Antw. 1714—34. 14 vol. in Fol. X, mod. Hellæderbd. 82,00.

Ambassade extraordinaire de M. Courtin en Suède en 1671 & 1672. I—II. [Manuskript]. V., ib. i helt Skind m. guldtrykt Vaaben paa Siderne 225,00.

W, Coxe, Reise durch Polen, Russland, Schweden u. Dänemark, übers. v. *Pezzl*. Bd. 1—3. Zür. 1785—92. X, ib. 20,00.

Cyrillus, Opera ex Græcis manuscriptis exemplaribus Latinitate donata. Tom. 1—4. Basileae 1546. Fol. X, mod. Hellæderbd. 20,00.

F. J. Dahl, Om Belysning af Kritiken over Ludv. Holbergs Komedier. Kbh. 1843. XIII 10,25.

Joann. Damascenus, Opera Græce et Latine Basil. 1559. Fol. X, mod. Hellæderbd. 20,00.

Casp. Danckwerth, Newe Landesbeschreibung d. zwey Hertzogthümer Schleswich. u. Holstein. 1652. Fol. m. Register. X, mod. Hellæderbd. 250,00; XI, ib. 230,00.

Dania, Tidsskrift for Folkemaal og Folkeminder. Bd. 1—10. Kbh. 1890—1903. I, ib. 26,00; XI, ib. 29,00.

Danmark i Billeder. (*Em. Bærentzen & Co.* lithogr. Inst.) Kbh. 1856. Tv.-Fol. X, ib. 98,00.

30 Smaaskrifter om Grevinde *Danner*. XI 22,00.

Dante, Guddommelige Komedie. Bd. 1—4. Kbh. 1878—79. IX 17,00.

Ch. Darwin, Om Arternes Oprindelse, overs. af *J. P. Jacobsen*. Kbh. 1872. XI, ib. 15,00.

CH. DARWIN, Menneskets Afstamning, Overs. af *J. P. Jacobsen*. Bd. 1—2. Kbh. 1874—75. XI, ib. 11,00; XII 15,50.

PETTER DASS, D. Morten Luthers Lille Catechismus forfattet i beqvemme Sange. Kbh. 1736. XI, ib. 10,50.

— Aandelig Tidsfordriv. Kbh. 1767. XIII, ib. 11,50.

— Omstændelig, sandfærdig Beskrivelse over de norske Finlappers Sæder, Skikke etc. 2. Opl. Kbh. 1871. XI 10,00.

J. B. DAUGAARD, Om de danske Klostre i Middelalderen. Kbh. 1830. I, ib. 20,00; VII, ib. 12,50; XI, ib. 19,00; XIII, ib. 22,00.

Psalmen DAVIDS u. Catechismus. Durch *Mart. Lutherum* verteutsch. Herborn 1609. X, Pergamentbd. 20,00.

J. DAVIDSEN, Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn. Bd. 1—2. Kbh. 1880—81. XI, ib. 18,00.

De evangelica preparatione ex Greco in Latinum translatus, interpr. *Georgio Trapezuntio*. Coloniae (Ulr. Zell) c. 1473. Fol. X, Hellæderbd. 52,00.

Diarium Europæum insertis actis publicis d. i. Tägliche Geschichts-Erzählungen. Theil 1—32, 34—36. Frankfurt 1659—78. X, Pergamentbd. m. Spænder 66,00.

CH. DICKENS, The Pickwick Club w. Ill. by *Seymour* and *Phiz*. Lond. 1837. I, ib. 31,00.

— Samtlige Værker, overs. af *L. Moltke*. Bd. 1—5, 7—26 og 30—31. Kbh. 1861—70. I, ib. 22,00. — Bd. 1—18. IX, ib. 65,00.

Digte fra Oldtiden. Ved *S. Meisling*. 1—7. Kbh. 1827—32. I 11,50.

Boganis (A. W. DINESEN), Jagtbreve. Kbh. 1889. III 10,50.

— Samme Bog, samt: Nye Jagtbreve. Kbh. 1892. XIII, ib. 19,00.

Kjøbenhavns Diplomatarium, udg. af *O. Nielsen*. Bd. 1—7. Register til Bd. 1—4. Kbh. 1872—85. X, Bd. 1—5 ib. 57,00.

Dom over Joh. Fr. Struensee og Enevold Brandt. Kbh. 1772. X, ib. 12,00.

The European in India from a collection of drawings by CHARLES DOYLEY. Lond. 1813. V, ib. i helt Skind m. Sideornamenter 70,00.

HOLGER DRACHMANN, Med Kul og Kridt. Kbh. 1872. XIII, ib. 20,00.

— I Storm og Stille. Kbh. 1875. XIII, ib., ubesk. 13,50.

— Tannhaüser. Kbh. 1877. III 11,00.

— Derovre fra Grænsen. Kbh. 1877. III 18,00.

— Vandenes Datter. Kbh. 1881. III 13,50.

— Sangenes Bog. Kbh. 1889. III 10,00.

— Kitzwalde. Kbh. 1895. XIII, ib. i helt Skind 10,25.

— Troldtøj. Folkesagn i Nutidsliv, m. Ill. Kbh. 1889—90. X, ib. 52,00.

— Forskrevet. Bd. 1—2. Kbh. 1890. II, ib. 10,00; XII, med Dedikation fra Forfatteren, ib. 80,00.

— Værker. Bd. 1—10. Kbh. 1911. II, ib. 62,00; XIII uib. 37,00.

Den ældgamle Normands CHR. JACOBSEN DRAKENBERGS Levnets-Beskrivelse. Viborg 1774, u. Portr. X, ib. 10,00.

Histoire des conquêtes de Louis XV jusques à la paix conclue en 1748 par Mr. DUMORTOUS. Paris 1753. V, Læderbd. 90,00.

Den ældre Edda, overs. af *F. Magnussen*. Bd. 1—4. Kbh. 1821—23. X, ib. 10,00; XI 10,00.

P. FRIIS EDVARDSEN, Schelschiør Kiøbstæds gamle og nuværende Tilstand. Sorøe 1759. X, ib. 10,00.

PAUL EGEDE, Efterretninger om Grønland. Kbh. (1788), m. Portr. og Kobb. X, ib. 55,00.

C. ELBERLING, Breve fra en Bogelsker. Kbh. 1909. I 21,00.

Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné d.

sciences, d. arts et d. métiers publ. p. *Diderot* et *d'Alembert*. 3. éd. Vol. 1—17. et Recueil de planches Vol. 1—11. Livourne 1770—78. Fol. X, (28 Hellæderbd.) 80,00.

ERASMI ROTERODAMI Apophthegmatum ex optimis utriusque linguæ scriptoribus libri VIII. Basileae (Froben) 1558. X, presset Hellæderbd. m. Spænder 55,00.

— Adagiorum Chiliades quatuor. Basileæ 1574. Fol. X, mod. Hellæderbd. 30,00.

— Colloqviorum familiarum opus. Ex. offic. Plantiniana Raphelengii 1612. X, presset Pergamentbd. 10,00.

— Lingva sive de lingvæ usu atque abusu liber unus. Lugd. Batav. 1624. X, mod. Hellæderbd. 25,00.

— Colloqvia nunc emendatiora. Lugd. Batav. ex offic. Elzeviriana 1636. X, Pergamentbd. 11,50.

— Lob der Narrheit in einer Scherzrede, übers. m. Kupfern von *Holbein*. Frankf. u. Lpz. 1753. I, Hellæderbd. 12,50.

JØRGEN ERICKSSØN, Jonæ Prophetis skiøne Historia udi 24 Predicken begreben. Kbh. 1592. X, ib. 45,00.

SIGM. ERNHOFFER, Danck u. Abdanck, welcher Jacob Heerebrandt durch dreyerley Schreiben erhalten u. erlangen hat. Grätz 1589. X, presset Pergamentbd. 40,00.

TH. H. ERSLEW, Alm. Forfatter-Lexicon for Danmark m. tilhørende Bilande fra 1814—40. Bd. 1—3. Kbh. 1843—53. — Suppl. Bd. 1—3. 1858. I, ib. 28,00; III, ib. 25,00; XIII, ib. 51,00.

EUSEBIUS, Opera quæ extant omnia, ed. *J. Dadræus*. Paris 1581. Fol. X, mod. Hellæderbd. 23,00.

ENEW. EWALD, Den Bibelske Concordantz. Bd. 1—3. Kbh. 1748—49. XI, ib. 16,00; XIII, Hellæderbd. 11,00.

H. F. EWALD, Clara Bille. Kbh. 1892. — Valdemarstoget. Kbh. 1884. — Nyere Fortællinger. Kbh. 1878. — Lisbeth Torbensdatter. Kbh. 1901. — Fortællinger. Kbh. 1884. — Daniel Rantzau. Kbh. 1899. VIII, ib. 13,50.

JOH. EWALD, Adam og Ewa. Kbh. 1769. VI, Hellæderbd. 36,00.

— Harlequin Patriot. Kbh. 1772. XIII, ib. 50,00.

— Samtlige Skrifter. Bd. 1—4. Kbh. 1780—91. III (i Bd. 3 mgl. Kobb.) 20,00; X, ib. 72,00; XIII, ib. 16,00 og 23,00; Skrivpapir, Hellæderbd. 181,00.

— Samtlige Skrifter. Bd. 1—4. Kbh. 1814—16. III, Hellæderbd. 60,00; XII, kart. 26,00.

J. FABER, Lig-Prædiken over Ercke-Biskop Hans Svane. Kbh. 1676. XI, Pergamentbd. 15,00.

P. FABER, Den tapre Landsoldat. Kbh. 1848. Samt: *J. S. Welhaven*, Den norske Soldat i Danmark 1848. Kbh. VI, st. heft. 13,00.

ANDR. FABRICIUS, Der Heylige, Kluge und Gelerte Teuffel. Eisleben (durch Andr. Petri) 1567. X, ib. 11,00.

CHR. FALSTER, Satirerne: Den daarlige udenlandske Reyse. — Verden som et Doll-Huus. — Den u-tidige Rang-Syge. — Disse Tiders onde Optugtelse. — Daarers alamodiske Leve-Regler. — Den uforsvarlige Recommendation. 1749—52. — Samt: *Thom. Kingo*'s Sæby Gaards Koe-Klager 1752 og 3 andre samtidige Piecer. XIII, ib. i Hellæderbd. 110,00.

H. F. FEILBERG, Bidrag til en Ordbog over det jyske Almuesmål. Hft. 1—43. Kbh. 1886—1914. I 32,00.

N. ANDERSEN FELDBORG, Denmark delineated. Kbh. 1824. III 21,00.

FR. DE LA MOTTE FÉNÉLON, Les aventures de Télémaque, av. grav. Amst. et Rotterd. 1734. X, Hellæderbd. 55,00.

— Samme Bog, ill. af *Ch. Monnet*. Paris.

1785. V, ib. i orig. Læderbd. foret m. lyseblaat Silkemoirée 540,00.

FR. DE LA MOTTE FÉNÉLON, Samme Bog. Tours 1873. V 21,00.

ES. FLEISCHER, Forsøg til en Natur-Historie. Del 1—10. (25 Bd.). Kbh. 1786—1804. XI, Hellæderbd. m. Forgyldn. 38,00.

— Historiske Skrifter om Pavedømmet. Bd. 1—3. Kbh. og Sorø 1757—59. X, Hellæderbd. 21,00.

CHR. FLENSBORG, Den danske Mercurius efter Bordings Maade. Hft. 1—2. Kbh. 1766—69. X, ib. 11,00; XIII, Læderbd. 10,00.

Oeuvres diverses de M. de PONTÉNELLE. Tome 1—3, ill. af *B. Picarti le Romain.* Haag 1728. V, ib. i Læderbd. 510,00.

Schous Forordninger. Kbh. 1630—1871. (37 Bd.) XIII 32,00.

— 1670—1860 X, ib. 15,00.

— 1670—1872. 2. Udg. VI. ib. 15,00.

Forsøg i de skønne og nyttige Videnskaber. 1—7. Kbh. 1770—86. III, ib. 21,00; XIII, Læderbd. 36,00.

Historiske Fortællinger om Islændernes Færd hjemme og ude ved *N. M. Petersen.* Bd. 1—4. Kbh. 1839—44. XI. 12,00.

— 2. Udg. Bd. 1—4. Kbh. 1862—68. VI, ib. 12,60.

Fra alle Lande. Et Maanedsskrift. Kbh. 1865—83. VIII, ib. 71,00; XI, ib. 55,00.

Les Français peints par eux-mêmes. 1—5. Paris 1840—42. — Les Français peints par eux-mêmes. Province. 1841—42. — Les Français, Le Prisme. 1841. V, ib. m. Læderryg 170,00.

Oeuvres posthumes de FRÉDÉRIC II, roi de Prusse. Tome 1—15. Berl. 1788. X, ib. 52,00.

(JØRGEN FRIIS,) Den Politiske Tilskuer. Stykke 1—8. Kbh. 1745. — *Th. Clitovii* Dubia og Correctioner over den Politiske Tilskuer. Kbh. 1745. XI, ib. 14,00.

Frimureriet i tio frågar och svar. Sthlm. 1864. X, ib. 11,00.

M. FRYDENSBERG, Det Danske Oldenborgske Konge-Huus i Vers og Kobber. Kbh. 1763. XI, Bd. 1 i Hellæderbd. 60,00.

LORENZ FRØLICH, L'Amour et Psyché. (20 Raderinger i Mappe). Fol. Paris 1862. III 85,00.

A. A. FUGL, De natura peccati ad mortem. Hafn. 1768. — (*G. B. Funk*,) Symbolae ad interpretationem S. Codicis. Hafn. 1768. — *Chr. Geertsen,* Det rette aandelige Qvinde-Smycke. Kbh. 1682. XI, Hellæderbd. m. Forgyldn. 42,00.

J. J. FYHN, Efterretninger om Købstaden Kolding. Kbh. 1848. III 10,00.

Før og Nu. Historisk, topografisk Tidsskrift, udg. af *F. Zachariae.* Aarg. 1—2. Kbh. 1915—16. XI 21,00.

Galérie de Florence. (96 Tvl. i Mappe). Paris 1796. V 100,00.

Galérie théatrale ou Collection des portraits en pied des principaux acteurs des trois premières théâtres de la capitale. Paris u. A. V, ib. m. Læderryg 150,00.

Mythologisk Gallerie. 60 udvalgte Scener eft. berømte Kunstneres Tegninger stukne i Kob. af *Fr. Støber.* Kbh. 1839. X, ib. 15,00.

M. GALSCHIØT, Danmark i Skildringer og Billeder. Bd. 1—2. Kbh. 1887—93. III, ib. 30,00; XIII 20,00.

ARNE GARBORG, Mannfolk. Bergen 1886. XIII, ib. 12,25.

Oeuvres choisies de GAVARNI. Tome 1—2. Paris 1846—47. V, ib. m. Læderryg 160,00.

GEBHARDI og *Christiani,* Kongerigerne Danmarks og Norges samt Hertugdømmerne Slesvigs og Holsteens Historie. Bd. 1—14. Odense og Kbh. 1776—98. X, Hellæderbd. 55,00.

Geheimnisse der Freimaurerei. 5. Aufl. Paderborn 1884. X, ib. 50,00.

THEOPH. GEORGI, Allgem. europ. Bücher-Lexicon. Bd. 1—4, Suppl. 1—3. Lpz. 1742—58. Fol. X, Hellæderbd. 30,00.

Bucolica Antonii GERALDINI. Pforcae (in aedibus Thom. Anshelmi) 1507. X, ib. 15,00.

H. T. GERNER, Orthographia Danica eller Det Danske Sprogs Skrifverictighed. Kbh. 1679. I, ib. 41,00.

— Sædvanlige Hellige Dagis Hellige Tanker. 1—2. Kbh. 1684. Fol. I, Hellæderbd. 13,00.

— Epitome Philologiæ Danicæ eller Et kort Begreb paa det bedste og zirligste Danske Sprocks Lyst oc Artighed. Kbh. 1690. I, Pergamentbd. 41,00.

Le Théâtre Italien de GHERARDI. 1—6. Amst. 1721, av. grav. X, Hellæderbd. 60,00.

CH. GIESSING, Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubellærere. Bd. 1—3. Kbh. 1779—86. I 31,00.

Ein Büchlin genant der Gilgengart. Augsb. (Schönsperger) (før 1514), m. kolor. Træsnit og Initialer. X, Titelbl. mgl., presset Hellæderbd. u. Forgyldn., Guldsnit og Spænder 110,00.

P. GLASER, 200 Propheceyunge oder weissagunge des teuren Mans D. Martini Lutheri. Budissin 1574. X, ib. 10,00.

TH. GLIEMANN, Geograph.-statist. Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt. Kbh. 1821. X, ib. 10,00.

C. S. GLIMAGER, Bellum Trojanum. Historiske Beskriffuelse om d. Trojaniske Krig. Kbh. 1623. XI, Hellæderbd. 11,00.

M. GODICKSSØN, Speculum amicitiæ d. e. Venskabs Speyel. Kbh. 1613. XI, Pergamentbd. 26,00.

M. GOLDSCHMIDT, En Jøde. Kbh. 1845. III 61,00.

— Hjemløs. Bd. 1—3. Kbh. u. A. III 11,00.

TH. GOUGE, Et Ord til Syndere og et Ord til de Hellige. Kbh. 1741. — *J. Watts*, Død og Himmel. Kbh. 1742. XI, Hellæderbd. 10,50.

Sancti GREGORII Magni Papae Primi Opera, Sixti V. Pont. Max. jussu emendata. Tom. 1—6. Romae 1588—93. Fol. X, mod. Hellæderbd. 27,00.

J. G. GRUND, Afbildning af Nordmands-Dalen i d. kgl. Lyst-Hauge ved Fredensborg. Kbh. 1773. XI, ib. 52,00.

En Samling af N. F. S. GRUNDTVIGS Skrifter i Enkeltudgaver fra Aarene 1808—1915, bestaaende af 215 Bd., flere med Tilskrifter af Forf. I, ib. og st. hft. 525,00.

N. F. S. GRUNDTVIG, Hvorfor kaldes vi Lutheraner? Prædiken. Kbh. 1812. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., st. heft. 12,50.

— En Samling af N. F. S. Grundtvigs Salmer, Sange, Viser og Flyveskrifter i særskilte Udgaver best. af 160 Stykker, udg. i Aarene 1817—83. I 50,00.

— Haandbog i Verdenshistorien. Bd. 1—3. Kbh. 1833—43. XI, ib. 10,00.

— Samme Bog. 2. Udg. Bd. 1—3. Kbh. 1862—69. X, ib. 12,00.

— Danskeren. Bd. 1—4. Kbh. 1848—51. XIII, ib. 10,00.

— Poetiske Skrifter. Bd. 1—7. Kbh. 1880—89. XIII, ib. 40,00.

— Salmer og aandelige Sange. Efterslæt. Kbh. 1881. XIII, ib. 10,00.

— Udvalgte Skrifter v. *Begtrup*. Bd. 1—10. Kbh. 1904—11. XIII, ib. 63,00.

— En Samling af Bøger og Smaaskrifter om N. F. S. Grundtvig, hans Liv og Virksomhed samt om „Grundtvigianisme". 74 Bd. I, for Størstedelen ib. og st. hft. 50,00.

D. GRØNLUND, Histor. Efterretning om de i Ribe Bye for Hexerie forfulgte og brændte Mennesker. Viborg 1780. X, ib. 117,00.

J. GUIGARD, Armorial du bibliophile. Tome 1—2. Paris 1870—73. X, ib. 77,00.

TH. GYLLEMBOURG, Saml. Skrifter. Bd. 1—12. Kbh. 1866—67. VIII, ib. 18,00.

Gæa, æsthetisk Aarbog udg. af *P. L. Møller*. Kbh. 1845—47. VI, ib. 30,00.

GOETHE, Wilh. Meisters Lehrjahre. Bd. 1—4. Berl. 1795. III 20,00.

— Werke. Bd. 1—20. Cotta 1815—19. III, ib. 10,00.

— Reineke Fuchs. ill. af *W. v. Kaulbach*. Stuttg. u. Tüb. 1846. V, ib. i helt Skind 130,00.

J. HAAS, Samling af de evangeliske Biskopper i Siællands Stift, deres Portraiter og deres Liv og Levnet. Kbh. 1761. XI, ib. 32,00.

ALB. HAELWEGH, Regum Daniæ icones accurate expressæ. Hafn. 1650. (I Expl. er 5 kobberst. Portrætter af Kristian V m. Familie indklæbet). XI, ib. 310,00.

— Samme Værk, forskellig Udg. i Fol. (Kristian IV's Portræt mgl.). XI, ib. 120,00.

H. HAMELMAND, En merckelig Tractat, huor udi Alle Menniske undervises at de altid skulle betencke oc ihukomme Fire sidste Tingester, overs. af *Jacob Ulfeld*. Kbh. 1593. XI, Hellæderbd. 38,00.

— Oldenburgische Chronicon. Oldenburg 1599. X, mod. Hellæderbd. 50,00.

E. HAMMERICH, Dansk Lovleksikon. Bd. 1—8. Kbh. 1899—1911. III, ib. 52,00.

— Samme Bog. Bd. 1—7. 1899—1906. I, ib. 85,00.

KNUT HAMSUN, Den gaadefulde. Tromsø 1877. III 200,00.

— Sult. Kbh. 1890. III, ib. 35,00; XIII, ib. 70,00.

— Mysterier. Kbh. 1892. III, ib. 10,00.

E. HANNOVER, Maleren C. W. Eckersberg. Kbh. 1898. I, ib. 21,00; IX, ib. 42,00.

ERICH HANSEN, Fontinalia sacra d. e. En kort Beretning om Helenæ Kilders Oprindelse, Brug oc Missbrug udi Sieland. Kbh. 1650. XI, Pergamentbd. 47,00.

K. HANSEN, Danske Ridderborge. Kbh. 1832. X 22,00.

HENR. HARPESTRENGS danske Lægebog fra d. 13. Aarhundrede, udg. af *Chr. Molbech*. Kbh. 1826. XI, ib. 25,00.

E. HASENMÜLLER, Jesviteske Historia, paa Danske uddragne ved *N. Mikkelsen*. Aalb. 1607. XI, Pergamentbd. 40,00.

C. HAUCH, Contrasterne. Kbh. 1816. III 12,00.

— Den babyloniske Taarnbygning i Mignature. Kbh. 1830. — Hermes. Nytaarsgave f. 1820 af Hauch o. a. Kbh. VI, ib. 12,00.

CASPER HEDION, Ein ausserlessne Chronick von anfang der welt bis 1543. Strassb. 1543. Fol. X, mod. Hellæderbd. 32,00.

J. L. HEIBERG, Ny A-B-C i en Times Undervisning for den unge Grundtvig. Kbh. 1817. XIII 23,00.

— Digte. Kbh. 1819. XIII, ubesk. m. Omslag 20,00.

— Kong Salomon og Jørgen Hattemager. Kbh. 1825. III, ib. 13,00.

— Gadeviser, Nr. 1—7. Kbh. 1849. VI, st. hft. 30,00.

— Poetiske Skrifter. Bd. 1—11. Kbh. 1862. VII, ib. 11,00.

JOHANNE LUISE HEIBERG, Et Liv genoplevet i Erindringen. Bd. 1—4. Kbh. 1891—92. I 40,00; VIII, ib. 45,00.

P. A. HEIBERG, Skuespil. Bd. 1—2. Kbh. 1792—93. XIII, ib. 11,00.

— Rigsdalersedlens Hændelser, II. Kbh. 1793. III, ib. 10,50.

— Samlede Skuespil. Bd. 1—4. Kbh. 1806—19. XIII 21,00.

Heimdal, v. *Claud. Rosenhoff*. Kbh. 1852. XII, ib. 10,50.

H. HEINE, Französische Zustände. Hamb. 1833. III, ib. 21,00.

N. HELDUADERUS, Historiarum sacrarum Encolpodion d. e. en nye oc nyttig Bog om

Jesu Christi Liff. Kbh. 1634. X, ib. 12,00; XI, Hellæderbd. m. Forgyldn. 101,00.

WILH. HELT, Curieuse poetiske Skrifter. Kbh. 1732. XIII, ib. 10,00.

H. HELYOT, Ausf. Geschichte aller geistl. u. weltl. Kloster- u. Ritterorden für beyderley Geschlecht. Lpz. 1753. X 100,00.

N. HEMMINGSEN, Pastor sive pastoris optimus vivendi agendique modus. Hafniæ 1562. X, ib. 15,00.

— Postilla eller Forklaring offuer Evangelia udsæt paa Dansk aff *Rasm. Hanssøn Reravius.* 1—2. Kbh. 1600. Fol. XI, Hellæderbd. 20,00.

M. HENRICHSØN, Lig-Prædiken over Mag. Erick Olufsøn Torm. Kbh. 1669. XI. Hellæderbd. 23,00.

— Liig-Prædikener. Deel 1—4. Kbh. 1705. (Titelbl. til I mgl.). XI, ib. 11,00.

C. V. HERTEL, Beskrivelse over Aarhuus Dom- og Cathedral Kirke. Hadersl. og Aalborg 1809—10. X, ib. 18,00.

HENRIK HERTZ, Svend Dyrings Hus. Kbh. 1837. III 10,00.

Danmarks Riges Historie. Bd. 1—6. Kbh. 1897—1907. VII 105,00; XI 120,00; XIII, ib. 117,00.

P. HJORT, Om den falske Logik i Prof. Rahbeks seneste Forsvarsskrift. Kbh. 1816. XIII 10,25.

E. T. A. HOFFMANN, Klein Zaches. Berl. 1819. III 70,00.

— Die Serapionsbrüder. Bd. 1—4. Berl. 1819—21. III, ib. 60,00.

H. DE HOFMAN, Samlinger af publique og private Stiftelser, Fundationer og Gavebreve udi Danmark og Norge. Tom. 1 og 3—10. Kbh. 1755—65. X, Hellæderbd. 42,00.

T. HOFMAN, Leben einiger wohlverdienten Dänen. Kbh. 1741. XI, Hellæderbd. 20,00.

T. HOFMAN, Histor. Efterretninger om velfortiente danske Adelsmænd. Bd. 1—3. Kbh. 1777—79. X, Hellæderbd. 250,00; XI, trykt paa Skrivpapir, Hellæderbd. 105,00.

LUDVIG HOLBERG, Opuscula quædam Latina. Tom. 1—2. Lipsiæ 1737. XIII, ib. 10,00.

— Almindelig Kirke-Historie. Bd. 1—2. Kbh. 1740. VI, ib. (Titelbl. til Bd. 2 mgl.) 12,00; 16,50; XIII, ib. i Hellæder 32,00.

— Nic. Klimii Iter subterraneum. Kbh. & Leips. 1741. XIII 14,00.

— Lifs og Lefnets Beskrivelse af ham selv. Kbh. 1741. XIII, Læderbd. 78,00.

— Naturens og Folkerettens Kundskaber. Kbh. 1741. III, Læderbd. 21,00; XIII 22,00.

— Heltehistorier. 1—2. 2. Edition. Kbh. 1742. VI, ib. 38,00.

— Jødiske Historie. Bd. 1—2. Kbh. 1742. III 10,00; XI, Hellæderbd. m. Spænder 30,00.

— Moralske Tanker. Tom. 1—2. Kbh. Trykt paa Autors egen Bekostning 1744. X, Hellæderbd. 75,00.

— Trende Epistler til *** hvorudi befattes det Fornemste af hans Liv og Levnet. Kbh. 1745. X, ib. 60,00.

— Mindre poetiske Skrifter. Kbh. 1746. XIII, ib. 35,00.

— Dannemarks og Norges geistlige og verdslige Staat. 2. Edition. Kbh. 1749. VI, Hellæderbd. 30,00.

— Adskillige store Heltes og berømmelige Mænds Historier og Bedrifter. Bd. 1—2. 3. Edition. Kbh. 1753. X, Hellæderbd. 40,00.

— Dannemarks Riges Historie. Bd. 1—3. Kbh. 1753—54. III, Læderbd. 30,00.

— Introduction til de europæiske Rigers Historie. Kbh. 1757. XI, ib. 20,00.

— Geographie eller Jordbeskrivelse. Forøget

og udg. af *N. Jonge*. Bd. 1—7. Kbh. 1759—91. XI, Hellæderbd. 69,00.

LUDVIG HOLBERG, Dannemarks og Norges geistlige og verdslige Staat eller Beskrivelse. 3. Opl. Kbh. 1762. I 10,00; XI, ib. 12,00.

— Peder Paars, udg. paa nye ved et Selskab. Kbh. 1772. VI, Hellæderbd. m. Forgyldning 205,00; X, Hellæderbd. 110,00.

— Niels Klims underjordiske Rejse, overs. af *J. Baggesen*. Kbh. 1789. VI, ib. i rødt Maroquin med Forgyldn. 160,00.

— Udvalgte Skrifter v. *K. L. Rahbek*. Bd. 1—21. Kbh. 1804—14. XIII, ib. 20,00.

— Udv. Comedier. Bd. 1—8. Strengnäs 1827—33. VI, ib. 25,00.

— Nogle utrykte Breve, v. *P. Botten Hansen*. Kria. 1858. XIII 12,00.

— Moralske Tanker. Kbh. 1859. XIII, ib. 17,00.

— Epistler. Bd. 1—5. Kbh. 1865. III, ib. 26,00.

— Peder Paars m. 100 Illustr. (af Klæstrup). Kbh. 1878. XIII 10,50.

— Samtlige Comoedier. Jubeludgave. Bd. 1—3. Kbh. 1883—88. II, orig. Hellæderbd. 260,00; VIII 80,00; XII 61,00; XIII, ib. 50,00.

J. og H. G. F. HOLM, Sjællands yndigste Egne. Kbh. 1838. III 61,00.

Holsteen og Lauenborg i Billeder. (*Em. Bærentzen* & Co. lith. Inst.). Kbh. 1859. XI, ib. 17,00.

LUDVIG HOLSTEIN, Digte. Kbh. 1895. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 20,00.

JOH. HOLTZMANN, Fromme Quinders Speyel. Kbh. 1653. XI, Pergamentbd. m. Spænder 21,00.

HOMERS Odyssee, overs. af *Chr. Wilster*. Bd. 1—2. Kbh. 1837. I, ib. 32,00.

QVINTI HORATII FLACCI Opera. Vol. 1—2, ed. *Johannes Pine*. Lond. 1733—37. V, ib. i helt Skind m. Sideforgyldn. og Guldsnit 310,00.

Horæ beatiss. Virginis secundum consuetudinem Romanæ curiæ. Coloniæ (Euch. Cervicorus) 1517. X, ib. 20,00.

C. HOSTRUP, Komedier. Bd. 1—5. Kbh. 1852. III, ib. 14,00.

H. HUGO, Sjælens gudelige Attraa og Forlængsel, udi danske Riim, overs. af *Laur. Thura*. Kbh. 1738. XI, Hellæderbd. 30,00.

Oeuvres complètes de VICTOR HUGO. Tome 1—20. Nouv. éd. Paris 1857. V, ib. m. Maroquinryg og Hjørner, Guldsnit 310,00.

AR. HUITFELD, Danmarckis Rigis Krønicke. Bd. I. Kbh. 1600. 4:o. X, ib. 12,00.

— Danmarckis Rigis Krønnicke fra Kong Dan den første oc indtil Knud den 6. Kbh. 1603. — En kaart Chronologia oc Continuatz paa hvis som her udi Danmarck skeed er fra Canuto VI 1182 oc indtil 1448. Kbh. 1600. 4:o. XI, Hellæderbd. 23,00.

— Danmarckis Rigis Krønicke. Bd. 1—2, m. Portr. Kbh. 1650. Fol. I, Hellæderbd. 62,00; X, Hellæderbd. 150,00.

J. R. HÜBERTZ, Aktstykker vedk. Staden og Stiftet Aarhus. Bd. 1—3. Kbh. 1845—46. X, ib. 15,00.

— Aktstykker til Bornholms Historie 1327—1621. Kbh. 1852. X, ib. 11,00.

J. HÜBNER, Fuldstændig Geographie. Bd. 1—3. Kbh. 1743—45. I, Hellæderbd. 12,50.

FR. HØEG-GULDBERG, Samlede Digte. Bd. 1—2. Kbh. 1803. X, Hellæderbd. m. Forgyldn. 20,00; ib. 14,00.

— Patriotiske Digte af blandet Indhold for 1807. Kiel 1807. X, Hellæderbd. m. Forgyldn. 22,00.

— Samlede Smaating i bunden og ubunden Tale. Bd. 1—3. Kbh. 1815—16. X 15,00.

— Dannersprogets Retskrivning og Toneklang. Kiel 1809. X, Hellæderbd. 11,00.

Højesteretstidende 1857—1903. Kbh. VI, st. hft. 50,00.
— Samme Værk 1857—1917. I, ib. 115,00.
— — 1897—1917. XIII 46,00.
Høysgaard, Accentuered og raisonnered Grammatica, som viser det danske Sprog i sin naturlige Skikkelse. Kbh. 1747. XI, ib. 14,00.
Henrik Ibsen, Catilina. Kria. 1850. XIII, ib. 222,00.
— Kongsemnerne. Kria. 1864. III, ib. 15,00.
— Per Gynt. Kbh. 1867. III, ib. 15,00.
— Kejser og Galilæer. Kbh. 1873. III 11,00 og 20,00.
— Vildanden. Kbh. 1884. III, ib. 10,50.
— Samlede Værker. Mindeudgave. Bd. 1—5. Kbh. 1906-07. VII, ib. 28,00; VIII, ib. 35,00.
Idunna, en Nytaarsgave for 1812, udg. af *R. Nyerup*. Kbh. VI, Papbd. 12,00.
Industri-Tidende, red. af *A. Steenberg*. Bd. 1—12. Kbh. 1862—78. VI 22,00.
B. S. Ingemann, Huldre-Gaverne. Kbh. 1831. VI, m. skreven Dedikation fra Forf. ib. 13,50.
— Dronning Margrethe. Kbh. 1836. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 18,00.
— Holger Danske. Kbh. 1837. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 15,50.
— Renegaten. Kbh. 1838. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 16,00.
— Salomons Ring. Kbh. 1839. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 15,00.
— Morgensange. Kbh. 1839. VI, ib. 12,00.
— Samlede dramatiske Digte. 2. Udg. Bd. 1—6. Kbh. 1853. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 15,00.
— Tankebreve fra en Afdød. Kbh. 1855. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 11,00.
J. P. Jacobsen, Niels Lyhne. Kbh. 1880. XIII, ib. 11,25.
— Mogens og andre Noveller. Kbh. 1882. III, ib. 11,00; XIII, ib. 16,00.
J. Jacobssøn, Jødekrønicke udi Rim korteligen befattit. Kbh. 1603. XI, Hellæderbd. 20,00.
Oluff Jacobssøn, Den rætte Augssburgiske Confession eller christelige Troesbekiendelse. Kbh. 1618. XI, ib. 12,50.
Olig. Jacobæus, Museum Regium, ed. *Joh. Lauerentzen*. Haun. 1710. X, Hellæderbd. 55,00; XI, Pergamentbd. 60,00.
Chr. Jensen (*Chr. Janus*), Sermo funebris in exseqviis Reginæ Sophiæ. Hafn. 1632. 4:o. X, ib. 10,00.
Johs. V. Jensen, Einar Elkær. Kbh. 1898. XIII, ib. 14,00.
— Himmerlands Folk. Kbh. 1898. IV 22,00.
— Foraarets Død. Kbh. 1900. III 11,00.
— Kongens Fald. Kbh. 1901. XIII, ib. 21,00.
H. Jenssen-Tusch, Nordiske Plantenavne. Kbh. 1867—71. XI, ib. 20,00.
Bertel Jespersøn, Liffsens Krone, det er: En christelig oc trøstelig Underuijsning o. s. v. Kbh. 1613. VI, ib. 16,00.
Niels Jesperssøn, Gradual, en almindelig Sangbog som Konning Frederich den Anden haffuer ladet Ordinere. Kbh. 1573. Fol. X 17,00; XI (2 Blade defekte), ib. m. Spænder 350,00.
Das XVI Capitel S. Johannis. Gepredigt und ausgelegt 1538. Wittenberg (Joseph Klug) 1539. X, ib. 26,00.
Der Prophet Jona ausgelegt. Wittemberg (Michel Lotterus) 1526. X, Hellæderbd. 14,00.
Flav. Josephus, Historien und Bücher von Alten Jüdischen Geschichten, verteuscht v. *Conr. Lautenbach*. Strassb. 1590. Fol. X, presset Pergamentbd. 27,00.
Summarisk Journal öfver alt thetta hwad som uthi Staden Wiens Belägring sig hafwer tildragit. Malmø 1683. VI, st. hft. 41,00.
Povel Juel, Et lycksaligt Liv eftertænckt. Kbh. 1721. X, ib. 41,00.

Juletræet, en Samling af orig. Fortællinger og Digte, udg. af *A. P. Liunge*. Kbh. 1821. VI, Papbd. 11,00.

Jus aulicum antiqvum Norvagicum, Hird-Skraa, overs. af *J. Dolmer*, udg. af *P. J. Resen*. Hafniæ 1673. XI, Hellæderbd. 10,50.

FRITZ JÜRGENSEN, 40 Tegninger. Kbh. 1860. XII 11,00.

C. G. JÖCHER, Allgem.-Gelehrten-Lexicon. Bd. 1—4. Lpz. 1750—51. X, ib. 50,00.

JOHS. JØRGENSEN, Foraarssagn. Kbh. 1888. IV 50,00.

— En Fremmed. Kbh. 1890. VI 10,00.

— Bekendelse. Kbh. 1894. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 12,50.

— Livsløgn og Livssandhed. Kbh. 1896. VII 19,00.

En ny Kaage- Bage- og Sylte-Bog, af en habil Kok. Kbh. 1754. VI 10,00.

KALIDASA, Sakuntala, overs. af *Hammerich*. Kbh. 1845. III, Papbd. 30,00.

S. KIERKEGAARD, Om Begrebet Ironi. Kbh. 1841. I, ib. 11,50.

— Stadier paa Livets Vej. Kbh. 1845. XIII, ib. 19,00.

— Kærlighedens Gerninger. Kbh. 1847. I, ib. 11,00.

— „Ypperstepræsten“, „Tolderen“, „Synderinden“. Kbh. 1849. VII, m. Forfs. Dedikation, ib. 11,50.

— Enten-Eller. Kbh. 1849. XIII, ib. 13,00.

— Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen. 3 gud. Taler. Kbh. 1849. VII, m. Forf.s Dedikation, ib. 15,50.

— En opbyggelig Tale. Kbh. 1850. VII, m. Forf.s Dedikation, ib. 12,00.

— Efterladte Papirer 1833—55, udg. af *H. P. Barfod* og *H. Gottsched*. Kbh. 1869—81. XI, ib. 58,00.

— Efterladte Papirer. 1833—55. Kbh. 1869—81. I, ib. 22,00; XI 15,00.

S. KIERKEGAARD, Stadier paa Livets Vej. 2. Udg. Kbh. 1858. I, ib. 15,00.

— Samlede Skrifter. Hft. 1—72. Kbh. 1901—06. III 75,00.

TH. KINGO, Gradual, en ny almindelig Kirke-Salmebog under behørige Noder og Melodier. Odense 1699. Fol. XI, Hellæderbd. 225,00.

Den forordnede nye Kirke-Psalme-Bog til Trykken befordret af *Th. Kingo*. Kbh. 1741. X, ib. m. Fløjl, Guldsnit og Sølvspænder 18,00.

Den rette Kircke Ordinants som paa Herredagen i Ottense bleff offuerseet oc beseglet. Kbh. 1617. X, ib. 15,00.

Danmarks og Norgis Kirke- Ritual. Kbh. 1761. X, mod. Hellæderbd. 10,50.

Dansk Kirketidende, ved *Fenger*, *Brandt* m. fl. Bd. 1—27. Kbh. 1846—72. VII, st. hft. 11,50.

— 1846—1917. I, ib. og st. hft. 25,00.

N. KJÆRBØLLING, Skandinaviens Fugle. 2. Udg. v. *Collin*. (Tekst). Kbh. 1875—77. XI, ib. 17,00; XII, ib. 20,00.

— Danmarks Fugle. (Tekst). Kbh. 1852. I ib. — Danmarks Fugle i 304 Afbildninger af de gamle Hanner. Kbh. 1858. Fol. m. 61 kolor. Tvl. I, ib. 103,00.

— Danmarks Fugle (Atlas). 96 kolor. Tavler. Kbh. 1851. Fol. XI, ib. 170,00.

Kiøbenhavn i sin Jubel-Glands eller udførl. Beskrivelse om Illuminationer og Decorationer i Anledn. af den høye Jubel-Fest i October 1749. Kbh. X, ib. 12,00.

Det forsvundne Kjøbenhavn. 84 Billeder tegnede af *P. Klæstrup*. Folkeudgave. Kbh. XI 13,00.

Kjøbenhavn, som den er og som den burde være. M. Ill. af *Kr. Kongstad*. Kbh. 1914. XI 11,50.

Gudinden Justitiæ Klage over Indbyggerne i Verden, hvilke hun selv haver fortalt til en

Norsk Fielde-Bonde paa Dovrefield i Norge. Kbh. 1777. XI 14,00.
Klubvisebog, udg. af *J. P. Grüne*. Kbh. 1838. X, ib. 30,00.
CHRIST. KNOFF, Etlich Psalmen und Sprüche welche König Friederich d. Andere zu Dännemarcken selbst aus d. Psalter zusammen gezogen erkläret 1586. Kopenh. 1693. XI, Hellæderbd. m. Forgyldn. 30,00.
KOLDERUP ROSENVINGE, Samling af gamle danske Love. Bd. 1—5. Kbh. 1821—46. I, ib. 11,00.
— Udvalg af danske Domme. Bd. 1—4. Kbh. 1842—48. X, ib. 11,00.
Kongs-Skugg-sio. Det Kongelige Speil med dansk og latinsk Oversættelse, udg. af *H. Einersen*. Sorøe 1768. XI, Hellæderbd. 16,00.
KRAG og *Stephanius*, Kong Christian d. Tredies Historie. Bd. 1—3. Kbh. 1776—79. VII. ib. 12,50.
Udtog af Missionair P. KRAGHS Dagbog. 1—2. Haderslev 1875. X, ib. 13,00.
ALB. KRANTZ, Chronica regnor. Daniæ Svetiæ Norvagiæ. Argent. 1546. Fol. X, mod. Hellæderbd. 70,00.
— Wandalia oder Beschreibung Wendischer Geschichte, übers. v. *St. Macropus*. Lübeck 1600. Fol. I, Pergamentbd. 70,00.
Den dansk-tydske Krig i Aarene 1848—50, udg. af Generalstaben. Bd. 1—6 m. Atlas. Kbh. 1867—85. I, ib. 33,00.
De Gamles Krigsskole v. *P. F. Suhm*. Kbh. (1749). III, Hellæderbd. 12,50.
FR. C. KROHN, Samlinger til en beskrivende Fortegnelse over danske Kobberstik, Raderinger m. m. Kbh. 1889. I 16,50.
H. KRØYER, Danmarks Fiske. Bd. 1—4. Kbh. 1838—53. XI, ib. 30,00.
Kunst. Aarg. 1—8. Kbh. 1899—1906, m. tilh. Kunstbilag, VI 40,00.
Dansk Kunstblad, udg. af Kunstforeningen. Bd. 1—3. Kbh. 1837—38. VI, ib. 56,00.
Kunstbladet, red. af *Karl Madsen*. Kbh. 1888. III, ib. 18,00; VI, st. hft. 11,00.
Kunst-Bog, indehold. Kunst-Stykker, som gjøres af Taskenspillere. Nyeste Oplag. Kbh. 1781. X, Hellæderbd. 10,00.
P. KYLLING, Viridarium Danicum, sive Catalogus plantarum indigenarum in Dania observatarum. Hafn. 1688. XI, Hellæderbd. 65,00.
Ein Kyrkiu Ordinantia, enn a Islendsku utlögd af *O. Einarssyne*. Hoolum 1635. X, presset Hellæderbd. 35,00.
J. LE LABOUREUR, Histoire du Maréchal de Guébriant. Paris 1656. Fol. m. Portr. (stukket af Nanteul). XI, Hellæderbd. 52,00.
J. C. B. LA COUR, Danske Gaarde. 2. Saml. Bd. 1—4. Kbh. u. A. III, ib. 60,00.
LACROIX et *Seré*, Le Moyen-Âge et la Renaissance. Tome 1—5. Paris 1848—51. V, ib. m. Læderryg 205,00.
Fables choisies, mises en vers, par J. DE LA FONTAINE. Tome 1—4. Paris 1755. V, ib i helt Læder 2850,00.
— Contes. Tome 1—2. Amst. 1762. V, ib. i helt Maroquin, Guldsnit 3650,00.
— Fables. Tome 1—2 ill. af *Doré*. Paris 1867. V, ib. i Shirting 50,00.
— Oeuvres. Tome 1—7. Paris 1872—86. V (Nr. 44 af 150 Ekspl.), ib. i Maroquin, Guldsnit 350,00.
S. LAGERBRING, Swea Rikes Historia. Bd. 1—4. Sthlm. 1769—83. X, ib. 67,00.
Then gambla Skåne Lagh. Sthlm. 1676. Fol. X, Hellæderbd. 60,00; XI, ib. 16,00.
I. F. DE LAHARPE, Abrégé de l'histoire générale des voyages. Tome 1—21. Paris 1780. X, Hellæderbd. 57,00.
C. F. W. LAHDE, Nornen, Nytaarsgave for 1832—35. — Charitas, Nytaarsgave for 1836. — Vesta, Nytaarsgave for 1837. Kbh. VI, Papbd. 10,00.

G. L. LAHDE, Samling af fortjente danske Mænds Portraiter m. biograf. Efterretninger. Del 1—3. Kbh. 1799—1806. XI, Papbd. 62,00.

— Samme Bog, samt: Portrætter med Biographier af Danske, Norske og Holstenere. Hft. 1—6. Kbh. 1805—06. VI, ib. 69,00.

— Mindesmærker paa Assistents-Kirkegaard. Kbh. 1801—10. VI, Papbd. 69,00.

— Das tägliche Leben in Kopenhagen. 35 kolor. Kobbere. VIII 465,00.

Swerikes Landz Lagh. Bd. 1—2. Sthlm. 1638. X, Pergamentbd. 28,00.

Sweriges Rijkes Landz- och Stadz Lagh sampt Uplandz, Östgötha- och Helsinge Laghen. Sthlm. 1643. X, ib. 21,00.

MARGRETE LANGE, En Udleggelse let at bruge, som er giort ved Samtale offuer Apostlers Symbolo, ved M. P. V. udsat paa Danske. Kbh. 1608. — En meget skøn Tractat om et Christeligt Liff oc Leffnet. Kbh. 1608. XI, Hellæderbd. m. Forgyldn. 20,00.

SVEN LANGE, Engelche og andre Fortællinger. Kbh. 1893. XIII, ib. 13,50.

J. LANGEBEK, Trende Skalde-Digte. Kbh. 1772. XIII, Læderbd. 17,50.

L. LANGLÈS, Monuments anciens et modernes de l'Hindoustan. Tome 1—2. Paris 1821. X, mod. Hellæderbd. 172,00.

Erchebiscop LARS i Upsala, Om Kyrkio Stadgar och Ceremonier. Wittemberg (Simon Gronenberg) 1587. — Dialogus om then førwandling som medh Messen skedde. Wittemberg (Clement Schleich) 1587. X, presset Pergamentbd. m. Guldsnit 82,00.

THØGER LARSEN, Vilde Roser. Aarhus 1895. III 12,00; XIII, ib. ubesk. m. Omslag 10,50.

De kgl. Laugs-Artikler som til 1730 ere udstædde. Kbh. X, Hellæderbd. 11,00.

JOH. LAURENTIUS, Ripensium Episcoporum series et vita. Hafn. 1591. I 28,00.

J. C. LAVATER, Essai sur la physiognomie. Tome 2—3. La Haye 1783—86. X, ib. 52,00.

— Geheimes Tagebuch. Bd. 1—2. Leipz. 1771—73. III 21,00.

W. LAZIUS, De aliquot gentium migrationibus, sedibus fixis, reliquiis, libri 12. Basileæ 1572. X, mod. Hellæderbd. 11,00.

Leben Carl XII, König in Schweden. Bd. 1—3. U. St. 1745—57. V, ib. i helt Læder 180,00.

Leges provinciales terræ Scaniæ ante annos 400 Latinæ redditæ per *Andream Sunonis f.* Hafn. 1590. X, ib. 82,00.

J. C. L. LENGNICK, Genealogier over adelige og borgerlige Familier. Kbh. I, ib. i 2 Bd. (alphabetisk ordnede) 50,00.

H. SØFFRENSSØN LETH, Lig-Prædiken over Herr Axel Urop til Beltebierg. Kbh. 1672. XI, ib. 10,50.

O. LEVERTIN, Från Gustaf III.s dagar. Sthlm. 1896. III, ib. 12,50.

— Diktare och drömare. Sthlm. 1898. III, ib. 12,00.

En kort Levnets Beskrivelse over alle Kongerne udi Dannemark. Kbh. 1732, m. Træsnit. XI, ib. 10,50.

Lexikon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmerne. Bd. 1. Kbh. 1787. XI, Papbd. 18,00.

— Bd. 2. III 30,00.

— Bd. 1—2. V 130,00.

— Bd. 1—2 m. Suppl. 1787—1872. I 90,00.

Liber census Daniæ. Kong Valdemar den Andens Jordebog, udg. af *O. Nielsen*. Kbh. 1873. I, ib. 13,00; X, ib. 17,00; XI 12,00; ib. 18,00.

L. LIND, Det Danske Bibliotek eller Fortegnelse paa Karen Brahes Danske Bibliotek. Kbh. 1725. X, ib. 27,00.

Nova literaria maris Balthici et Septentrionis 1698—1708. Lubecae et Hamburg. XI, Papbd. 19,00.

T. LIVII Patavini historiarum ab urbe condita libri qvi extant 35 a *Carol. Sigonio* emendati. Venetiis 1555. Fol. X, mod. Hellæderbd. 15,00.

Le Livre d'heures de la reine Anna de Bretagne, traduit de latin par l'abbé *Delaunay*. Paris 1861. V, ib. i helt Maroquin m. Mosaik og guldindlagte Sider, Metal-Spænder, samt „Appendix" ib. m. Læderryg, Guldsnit, i Æske 315,00.

(J. H. LOCHNER,) Sammlung merkwürdiger Medaillen. Bd. 1—8. Nürnberg 1737—44. X, Hellæderbd. 76,00.

B. J. LODDE, Bie-Kuben eller Andres Tanker. 2. Opl. Bd. 1—6. Kbh. 1778. X, Hellæderbd. 12,00.

Politisk og økonomisk Lommebog samt Kjøbenhavns Veyviser for 1784, udg. af *C. G. Proft*. Aarg. 1. Kbh. X, ib. 20,00.

LONGUS, Les amours pastorales de Daphnis et de Chloé. Paris 1718. V, ib. i helt Maroquin m. Sideforsiringer og Guldsnit 900,00.

M. LOOFT, Den Kgl. danske Koge- Bage- og Syltebog. Kbh. 1781. III, ib. 14,00.

Kong Christian d. Femtis Danske Lov. Kbh. 1683. I, Hellæderbd. 22,00; X, Hellæderbd. 80,00.

Kong Christian d. Femtis Norske Lov. Kbh. 1687. X, Hellæderbd. 50,00.

Then Zelands Low paa ret Dansk. Køpenhaffn (Gotfrid aff Gemen) 1505. X (Titelbladet kopieret), ib. 90,00.

— Samme Bog. Kiøbenhaffn (Matz Wingaardt) 1576. XI, Hellæderbd. 75,00.

Den rette jüdske Lowbog (m. flere Love). Kbh. 1590. XI, presset Hellæderbd. m. Beslag og Spænder 35,00.

Lovtidende for Danmark 1871—1917. Kbh. VI, st. hft. og ib. 75,00.

— 1871—1905. XIII 12,00.

— 1870—1916. I, ib. 105,00.

CLAES LUNDIN och *August Strindberg*, Gamla Stockholm. Anteckningar ur tryckta och otryckta källor. Sthlm. 1882. III, ib. 10,00.

JOH. LUNDIUS, Die alten jüdischen Heiligthümer, Gottesdienste u. Gewohnheiten. Hamb. 1701. X, Hellæderbd. 29,00.

J. LUPIUS, Grosses u. sonderbares Traum-Buch. Erfurt 1670. X, ib. 11,00.

— Schatzkammer d. Natur. Gründl. Erklärung dreyer grossen Geheimnissen. 1681. X, Hellæderbd. 15,50.

M. LUTHER, Von dem guten Wercken. Wittenberg (Melchior Lotther) 1520. X, ib. 55,00.

— Von der freyheyt eynes Christenmenschen. Wittenberg 1520. X, ib. 52,00.

— Von der Beycht ob die der Bapst macht habe zu gepieten. Wittenbergk 1521. X, ib. 26,00.

— Die ander Epistel S. Petri und eyne S. Judas gepredigt und ausgelegt. Wittemberg (Hans Lufft) 1524. X, ib. 10,00.

— Widder die Mordischen u. Reubischen Rotten der Bawren. Wittenberg 1525. X 13,00.

— Die Propheten alle Düdsch. Magdeb. (Mich Lotter) 1532. X, presset Pergamentbd. m. Spænder 15,00.

— Das Sechste Capitel der Epistel PAULI an die Epheser. Von der Christen Harisch und Waffen. Wittemberg (Georg Rhaw) 1533. X, ib. 30,00.

— Der XXIII Psalm Auff ein Abend über Tisch, nach dem Gratias ausgelegt. Wittemberg (Nikel Schirlentz) 1536. X, ib. 10,00.

— Der CXXX Psalm De Profundis clama ausgelegt und itzt verdeudscht durch *Georg Maior*. Wittemberg 1539. X 11,00.

— Husspostille offuer alle Evangelier, fordansket aff *Peder Tidemand*. Kbh. 1564. XI, Hellæderbd. 150,00.

M. Luther, Opera omnia. Tom. 1—4. Jena 1564—70. X, pressede Pergamentbd. m. Spænder 50,00.
— Deutsche Schrifften. Bd. 1—12. Wittemberg (Peter Seitz) 1569—78. (ukompl.). X, mod. Hellæderbd. 42,00.
— Colloqvia oder Christliche nützliche Tischreden. Jhena (Tobias Steinman) 1591. X, mod. Hellæderbd. 17,00.
— Alle deutsche Bücher u. Schrifften. Th. 1—9 m. Haupt-Register v. *C. Sagittarius*. Altenburg 1661—64. X, mod. Hellæderbd. 95,00.
— Sämmtliche Werke. Bd. 1—43. Erlangen 1826—48. VII, ib. i 22 Bd. 10,00.
— Huspostille offuer alle Evangelier, paany udg. af *T. S. Rørdam*. Kbh. 1868. XI, ib. 11,00.
— Større Catechismus, overs. Odense 1878. — De fem Parter af d. liden (eller mindre) Catechismus, overs. af *Fr. Monrad*. Kbh. 1756, ib. — Samme Bog ub. — Sande Christendom, af dend rette hellige lefuende Tro. Kbh. 1632. — Aabenbare Skriftemaal d. e. Dend sande Christelige Tros fri Bekiendelse. Kbh. 1631. — Ofuer dend anden Artickel af vor Christelige Tro. Kbh. 1631. — *H. P. Resen*, Litani-Schole til en sand Gudelig Bøns daglige øfuelse af de trende Versickler, offuers. Kbh. 1632. XI, Hellæderbd. 25,00.
(*B. W. Luxdorph*,) Det berømte latinske Digt over Kong Carl Gustavs Marsch over Beltet d. 7. Februar 1658, oversat. Kbh. 1762. XI 21,00.
C. C. Lyskander, Et kort Summa offuer den danske Historia, de danske Kongers Slectebog. Kbh. 1622. X, mod. Hellæderbd. 90,00; XI, Pergamentbd. 25,00.
O. D. Lütken, Undersøgelser ang. Statens almindelige Oeconomie. Bd. 1—2. Sorøe 1760. X, Hellæderbd. 16,00.
Lyæus og Comus, en Visesamling for muntre Selskabskrese. Kbh. 1821. X, ib. 15,00.
Hin forna Lögbók Islendinga sem nefnist Grágás, c. interpr. Latina etc. ed. *J. F. G. Schlegel*. Bd. 1—2. Havniæ 1829. X, ib. 10,00.
Maanedsskrift for Litteratur udg. af et Selskab. Bd. 1—20. Kbh. 1829—38. X, ib. 22,00.
Theologisk Maanedsskrift, udg. af *N. F. S. Grundtvig* og *A. G. Rudelbach*. Bd. 1—13. Kbh. 1825—28. I, ib. 10,00.
T. B. Macaulay, Englands Historie, overs. af *W. Bauditz*. Bd. 1—4. Kbh. 1852—58. I, ib. 12,00.
— Works, compl. ed. by his sister Lady *Trevelyan*. Vol. 1—8. Lond. 1866. V, ib. i helt Kalveskind m. Marmorsnit 400,00.
Magasin for Kunstnere og Haandværkere, udg. af *Ursin*. Kbh. 1827—34. Bd. 1—10. VI 15,00.
Danmarks og Norges oeconomiske Magazin. Bd. 1—4. Kbh. 1757—60. X, Hellæderbd. 15,00.
Danske Magazin, udg. af d. kgl. danske Selskab. Række 1—5 (30 Bd.). Kbh. 1745—1909. I, ib. 80,00.
— Række 1—5, Bd. 4. 1745—1901. VII, ib. 102,00.
— Række 1—6. I (Række 1—4, 4. Bd. ib.) 165,00.
— Række 1—4. XI, ib. 75,00.
Oeuvres de Malherbe. Tome 1—5. Paris 1862—69, m. Album. V (Ekspl. Nr. 91), ib. i Maroquin, Guldsnit 240,00.
Mantz, Les chefs d'oeuvres de la peinture italienne. Paris 1870. V (Ekspl. Nr. 229), ib. i helt Maroquin, Guldsnit forov., ubesk. paa de andre Sider 70,00.
(Ph. Marnix,) Bienenkorb dess Heyl. Röm. Immenschwarms, seiner Hummelszellen (oder Himmelszellen), Hurnaussnäster, Brä-

mengeschwürm u. Wäspengetöss. (Übers. v. *J. Fischart*). Christlingen (Ursino Gottgwinn) (1579?). X, Pergamentbd. 80,00.

H. L. MARTENSEN, Prædikener, holdte i Aarene 1845—46, 49—53, 59—69 og 1875—80. Kbh. 1852—80. X, ib. 13,00.

— Den christelige Ethik. Bd. 1—3. Kbh. 1879. VII, ib. 10,00; X, ib. 29,00; XIII, ib. 10,50.

J. N. MARTIUS, *J. C. Wiegleb* u. *G. E. Rosenthal*, Unterricht in d. natürliche Magie. Bd. 1—19. Berl. u. Stett. 1782—1805. X, ib. 45,00.

JAC. MATTHISSØN, Lig-Prædiken over Offve Juel til Bruesgaard. Aarhus 1646. XI, ib. 10,00.

E. MAU, Dansk Ordsprogsskat. Bd. 1—2. Kbh. 1879. III, ib. 20,00.

MADS JENSEN MEDELFAR, Encoenia sacra eller Indvielsesprædiken, da Helligtrefoldigheds Kirke i Christiansstad i Skaane blev indviet. Kbh. 1633. X, ib. (ukompl.) 10,00.

PH. MELANCHTON, Epistolae Pauli scriptae ad Romanos ennaratio. Witebergae (ex. offic. typogr. Viti Creutzer sumptibus Conradi Rhuel) 1557. X, ib. 10,00.

— Alter libellus epistolarum Ph. Melanchthonis. Wittebergæ 1570. X, presset Pergamentbd. 11,00.

Svenska Memoarer och Bref, udg. af *H. Schück* och *O. Levertin*. Bd. 1—10. Sthlm. 1900—06. X 35,00.

Memoirer og Breve, udg. af *Jul. Clausen* og *P. F. Rist*. Bd. 1—26. Kbh. 1905—17. I, ib. 200,00.

J. MEURSIUS, Historia Danica. Hafn. 1631. — Samt: *Ælnothus* De vita et passione S. Canuti regis Daniæ. Hafn. 1631. — Og: *J. Meursius*, Roma luxurians. Hafn. 1631. X, 4 Pergamentbd. 15,00.

MEYERS Universum, eller Billeder og Beskrivelser af det Seeværdigste og Mærkværdigste i Naturen og Kunsten paa hele Jorden. Overs. af Prof. *Oehlenschläger*. 1—8. Kbh. 1835—42. III, ib. 10,00.

Histoire de France. Tome 1—5, depuis Faramond par F. E. DE MEZERAY. Paris 1643. V, ib. i Læderbd. 200,00.

S. MICHAËLIS, Synd. Kbh. 1891. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 13,50.

— Solblomster. Kbh. 1893. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 23,00.

— Æbleø. Kbh. 1895. XIII, ib. 12,50.

HANS MICHELSØN, Tvende adiaphoristiske Taler, fordanskede af *Peder Jenssøn Roaskilde*. Kbh. 1633. XI, ib. 12,50.

MILTON, Paradise lost, ill. af *Doré*. Lond. u. A. V, ib. i helt Maroquin, Guldsnit 175,00.

Ministerialtidende for Danmark 1871—1918. Kbh. I (1871—1909 ib. og st. hft.) 30,00.

— 1871—1917 (1897 A mgl.). VI, st. hft. 40,00.

Minnes-Tal hållne uti Frimurare-Ordens stora Lands-Loge i Stockholm af Ordens Historiograf. Sthlm. 1855. X, ib. 20,00.

Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitum. Venetiis 1606. X, ib. 14,00.

— Samme Værk. Ed. prima Romana post typicam. Romæ 1686. Fol. X 100,00.

C. MOLBECH, Vaarblomster og Hedeurter. Kbh. 1810. (M. et skrevet Digt „Til Henriette" fra Forf.). Kbh. 1810. VI, ib. 12,00.

— Ungdomsvandringer i mit Fødeland. Bd. 1—2. Kbh. 1811—15. I 10,00; III, ib. 10,00.

— Breve fra Sverrige i Aaret 1812. Bd. 1—3. Kbh. 1814—17. XI, ib. 11,00.

— Dansk Dialect-Lexikon. Kbh. 1841. I, ib. 11,00.

— Dansk Glossarium eller Ordbog over forældede danske Ord. Bd. 1—2. Kbh. 1857—66. XI, ib. 12,00 og 13,50.

C. MOLBECH, Dansk Ordbog. 2. Udg. Bd. 1—2. Kbh. 1859. I, ib. 14,00 og 18,50; III 12,00 og Hellæderbd. 19,00; XI, ib. 23,00.

(MOLESWORTH,) An account of Denmark, as it was in the year 1692. 3. ed. Lond. 1694. X, ib. 15,00.

— État du royaume de Danemark tel qu'il était en 1692. Amst. 1695. X, Hellæderbd. 15,00.

Oeuvres de J. B. POQUELIN DE MOLIÈRE. Tome 1—6. Paris 1791—92. V, ib. i helt Skind 500,00.

— Samme Værk. Tome 1—7. Paris 1863—64. V, ib. i Maroquin m. Guldsnit 460,00.

— Lystspil, overs. af *B. Arnesen Kall*. Bd. 1—3. Kbh. 1869—70. I, ib 10,00.

JOH. MOLLER, Cimbria literata. Bd. 1—3. Havniæ 1744. Fol. I 41,00.

E. C. MONRATH, Amerika og Australien med Beboere, ethnographisk skildrede med Afbildninger. Kbh. 1840. XI, ib. 16,00.

Essais de MICHEL DE MONTAIGNE. Tome 1—4. Paris 1865—66. V (Ekspl. Nr. 12 af 150), ib. i Maroquin m. Guldsnit 135,00.

MONTESQUIEU, Oeuvres. Tome 1—7. Paris 1875—79. V, ib. i Maroquin, Guldsnit 110,00.

Museum, Tidsskrift for Historie og Geografi. Bd. 1—7. Kbh. 1890—96. I, ib. 12,00; XI, ib. 21,00.

Oeuvres complètes de ALFRED MUSSET. Tome 1—9. — Samme: Oeuvres posthumes. Paris 1866. V (Ekspl. Nr. 688), 145,00.

SEBAST. MÜNSTER, Cosmographey oder Beschreibung aller Länder. Basel (Henric Petrina) 1574. X, presset Pergamentbd. m. Beslag og Spænder 110,00.

P. L. MØLLER, Kritiske Skizzer. Bd. 1—2. Kbh. 1847. VI, ib. 12,00.

POUL M. MØLLER, Efterladte Skrifter. 2. Udg. Bd. 1—6. Kbh. 1848—50. VI, ib. 14,00.

G. K. NAGLER, Die Monogrammisten. Bd. 1—5. Münch. 1858—79. X, ib. 41,00.

Peter Nansen. Hyldest og Hilsen. Kbh. 1916. XIII (Ekspl. Nr. 225), ib. ubesk. m. Omslag 12,00.

Naturen og Mennesket, ill. Maanedsskrift, udg. af *Mørk-Hansen*. Aarg. 1—8 (16 Bd.). Kbh. 1889—96. XI (Bd. 1—14 ib.) 10,00.

Der heimliche u. unerforschliche Natur-Kündiger oder Accurate Beschreibung v. d. Wünschel-Ruthe. Nürnberg 1694. X, ib. 18,00.

E. G. NAUR, Golgatha paa Parnasso. Odense 1689. XIII, Læderbd. 12,00.

JOH. NEUHOFF, Die Gesandtschaft der Ostindischen Gesellschaft in d. Verein. Niederländern an d. Tartarischen Cham. Amst. 1669 (ukompl. i Fortalen). X, mod. Hellæderbd. 30,00.

NICOLAI Archiepiscopi Lundensis Chronica Episcoporum Lundensium, ed. *Thom. Bartholin*. Hafniæ 1709. X, ib. 12,00.

G. NIEBUHR, Beschreibung von Arabien. Kopenh. 1772. X, Hellæderbd. 20,00 og 22,00.

— Description de l'Arabie. Copenh. 1773. X, Hellæderbd. 22,00.

— Reisebeschreibung nach Arabien. Kopenh. 1774—78. X, Hellæderbd. 34,00.

FR NIELSEN, Frimureriet i Norden. 3. Opl. Kbh. 1882. X, ib. m. Guldsnit 42,00.

— Det nordiske Frimureri og Historien. Kbh. 1882 X, ib. m. Guldsnit 46,00.

— Logen og Kirken. Kbh. 1883. X, ib. m. Guldnsit 42,00.

L. C. NIELSEN, Vaardigte. Kbh. 1901. XIII, ib. ubesk. m. Omslag 11,00.

— Fr. V. Hegel. Et Mindeskrift. Bd. 1—2. Kbh. 1909. III, ib. 45,00; VIII 38,00; XII 32,00; XIII, uopsk. 31,00.

O. NIELSEN, Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. Bd. 1—6. Kbh. 1877—92. X, ib. 35,00; XI, ib. 31,00.

VILLADS NIELSEN, Troens Bestandighed og Tommel-Finger. Kbh. 1678. X, ib. 10,50.
P. DE NOLHAC, La Dauphine Marie Antoinette. Paris 1892. X (Nr. 38 af. 1000 Ekspl.), ib. i Helskindsbd. m. rig Forgyldning og Guldsnit 55,00.
Nord og Syd, udg. af *M. Goldschmidt*. Kbh. 1848—59 (Ukplt.). III 11,00.
— 1848—53. X, ib. 31,00.
F. L. NORDEN, Voyage d'Égypte et de Nubie. Tome 1—2. Copenhague 1755. X, Hellæderbd. 205,00.
R. NYERUP og J. E. KRAFT, Alm. Litteraturlexicon for Danmark, Norge og Island. Kbh. 1820. I, ib. 38,00; X, ib. 31,00; XIII, ib. 40,00.
C. NYROP, Bidrag til den danske Boghandels Historie. Bd. 1—2. Kbh. 1870. X, ib. 25,00; XIII, ib. 15,00.
— I. C. Jacobsen. Et Mindeskrift. Kbh. 1911. 4:o. I, ib. 10,50.
KR. NYROP, Sprogets vilde Skud. Kbh. 1882. XI 20,00.
Nytaarsgave for Damer udg. af *S. Poulsen*. 1792—1803. Kbh. VI, ib. og ub. 14,00.
— 1792—99. X, Hellæderbd. 301,00.
Nytaarsgave fra Jamaika i Vestindien til et Barn i Europa. Kbh. 1791. XI 10,50.
Nær og Fjern, Ugeblad. Bd. 1—9. Kbh. 1872—80. III, ib. 28,00.
C. G. A. OLDENDORP, Geschichte der Mission d. evang. Brüder auf d. Inseln S. Thomas, S. Croix u. S. Jan. 1—2. Barby 1777. X, Hellæderbd. 12,00.
A. OLEARIUS, Persianischer Rosenthal von Scheich Saadi, übers. Schleswig 1654. Fol. X, ib. 25,00.
— Beschreibung d. newen Orientalischen Reise an d. König in Persien. Schleswig 1647. Fol. X, Hellæderbd. 27,00.
FREJLIF OLSEN, Min Fængsels-Dagbog. Kbh. 1918. XIII 10,00.
W. ONCKEN, Allg. Geschichte in Einzeldarstellungen. Bd. 1—48. Berl. 1879—93. XIII, ib. 200,00.
Dansk Ordbog, udg. af d. danske Videnskabernes Selskab. Bd. 1—8. Kbh. 1793—1905. I, ib. 62,00.
Den rette Ordinants som paa Herredagen i Ottense bleff offuersæt oc beseglet. Kbh. 1582. XI, ib. 16,00.
Ordinatio Ecclesiastica Regnorum Daniæ et Norwegiæ et Ducatuum Sleswicensis, Holtsatiæ etc. Hafniæ (ex. off. Joannis Vinitoris Stutgardiani) 1537. X, Hellæderbd. 160,00.
OSSIANS Digte, overs. af *St. St. Blicher*. Bd. 1—2. Kbh. 1807—09. III, kart. 10,50.
M. OUTZEN, Glossarium d. friesischen Sprache. Kopenh. 1837. I, ib. 10,00.
Oversigt over d. kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1846—1909. Kbh. (1907, Nr. 4 mgl.) I 11,50.
TH. OVERSKOU, Den danske Skueplads. Bd. 1—7. Kbh. 1854—76. II, ib. 18,00; IV, ib. 10,50; XIII, ib. 12,00.
OVID, Elskovskunsten, oversat af *W. Rosenberg*. Kbh. 1917. III 35,00; XIII 52,00.
P. L. OXHOLM, De danske vestindiske Øers Tilstand. Kbh. 1797. XI, ib. 25,00.
NIC. PALLADIUS, Det hellige Ecteskabs Ordens Regle. Libeck (Assweri Krøyers Arffuinge) 1596. — Samme: Imod Ecteskabs Dieffle. Sm. St. o. A. XI, Hellæderbd. 125,00.
P. PALLIOT, La vraye et parfaite science des armoires. Paris 1664. X, Hellæderbd. 23,00.
FR. PALUDAN-MÜLLER, Adam Homo. Kbh. 1842. III 65,00; VI, ib. 61,00.
PANUM, Beskrivelse over Bornholm. Slesvig 1830. III 10,50.
G. W. PANZER, Annalen d. ältern deutschen Litteratur. Bd. 1—2. Nürnberg 1788—1805. X, ib. 61,00.

G. W. PANZER, Annales typographici ab artis inventae origine ad annum 1536. Tom. 1—11. Norimb. 1793—1803. X, ib. 300,00.

Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, udg. v. *L. Bobé*. Bd. 1—8. Kbh. 1895—1917. I 66,00.

Hints on ornamental gardening by PAPWORTH. Lond. 1823. — Samt: Designs for rural residences. Lond. 1818. V 102,00.

Paris à travers les âges. 1—8. Paris 1875. (I Mapper). V 66,00.

JOH. PAULLI, Dansk oeconomisk Urte-Bog. Kbh. 1761. X, ib. 20,00; XI, ib. 14,00.

S. PAULLI, Flora Danica d. e. Dansk Urtebog. Kbh. 1648, m. Portr. Kobb. og Planteafbildn. X, ib. 160,00.

CHRISTIERN PEDERSEN, Jertegens Postill. Lübeck 1518 Fol. (ukompl.) X, Hellæderbd. 890,00.

— Danske Skrifter, udg. af *C. J. Brandt* og *R. Th. Fenger*. Bd. 1—5. Kbh. 1850—56. X, ib. 28,00.

JENS PEDERSØN, Glæde i Haabet forestillet i nogle ny Sange. Kbh. 1684. — Psalmer oc aandelige Loff-Sange. Kbh. 1675. XI 12,00.

L. PEDERSEN, Helsingør m. Ill. af *Kr. Kongstad*. Kbh. 1912. VI 30,00; XI 16,50.

POUL PEDERSEN, Kierligheds Endrings og Undrings Speil forestillet udi den spanske Herremand Don Pedro af Granada hans Lifs og Levnets Historie ved Philedor. U. A. XIII 10,00.

H. H. PETERSEN, Kogebog for Fruentimmer. Kbh. 1806. III, ib. 15,00.

JOHANN PETERSEN, Chronica der Lande zu Holsten, Stormarn, Ditmarschen und Wagern, Zeitbuch. Franckf. 1557. Fol. XI, ib. 45,00.

S. H. PETERSEN, Dansk Atlas m. Beskrivelse. (13 kobberstukne Prospekter fra Fyen og Jylland.) XI, ib. 16,00.

H. O. PFLUG, Den Danske Pillegrim eller Alm. geograph. og histor. Beskrivelse om d. hele bekiendte Verden. Kbh. 1707. XI, st. hft. 11,00.

PLATONIS Opera a *Marfilio Ficino* traducta. Paris (in aedibus Ascensianis) 1518. Fol. X, mod. Hellæderbd. 25,00.

E. PLON, Thorvaldsen, sa vie et son oeuvre. Paris 1867. V, ib. i helt Chagrin 52,00.

Pomerium sermonum de beata Dei genetrice vel stellarium corone beate virginis pro singulorum festivitatum eiusdem predicationibus coaptatum. Impress. Joannis Rynman in officina Henrici Gran, civis in Hagenaw 1511. Fol. X, presset Pergamentbd. m. Spænder 80,00.

J. I. PONTANUS, Rerum Danicarum historia libri decem. Amst. 1631. Fol. X. Hellæderbd. 70,00.

E. L. PONTOPPIDAN, Theatrum Daniæ veteris et modernæ oder Schau-Bühne d. alten u. jetzigen Dänemarks. Bremen 1730. XI, Pergamentbd. 28,00.

— Marmora Danica selectiora. Tom. 1—2. Hafn. 1739—41. Fol. I 13,50; XI, ib. 21,00.

— Everriculum fermenti veteris seu residuæ in Danico orbe cum Paganismi tum Papismi reliquiæ. Hafn. 1736. XI, ib. 10,00.

— Annales ecclesiae Danicae. Kirchen-Historie d. Reichs Dännemarck. Bd. 1—4. Kopenh. 1741—52. I, Hellæderbd. 16,00; VII, Læderbd. 50,00.

— Origines Hafnienses. Kbh. 1760. I, ib. 22,00; VI, Hellæderbd. 52,00; X, Hellæderbd. 65,00; XI, Hellæderbd. 17,00.

— Gesta et vestigia Danorum extra Daniam. Tom. 1—3. Lips. et Hafn. 1740—41. X, Hellæderbd. 15,00.

— Den danske Atlas. Bd. 1—7. Kbh. 1763—81. I, Hellæderbd. 190,00; XI, Hellæderbd. 390,00.

E. L. PONTOPPIDAN, Dänischer Atlas od. Beschreibung d. Königr. Dännemark. Bd. 1. Kopenh. u. Hamb. 1765. XI, Pergamentbd. 21,00.

E. E. PONTOPPIDAN, Vor høj-plagede Frelsers Jesu Christi Bloed-Daab. Kbh. 1653. XI, ib. 13,00.

H. PONTOPPIDAN, Stækkede Vinger. Kbh. 1881. III, ib. 20,00 og 27,00; XIII, ib. 27,00.

— Muld. Kbh. 1891. III, ib. 14,50; XII, ib 25,00.

— Det forjættede Land. Kbh. 1892. XII, ib. 11,00; XIII, ib. 15,50.

— Højsang. Kbh. 1896. XIII, ib. i helt Skind 12,00.

— Lykkeper. Bd. 1—8. Kbh. 1898—1904. III 98,00; XIII 65,00.

Kjøbenhavns flyvende Post, udg. af *J. L. Heiberg*. 1827—28 og 1830. Kbh. VI (1827, Nr. 44 mgl., Bd. 4 st. hft.) 15,00; X, ib. 30,00.

JOHANNES POULSEN, Gennem de fagre Riger. Kbh. 1916. XII 11,00; XIII, ib. ubesk. 15,00.

C. H. PRAM, Emilias Kilde. Kbh. 1782. VI, Papbd. 10,00.

GALEAZZO GUALDO PRIORATO, Historia delle guerre di Ferdinando II e Ferdinando III imper. contro Gostavo Adolfo re di Svetia 1630—1640. Venetia 1646. X, ib. 26,00.

Den danske Psalmebog, udg. af *Hans Thomissøn*. Kbh. 1592. (Titelbl. mgl.) X, ib. 70,00.

Den ny danske Psalmebog, tilsammensat aff *Hans Thomissøn*. Kbh. 1634. XI, Hellæderbd. 51,00.

En ny fuldkommen Dansk Psalme-Bog, 2 Gang til Trycken bekostet af *Chr. Cassuben*. Hafniæ 1677. XI, Hellæderbd. 26,00.

En ny oc fuldkommen Dansk Psalme-Bog udg. af *Joach. Moltke*. Kbh. 1654. — Samt: En andæctig Bønnebog 1654. (Titelbladet mgl.) XI, ib. 10,00.

Kobberne til S. PUFENDORFF, De rebus gestis a Carolo Gustavo, Sueciæ rege, commentariorum lib. VII. Norimb. 1696. Fol. (65 Blade). X, ib. 105,00.

— Leben und Thaten Caroli Gustavi. Nürnberg 1697. V, ib. i helt Pergament 405,00.

Puk og Klodshans 1894—1913 (1901—02 mangler). XII, ib. i 20 Bd. 50,00.

Punch. Bd. 1—15. Kbh. 1875—90. XIII, ib. 16,50.

Quartalsberetninger for Industriforeningen. Bd. 1—16. Kbh. 1841—65. VI 15,00.

Oeuvres de RABELAIS, ill. af *Doré*. Tome 1—2. Paris 1873. V (Nr. 83 af 200 paa hollandsk Papir), ib. i Shirting, ubesk. 155,00.

Rabinismus oder Sammlung Talmudischer Thorheiten vom Verfasser des Horus. Amst. 1789 (trykt med røde Bogstaver paa blaat P pir). X, ib. 71,00.

RACINE, Oeuvres. Tome 1—3. Amst. et Lpz. 1750 (m. Portr. og Kobb. af *Tanjé*). I, Hellæderbd. 36,00.

— Oeuvres. (Impr. par ordre du Roi). Tome 1—3. Paris 1783. V, ib. i helt Maroquin, Guldsnit 170,00.

— Oeuvres. Tome 1—3. ill. Paris (1801). V, ib. m. Læderryg, Guldsnit forov. 210,00.

— Oeuvres. Tome 1—8 og Album. Nouv. éd. Paris 1865—73. V, ib. i Maroquin, Guldsnit 260,00.

— Oeuvres. Tome 1—8. Paris 1869—77. V, ib. i Maroquin, Guldsnit 175,00.

RACINET, Le costume historique. Tome 1—6. (I Mapper). Paris 1888. V 36,00.

K. L. RAHBEK, Lommebog for Skuespilyndere. Kbh. 1788 m. Portr. VI, ib. 27,00.

— Prosaiske Forsøg. Bd. 1—8. Kbh. 1796 —1800. VI, Hellæderbd. 16,00.

— Den Kunst at være lykkelig med Koner. Kbh. 1802, m. Kobb. VI, Papbd. 44,00.

K. L. RAHBEK, Om Ludvig Holberg som Lystspildigter. Bd. 1—3. Kbh. 1815—17. X, ib. 23,00.

— Erindringer af mit Liv. Bd. 1—5. Kbh. 1824—29. XI, ib. 35,00.

J. RAMUS, Norriges Beskrivelse. Kbh. 5171. X, ib. 81,00.

Christian d. Tredies Recess. Kbh. 1590. — Frederik d. II's Recess og Haandfæstning. Kbh. 1590. — Gaards Rætten. Kbh. 1590. — Den danske Søræt. Kbh. 1590, m. fl. X, presset Hellæderbd. m. Beslag og Spænder 35,00.

Ce volume contient le récit de Différentes Decouvertes et l'usage Que les hommes ont fait des Productions de la Nature. [Manuskript.] V, ib. i helt Skind 110,00.

ELISÉE RECLUS, Nouvelle géographie. Tome 1—5. Paris 1875—80. V, ib. m. Læderryg 80,00.

T. REENBERG, Poetiske Skrifter. Bd. 1—2. Kbh. 1769. VI, Hellæderbd. 20,00; XIII, ib. 18,50.

(G. REISCH,) Margarita philosophica nova. Argentorati (Joann. Gruninger) 1512 (?) X, ukomplet, presset Pergamentbd. m. Spænder 21,00.

C. F. REISER, Historisk Beskrivelse over den fyrgterlige store Ildebrand 1728. Kbh. 1784. XI, st. hft. 10,50.

— Samme Bog. — Samt: Afhandling om Mennesker og Fruentimmer. Kbh. 1785. Quindekiønnets Hæderskrands til C. F. Reiser. Kbh. 1785 X, ib. 61,00.

C. REITZEL, Danske Kunstneres Arbejder paa Charlottenborg 1807—82. Kbh. 1883. VI 40,00; XII 18,00.

La reliure ancienne et moderne. Recueil de 116 planches de reliures artistiques av. introduction par *G. Brunet*. Paris 1878. Fol. (i Mappe). X 145,00.

RASM. HANSEN RERAVIUS, Friederich d. Andens og Dronning Sophiæ Kronings oc Brøllups Historie. Kbh. 1576. XI, ib. 152,00.

P. J. RESEN, Inscriptiones Haffnienses. Haffn. 1668. I 39,00.

Mémoires de REVERDIL (Struensée et la Cour de Copenhague), publ. par *A. Roger*. Paris 1858. V, ib. m. Maroquin-Ryg og Hjørner, Guldsnit 37,00.

P. RHODE, Samlinger til de danske Øers Laalands og Falsters Historie, udg. af *J. J. F. Friis*. Bd. 1—2. Kbh. 1859. X, ib. 10,50.

A. O. RHYZELIUS, Episcoposcopia Sviogothica eller En Swea Göthisk Sticht- och Biskops- Chrönika. Bd. 1—2. Linköp. 1752. X, ib. 21,00.

F. RICHARDT og *C. E. Secher*, Prospekter af danske Herregaarde. Bd. 1—3 (med Litografier og Tekst). VI, ib. 30,00.

— Danske Kirker, Slotte, Herregaarde og Mindesmærker. Kbh. 1867. XI, ib. 37,00.

N. D. RIEGELS, Udkast til Fjerde Friedrichs Historie. Bd. 1—2. Kbh. 1795. X, ib. 10,50.

J. RIIS, Den Danske Spectator, samt Sande- og Granskningsmand, Nr. 1—55. Kbh. 1744—45. — Den Danske Anti-Spectator. Nr. 1—45. Kbh. 1744—45 m. fl. Skrifter. X, Hellæderbd. m. Guldsnit 137,00.

— Samme Værk. X, ib. 35,00.

Den danske Rimkrønike, udg. af *Chr. Molbech*. Kbh. 1825. XI, origin. Papbd. 21,00.

Den danske Rimkrønike trykt ved *Gotfr.* af *Ghemen* i fotolithgr. Facsimile. Kbh. 1873. XIII 11,00.

ROBERTS, The Holy Land. Vol. 1—2. Lond. 1842. V, ib. m. Læderryg 100,00.

— Egypt & Nubia. Vol. 1—2. Lond. 1846. V, ib. m. Læderryg 210,00.

(ROGER et REVERDIL,) Lettres sur le Dannemarc. Tome 1—2. Genève 1757—64. XI, Hellæderbd. 15,00.

C. P. ROTHE, Peder Greve af Griffenfeldts Liv og Levnet. Bd. 1—3. Kbh. 1745. XI, Hellæderbd. 26,00.

— Vice-Admiral Peder Tordenskjolds Livs- og Heldte-Levnets Beskrivelse. Bd. 1—2. Kbh. 1747—49. XI, ib. 46,00.

— Søe-Røverens eller d. berygtede Fribytter og Caper-Capitain John Norcross Levnet og Trekker. Kbh. 1756. XI, ib. 20,00.

TYGE ROTHE, Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa. Bd. 1—5. Kbh. 1774—83. XI, Hellæderbd. m. Forgyldning 22,00.

J. J. ROUSSEAU, Principes du droit politique. Du contract social. Amst. 1762. X, Hellæderbd. 12,00.

D. E. RUGAARD, Fremragende danske Bønder før og nu. Kbh. 1891. XI, ib. 16,00.

HERM. RUGE, Fornuftige Tanker over adskillige curieuse Materier. Bd. 1. Kbh. 1754. X, ib. 16,50.

Deutsche Rundschau, hrsg. v. *Jul. Rodenberg*. Bd. 1—21. Berl. 1874—79. I, ib. 13,50.

A. N. RYGE, Peder Oxes Liv og Levnets Beskrivelse. Kbh. 1765. XI. Hellæderbd. 24,00.

En Ræffue Bog som kaldes paa Tyske Reinicke Foss, fordansket aff *Hermann Weigere*. Lybeck 1555. X, (Titelbladet og et Blad kopieret), ib. 170,00.

— Samme Bog. Kbh. 1747. VIII, ib. 20,00.

P. RØN, Hans Tausens Levnet. Hafniae 1757. XI, Papbd. 10,00.

Sagabibliothek, udg. af *P. E. Müller*. 1—3. Kbh. 1817—20. I, ib. 10,50; XI, ib. 16,00.

Oldnordiske Sagaer udg. i Oversættelse af d. Nord. Oldskrift-Selskab ved *C. C. Rafn*. Bd. 1—12. Kbh. 1826—37. XI, ib. 36,00.

Paul et Virginie, par BERNARDIN DE SAINT-PIERRE. Paris 1838. V, ib. m. Læderryg og Hjørner 60,00.

Mémoires complets du Duc DE SAINT-SIMON sur le siècle de Louis XIV et la Régence. Tome 1—40. Paris 1842. X, ib. 30,00.

— Mémoires. Tome 1—20. Paris 1856—58. V, ib. m. Læderryg, Guldsnit forov., ubesk. 310,00.

SALMONSENS Konversations-Lexikon. Bd. 1—19. Kbh. 1893—1911. VIII, Bd. 1—15 ib. 268,00.

Ny kristelig Samler. Et opbyggeligt Tidsskrift, udg. af *E. Mau* og *J. Vahl*. Bd. 1—14. Odense 1855—78. X, ib. 12,00.

Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier v. *O. Bang*. Stykke 1—7. Kbh. 1743. X, Hellæderbd. 16,00; XI, Hellæderbd. 14,00.

Samling af Klub-Sange. 2. Opl. Kbh. 1792. X, ib. 14,00.

Danske Samlinger for Historie, Topographie, Personal- og Literaturhistorie, udg. af *Chr. Bruun*, *O. Nielsen*, o. a. Bd. 1—12. Kbh. 1865—79. I, ib. 44,00; III, Hft. 2 mgl. 18,00; XI, ib. 41,00,

Samlinger til Fyens Historie og Topographie. Bd. 1—10. Odense 1861—90. I, ib. 44,00.

Samlinger til jydsk Historie og Topografi. Række 1—4, Bd. 1—2 (22 Bd.). Aalborg og Kbh. 1866—1916. I 50,00 og ib. 62,00 og 80,00.

Kirkehistoriske Samlinger, udg. af *H. F. Rørdam*. Række 1—5. (26 Bd.) Kbh. 1849—1913. I, Række 1—2 ib., Række 3—5 st. hft. 25,00; XIII, ib. 40,00.

— Række 1—3. 1849—77. X, ib. 14,00.

— Række 1—4. 1849—1903. VII 23,00.

Kiøbenhavnske Samlinger af rare trykte og utrykte Piecer. I Holbergiana — II. Tychoniana. Kbh. 1755—56. X, ib. (Bd. 1 ukompl.) 20,00; XIII, Læderbd. 10,00.

Sangbog for St. Johannes-Logen „Kosmos“ i Helsingør. Helsingør 1868. X, ib. 16,00.

Danske Sange af det ældste Tidsrum af det

gamle Sprog, oversatte (af *B. C. Sandvig*). Kbh. 1779. X, ib. 36,00.

100 Sange og Viser fra Scenen, udg. af *Carl Marx*. Kbh. 1883. X, ib. 12,00.

(Jac.) Sannazaro, Arcadia. Venezia (Aldus) 1534. I, Pergamentbd. 12,00.

SAVARIN, Psychologie du gout. Paris u. A. V, ib. m. Læderryg, Guldsnit 56,00.

SAXO GRAMMATICUS, Historia Danica. (ed. *Chr. Pedersen*). Paris 1514. Fol. X, Titelbl. mgl., mod. Hellæderbd. 20,00.

— Den danske Krønicke offuerseet oc forbedret aff *And. Søffrinssøn Vedel*. Kbh. 1575. Fol. X, mod. Hellæderbd. 220,00.

— Historia Danica. Francof. 1576. Fol. X, ib. 95,00; XI, ib. 32,00.

— Gesta Danorum ed. *Stephanius*. Kbh. 1644. Fol. VII, Læderbd. 19,50.

— Den danske Krønike v. *Anders Søffrenson Vedel*. Kbh. 1690. V, ib. i helt Læder 155,00.

— Danmarks Krønike fordansket af *N. F. S. Grundtvig*. Bd. 1—3. Kbh. 1818—22. I, ib. 25,00; XI, ib. 17,00.

— Historia Danica ed. *Müller* et *Velschow*. Bd. 1—2. Havn. 1839—58, u. Tvl. I, ib. 10,50.

— Den danske Krønicke offuers. aff *A. S. Vedel*, udg. paany af *C. F. Wegener*. Kbh. 1851. Fol. XI, ib. 15,00.

(H. E. SCHACK,) Phantasterne. Fortælling. Kbh. 1858. I, ib. 21,00; III, ib. 18,00; VI, ib. 26,00.

J. K. SCHANDRUP, Curieuse poetiske Skrifter. Kbh. 1728. X, ib. 15,00.

SCHEFFER, Historie de la Laponie, trad. par *L. P. A. L.* Paris 1678. X, Hellæderbd. 110,00.

N. SCHIØRRING, Sang-Bog eller Psalmer og Sange. Kbh. 1783. XI, Hellæderbd. (m. Dronning Juliane Maries Monogram) 11,50.

J. H. SCHLEGEL, Geschichte d. Könige v. Dänemark aus d. Oldenburgischen Stamme. Bd. 1—2. Kopenh. 1769—77. Fol. X, Bd. 1 Hellæderbd. Bd. 2 ub. 75,00; XI, Hellæderbd. 77,00.

(L. SCHNABEL,) Der im Irrgarten der Liebe herumtaumelnde Cavalier. Warningstadt 1738. III 40,00.

J. F. SCHOUW og *D. F. Eschricht*, Afbildinger af Dyr og Planter. Kbh. 1844, m. kolor. Kobb. XI, ib. 20,00.

(A. SCHUMACHER,) Efterretning om den hartad utroelige ureenlige Tilstand i hvilken Snøde Præstegaard paa Langeland befandt sig i Aaret 1711. Kbh. 1757. XI 52,00.

(N. C. SCHWACH,) Ny sandfærdig Vise om Peder Paars i Aarhus af *Corn. Svendsen*. Kria. 1845. XIII, ib. 10,00.

F. C. SCHÖNAU, Samling af danske lærde Fruentimer. Bd. 1—2. Kbh. 1753. XI, Hellæderbd. 40,00; (Titelbl. til Bd. 2 mgl.) 20,00; (ukompl.) 11,00.

G. SCHØNING, Rejse gennem en Del af Norge. Kbh. 1778. IV, ib. 10,00.

W. SCOTT, Waverly novels. Vol. 1—12. Edinb. 1842—47. V, ib. i helt Kalveskind, Guldsnit 320,00.

Scriptores rerum Danicarum medii aevi ed. *J. Langebek*. Tom. 1—2. Hafn. 1772—73. Fol. I, Hellæderbd. 15,00.

Scriptores rerum Svecicarum medii aevi ed. *E. M. Fant*. Tom. 1—2. Upsaliæ 1818—28. Fol. I, ib. 16,00.

Den uundværlige Selskabsmand til Tidsfordriv for Alle. Blandet Indhold samlet af *A. W.* Kria. 1875. X, ib. 20,00.

L. A. SENECA, Skriffter fordanskit af *Birg. Tott*. Sorøe 1658. Fol. u. Portr. VI, ib. 54,00.

Ain Sermon von der Anbeetung oder Eererpietung, etc. gepredigt von ain Carmelit im jar 1522. 4:o. X 28,00.

Sermones quadragesimales Thesauri novi. Argentinae 1491. Fol. X, ib. 22,00.

Sermones Thesauri novi de tempore. Argentinae (Martin Flach) 1493. Fol. X, ib. 25,00.

Sermones Thesauri novi de sanctis. Argentinae (Martin. Flach) 1493. Fol. X, ib. 50.00.

Lettres de Madame Sévigné. Tome 1—14, Album. Paris 1862—66. V (Ekspl. Nr. 30), ib. i helt Maroquin 510,00.

The plays of William Shakespeare. Vol. 1—15. Notes by *Samuel Johnson & George Steevens*. 4. ed. Lond. 1793. V, ib. i helt Skind, Guldsnit 525,00.

— Dramatiske Værker. Overs. af *Lembcke*. Bd. 1—18. Kbh. 1861—72. IX, ib. 45,00.

— Samme Bog, 2. Udg. Kbh. 1877—79. VII, ib. i 6 Bd. 40,00.

E. C. Sibbern, Om Elskov. Kbh. 1819. XI, ib. 10,50.

N. P. Sibbern, Bibliotheca historica Dano-Norvegica. Hamb. et Lips. 1716. X, Pergamentbd. 12,00.

E. Sibly, A new and complete illustration of the celestial science of astrology. 1—2. Lond. 1813—17. X, Hellæderbd. 72,00.

Carol. Sigonii scholia, qvibus *T. Livii* Patavini historiæ et earum epitome explanantur. Basileæ 1556. X, presset Pergamentbd. 11,00.

M. J. Skaaning, En Synderis Speyel. Kbh. 1587. X, presset Hellæderbd. 110,00.

Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn, udg. af *S. Soldin* og *Fr. Thaarup*. 1811, 1814—27 og 1831. Kbh. X, ib. 60,00.

A. F. Skjöldebrand, Les cataractes et le canal de Trollhätta en Suède. 12 planches av. description. Sthlm. 1804. XI 60,00.

H. H. Skonning, Kattenis Rettergang med Hundene. Aarh. 1650. XIII, Læderbd. 41,00.

— Geographia historica Orientalis d. e. Atskillige Østerske Landis oc Øers Beskriffvelse. Aarh. 1641. XI, Hellæderbd. 305,00.

P. N. Skougaard, Beskrivelse over Bornholm. Bd. 1. Kbh. 1804. XI, ib. 17,00.

— Bornholms Saga. Aalb. 1834. XI, ib. 16,00.

N. Slange, Christian den Fierdes Historie. Kbh. 1749. III, ib. 19,00; X, Hellæderbd. m. rig Forgyldning og Guldsnit 265,00; XI, Hellæderbd. 96,00.

J. Sleidanus, De statu religionis et reipublicæ Carolo Quinto Cæsare commentarii. U. St. 1557. X, presset Pergamentbd. 12,00.

Henr. Smids Tredie og fierde Urtegaard. — En Bog om Pestelentzis Aarsage. — En skøn nyttig Lægebog. — Atskillig Legedom som skal købis i Apoteken. — En liden Bog om Menniskens Vand. Kbh. 1577. XI, Hellæderbd. 55,00.

— Samme Bog. XI, Hellæderbd. 56,00.

— Samme Bog. Lübeck 1598—99. XI, Pergamentbd. 27,00.

— Lægebog. Kbh. 1577. X, (ukompl.) ib. 30.00.

T. Smollett, The adventures of Peregrine Pickle. Vol. 1—4. Lond. 1779. X, Hellæderbd. 31,00.

— Peregrine Pickles Tildragelser, overs. 2. Opl. Bd. 1—4. Kbh. 1797—1817. X, ib. 11,00.

Fr. Sneedorff, Samtlige Skrifter. Del 1—4. (6 Bd.). Kbh. 1794—98. XI, ib. 15,00.

J. S. Sneedorff, Samtlige Skrivter. Bd. 1—9. Kbh. 1775—77. X, Hellæderbd. 34,00; XI, Hellæderbd. 25,00.

Snorre Sturlesons Norske Kongers Historie paa Islandsk, Dansk og Latin, udg. af *G. Schøning*. Bd. 1—3. Havniæ 1777—83. X, ib. i Hellæderbd. m. rig Forgyldning og Guldsnit 50,00.

— Norges Konge-Krønike, fordansket af *N. F. S. Grundtvig*. Bd. 1—3. Kbh. 1818—22. XI, ib. 15,00.

Det Kongelige Spejl, islandsk, dansk og

latinsk Tekst, udg. af *H. Einarsen*. Sorøe 1768. X, ib. 10,00.

Bekendnis LAZARI SPENGLER weiland Syndici der Stadt Nürmberg, m. Vorrhede D. *Mart. Lutheri*. Wittemberg 1535. — (Lazarus Spengler,) Schutzrede und christenliche antwort ains erbarn liebhabers gotlicher warhayt der heyligen schrifft auff etlicher vermaint wiedersprechen. Apologia Dyalogus Defensorius. X 20,00.

Swerikes Rijkes Stadz Lagh effter Gustaf Adolffs Befalning uthgången. Sthlm. 1617. (1618). Fol. X, ib. 16,00.

SCHACK STAFFELDT, Digte. Bd. 1. Kbh. 1804. VI, st. hft. 20,00.

— Nye Digte. Kiel 1808. III, ib. 22,00.

— Samlede Digte og Biographie, udg. af *F. L. Liebenberg*. Bd. 1—4. Kbh. 1843—47. VI, ib. 15,00; XIII, ib. 10,00.

Dannebrog-Ridder-Ordens Statuter. Kbh. 1693. Fol. m. Kobb. X, Hellæderbd. m. Forgyldning og Guldsnit samt vedhængende Segl i Trækapsel 90,00.

JOHS. STEENSTRUP, Studier over Kong Valdemars Jordebog. Bd. 1—2. Kbh. 1873—74. I 11,00; X, ib. 16,00.

— Normannerne. Bd. 1—4. Kbh. 1876—82. I, ib. 40,00.

N. STENO, Observationes anatomicæ. Lugd. Batav. 1662. X, Hellæderbd. 20,00.

— Elementorum myologiæ specimen. Amst. 1669. X, Hellæderbd. 20,00.

— De solido intra solidum naturaliter contento. Florent. 1669. X, Pergamentbd. 55,00.

— Defensio et plenior elucidatio epistolæ de propria conversione. Hannov. 1680. X 60,00.

S. J. STEPHANIUS, De regno Daniæ et Norwegiæ. Lugd. Batav. (ex offic. Elzeviriana) 1629. X, Pergamentbd. 10,00.

S. STERM, Statist.-topogr. Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt. Bd. 1—3. Kbh. 1834—38. X, ib. 21,00.

L. STERNE, A sentimental journey through France and Italy, by Mr. Yorick. Lond. 1817. X, ib. 15,00.

— Yoricks følsomme Reise igennem Frankrig og Italien, overs. af *H. I. Birch*. Kbh. 1775. X, Hellæderbd. 15,00.

Stimmen aus Maria-Laach. Katolische Blätter Bd. 2—63. Freiburg 1872—1902. — Register 1—2. (Bd. 4—23 ib. i Hellæderbd.) — Ergänzungshefte 1—80 u. 82. Sm. St. 1877—1902. (Hft. 1—4 og 9—20 ib. i Hellæderbd.) X 155,00.

EDV. STORM, Bræger. Kbh. 1774. XIII 12,25.

— Indfødsretten i fire Sange. — Fabler og Fortællinger i den Gellertske Smag. — Om Jøndalen, Boraasiade. — Adskilligt paa Vers. — Bræger. XIII, ib. 17,00.

— Samlede Digte. Kbh. 1785. VI, Hellæderbd. 17,00.

A. STRINDBERG, Giftas. Bd. 1—2. Sthlm. 1885—86. III, ib. 30,00; VI (Bd. 1, 2. uppl.) ib. 10,00.

— Tjenstqvinnans son. Sthlm. 1886. III 13,00.

— Fadren. Sorgespel. Helsingb. 1887. VI, ub. m. Omslag 20,00.

— Tryckt och otryckt. Bd. 1—4. Sthlm. 1890—97. III, ib. 22,00.

— Inferno. Sthlm. 1897. III, ib. 10,50.

— Samlade skrifter. Bibliofilupplaga. Bd. 1—44. Sthlm. 1912—17. III 125,00.

A. STRUNK, Samlinger til en beskrivende Catalog over Portraiter af Danske, Norske og Holstenere. Kbh. 1865. XI 12,00.

AMBR. STUB, Arier og andre poetiske Stykker. Kbh. 1771. VI, ib. 170,00.

— Samme Bog. 2. rettede og forøg. Oplag. Odense 1780. XIII, 65,00.

VIGGO STUCKENBERG, Digte. Kbh. 1886. III 20,00.

VIGGO STUCKENBERG, Sol. Kbh. 1897. XIII, ib. 21,00.

— Hjemfalden. Kbh. 1898. XIII, ib. 22,00.

— Digte. Ny Samling. Kbh. 1901. Privattryk (Nr. 41 af 115 Ekspl.). Omslag af Dorph, Exlibris af Tegner. Ægte Japanpapir. XIII, ib. 70,00.

— Samme Bog (uden Omslag og Nr.) XIII, ib. 37,00.

D. H. STØVER, Vort Aarhundrede, overs. Del 1—8. Kbh. 1798—1804. X, ib. 12,00.

P. F. SUHM, Samlinger til den danske Historie. Bd. 1—2. Kbh. 1779—81. I, Hellæderbd. — Samt: Nye Samlinger til d. danske Historie. Bd. 1—4. Kbh. 1792—95. I, Hellæderbd. 59,00.

— Historie af Danmark fra de ældste Tider. Tome 1—14. Kbh. 1782—1828. I, ib. 56,00.

— Samlede Skrifter. Bd. 1—16. Kbh. 1788—99. X, Hellæderbd. 40,00; XI, ib. 14,00 og 16,00.

CONRAD SUMMENHARDT, Commentaria in summam physicae Alberti Magni. Hexastichon *Jacobi Wimphelingii*. Hagenow (Henr. Gran) 1507. Fol. X, ib. 30,00.

J. J. SVANING, Chronologia Danica. Hafniæ 1650. Fol. X, Pergamentbd. 12,00.

E. SWEDENBORG, Von d. Erdcörpern d. Planeten u. d. gestirnten Himmels Einwohnern. Anspach 1771. X, ib. 33,00.

Voyage de HENRY SWINBURNE dans les deux Siciles en 1777, 1778, 1780, trad. par un voyageur français. Paris 1785. V, ib. m. helt Skind, Guldsnit 150,00.

PEDER SYV, Nogle Betænkninger om det Cimbriske Sprog. Kbh. 1663. XI, ib. 18,00.

— Danske Ordsprog. 1—2. Kbh. 1682—88. III 45,00; XIII 110,00.

— 200 Viser om Konger, Kemper oc andre. Kbh. 1739. XIII, Pergamentbd. 45,00.

— 200 Kæmpe Viser. Kbh. 1764. IV, ib. 30,00.

JULIE W. SØDRING, Erindringer. Bd. 1—2. Kbh. 1894—95. VIII, ib. 20,00; IX, ib. 16,00; XI, ib. 12,00.

Danske Søkort af JENS SØRENSEN 1646—1723, udg. af *Johs. Knudsen*. Kbh. 1916. Fol. I 20,00.

H. TAINE, Den engelske Literaturs Historie v. *H. S. Vodskov*. Bd. 1—4. Kbh. 1873. XII, med Dedikation fra Forl. 10,00.

TARQUINIUS OCYORUS (alias *Schnellenberg*), Experimenta von zwentzig Pestilenz Wurtzelen unnd Kreuttern. Strassb. 1580. X, ib. 12,00.

E. G. TAUBER, Historia Scholæ Cathedralis Arhusiensis. Arhusiæ 1817. X, ib. 10,25.

C. M. TAUSAN, Lig-Prædiken over Hans Christensøn Humblet. Kbh. 1645. XI, ib. 10,50.

TEGNÉR, Frithiofs Saga, ill. af *Malmström*. Sthlm. 1868. V, ib. m. Satin, Guldsnit 21,00.

Tegninger af ældre nordisk Architektur. 1. Samling, 1.—4. Række og 2. Samling, 1.—3. Række. Kbh. 1872—90. Fol. XI 20,00.

Les comédies de TERENCE trad. par *le Monnier*. Tome 1—2. Paris 1771. V, ib. i helt Skind, Guldsnit 120,00.

P. TERPAGER, Chronicon ecclesiæ Ripensis seu Annales episcoporum Ripensium. Havniæ 1708. X 12,00.

— Ripæ Cimbricæ seu urbis Ripensis in Cimbria sitæ descriptio. Flensburg 1736. XI, ib. 20,00.

The new Testament, ill. Lond. 1864. V, ib. i Maroquin m. Guldsnit, i helt Maroquin-Hylster 70,00.

Novum Testamentum omne, tertio iam ab *Erasmo Roterodamo* recognitum (Græce et Latine). Basileae (Jo. Frobenius) 1522. Fol. [Panzer VI 420]. X, ib. 15,00.

A. THAER, Grundsætninger for Landoeconomien, overs. af *J. C. Drewsen*. Bd. 1—4. Kbh. 1816—19. X, ib. 10,00.

THEODORET, Kirkens Historie i fjerde Aarhundrede, overs. af *Muus*. Bd. 1—5. Kbh. 1876—81. X, ib. 15,50.

J. M. THIELE, Danmarks Folkesagn. Bd. 1—3. Kbh. 1843—60. I, ib. 17,00.

— Thorvaldsens Biographie. Bd. 1—4. Kbh. 1851—56. X, ib. ubesk. m. Guldsnit forov. 26,00.

A. THIERS, Histoire du Consulat et de l'Empire. Tome 1—20. Paris 1845—62. V, ib. m. Maroquin-Ryg, Guldsnit forov. 115,00.

— Consulatets og Keiserdømmets Historie, overs. af *Magnus*. Bd. 1—17. Kbh. 1845—60. I 14,00.

H. NIELSEN THOLLØS, Kong Davids Hoffuit-Nøgel til Guds Naades Skatkammer m. m. Del 1—6. Kbh. 1638. XI, Hellæderbd. 24,00.

THOMAS A KEMPIS, De imitando Christo. Om Christi Efterfølgelse, offuers. af *J. Jacobsen Venusinus*. Kbh. 1632. XI, Pergamentbd. 10,00.

P. G. THORSEN, De danske Runemindesmærker. Bd. 1—2. Kbh. 1864—80. I 10,00.

A. THURA, Idea historiæ litterariæ Danorum. Hamb. 1723. — Samt: *N. P. Sibbern*, Bibliotheca historica Dano-Norvegica. Hamb. et Lips. 1716. X, Hellæderbd. 13,50.

L. DE THURAH, Den danske Vitruvius. Bd. 1—2. Kbh. 1746—49. V, ib. i helt Læder 1700,00; VI (ukompl.) 80,00; X, Hellæderbd. 1000,00.

— Hafnia hodierna. Kbh. 1748. X, mod. Hellæderbd. 435,00.

ALBII TIBULLI Elegia de amoribus et laudibus Messale. Lipsiae (Jacob Thanner) 1500. X, mod. Hellæderbd. 70,00.

Illustreret Tidende 1880—1913. XII, ib. 44,00.

Historisk Tidsskrift, udg. af den danske historiske Forening. 1.—8. Række m. Register. Kbh. 1840—1917. I, ib. 71,00; 1.—7. Rækkes Bd. 1 ib. 75,00.

Historisk Tidsskrift, 1.—7. Rækkes Bd. 3. Kbh. 1840—1902. VII, delvis ib. 33,00.

— 1.—4. Række (24 Bd.). Kbh. 1840—78. X, ib. 32,00.

Juridisk Tidsskrift, udg. af *A. S. Ørsted* og *P. G. Bang*. Bd. 1—40 m. Registre. Kbh. 1820—48. VI, ib. 10,00.

Tidsskrift for Kunstindustri, red. af *C. Nyrop*. Kbh. 1885—99. XI, ib. 37,00.

Personalhistorisk Tidsskrift. 1.—7. Rækkes 1.—2. Bd. Kbh. 1880—1917. I (1.—4. Rækkes Bd. 1 ib.) 92,00.

— 1.—7. Rækkes 1. Bd. 1880—1916. I, ib. 81,00.

Tidsskrift for udenlandsk theologisk Litteratur, udg. af *H. N. Clausen* og *M. H. Hohlenberg*. Aarg. 1—20. — Nyt Tidsskrift. Aarg. 1—26. Kbh. 1833—78. X, ib. 15,00.

— 1833—83. XIII, ib. 10,50.

Theologisk og Nyt theolog. Tidsskrift, udg. af *C. E. Scharling* og *C. T. Engelstoft*. Bd. 1—24. Kbh. 1837—61. X, ib. 11,00.

M. HENRICHSON TISTORPH, Ligprædiken over Sognepræst Joh. Adolph Bornemann. Kbh. 1706. Fol. X, mod. Hellæderbd. 16,00.

J. CL. TODE, Samlede danske poetiske Skrifter. Bd. 1—2. Prosaiske Skrifter. Bd. 1—4. Kbh. 1793—98. X, ib. 30,00.

— Prosaiske Skrifter. Bd. 1—4. VI, Hellæderbd. 19,00.

J. P. TRAP, Beskrivelse over Kongeriget Danmark. 2. Udg. Bd. 1—6. Kbh. 1872—79. M. Atlas. I, ib. 21,00; VII 15,00; XII, ib. 11,00.

— Beskrivelse af Hertugdømmet Slesvig. Bd. 1—2. Kbh. 1864. VII, ib. 21,00; XI, ib. 16,00; XIII, ib. 10,00.

Das dunkle Treiben d. Freimaurerei, beleuchtet von einem Exilierten. Paderborn 1885. X, ib. 50,00.

JOANN. TRITHEMIUS, Liber de triplici regione claustralium. Moguntina (Petr. Fridbergensis) 1498. X, Papbd. 25,00.

— Polygraphiæ libri sex. Francof. 1550. X, presset Pergamentbd. 18,00.

TROELS-LUND, Dagligt Liv i Norden. Bd. 1—14. Kbh. 1903—04. II, ib. 80,00; XII (1—8 ib.) 36,00; XIII, ib. 20,00;

— Samme Bog. 4. Udg. Bd. 1—14. Kbh. 1914. III, ib. 58,00; XIII, ub. 12,00.

En Samling af „Trykkefriheds-Skrifter", Kbh. 1770—72. XI, ib. i 11 Bd. 100,00.

C. B. TULLIN, En Maji Dag m. fl. andre Digte. Kbh. 1767. XIII, ib. 40,00.

— Samtlige Skrifter. Bd. 1—3. Kbh. 1770—73. VI, ib. 12,00; X, trykt paa Skrivpapir, Hellæderbd. m. Guldsnit 52,00; XIII, Læderbd. 10,00.

PEDER TUXEN, Solens blodrøde Nedgang. Kbh. 1703. XI, Hellæderbd. 18,00.

C. L. TYCHONIUS, Samling af Vers og Indfald. Odense 1776. X, ib. 27,00.

Ude og Hjemme. Aarg. 1—6. Kbh. 1877—83. III, ib. 24,00.

— Aarg. 1—7. 1877—84. III 10,00; VIII, ib. 100,00.

Udvalg af danske Viser fra d. 16—18. Aarh. udg. af *R. Nyerup*. Bd. 1—2. Kbh. 1821. VI, ib. 27,00.

Juridisk Ugeskrift red. af *de Coninck* o. a. Kbh. 1839—67. I, ib. 35,00; VI, ib. med Registre 20,00.

Ugeskrift for Retsvæsen 1867—1917. Kbh. I, 1867—1916 ib. 655,00.

— 1863—1916. (54 Bd.) XIII 475,00.

J. VAHL, Slægtebog over Afkommet af Christiern Nielsen. Hft. 1—17. Kbh. 1883—97. I 13,00.

A. S. VEDEL, Oratio panegyrica oblata reg. Dan. Friderico II. Ottohniæ die Maii 3 1580. Hafniæ 1580. X 12,00.

VEDEL SIMONSEN, Bidrag til Rugaards Historie. Bd. 1—3. Kbh. 1843—44. I 10,50.

VEDEL SIMONSEN, Samlinger til Elvedgaards Historie. Bd. 1—4. Odense 1845—46. I 10,00.

Ziirlige og smukke danske Vers over foresatte Materier af *Horatio*. 1—5. Prøve. Kbh. 1738—40. XIII 60,00.

E. VIOLLET-LE-DUC, Dictionnaire raisonné de l'architecture française. Tome 1—10. Paris 1875. III, ib. 70,00.

C. H. VISBY, Mureriske Foredrag for St. Johannesmurere. Bd. 1—2. Kbh. 1876—82. X, ib. 96,00.

Selskabsmandens Visebog. Kbh. 1875. X, ib. 20,00.

Udvalgte danske Viser fra Middelalderen, udg. af *Abrahamson*, *Nyerup* og *Rahbek*. Bd. 1—5. Kbh. 1812—14. VI, ib. 12,00; X, ib. 101,00; XIII, ib. 14,00 og 12,50.

M C. VOLQUARTZ, Siælens Luth d. e. Aandelige Sange. Kbh. 1778. XI, Hellæderbd. 12,50.

VOLTAIRE, Keiser Peter den Stores Liv og Levnet, overs. 1—2. Kbh. 1766—69. X, Hellæderbd. 12,00.

— La Pucelle d'Orléans. Poème. Tome 1—2. Londres 1780. I, Hellæderbd. m. Forgyldning og Guldsnit 63,00; V, ib. i helt Maroquin, Guldsnit 205,00.

— Oeuvres compl. Tome 1—70. Basle 1784—89. X, ib. 200,00

— La Henriade. Poéme. Paris 1825. V, ib. i helt Skind, Guldsnit 101,00.

Voyage de la Pérouse autour du monde, rédigé par *L. A. Milet-Mureau*. Tome 1—4, av. Atlas. Paris 1797. X, ib. 66,00.

Voyages de *La Motraye* en Europe, Asie et Afrique. Tome 1—3. Haag 1727. 155,00.

C. F. WADSKIÆR, Poetisk Skue-Plads. Kbh. 1741. X, ib. 30,00.

H. M. W(ALLENSBEC), Diarium polem. metric.

Latino-Danic. obsidionis Havniensis. Kbh. 1660. XIII, Pergamentbd. 90,00.

P. T. WANDALL, De paa Jægerspriis ved Mindestene hædrede fortiente Mænds Levnets-Beskrivelser. Bd. 1—2, Hft. 1. Kbh. 1783—94. XI (Bd. 1 ib.) 16,00.

N. H. WEINWICH, Beskrivelse over Stevns-Herred. Kbh. 1798. XI, st. hft. 10,50.

J. H. WESSEL, Kiærlighed uden Strømper. Kbh. 1774. XIII 51,00.

— Votre serviteur otiosis. Et periodisk Ugeblad. Kbh. (1785). (Nr. 1—2, 5 og 52 mgl.) XIII, ib. 80,00.

— Samlede Skrifter. Bd. 1—2. III (Titelbl. og Portr. mgl.) ib. 15,50; XIII, Læderbd. 95,00.

JOACH. WESTPHAL, Faul Teuffel, wider das Laster d. Müssigganges. Frankf. a. M. 1564. X, ib. 27,00.

S. V. WIBERG, Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie. Bd. 1—3 m. Register. Odense 1870—73. X, ib. 42,00.

— Samme Værk m. Suppl. 1879. I, ib. 45,00.

(J. WIELAND,) Achilles og Polixene forestillede udi en Tragedie. Kbh. 1725. X, ib. 32,00.

— Tabula Cisterciensium Sorana. Havn. 1712. XI, Hellæderbd. 11,00.

JOHAN WILDT, Jobi Historia, christlich nützlich Predig weyss aussgelegt. Meyntz 1558. Fol. X, mod. Hellæderbd. 11,00.

CHR. WINTHER, Digte. Kbh. 1828. III 62,00; VI, ib. 41,00.

— Haandtegninger. Kbh. 1840. III, i orig. Kartonnage 45,00.

— Fire Noveller. Kbh. 1843. — Jung-Stillings Levnetsbeskrivelse overs. af Chr. Winther. Kbh. 1857. VI, ib. 12,00.

— Haandtegninger, gamle og nye. Kbh. 1846. III, i orig. Omslag 25,00; VI, ib. 10,50.

— Lyriske Digte. Kbh. 1849. VI, ib. 10,50.

— Tre Fortællinger. Kbh. 1851. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 15,00.

CHR. WINTHER, Nogle Digte. 2. Udg. Kbh. 1852. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 14,00.

— En Student og en Jomfru. Kbh. 1852. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 45,00.

— Nye Digtninger. Kbh. 1853. VI, ib. 17,00.

— Hjortens Flugt. Kbh. 1856. III, ib. 28,00.

— Brogede Blade. Digte. Kbh. 1865. VI, m. skreven Dedikation fra Forf., ib. 13,00.

F. H. WIWET, Den danske Mercurius, 1752—55. Kbh. 1756. XIII, Læderbd. 70,00.

J. LAURITZØN WOLF, En evigvarende Kircke, Politisk oc Huusholdnings Calender. Kbh. 1648. X, ib. 13,00; XI, ib. 21,00.

— Encomion regni Daniæ. Kbh. 1654. I 26,00; XI, ib. 15,50.

O. WOLFF, Historisk Ordbog eller kortfattede Levnetsløb over alle Personer. Bd. 1—11. Kbh. 1807—19. XI, ib. 21,00.

J. WORM, Forsøg til et Lexicon over lærde Mænd. Bd. 1—4. Kbh. 1771—84. I, ib. 21,00; XIII, ib. 35,00.

OL. WORM, Rumica seu Danica literatura antiqvissima. Hafn. 1636. XI, Pergamentbd. 10,00.

Der Wucherer Messkram oder Jarmarckt. Ein Newer Pasquillus. 1544. X, ib. 31,00.

G. ZOËGA, Numi Aegyptii Imperatorii prostantes in Museo Borgiano Velitris. Romae 1787. X, ib. 14,00.

— De origine et usu Obeliscorum. Romae 1797, X 22,00.

— Catalogus codicum Copticorum manuscriptorum qui in Museo Borgiano Velitris adservantur. Romae 1810. X, ib. 12,00.

D. G. ZWERGIUS, Det siellandske Clerisie. Kbh. 1754. I 11,50.

Den navnkundige AESOPI Liv og Levnet item tolv Snese Fabeler af Æsopo, overs. Kbh. 1734. X, ib. 27,00.

A. OEHLENSCHLÄGER, Digte. Kbh. 1803, m. Musikblad. (Eftertrykket). VI, ib. 12,00.

A. OEHLENSCHLÄGER, Poetiske Skrifter. Bd. 1—2. Kbh. 1805. VI, Hellæderbd. 75,00; XIII, Skrivpapir, ib. 33,00; ib. i Hellæderbd. 33,00.
— Nordiske Digte. Kbh. 1807. III, ib. 11,00; VI, ib. 12,00.
— Axel og Valborg. Kbh. 1810. — Hagbarth og Signe. Kbh. 1815. — Fostbrødrene. Kbh. 1817. — Erik og Abel. Kbh. 1820. VI, ib. 20,00.
— Digtninger. Bd. 1—2. Kbh. 1811—13. III 17,00; VI, ib. 11,00.
— Helge. Kbh. 1814. III 16,00.
— Hroars Saga. Kbh. 1817. III 12,50.
— Norgesrejsen. Kbh. 1834. III 11,00.
— Nordens Guder. Kbh. 1819. III, ib. 10,00; VI, ib. 13,00; XIII, ib. 10,50.
— Samlede Digte. Bd. 1—3. Kbh. 1823. XIII, ib. 11,00.

A. OEHLENSCHLÄGER, Om Kritiken i Kjbh. flyvende Post om Væringerne i Myklagaard. Kbh. 1828. XIII 10,25.
— Prometheus, Maanedsskrift. Bd. 1—6. Kbh. 1833—34. VI, ib. 14,00.
— Fyensreisen. Kbh. 1835. VI, m. skreven Dedikation til Chr. Wilster fra Forf. 38,00.
— Knud den Store. Kbh. 1839. VI, m. skreven Dedikation til Chr. Wilster fra Forf., ib. 30,00.

A. S. ØRSTED, Haandbog over d. danske og norske Lovkyndighed. Bd. 1—6 m. Register. Kbh. 1822—43. I, ib. 10,00.
— Af mit Livs og min Tids Historie. Bd. 1—4. Kbh. 1851—57. XI, ib. 19,00.

N. C. ØST, Materialier til et dansk biographisk-literarisk Lexicon. Nr. 1—150. Aarg. 1—4. Kbh. 1835—38. I 10,00.

VORE OFFENTLIGE BIBLIOTEKER I 1919—20

I. DET KONGELIGE BIBLIOTEK

MEDENS de store Biblioteker i Mellemeuropa i det forløbne Aar har lidt stærkt under Krigens økonomiske Virkninger, har man endnu herhjemme kunnet fortsætte Arbejdet med nogenlunde usvækket Kraft. I Tyskland maatte adskillige Biblioteker lukke i kortere eller længere Tid paa Grund af Brændselsnøden; det gamle Hofbibliothek i Wien (nu Staatsbibliothek) har været ude af Stand til at købe udenlandsk Litteratur, hele Annuet medgik til Indbindingen af Pligteksemplarerne. Det tidligere Kgl. Bibliothek i Berlin har maattet indskrænke sit Abonnement af udenlandske Tidsskrifter til omkring 5 Procent af det tidligere. Den ugunstige Valuta og de enorme Indbindingspriser er ogsaa her Hovedaarsagerne.

Ganske vist mærker ogsaa vi den samme Sko trykke i stigende Grad; men hidtil har Bevillingsmyndighederne traadt til med Ekstrabevillinger til de dyre Drifts- og Indbindingsudgifter. Den allerede ifjor omtalte Ekstrabevilling til Det kgl. Bibliotek paa 50 000 Kr. er endnu ikke opbrugt, saa at ogsaa Boganskaffelsen har kunnet fortsættes i stort Omfang; men den har stadig en ekstraordinær Karakter, idet Bogproduktionen gennemgaar en alvorlig Krise for Tiden.

De enormt stigende Fremstillingsudgifter har bevirket en overordentlig Indskrænkning i den videnskabelige Produktion i alle Lande og et uhyggeligt Prisniveau for Bøger. Papirnøden er international, og det er tragisk at se værdifulde tyske og franske Bøger trykte paa det elendige Papir. Den tyske Bogproduktion bestaar overvejende af populære Bøger, der kan trykkes i store Oplag, og Bøger for Bibliofiler eller rettere Krigens Gullasch. I England er Forholdene mere normale, men Bøgerne er uhyggeligt fordyrede for Lande med en ugunstig Valutakurs. Den tyske Boghandel fik i Marts gennemført en Nyordning af Handelen med Udlandet, der fordyrede Bøgerne med flere Hundrede Procent, hvilket har medført, at man i de neutrale Lande har været meget tilbageholden med Hensyn til Indkøb af tysk Litteratur.

Det kongelige Bibliotek har derfor som tidligere under Krigen fortsat med at supplere sine Samlinger af ældre Litteratur ad antikvarisk Vej. Dette har ogsaa haft sine Vanskeligheder, idet Trykningen af Kataloger er bleven saa dyr for Antikvarerne, at mange af disse har opgivet at udsende saadanne. Det er dog lykkedes at skaffe overmaade værdifulde Samlinger hertil, særlig en Række repræsentative Tidsskrifter, som hidtil har været savnet. Desuden har Inkunabelsamlingen kunnet faa værdifulde Forøgelser, hvori-

blandt maa nævnes *P. A. Bassi:* Le fatiche d'Ercole, trykt 1475 af Aug. Carnerius i Ferrara; Missale Benedictinum, trykt af Sensenschmidt i Bamberg 1481; *Petrarca:* Libro degli nomini famosi, en yderst sjælden Bog trykt 1476 i den lille italienske By Pogliano af Felix Antiquarius og Innocens Ziletus; *Otto von Passau:* Dat boek des gulden throens of der 24 ouden, trykt i Utrecht 1480 af den endnu ikke identificerede Bogtrykker G. L.; *Johannis* Apocalypsis cum glossis *Nicolai de Lyra*, et meget sjældent Tryk, maaske trykt i Rom før 1470.

Blandt andre Sjældenheder, som det er lykkedes at erhverve, kan nævnes et Samlingsbind indeholdende 9 tyske Bøger fra Begyndelsen af det 16. Aarhundrede: en Lægebog, en Bondepraktika, en Vejrbog, en Regnebog, en Landmaalerbog, en Titulaturbog, en Brevbog, en saakaldt „Wundenmann" og en Almanak, udgørende en jævn Mands Bibliotek paa den Tid; flere af disse Tryk er Unika. Endvidere *Justinians* Institutioner i tysk Oversættelse, trykt 1580 i Kurfyrstens private Trykkeri i Dresden, Kurfyrst Christian I's eget Eksemplar, og den pragtfulde Udgave af *Thomas a Kempis*: De imitatione Christi, som blev trykt i Imprimerie de Monsieur af Didot 1788, i et prægtigt Bind fra c. 1830. Samlingen af franske illustrerede Bøger fra det 19. Aarhundrede er ogsaa forøget med værdifulde Stykker.

Krigssamlingen har faaet en mærkelig Forøgelse, idet Biblioteket har erhvervet en Specialsamling af religiøs Krigslitteratur fra engelsk, tysk og fransk Side, der belyser en interessant Side af Krigens Psykologi. Denne Samling er sikkert ret enestaaende udenfor de store Landes Krigssamlinger.

En af Bibliotekets mærkeligste Forøgelser er en stor Samling kinesisk Litteratur, som en ung Dansker, Cand. KNUD KRING, der i sin Tid arbejdede et Par Aar i Biblioteket, med overordentlig Flid og Indsigt samlede under et fleraarigt Ophold i Kina, hvor han døde. Samlingen bestaar af mange Tusinde Bind og kom hertil fra Amoy, hvor Kring havde sit Hjem. Østasiatisk Kompagni viste Biblioteket den Velvilje at transportere de 25 meget store Kasser gratis fra Shanghai. En ung kyndig Kineser fra den kinesiske Legation, Hr. SIA LEI, er begyndt at ordne og katalogisere Samlingen, der efter hans Mening er overordentlig værdifuld og indeholder baade betydelige Hovedværker og store Sjældenheder samt ikke saa faa Haandskrifter. Efter hans Sigende kan kun faa europæiske Biblioteker opvise saa god en Samling. Den vil være et fortrinligt Grundlag for det Studium af kinesisk Kultur og Sprog, der før eller senere maa optages herhjemme.

Haandskriftsamlingen har faaet en meget betydelig Tilvækst. Foruden en Del orientalske Haandskrifter (deriblandt

2 gamle armeniske) maa fremhæves et græsk Lectionarium fra det 9. Aarhundrede, det ældste græske Haandskrift i Biblioteket, et latinsk Martyrologium fra Klosteret Serrateix i Spanien fra det 11. Aarhundrede med et vigtigt Nekrologium, 5 latinske Haandskrifter fra det 12. Aarhundrede, deriblandt en Samling Prædikener af *Jean d'Abbeville*.

Endnu maa nævnes et italiensk Haandskrift fra det 14. Aarhundrede indeholdende *Jacopone da Todi*'s Laude, og *Christine de Pisan*: Le livre des faits d'armes, et fransk Haandskrift fra det 15. Aarhundrede.

Af danske Haandskrifter maa fremhæves en Samling af *Emil Aarestrups* efterladte Papirer, Papirer vedrørende Maleren *Kr. Zahrtmann*, Professor *Chr. Paulsens* Dagbøger samt Overlærer *Axel Sørensens* efterladte Papirer (heri en stor Samling Breve fra Thor Lange).

Biblioteket staar som altid i Gæld til mange Venner og Velyndere, der har beriget det med gode Gaver.

H. O. LANGE

II. UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

For Universitetsbibliotekets Vedkommende har Virksomheden i det forløbne Finansaar (1/4 1919—1/4 1920) selvfølgelig maattet staa i Sparsommelighedens Tegn. De paa alle Omraader voldsomt og uberegneligt stigende Priser gjorde

dette simpelthen til en Nødvendighed og en Pligt. For os var det saa meget sværere at resignere, som Biblioteket netop nu rustede sig til at møde de store Krav, Udviklingen i den nærmeste Fremtid vil føre med sig. Aarbogens Læsere véd maaske, at der baade fra Det kgl. Biblioteks og Universitetsbibliotekets Side er blevet gjort det første Skridt til at gennemføre en strengere videnskabelig Fagdeling ved at overføre Det kgl. Biblioteks medicinske Afdeling hertil mod Aflevering af Universitetsbibliotekets Afdeling for fremmed Jura. Herved er det blevet muligt at skabe Grundlaget for et stort medicinsk Centralbibliotek i København; men naturligvis medfører en saadan Omgruppering — thi andet er det jo til at begynde med ikke — baade et omfattende Arbejde og meget betydelige Udgifter. Arbejdets Plan skal jeg i disse Linier ikke komme nærmere ind paa; Udgifterne var budgetterede med tidligere Tiders Priser for Øje og vil sikkert langt overstige det Beløb, der var beregnet — men Fremtiden skal jo ogsaa have sine Sorger. Foreløbigt maatte Bestræbelserne gaa ud paa at gennemføre det vanskelige Kunststykke for en forholdsvis ringe Sum at skaffe det mest mulige og imødekomme meget vidtgaaende Ønsker. Da det nu i første Linie drejer sig om at fremskaffe en betydelig Række kostbare medicinske Tidsskrifter, som hidtil ikke var offentlig tilgængelige her i Byen, kan det selv-

følgelig ikke nytte straks at stille store Fordringer. Naar der i Løbet af kort Tid dog er opnaaet langt mere, end man kunde vente og haabe, skyldes det for en ikke ringe Del den udmærkede Støtte, Biblioteket har haft i de to medicinske Konsulenter Prof., Dr. med. S. A. GAMMELTOFT og Reservelæge H. C. HALL, som jeg herved bringer min varmeste Tak. Ivrigere, virksommere og behageligere Medarbejdere kan ingen Bibliotekschef ønske sig.

Medicinen maatte jo, som Forholdene laa, i dette Finansaar lægge Beslag paa en stor Part af Pengene og Arbejdet; men dette skal naturligvis ikke forstaas saaledes, at de øvrige Fag er blevet tilsidesatte: Skønt det har været nødvendigt her at udvise nogen Resignation, er Bestræbelsen gaaet ud paa saavidt muligt at holde dem à jour. Dog selv dette beskedne Maal har det været vanskeligt at naa: Den tyske Boghandel er jo, navnlig i Løbet af det sidste Aar, blevet fuldstændig demoraliseret og har søgt at værne sig mod Virkningerne af Markens Fald ved en Række mer eller mindre svimlende Pristillæg, der efterhaanden har drevet tyske Bøger op i rent ud vanvittige Priser og medført betydelige Indskrænkninger i vore tyske Bogkøb. Samtidigt lagde de ulykkelige Valutaforhold væsentlige Hindringer i Vejen for at købe i England og Amerika. Derimod er der anskaffet flere franske Bøger end tidligere; her er det jo

væsentlig kun Forsendelsesmaaden og Forretningsgangen, som virker fordyrende.

Under disse Omstændigheder var det naturligvis dobbelt kærkomment, at Direktionen for det Classenske Fideicommis fra $^1/_4$ 1919 forhøjede Tilskuddet til Universitetsbiblioteket til 5000 Kroner samt velvilligt overlod det en stor Mængde til dels meget værdifulde ældre Værker fra den Classenske Bogsamling i Nykjøbing p. F.

Ogsaa mange Private har ved Gaver til Samlingen eller paa anden Maade vist deres Interesse for Biblioteket. Saaledes har Direktør OLAF BRONN fra Christiania skænket en meget kostbar, saa godt som fuldstændig Samling af de talrige norske By-, Bygde- og Sysselbeskrivelser, som blev publicerede i Anledning af Mindefesten 1914; Fuldmægtig ALFRED NIELSEN (Nordisk Musikforlag) et Eksemplar af *Weyses* Musik til Floribella (1837) og Miserere (1845); afdøde Boghandler J. J. HOLM bl. a. et smukt Eksemplar i 7 Bd. af *Holbergs* Komedier fra 1731; Boghandler E. MUNKSGAARD et interessant æthiopisk Haandskrift paa Pergament; FRU HASLE (Rødby) to hidtil ukendte Breve fra *R. Rask* til hans Stedmoder og et fra Rask til Købmand *Asmus Larsen* (hans Ven og Forretningsfører under Rejsen til Orienten); Dr. phil. A. GARBOE et Haandskrift paabegyndt i det 17. Aarhundrede og vistnok fra Viborg, som indeholder en Sam-

ling af Apotekerrecepter. Ifølge afd. Dr. phil. Bibliotekar KR. KÅLUNDS Testamente er der fra Eksekutorerne i Boet foruden en Del Bøger afleveret en meget stor og ret enestaaende Samling af Særtryk vedrørende nordisk, særlig islandsk Sprog, Litteratur og Kultur. Endvidere har Hr. Sognemissionær C. C. ANDERSEN gennem Dr. phil. A. Garboe skænket Biblioteket to interessante Manuskripter fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Det ene er en Regnskabsbog over Indtægter og Udgifter gaaende fra $^{1}/_{1}$ 1812 til $^{2}/_{4}$ 1818 med et Tillæg bagi for 1811, det andet en Dagbog ført fra $^{18}/_{2}$ 1811 til $^{16}/_{6}$ 1813, begge skrevne med samme Haand. Forfatteren nævnes intetsteds ved Navn; men ingen kunde være i Tvivl om, at begge disse Bøger maatte være skrevne af en højere Søofficer, som var blevet udkommanderet til Tjeneste paa Schelden fra 1811 til 1813. Ved nøjere Undersøgelse viste det sig, at Forfatteren var daværende Kaptain i Søetaten *Lars Fabricius*, Chef for det franske Linieskib „Albanaise" (smlgn. *Topsøe-Jensen*, Det danske Søofficerskorps S. 94—95). Baade Dagbog og Regnskabsbog giver et morsomt og lærerigt Indblik i Datidens Livsvilkaar. Endelig skylder Biblioteket ogsaa Hr. Postekspedient KANNIK Tak for en vigtig Forøgelse af sine Samlinger. I Bytte for en Del Dubletter har han nemlig overladt det en sjælden interessant og righoldig Samling af originale Manuskripter og

Tryk vedrørende det danske Post- og Færgevæsens samt den optiske Telegrafs Historie.

Lejlighedsvis og gennemgaaende til yderst billige Priser har Biblioteket erhvervet sig enkelte ældre Ting, som muligvis kan have Interesse for en og anden af Aarbogens Læsere, saaledes et smukt Eksemplar af Tidsskriftet Le Bibliophile français, et tysk Musikhaandskrift fra det 13. Aarhundrede, et udmærket smukt Eksemplar af *Resens* meget sjældne Kort over København fra 1674, en større Samling af ældre danske Musikstykker, et neapolitansk Haandskrift fra det 17. Aarhundrede i et overordentlig smukt og kostbart Bind med Sølvspænder, samt nogle faa Inkunabler, blandt hvilke kan nævnes: *Robertus Gaguinus:* De gestis Francorum, trykt af Thielemann Kerver i Paris 1500. Eksemplaret er særdeles vel bevaret.

I denne Forbindelse turde det ogsaa være berettiget at henlede Opmærksomheden paa enkelte Ting, særlig gamle Bind, der, om jeg saa maa sige, er opdagede i Biblioteket. Interessen for svundne Tiders Mesterværker paa Bogbinderkunstens Omraade er jo i Løbet af de sidste Aar steget stærkt, næsten ligesaa voldsomt som Prisen paa dem. Universitetsbiblioteket er naturligvis udelukket fra paa dette Omraade at konkurrere med private Samlere; derimod har det godt Raad til lidt efter lidt at eftersøge, registrere og

beskrive, hvad Biblioteket fra gammel Tid ejer af den Slags Ting. Efterhaanden som Afdelingerne bliver gennemgaaede med dette Formaal for Øje, er der kommet mange til dels ret værdifulde Sager for Dagens Lys, og Samlingen vokser stadig. Blandt lykkelige Fund af denne Art fra den sidste Tid skal jeg tillade mig her at omtale følgende: Tre yderst sjældne Bøger trykte af den parisiske Boghandler, Bogbinder og Bogtrykker *Guillaume Eustace*, rimeligvis alle fra 1493. Titlerne lyder:

Tractatus contra principales errores perfidi machometi & turchorum siue sarracenorum festinanter copulatus per reverendissimum dominum Johannem de turrecremata ... cet.

Tractatus contra iudeos a quodam iudeo nomine samuel editus sermone arabico: translatus autem in latinum a fratre alfontio.

Dyalogus christiani contra sarracenum.

Traktaterne er indbundne sammen i et typisk fransk Pladetryksbind fra Begyndelsen af det 16. Aarhundrede, der aabenbart ligeledes er udgaaet fra Guillaume Eustaces Værksted og udført af ham 'Pour Monsieur Merlin Penytencyer de Paris'. Dette ejendommelige Exlibris er nemlig anbragt som ciseleret Ornament i Bogens forgyldte Snit.

Endvidere kan nævnes et Eksemplar af Kosmographen *Sebastian Münsters* to Værker: Horologiographia (Basel 1533) og Canones super novum instrumentum luminarium (Ibid. 1534. 4to), indbundne i et smukt ornamenteret Kalveskinds

Bind; Bogen har oprindelig tilhørt den polske Konge Sigismund II Augusts Bibliotek, som formodentlig blev opløst kort efter Kongens Død; han var jo den sidste Hersker af Huset Jagello. Bindets For- og Bagside bærer Ejerens Superexlibris i Guldtryk. Paa Forsiden ses nemlig omgivet af en smuk Bladkrans med flagrende Baandender Polens og Lithauens kronede Vaabner, og i det første skimtes et sammenslynget SA. I Bagsidens Midterfelt staar med store Bogstaver Sigismundi Augusti regis Poloniæ monumentum og derunder Aarstallet 1551.

Jeg skal slutte med at omtale et ret pompøst *dansk* Bind, som stammer fra Dronning Juliane Maries Bogsamling. Titlen paa Værket, det omslutter, er: *George David Anthon:* Grundig og tydelig Anviisning til den civile Bygnings-Kunst. Kbhvn. 1759, fol. Bindet er udført i Kalveskind og udmærket godt bevaret; ikke blot er Ramme- og Hjørneornamenter ejendommelige og udvalgte med kræsen Smag, men Udførelsen vidner om en sjælden øvet og sikker Haand. Det samme gælder det pragtfulde Superexlibris i Midterfeltet: nedenunder Kronen ses Dronningens Navnetræk i sammenslynget Spejlskrift, omgivet af en elegant Krans i Rokokostil. Skulde man ikke kunne faa oplyst, hvad den Mester hed, som har Æren for dette Værk?

SOFUS LARSEN

III. STATSBIBLIOTEKET I AARHUS

Siden forrige Beretning har Statsbiblioteket modtaget to betydelige samlede Erhvervelser, Hovedmassen af afdøde Dr. phil. J. P. JACOBSENS Bogsamling (det femte i Statsbiblioteket indgaaede Privatbibliotek) og første Del (c. 200 Bd.) af Direktør F. LAUSENS Gave af naturvidenskabelig Litteratur. Dr. Jacobsens Samling er ikke stor, kun c. 550 Bd., men meget værdifuld. Den blev købt af Staten og omfatter hovedsagelig Skrifter om middelalderlige Kulturforhold, bl. a. *Du Cange's* store Glossarium, desuden bl. a. det udkomne af Thesaurus linguæ Latinæ, og af gamle Bøger Sachsenspiegel (Leipzig 1563) og *La Ramée*: Grammaire (Paris 1572).

Direktør Lausens Gave omfatter væsentlig større naturvidenskabelige Haandbøger til Brug for naturvidenskabelige Instituter i Aarhus, af hvilke Observatoriet alt har bestaaet siden 1911 og den zoologiske Samling nylig er grundlagt.

Samlingen af medicinske Tidsskrifter er atter blevet forøget med flere værdifulde Rækker, bl. a. komplette af Berliner klinische Wochenschrift (1864 flg.), Wiener klinische Wochenschrift (1888 flg.), The Lancet siden 1868, Schmidt's Jahrbücher der in- und ausländischen gesammten Medicin siden 1837. Den nu udarbejdede samlede Fortegnelse over medicinske Tidsskrifter i Aarhus, der er til Udlaan gennem

Statsbiblioteket, udviser, at det i forholdsvis kort Tid paa medicinsk Omraade er lykkedes at skabe en smuk Grundbestand af Tidsskrifter[1]). Ellers har Biblioteket hidtil nødvendigvis maattet være meget tilbageholdende med den kostbare udenlandske Tidsskriftanskaffelse; dog søger det efter Evne at fuldstændiggøre sine ældre Rækker, saaledes i Aar bl. a. af Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift, Svenska Fornskrift-Sällskapets Samlingar og Astronomische Nachrichten. Fra Videnskabernes Selskab er modtaget en stor Del Fortsættelser af lærde Institutioners Skrifter. Kun for sin Specialitet, Missionsforskningens Omraade, byder Biblioteket som bekendt paa en betydelig Repræsentation af Tidsskrifter af enhver Art. Over hele den store Missionssamling trykkes nu en Katalog (1. Hefte 1919). Ogsaa her er der dog meget at gøre for Supplering.

Af andre større Erhvervelser skal endnu kun nævnes: *W.H.Roscher:* Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie (det udkomne, Leipzig 1884 flg.), *Thieme:* Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler (det udkomne, Leipzig 1907 flg.), Handwörterbuch der Staatswissenschaften (8 Bd. Jena 1909—11), *Strindberg:* Samlade skrifter (55 Bd.).

[1]) Lejligheden skal her benyttes til at oplyse, at *O. Preislers* († 1920) store fortrinlige, maskinskrevne danske medicinske Bibliografi (se Aarbogen III, 278) ogsaa findes i Statsbiblioteket eller rettere i dets medicinske Filial i Jysk medicinsk Selskabs Læsestue paa Lilletorv.

Statsbiblioteket er og skal være et videnskabeligt Brugsbibliotek, ikke noget Bogmuseum, og kan derfor kun i meget ringe Grad dyrke boghistoriske Interesser. Dets Erhvervelser af de ældste Bøger maa derfor nødvendigvis være faa og tilfældige. Som en Forøgelse af denne Art maa ogsaa betragtes en Del Bøger, der vel længe har hvilet gemt i Biblioteket, men som først nu, efterat Biblioteket har faaet sit eget Bogbinderi, er blevet restaurerede og optagne i Biblioteket. Det gælder saaledes Casus longi *Bernardi* super decretales. Argentine 1493, Operationes F. *Màrtini Lutheri* in Psalmos. Vuittenbergæ 1519, *Ebrardi Bituniensis* Grecismus. (Ellers skal nævnes *Paracelsus*' Archidoxa. München 1570, af en Gave af gamle og værdifulde medicinske Bøger). Med disse gamle Bøger er endelig det sidste bragt paa Plads af de magasinerede Bogmasser i Biblioteket, til hvis Ordning og Forvaltning den „sagkyndige" Kommission angaaende dets Oprettelse med fuldkommen ubegribelig Mangel paa Forstaaelse skønnede en Bibliotekar og to „Assistenter" som tilstrækkelig Arbejdskraft. Endnu lider Biblioteket under denne Uforstand.

Afstemningen i Sønderjylland har tilført Bibliotekets sønderjyske Afdeling, „Regenburgs Samling", en betydelig Mængde Pjecer, Plakater, Flyveblade, Løbesedler osv. fra Agitationen, baade den danske og tyske; der findes der-

imellem adskillige sjældne Sager. En Del deraf var udstillet paa Læsesalen i Maj.

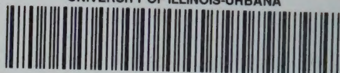
Musikaliesamlingen (om hvilken Underbibliotekar *Sejr* har skrevet en lille Artikel i „Bogens Verden“ (Aug.-Sept. 1920), har modtaget flere værdifulde Forøgelser, bl. a. fra afd. Musiker BAES og Landsdommer FR. RICARD i Viborg. Exlibrissamlingen (hvorom kort er talt i Aarbogen II 277 og nu kan henvises til en Artikel af Underbibliotekar *V. J. v. Holstein Rathlou* i „Exlibris-Revuen“, Oktober 1920) har i 1920 modtaget en meget betydelig Forøgelse ved Gave fra Bogtrykker NIELS P. THOMSEN i Holstebro, bestaaende af ikke mindre end c. 600 udenlandske og c. 70 danske Exlibris, deriblandt 23 af Bindesbøll.

Udstillinger paa Læsesalen har foruden efter Afstemningen i Sønderjylland været afholdt i Anledning af Hundredaarsdagen for H. C. Ørsteds Fødsel. I nye Udstillingsmontrer paa Læsesalen er nu blevet fremlagt Prøver af orientalsk (indisk, kinesisk-japanesisk osv.) Bogtryk samt et Par buddhistiske Palmebladshaandskrifter fra Ceylon og Siam (i Forvejen fandtes Prøver af ægyptiske Papyrushaandskrifter, bl. a. Brudstykke af „Dødebogen“).

Som det fremgaar af det anførte, bestræber Biblioteket sig mere og mere for en Uddybelse af Bogsamlingen i videnskabelig Retning. Ligesom Statsbiblioteket siden sin Opret-

telse har staaet som langt det betydeligste Bibliotek udenfor Hovedstaden, skal det vel vide i Fremtiden at hævde denne Position og ruste sig til at blive det første og uundværligste Institut for det jyske Universitet, som før eller senere maa blive til Virkelighed. Dettes Beliggenhed i Aarhus maa siges at være givet alene ved Existensen af Statsbiblioteket, hvor et videnskabeligt Grundlag, det administrative Apparat, Bygning og rigelig Byggeplads — alt repræsenterende meget betydelige Værdier — allerede er til Stede, og hvis ældre danske Bogbestand nu overhovedet ikke kan fremskaffes andetsteds. Hverken snæversynet Lokalpatriotisme eller historiske Følelsesargumenter vil kunne omstøde disse Kendsgerninger, som Biblioteket ønsker lige saa godt først som sidst at slaa fast.

V. GRUNDTVIG

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 122878744